

**AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU
V BRATISLAVE**
Katedra trestného práva

Veronika Marková (ed.)

**AKTUÁLNE OTÁZKY
TRESTNÉHO PRÁVA
V TEÓRII A PRAXI**
10. ročník

**Zborník príspevkov z 10. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej
vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou**

konanej

**pod záštitou rektorky Akadémie Policajného zboru v Bratislave
Dr. h. c. prof. JUDr. Lucie KURILOVSKEJ, PhD.**

dňa 17. marca 2022

Bratislava 2022

Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi – 10. ročník

Interdisciplinárna celoštátna vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou

17. marec 2022

Katedra trestného práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Konferencia bola organizovaná ako plánovaná úloha katedry v roku 2022 v súlade s celoročným plánom Akadémie PZ v Bratislave.

Vedecký výbor konferencie:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave
prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Organizačný výbor:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD. (predseda organizačného výboru)

mjr. JUDr. Daniela Benedeková, PhD.

Mgr. Sebastián Janko, PhD.

JUDr. Vladimír Baláž

Miriám Švircová

Recenzenti:

prof. JUDr. Peter Polák, PhD.

prof. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Zborník zostavila

© pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Autor tohto zborníka nezodpovedá za jazykovú a obsahovú stránku príspevkov a prípadné práva tretích osôb.

Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vzor citácie:

MARKOVA, V. ed., 2022. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 10. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN 978-80-8054-953-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>

Vzor citácie príspevku:

BENEDEKOVÁ, D., 2022. Námorné pirátstvá a námorný zločin. In. MARKOVA, V. ed., 2022. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 10. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 29 - 34. ISBN 978-80-8054-953-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>

ISBN 978-80-8054-953-4

EAN 9788080549534

OBSAH

ÚVODNÝ PRÍHOVOR	5
-----------------------	---

MARKOVA, Veronika

STRUČNÝ EXKURZ K AKTUÁLNÝM OTÁZKAM TRESTNÉHO PRÁVA V KONTEXTE ZMIEN Z ROKU 2021 (ÚVODNÝ REFERÁT KU KONFERENCII)	7
---	---

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

BENEDEKOVÁ, Daniela

NÁMORNÉ PIRÁTSTVO A NÁMORNÝ ZLOČIN	29
--	----

BORČEVSKÝ, Pavel

SLUŽBA V CIZÍCH OZBROJENÝCH SILÁCH Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA	35
--	----

KEZMAN, Katarína

MLADISTVÝ PÁCHATEĽ A ALTERNATÍVNE TRESTY	41
--	----

KRAJNÝ, Dominik

PRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB V KONTEXTE SPRÁVNEHO A TRESTNÉHO PRÁVA	49
---	----

LORKO, Jakub - TALLOVÁ, Barbora

LEGISLATÍVNA ÚPRAVA TRESTU ODŇATIA SLOBODY NA DOŽIVOTIE VO VYBRANÝCH ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH RADY EURÓPY	54
--	----

NOVOPACKÝ, Daniel

ODPOVĚDNOST VINÍKA DOPRAVNÍ NEHODY ZA ZRANĚNÍ NEPŘIPOUTANÉ POSÁDKY VOZIDLA	68
--	----

PONIŠŤ, Viliam

NEZÁKONNÉ REPRODUKČIE EUROBANKOVIEK A ICH POSUDZOVANIE Z TRESTNOPRÁVNEHO HĽADISKA	73
---	----

SRHOLEC, Miroslav

VYHODNOCOVANIE TRESTNÉHO ČINU PODVODU V INTENCIÁCH ULTIMA RATIO A OBVYKLEJ MIERY OPATRNOSTI	82
---	----

STRÉMY, Tomáš - PETRIČKO, Daniel

PODMIENEČNÝ ODKLAD VÝKONU TRESTU ODŇATIA SLOBODY AKO ALTERNATÍVA K TRESTU ODŇATIA SLOBODY	90
---	----

ŠANTA, Ján

VIRTUÁLNE MENY A TRESTNÁ ČINNOSŤ	99
--	----

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

BENČÍK, Tomáš

VÝSLUCH PODOZRIVÉHO V TRESTNOM KONANÍ	117
---	-----

BRIATKOVÁ, Marika	
ZAČATIE TRESTNÉHO STÍHANIA „VO VECI“	125
KNIRSCH, Ondrej	
MIERA PREUKAZOVANIA SPÁCHANIA TRESTNÉHO ČINU PRI APLIKOVANÍ OSOBITNÉHO USTANOVENIA O ÚČINNEJ LŮTOSTI PODĽA § 86 ODS. 1 PÍSM. D), ODS. 2 TRESTNÉHO ZÁKONA	131
KURILOVSKÁ, Lucia - KRÁSNA, Patrícia	
AKTUÁLNE MOŽNOSTI ÚČELNEJ POMOCI OBETIAM TRESTNÝCH ČINOV	136
LACA, Martin	
NAJČASTEJŠIE PRÍČINY VZNIKU NEPRAVDIVÝCH VÝPOVEDÍ PRI JEDNOTLIVÝCH DRUHOCH KONFRONTÁCIE	151
MEDELSKÝ, Jozef	
VÝKON TRESTOV ULOŽENÝCH PRÁVNICKEJ OSOBE	164
MOKRÁ, Ivana	
INŠTITÚT SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO S DÔRAZOM NA UZATVÁRANIE DOHODY O VINE A TRESTE VO SVETLE SÚČASNEJ APLIKAČNEJ PRAXE	171
SZABOVÁ, Eva - ŠIROKÝ Tomáš	
KONTRADIKTÓRNOSŤ A AKTUÁLNE PROBLÉMY PLYNÚCE Z JEJ UPLATŇOVANIA V TRESTNOM KONANÍ	181
ŠUTERA, Peter	
VYUŽITIE VÝPOVEDÍ ANONYMNÝCH SVEDKOV VO SVETLE JUDIKATÚRY EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA	194
VAŠKO, Adrián	
PROSTRIEDKY OPERATÍVNO-PÁTRACEJ ČINNOSTI PODĽA TRESTNÉHO PORIADKU A INÝCH ZÁKONOV VYUŽITEĽNÝCH V TRESTNOM KONANÍ	202
VOJTUŠ, František	
EMPIRICKÁ ANALÝZA VPLYVU VYBRANÝCH INŠTITÚTOV A LEGISLATÍVNYCH ZMIEN NA SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE	213

SÚVISIACE VEDY, VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY

JURISOVÁ, Michaela	
SUBJEKTY MAJETKOVEJ KRIMINALITY	228
ZÁVERY	235

Úvodný príhovor

Interdisciplinárna celoštátna vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou na tému „**Aktuálne otázky trestného práva v teórii a v praxi**“ predstavuje už stálu súčasť činnosti katedry trestného práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave v rámci vedecko-výskumnej oblasti počas každého akademického roka, Konferencia prebiehala takmer od jej začiatkov prezenčnou formou, hoci posledné roky – 2020 a 2021 boli zasiahnuté pandemickou situáciou. V roku 2020 musela byť prezenčne konaná konferencia zrušená bezprostredne pred jej konaním a druhý rok 2021 sme mohli konferenciu realizovať aspoň v online priestore, čím sa čiastočne vytvoril priestor pre aktívnu diskusiu na diaľku prostredníctvom online aplikácie MsTeams, čím sa konferencia aspoň čiastočne priblížila jej prezenčnému spôsobu. Tento rok nám pandemická situácia, ako aj opatrenia umožnili organizovanie konferencie prezenčnou formou, čo organizátori ako aj účastníci konferencie privítali.

Trestné právo ako jedno zo súčastí verejného práva v prechádza neustále výraznými zmenami, ktoré sa odrážajú už v niekoľkých desiatkach noviel Trestného zákona a Trestného poriadku, prípadne sú prijímané nové súvisiace právne predpisy, ktoré oblasť trestného práva neustále dopĺňajú a inovujú. Z tohto pohľadu je však nevyhnutné, aby tieto zmeny boli koncepčné a aby bol vytvorený dostatočný priestor, ako aj inštitucionálne a materiálne zabezpečenie na riadny výkon týchto zmien. Každá novela trestných kódexov prináša orgánom realizujúcim trestné konanie výrazný zásah do výkonu svojich povinností a nie vždy sú tieto orgány pripravené, na efektívny výkon. Nie však zo subjektívnych dôvodov, ale objektívnych, ktoré priniesla zmena systému. Je však nevyhnutné skonštatovať, že neustále zmeny právnych predpisov v oblasti trestného konania majú zabezpečiť efektívny boj proti trestnej činnosti práve tým, že sa upravia nové skutkové podstaty trestných činov, prípadne postup orgánov činných v trestnom konaní, ktorý bude zabezpečovať záruky základných ľudských práv a slobôd pre všetky osoby, ktoré majú vzťah k trestnému konaniu.

Uvedené zmeny, ktoré priniesli jednotlivé novely trestných kódexov, ako aj súvisiace problémy v oblasti trestného práva sú hlavnými bodmi každoročne organizovanej konferencie na katedre trestného práva. Naším cieľom je vždy diskutovať o týchto zmenách, poukázať na problémové oblasti, ale napr. aj vracat' sa k predchádzajúcim novelám za účelom zistenia účelnosti ich prijatia, ako aj spôsobu ich praktického výkonu v podmienkach trestného konania v rámci Slovenskej republiky.

Za katedru trestného práva, ako aj vedecký a organizačný výbor konferencie, môžem skonštatovať, že nás mimoriadne teší stály a vysoký záujem odborníkov trestného práva z viacerých organizačných súčastí systému trestného konania, ako aj ďalších odborníkov, ktorí sa venujú súvisiacim vedným disciplinám a odborom. Mimoriadne sme poctení aj záujmu príslušníkov PZ, ktorí pracujú ako vyšetrovatelia PZ, prípadne ako poverení príslušníci PZ a ktorí prinášajú na konferenciu svojej vlastné skúsenosti z vyšetrovania, či skráteného vyšetrovania a poukazujú na problémové oblasti. Osobitne sa organizátori konferencie tešia aj záujmu zahraničných kolegov o problémy, ktoré sa vzťahujú k zahraničným právnym úpravám trestných kódexov a ich prípadnej komparácii, vzhľadom na podobnosť niektorých inštitútov. Limity, ktorým sme boli vystavení z dôvodu pandémie však výrazne ovplyvnili možnosť prijatia viacerých zahraničných účastníkov aj v tomto roku.

Už minulosti bolo za hlavný cieľ konferencie zvolené organizovanie stálej periodickej konferencie, ktorá bude slúžiť predovšetkým na výmenu poznatkov z oblasti trestného práva vo vzťahu k aktuálnym otázkam teórie a praxe, ako aj súvisiacich vedných disciplín a odborov s poukázaním na skúsenosti z predchádzajúcich ročníkov, pričom tento cieľ môžeme stále považovať za primárny. V nadväznosti na to však môžeme vytýčiť aj niekoľko ďalších, dielčích, cieľov, medzi ktoré môžeme zahrnúť:

- Vytvorenie priestoru na prezentovanie aktuálnych otázok a problémov, ktoré je potrebné riešiť, aj vzhľadom na nové spôsoby a metódy páchania trestnej činnosti a inej protispoločenskej činnosti.
- Otvorenie diskusie o problémoch v legislatívnej oblasti so zameraním na aktuálne znenia trestných kódexov po rekodifikácii so zameraním na medzery, ktoré vznikajú v dôsledku neustálych zmien (aj napriek rekodifikácii).
- Výmena poznatkov v oblastiach, ktorým sa, vzhľadom na veľký okruh otázok vznikajúcich, meniacich sa v rámci trestného práva hmotného a procesného, nie je možné dostatočne venovať individuálne.
- Otvorenie priestoru na diskusiu a riešenie problémov v oblastiach súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov, ktorých súvislosť s problémami trestného práva je veľmi úzka a vzniká potreba bezpečnostnej praxe ohľadom ich riešenia
- Výmena poznatkov a informácií o súčasných vedecko-výskumných projektoch, ktoré vznikajú na úseku trestného práva ako aj súvisiacich vedných odborov.
- Riešenie problémov aplikačnej praxe – nielen z oblasti trestného práva, ale tiež súvisiacich vedných odborov a náčrt nových možností riešenia s dopadmi na aplikačnú prax.
- Výmena informácií a prezentovanie problémov v zahraničných právnych úpravách.

Účastníci konferencie akceptovali ciele, ktoré boli stanovené a vytýčené aj v rámci pozvánky na konferenciu, čomu následne prispôbili aj svoje príspevky a reagovali prostredníctvom nich na hore uvedené oblasti. Obsah zborníka vychádza z týchto príspevkov, pričom niektoré z nich boli aj súčasťou programu konferencie, čiže boli príslušným spôsobom aj odprezentované.

V mene vedeckého ako aj organizačného výboru by sme chceli vyjadriť poďakovanie všetkým účastníkom konferencie, ktorí sa významnou mierou pričínili o jej realizáciu, pričom osobitne ďakujeme našim zahraničným kolegom, s ktorými si aj prostredníctvom takejto formy spolupráce, dokážeme vymieňať informácie, prezentovať postrehy a názory a diskutovať o vzniknutých problémoch. Veríme, že príspevky v zborníku budú využívané osobami z radov odbornej ako aj laickej verejnosti a prispievajú svojim odborným obsahom k riešeniu niektorých problémov z oblastí aktuálnych otázok trestného práva v teórii a praxi.

Do budúcnosti si prajeme, aby sme aj nasledujúcimi ročníkmi dokázali úspešne nadviazať na predchádzajúce ročníky, ako aj na spoluprácu s viacerými subjektmi nielen zo Slovenskej republiky, ale aj s kolegami z Českej republiky prípadne aj s inými zahraničnými subjektami a príslušným spôsobom komunikovať a diskutovať o problémoch týkajúcich sa obsahu konferencie.

Za vedecký a organizačný výbor konferencie:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

STRUČNÝ EXKURZ K AKTUÁLNYM OTÁZKAM TRESTNÉHO PRÁVA V KONTEXTE ZMIEN Z ROKU 2021¹ (Úvodný referát ku konferencii)

pplk. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.²

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Príspevok je venovaný základným otázkam trestného práva vo vzťahu k prijatiu najnovších zmien trestných kódexov v predchádzajúcom roku 2021, pričom autorka v rámci neho poukazuje na posledné novely Trestného zákona, ako aj Trestného poriadku a ich dopad na základné inštitúty trestného práva hmotného a procesného.

KLúčové slová

Trestný zákon, Trestný poriadok, trestné právo hmotné, trestné právo procesné, zmeny trestných kódexov.

Annotation

The article is devoted to basic issues of criminal law in relation to the adoption of the latest changes to criminal codes in the previous year 2021, while the author leads to the latest amendments to the Criminal Code and the Criminal Procedure Code and their impact on the basic institute of substantive and procedural criminal law.

Keywords

Criminal law, Criminal procedure, substantive criminal law, criminal procedural law, changes in criminal codes.

Úvod

Oblasť trestného práva bola v roku 2021 vystavená viacerým výzvam, ktorých dopad je viditeľný stále aj v súčasnom období, pričom tieto výzvy neboli možno otázkami teoreticko-právnymi, ale aj otázkami aplikačnými. Je nevyhnutné zdôrazniť predovšetkým to, že trestné právo by v akejkoľvek situácii nemalo byť nástrojom politického boja, ale malo by vykazovať známky stability právneho systému, hlavne z dôvodu uplatňovania princípov právneho štátu. Ak sa totiž na trestno-právnu normu pozeráme z hľadiska výkladu jednotlivých subjektov, ktoré trestné právo aplikujú, môžeme mať pocit, že tieto subjekty majú iný pohľad z hľadiska výkladov tejto normy z pohľadu argumentov logiky, či z pohľadu metód a spôsobov výkladu. Keďže trestné právo pôsobí vo väčšine prípadov ako represívna zložka spoločnosti, čím samozrejme nechceme znižovať aj jeho preventívny dosah, je potrebné akýkoľvek represívny zásah podložiť právnou normou, ktorá bude spĺňať všetky charakteristiky jej presnosti, zrozumiteľnosti a jasnosti, aby táto právna norma nepripúšťala iný výklad. Je však nevyhnutné pri posudzovaní určitých konkrétnych aplikačných skutočností vychádzať zo skutkového stavu, ktorý musí byť presne naformulovaný v príslušnej skutkovej vete a na tomto základe stavať aj príslušné trestnoprávne posúdenie. V oblasti trestného práva by sme sa nemali stretávať k pojmom tzv. „nadkvalifikácie“, čo už považujeme za príliš účelové pri objasňovaní určitých skutočností, ktoré sú z pohľadu trestného práva za dôležité. Je tiež dôležité zdôrazniť aj to, že trestné právo sa musí vyvíjať, musí reagovať na najnovšie formy a spôsoby páchania trestnej činnosti a skutkové podstaty trestných činov upravovať tak, aby bol zabezpečený efektívny postih. Vždy je však namieste pri prijímaní nových trestných činov, či nových skutkových podstat trestných činov, či je toto tá jediná a posledná možnosť, ktorá by sa mala uplatňovať v právnom štáte a či nenájdeme priestor na postihovanie aj iným právnym odvetvím. Novým druhom trestnej činnosti musia byť zároveň prispôbené aj nové postupy, či nové zmeny v oblasti justičných orgánov, ktoré by mali zohľadňovať špecifiká trestnej činnosti. Tu sa práve javí ako vhodný spôsob tohto boja vytváranie aj nových štruktúr

¹ Tento príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-17-0217 - "Služobné zákroky príslušníkov Policajného zboru a aplikácia zásady primeranosti z trestnoprávneho a administratívno-právneho hľadiska."

² Autorka je spoluriešiteľom grantu APVV č. APVV-17-0217.

v rámci Policajného zboru, ktoré dokážu efektívnym spôsobom prerozdeľovať sily a prostriedky policajného zboru a ktoré dokážu vhodným spôsobom reagovať na najnovšie spôsoby páchania trestnej činnosti. Aj napriek skutočnosti, že príspevok sa dotýka predovšetkým oblasti trestného práva považujeme za potrebné z hľadiska riešenia aktuálnych problémov boji proti trestnej činnosti venovať aspoň stručnú pozornosť aj tejto oblasti.

Ak sa však zameriame na oblasť trestného práva v oblasti posledných novelizačných zmien v roku 2021 je potrebné pozornosť venovať predovšetkým 4 základným novelám – v dvoch prípadoch ide o novelu Trestného poriadku a v ďalších dvoch novelách ide o novely Trestného zákona. Ide teda o nasledovné zmeny:

1. Zákon č. 236/2021 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
2. Zákon č. 308/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
3. Zákon č. 357/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
4. Zákon č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (disciplinárny súdny poriadok)

Zákon č. 236/2021 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Prvá novela Trestného zákona z roku 2021 prišla pomerne neskoro vzhľadom na predchádzajúce novely trestných kódexov, ale jej zavedenie bolo vzhľadom na charakter súčasného obdobia a presunutie viacerých aktivít do online prostredia za nevyhnutné. Tým, že sa viaceré aktivity (školské, či pracovné) presunuli do online prostredia, vytvoril sa zároveň aj priestor na to, že aj určité aktivity, ktoré boli v rozpore s vhodným správaním sa subjektov, sa presunuli z bežného života do online prostredia. Je nevyhnutné zdôrazniť aj to, že existenciu tohto problému nevyvolala pandemická situácia, problém v tejto oblasti existoval už dlhší čas, v podstate už od rozvoja informačných a komunikačných prostriedkov, no práve toto obdobie ukázalo, že problém má oveľa širšie dopady na možné obete tejto činnosti a je nevyhnutné tie najzávažnejšie konania posúdiť a riešiť prostriedkami trestného práva. Nevyhnutná základná zásada trestného práva – *ultima ratio*, sa samozrejme musí uplatňovať aj v tomto prípade a je vždy nevyhnutné zvažovať všetky okolnosti trestného činu, nakoľko sa trestná činnosť realizuje v online prostredí, čím sa súčasne vytvára v niektorých prípadoch problém jej objasňovania.

Oblasť šikanovania je pomerne širokou oblasťou, nakoľko aj formy a spôsoby páchania zasahujú viaceré oblasti, pričom najčastejšie ide o negatívne prejavy voči jednotlivcovi. Oblasť šikanovania nie je v právnych predpisoch definovaná, hoci je upravená legálna definícia obťažovania³ a sexuálneho obťažovania⁴ - §2a ods. 4, 5 antidiskriminačný zákon č. 365/2005 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

V tomto smere teda určitá oblasť zameraná na negatívne prejavy proti jednotlivcovi bola upravená, ale všeobecne sa problém šikanovania, ktoré je spájané s negatívnymi emocionálnymi prejavmi v kolektívoch dospelých ako aj detskej populácie, v ktorých môže spôsobiť vážne ohrozenia, či dokonca poruchy na chránených záujmoch. Kým do určitého momentu sa problémy

³ (4) Obťažovanie je také správanie, v dôsledku ktorého dochádza alebo môže dôjsť k vytváraniu zastrašujúceho, nepriateľského, zahanbujúceho, ponižujúceho, potupujúceho, zneuctvujúceho alebo urážajúceho prostredia a ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť zásah do slobody alebo ľudskej dôstojnosti.

⁴ (5) Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zastrašujúce, ponižujúce, zneuctvujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie.

šikanovania dotýkali len určitého kolektívu, priamym a bezprostredným kontaktom s obeťou, rozvoj technológií presunul tento problém do širokého prostredia sociálnych sietí, či iných komunikačných kanálov, čím sa závažnosť protiprávneho konania, ako aj jeho dosah na obeť rozšírili. Zároveň aj tým, že tu existuje určitá anonymita užívateľov v tomto prostredí, sa kyberšikanovanie objavuje aj u dospelaj populácie, častokrát spojené s domácim násilím, prípadne ako súčasť problémov v partnerskom zväzku, či medzi bývalými partnermi. Útoky, ktoré sú obsahom kyberšikanovania menia svoju podobu v závislosti od rozvoja informačných technológií. Kým v minulosti išlo „len“ o urážky a nadávky na sociálnych sieťach, či v určitej komunite užívateľov virtuálneho prostredia, v súčasnosti je možné tieto prejavy rozšíriť na obrazové, zvukové, či obrazovo-zvukové záznamy, ktoré môžu obeť ukazovať v nevhodných situáciách, čím je závažnosť protiprávneho konania oveľa vyššia, ako len nejaká urážka. Medzi základné znaky, ktorými sa kyberšikanovanie prejavuje je napr.:

- sociálna prevaha alebo psychická prevaha agresora, nie je nutná fyzická prevaha,
- agresor vystupuje často anonymne,
- útok nevyžaduje fyzický kontakt agresora a obeť,
- agresor spravidla nevidí priamu emocionálnu reakciu obeť na útok s ohľadom na anonymitu a odstup, ktoré informačno-komunikačné technológie umožňujú,
- útoky sa šíria prostredníctvom internetu podstatne rýchlejšie ako inými spôsobmi,
- útoky sú prístupné veľkému množstvu osôb,
- agresor je schopný uskutočniť útok z rôznych miest,
- útoky môžu mať dlhšie trvanie v čase,
- obeť nemusí o napadnutú dlhšiu dobu vedieť,
- obeť nemusí byť schopná identifikovať agresora,
- zverejnené informácie, fotografie a audiozáznamy a videozáznamy môže byť náročné odstrániť z internetu.⁵

Stať sa obeťou takéhoto protiprávneho konania je vysoko stresujúca situácia, pri ktorej je obeť trestného činu vystavená nielen samotným útokom zo strany páchatel'a, ale aj zo strany vlastného okolia, čo môže v konečnom dôsledku viesť k bezmocnosti, sebaobviňovaniu, či depresívnym stavom a tiež môže viesť aj k sociálnej izolácii.⁶ Už v minulosti bol prijatý do Trestného zákona trestný čin nebezpečného prenasledovania, ktoré dokázal niektoré protiprávne prejavy riešiť, ale nie všetky prejavy kyberšikany bolo možné subsumovať pod tento, či iné trestné činy. Trestno-právna úprava tohto ustanovenia bola teda vítanou zmenou v oblasti ochrany obetí týchto trestných činov.

Tento trestný čin však svojou objektívnou stránkou nezahŕňal všetky formy kyberšikanovania a preto sa vo februári 2021 podal návrh na vydanie novely Trestného zákona a upravenie nového trestného činu - **§ 360b - Nebezpečné obťažovanie**.⁷ Potreba prijatia tohto ustanovenia vyplývala aj zo situácie, ktorá na našom území vznikla v dôsledku pandemickej

⁵ STRÉMY, T., MARKOVÁ, V., 2021. Trestnoprávne možnosti postihovania kyberšikanovania [elektronický dokument]. In: Bratislavské právnické fórum 2021 [online] : Kybernetická kriminalita v čase krízy : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2021. - ISBN 978-80-7160-610-9. - S. 41-49.

⁶ PFUNDTNER, E. ŠANTA, J., 2012. Nebezpečné prenasledovanie – stalking. In: Justičná revue, roč. 64, č. 2, s. 276.

⁷ Pôvodný návrh skutkovej podstaty bola nasledovný - *1) Kto inému prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete úmyselne podstatným spôsobom zhorší kvalitu jeho života a) dlhodobým znevažovaním, zastrášaním, neoprávneným konaním v jeho mene alebo iným podobným dlhodobým obťažovaním, alebo b) tým, že neoprávnené zverejní alebo sprístupní inej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý ohroziť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu,*

potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

situácie, kedy sa viaceré pracovné a vzdelávacie aktivity presunuli od online prostredia. Vplyv pandémie však v tomto prípade len urýchlil proces, ktorý už bol nevyhnutný. Právna úprava nového trestného činu je čiastočne odvodená aj zo zahraničných právnych úprav, pričom môžeme spomenúť napr. Rakúsko, kde je právna úprava takéhoto trestného činu uvedená v §107c⁸, pričom však naša právna úprava zvolila represívnejší prístup a nastavila prísnejšiu trestnú sadzbu.

V rámci legislatívneho procesu však bola skutková podstata tohoto trestného činu upravovaná v dôsledku pripomienok medzirezortného konania, v dôsledku čoho došlo aj k zmene názvu trestného činu, aby bolo dostatočne a výstižne vyjadrené, k ochrane ktorých skutočností skutková podstata smeruje. Taktiež došlo aj zmene vo vymedzení aj iných znakov skutkovej podstaty trestného činu. Následne prijaté znenie skutkovej podstaty je nasledovné:

§ 360b Nebezpečné elektronické obťažovanie

(1) Kto úmyselne prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete podstatným spôsobom zhorší kvalitu života iného tým, že

- a) ho dlhodobo ponízuje, zastrahuje, neoprávnene koná v jeho mene alebo inak obťažuje, alebo*
- b) neoprávnene zverejní alebo sprístupní tretej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu na právach,*
- c) potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.*

(2) Odňatím slobody na jeden rok až štyri roky sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) na chránenej osobe, alebo*
- b) z osobitného motívu.*

(3) Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo*
- b) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich 24 mesiacoch odsúdený.*

V porovnaní s pôvodným návrhom zákona je došlo k čiastočnej úprave formálnych znakov, vymedzených skutkovou podstatou. V rámci pripomienkového konania bolo zo strany Ministerstva spravodlivosti vyslovená pripomienka na úpravu trestnej sadzby len na jeden rok. Táto pripomienka však akceptovaná nebola, s čím sa stotožnila aj Generálna prokuratúra SR, ktorá zdôraznila nevyhnutnosť prísnejšieho postihu.

Objektom trestného činu je dostatočná kvalita života ohrozenej osoby a zabezpečenie dostatočnej ochrany pred protiprávnym konaním, ktoré ohrozuje kvalitu života spôsobom, ktorý je vymedzený v skutkovej podstate trestného činu. Trestným činom sa poskytuje aj ochrana právam osoby vo vzťahu k rôznym zásahom do jej práva na súkromie, či ochranu jej ľudskej dôstojnosti v spoločnosti, ako aj vo vzťahu k iným osobám, ochrana osobných údajov (obrazových, zvukových a obrazovo-zvukových záznamov, či iných záznamov osobnej povahy) pred ich možným zneužitím. V porovnaní s trestným činom nebezpečného prenasledovania, kedy u osoby vzniká aj obava o život alebo zdravie svoje alebo svojej blízkej osoby, v prípade tohto trestného činu ide o ohrozenie dobrého mena osoby konaním vymedzeným v objektívnej stránke.

⁸ § 107c Strafgesetzbuch [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/107c>

(1) Wer im Wege einer Telekommunikation oder unter Verwendung eines Computersystems in einer Weise, die geeignet ist, eine Person in ihrer Lebensführung unzumutbar zu beeinträchtigen, eine längere Zeit hindurch fortgesetzt

1. eine Person für eine größere Zahl von Menschen wahrnehmbar an der Ehre verletzt oder

2. Tatsachen oder Bildaufnahmen des höchstpersönlichen Lebensbereiches einer Person ohne deren Zustimmung für eine größere Zahl von Menschen wahrnehmbar macht, ist mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe bis zu 720 Tagessätzen zu bestrafen.

Z tohto pohľadu sa následne javí trestná sadzba tohto trestného činu v porovnaní s trestným činom nebezpečného prenasledovania, ako vysoká, keďže nejde o ohrozenie života alebo zdravia.

Objektívna stránka trestného činu je založená na ohrození uvedených chránených záujmov, tým spôsobom, že prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete podstatným spôsobom zhorší kvalitu života iného tým, že

- a. ho dlhodobo ponizuje, zastrahuje, neoprávnene koná v jeho mene alebo inak obťažuje, alebo
- b. neoprávnene zverejní alebo sprístupní tretej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu na právach.

Zo znenia objektívnej stránky je teda základným následkom podstatné zhoršenie kvality života iného spôsobom, ktorý vyplýva z písmena a) a písm. b). Zároveň by sa mohlo zdať, že objektívne stránky trestného činu v zmysle § 360a ods. 1 a tohto trestného činu sa v niektorých častiach prekrývajú, no je potrebné zdôrazniť, že prípade nebezpečného prenasledovania ustanovenie § 360a ods. 1 písm. c) postihuje samotné kontaktovanie proti vôli poškodeného ako druh či spôsob prenasledovania, bez toho, aby bol špecifikovaný obsah „kontaktného“, resp. správ, ktoré predstavujú podstatu kontaktu. Pri nebezpečnom prenasledovaní sa teda postihuje iba samotná skutočnosť „kontaktovania“ ako spôsobu prenasledovania, ktoré môže a v praxi i býva na rozdiel od šikany často obsahovo pozitívne ladené. Novonavrhovaný trestný čin nebezpečného elektronického obťažovania naopak nekladie dôraz na prvok prenasledovania, ktorý je dostatočne pokrytý uvedeným ust. § 360a, ale na prvok šikany (obťažovania), teda na obsah komunikácie. Navyše, kým § 360a ods. 1 písm. c) postihuje iba kontaktovanie prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, nebezpečné obťažovanie zahŕňa i šikany prostriedkami počítačovej siete a počítačového systému, teda i inými službami informačnej spoločnosti. Obdobne je to aj pri § 360a ods. 1 písm. d), ktoré je viazané na zneužitie osobných údajov za účelom získania kontaktu s poškodeným. Konanie páchatel'a v zmysle § 360b svojím charakterom smeruje k vydávaniu sa za obeť, čím mu môže spôsobiť vážnu ujmu na kvalite jeho života.

Základným terminologickým znakom v prípade objektívnej stránky vymedzenej v písm. a) je pojem **podstatné zhoršenie kvality života poškodeného**, pričom tento prvok je potrebné posudzovať vždy prísne individuálne v závislosti od skutkových okolností každého prípadu, ktorý sa v aplikačnej praxi vyskytne. Zároveň je v písm. a) zdôraznený aj prvok dlhodobosti, kde je následne pri posudzovaní každého prípadu nevyhnutné skúmať, či nemôže dôjsť v dôsledku opakovaného konania zo strany páchatel'a aj k možnému závažnejšiemu následku, ako len zhoršenie kvality života iného. Uvedenú skutočnosť musí následne vedieť vyhodnotiť policajt⁹, ktorý skutok rieši, čo teda predpokladá dôsledné poznanie právnej úpravy, ale tiež aj skúsenosti z posúdenia možného rizika. Z hľadiska vecnej príslušnosti je v daných prípadoch príslušný na konanie poverený príslušník PZ¹⁰, ktorý v zmysle § 202 Trestného poriadku realizuje v týchto veciach skrátené vyšetrovanie, čo patrí v týchto prípadoch do vecnej príslušnosti Obvodného oddelenia PZ.¹¹

Z pohľadu právnej úpravy vymedzenej v písm. b) je objektívna stránka blízka trestnému činu ohovárania, nakoľko zverejnený alebo sprístupnený záznam je spôsobilý na ohrozenie jeho vážnosti, či spôsobenia inej vážnej ujmy na právach. Tu je možné pozorovať základný rozdiel – a

⁹ Policajt v zmysle § 10 ods. 7 TP.

¹⁰ Čl. 4 Nariadenia MV SR č. 175/2010 - Povereným príslušníkom je príslušník Policajného zboru, ktorý má v popise služobnej činnosti určenú náplň činnosti skrátené vyšetrovanie alebo príslušník Policajného zboru, ktorý je písomným rozkazom nadriadeného s ustanovovacou pôsobnosťou) poverený vykonávaním služobných činností v skrátenom vyšetrovaní

¹¹ Čl. 11 Nariadenia MVSR č. 175/2010 - Obvodné oddelenie je vecne príslušné na skrátené vyšetrovanie o prečinoch, za ktoré Trestný zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje tri roky, okrem prečinov proti životnému prostrediu, 13a) a okrem prečinov, ktoré sú vo vecnej príslušnosti okresného dopravného inšpektorátu, krajského dopravného inšpektorátu alebo oddelenia železničnej polície krajského riaditeľstva, ak o nich nekoná útvar uvedený v čl. 2 písm. a), b), d) alebo j).

to je pravdivosť zverejnenej informácie (záznamu), pričom však ide o záznam, ktorý má spravidla intímnu povahu a jeho zverejnenie je pre poškodeného nepríjemné. Spôsob formulácie skutkovej podstaty má zároveň možný vzťah aj k trestnému činu porušenia dôvernosti ústneho prejavu a iného prejavu osobnej povahy podľa § 377, pričom však v tomto prípade základný rozdiel spočíva v porušení prejavu neverejného charakteru a pri trestnom čine v zmysle § 360b môže ísť aj o verejný prejav, ktorý je realizovaný so súhlasom poškodeného a tento je následne zneužitý a neoprávnene zverejnený alebo sprístupnený tretej osobe (môže ísť o formu kyberšikanovania, ktorá je označovaná pojmom „revenge porn“).

Subjekt v prípade tohoto trestného činu je všeobecný, čiže páchatelom trestného činu môže byť ktorákoľvek trestnej zodpovedná fyzická osoba. Z návrhu zákona nevyplýva zmena zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb, čiže právnická osoba sa tohto trestného činu dopustiť nemôže.

Subjektívna stránka predpokladá zavinenie úmyselné, ktoré je zvýraznené príslušnou zákonnou formuláciou.

Z pohľadu kontroly kriminality, ktorá v sebe zahŕňa prevenciu, ako aj represiu, je potrebné a nevyhnutné v tejto súvislosti klásť dôraz predovšetkým na prevenciu, ktorá by sa mala začínať už výchovou na školách, či v rodinnom prostredí. Dostupnosť informačných technológií je častokrát v nepomere so zodpovednosťou a správaním sa osôb v tomto prostredí. Osoby, ktoré vo virtuálnom prostredí vystupujú, si spravidla nespájajú dôsledky svojho konania s určitým typom zodpovednosti, nehovoriac už o zodpovednosti trestnoprávnej. Hlavne ak sa jedná o osoby, ktorým už vznikla trestná zodpovednosť, ale vzhľadom na svoj vek sú stále súčasťou len základného vzdelávania.

Na úlohách, ktoré vyplývajú z riadnej realizácie kontroly kriminality by teda malo participovať viacero subjektov, za účelom, aby bol v tomto smere dosiahnutý žiadúci stav, pričom môžeme konštatovať, že pri tejto forme protiprávneho konania, ako je kyberšikanovanie, je dôležitejšia už spomínaná prevencia so zameraním na realizáciu sociálnych, vzdelávacích, kultúrnych, poradenských, či iných opatrení, ktoré by však svojím charakterom mali byť založené na rôznych výskumných aktivitách príslušných subjektov. Zároveň by na tieto skutočnosti malo reagovať aj Ministerstvo školstva vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len MŠVVaŠ SR), ktoré by malo príslušné učebné osnovy prispôbovať aj právnym skutočnostiam. Ak sa napríklad pozrieme na súčasný vzdelávací program, ktorý je zverejnený na stránke MŠVVaŠ SR,¹² kde sú zverejnené štandardy občianskej náuky, tak zistíme, že trestnoprávna zodpovednosť je súčasťou až 8. ročníka, v ktorom väčšina žiakov je už trestnoprávne zodpovedná – čiže dosiahli vek 14 rokov. V tomto okamihu je však už dosť neskoro začínať s preventívnym pôsobením, ak už môže nastúpiť represia, ktorá je zastúpená trestným právom. Zároveň je však nevyhnutná aj príslušná participácia ďalších subjektov prevencie, ako je Policajný zbor, ktorý by tiež mal v tejto oblasti realizovať intenzívnu činnosť. Tým, že za posledný rok, boli práve žiaci druhého stupňa intenzívne zasiahnutí pandemickou situáciou, ich zručnosti v oblasti informačných technológií sa zintenzívnili, ale zároveň ich zodpovednosť za tieto konania nebola dostatočne vysvetľovaná.

V súvislosti s nárastom počtu a dostupnosti elektronických prostriedkov a ich funkcionalít, masívnym nástupom sociálnych sietí a obdobných elektronických platforiem, ktoré značne zjednodušujú trestnú činnosť, je teda nevyhnutné uvažovať o koncepcii komplexných preventívnych a osvetových opatrení vo vzťahu k deťom a mládeži. Takáto prevencia je nevyhnutná aj v súvislosti s tým, aby deti nepovažovali vyhotovenie, odoslanie, či iné sprístupnenie fotografie alebo videa s obsahom detskej pornografie, či šikanovanie cez

¹² Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň základných škôl. [online]. [cit. dňa 28. 3. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/vzdelavacie-standardy-pre-2-stupen-zs/>

elektronické komunikačné nástroje za istú formu „zábavy“ alebo „vtipu“, ale aby sa takého konania vyvarovali tak z morálneho hľadiska, ako aj hľadiska následkov trestnej zodpovednosti za také konanie.

Za pomerne významný prvok v rámci preventívnych aktivít zameraných na oblasť kyberšikanovania je možné považovať aj Smernicu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu¹³, ktorou sa pojem kyberšikanovanie aspoň upravil a definoval pre účely preventívneho pôsobenia a uplatňovania možných metód riešenia šikanovania detí a žiakov. V zmysle tejto Smernice sa za kyberšikanovanie považuje priama forma šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií (najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí) na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrasovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania.

Zákon č. 308/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Novela Trestného poriadku - zákon č. 308/2021 Z. z. sa dotýka dlho diskutovanej témy, u ktorej výraznejšia diskusia začala medializáciou určitých konkrétnych prípadov, hoci ide o problém, na ktorý už dlhšie poukazovali viacerí odborníci z oblasti trestného práva, či oblasti ľudských práva. Väzba ako inštitút zaistenia osoby, ktorej účasť je nevyhnutná na vykonaní úkonov trestného konania, je najväčším zásahom do základných ľudských práv a slobôd osoby obvineného, pričom tieto zásahy sa nedotýkajú len zásahov do osobnej slobody, ale osoba je výrazným spôsobom obmedzená aj na iných svojich právach. Podrobnejšie výkon väzby upravuje osobitný zákon č. 221/2006 Z. z., ktorý vo svojich ustanoveniach taktiež konštatuje – v § 2a, že obvinený je vo výkone väzby obmedzený na viacerých jeho právach, najmä v práve na nedotknuteľnosť osoby a jeho súkromia, slobode pohybu a pobytu, v listovom tajomstve a tajomstve dopravovaných správ a iných písomností, práva slobodnej voľby povolania, práva slobodnej voľby povolania, práva na slobodné užívanie majetku, práva na nakladanie s vecami osobnej potreby a práva slobodne sa zhromažďovať a združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo v iných združeníach. Výraznejšie zásahy do základných práv a slobôd obvineného sú spojené s tzv. kolúznou väzbou, v rámci ktorej tento osobitný zákon upravuje niektoré osobitné postupy – napr.

- Umiestňovanie do cely - obvinení, ktorí sú v kolúznej väzbe sú do cely umiestnení osobitne mimo ostatných obvinených
- styk s advokátom, či inou osobou - ak ide o obvineného, ktorý je v kolúznej väzbe, vyžaduje sa predchádzajúci súhlas orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu, ktorý si môže vyhradiť svoju prítomnosť.¹⁴
- Návštevy - obvinený, ktorý je v kolúznej väzbe, môže prijať návštevu iba po predchádzajúcom súhlase orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu a za jeho osobnej prítomnosti, ak si prítomnosť pri udelení súhlasu vyhradil.
- Korešpondencia - Obvinený v kolúznej väzbe prijíma a odosiela korešpondenciu prostredníctvom orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu okrem korešpondencie uvedenej v odseku 4.¹⁵

¹³ Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach [online]. [cit. dňa 28. 2. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/20471-sk/smernica-c-362018-k-prevencii-a-rieseniu-sikanovania-deti-a-ziakov-v-skolach-a-skolskych-zariadeniach/>

¹⁴ Nejde o styk s obhajcom – v prípade styku s obhajcom má obvinený právo hovoriť s ním bez prítomnosti tretej osoby

¹⁵ a) medzi obvineným a jeho obhajcom, b) medzi obvineným a Kanceláriou prezidenta Slovenskej republiky, Národnou radou Slovenskej republiky, Úradom vlády Slovenskej republiky, Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, Generálnou prokuratúrou Slovenskej republiky alebo verejným ochrancom práv, c) medzi obvineným a orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom, d) medzi obvineným a medzinárodným orgánom alebo medzinárodnou organizáciou, ktorá podľa medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, je príslušná na prerokovanie podnetov alebo sťažností týkajúcich sa ochrany ľudských práv, e) zaslanú obvinenému diplomatickou misiou alebo konzulárnym úradom cudzieho štátu.

- Telefonovanie - Obvinený v kolúznej väzbe môže telefonovať iba po predchádzajúcom súhlase príslušného orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu, ktorý si môže vyhradiť svoju prítomnosť pri telefonovaní.
- Nemožnosť výkonu väzby v zmiernenom režime,
- Osobitné pravidlá pre duchovnú a pastoračnú službu - Duchovnú a pastoračnú službu obvinenému v kolúznej väzbe možno poskytnúť len po predchádzajúcom súhlase príslušného orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu; to neplatí, ak duchovnú a pastoračnú službu poskytuje väzenský duchovný.

Uvedené obmedzenia v kolúznej väzbe sú ešte doplnené aj informáciami, ktoré média poskytujú prostredníctvom osôb, ktoré boli vo výkone väzby. Osobitne je možné prísnejší výkon služby zhrnúť v bodoch, ktoré vo svojom článku popísal aj advokát Ribár:¹⁶ V súhrne je možné podmienky v kolúznej väzbe opísať (všeobecne) nasledovne:

- pobyt na cele 23 hodín denne,
- budenie nočnými kontrolami – nedostatok neprerušovaného spánku,
- žiadne činnosti/aktivity mimo cely,
- dlhodobá absencia slnečného svetla/ prirodzeného denného svetla,
- obmedzený prístup ku knihám,
- nedostatočná strava,
- nedostatočný prístup k teplej vode,
- neumožnenie návštev s rodinou,
- neumožnenie telefonovania s rodinou,
- dlhotrvajúce doručovanie pošty.

Nová právna úprava si dala za cieľ práve vykonať zmeny v trvaní tejto výrazne obmedzujúcej ľudskej práva osoby vo výkone väzby, nakoľko jej neprimerané trvanie môže mať za následok výrazné ohrozenie psychického zdravia osoby. Nehovoriac o tom, že ide tiež o jeden z nástrojov aplikačnej praxe (príslušných orgánov činných v trestnom konaní), aby týmto spôsobom vykonávali psychický vplyv na osobu, ktorá v dôsledku nedostatočného kontaktu s rodinou, či v dôsledku nedostatku spánku, či iných nevyhnutných (predovšetkým psychických) potrieb môže byť takto donútená k priznaniu. V minulosti sa stávalo, že práve tento najviac obmedzujúci typ väzby trval aj viac ako rok, čo pri všetkých týchto obmedzujúcich opatreniach môže znamenať aj nezvratné poškodenie zdravia. Dôvody kolúznej väzby sú dané zákonom ako situácia, kedy z „konania obvineného alebo ďalších konkrétnych skutočností vyplýva dôvodná obava, že bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie.“¹⁷ Ak teda orgány činné v trestnom konaní svoju činnosť zamerajú na realizáciu takých úkonov trestného konania, ktoré budú smerovať (okrem iného samozrejme) na odstránenie tejto prekážky tým, že všetky osoby, ktoré by mohol obvinený ovplyvňovať vypočujú ku skutkovým okolnostiam spáchaného trestného činu, nie je dôvod, aby bol obvinený naďalej vo väzbe (ak samozrejme nie je daná aj niektorý z iných dôvodov väzby).

Právna úprava si teda za cieľ časovo obmedziť trvanie kolúznej väzby, ktorú častokrát dokázalo ukončiť len priznanie obvineného. Táto nová právna úprava teda obmedzila trvanie kolúznej väzby na 5 mesiacov, pričom povinnosťou sudcu pre prípravné konanie, prípadne predsedu senátu v konaní pred súdom je pri vzatí obvineného do väzby rozhodnúť nielen o samotnej kolúznej väzbe v zmysle § 71 ods. 1 písm. b), ale zároveň vo výrokovej časti uznesenia paragrafovo špecifikovať aj to, či obvineného berie do 5mesačnej kolúznej väzby (v takom prípade uvedie aj ustanovenie § 76 ods. 8 Tr. por.) Zároveň tiež musí uviesť, či nepôjde aj o jednu z výnimiek v zmysle § 76 ods. 9 TP.

¹⁶ RIBÁR, M., 2021. Pohľad z oboch strán mreží na nadužívanie kolúznej väzby a inštitútu kajúcnika v trestných konaniach [online]. [cit. dňa 24. 1. 2022]. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a918-pohlad-z-obocho-stran-mrezi-na-naduzivanie-koluznej-vazby-a-institutu-kajucnika-v-trestnych-konaniach>

¹⁷ § 71 ods. 1 písm. b)

Znenie novely, ktorá sa vzťahuje ku kolúznej väzbe a ktorou sa menia viaceré ustanovenia vo vzťahu k väzbe je nasledovné:

§ 71 ods. 1 - dôvody väzby

„(1) Obvinený môže byť vzatý do väzby len vtedy, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu, sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený a z jeho konania alebo ďalších konkrétnych skutočností vyplýva dôvodná obava, že

a) ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko alebo ak mu hrozí vysoký trest,

b) bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo

c) bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil,

a ak vzhľadom na osobu obvineného, povahu alebo závažnosť trestného činu, pre ktorý je trestne stíhaný, nie je v čase rozhodovania o väzbe možné väzbu nahradiť podľa § 80 alebo § 81.“

Uvedené ustanovenie si dalo za cieľ vymedziť presnejšie dôvody, pri ktorých je osoba obvineného vzatá do väzby, pričom sa zdôrazňuje predovšetkým tá skutočnosť, že vziať osobu je do väzby je možné, len ak nie je možné väzbu nahradiť niektorým z prostriedkov nahradenia väzby vzhľadom na osobu obvineného, povahu a závažnosť trestného činu. Exaktným vyjadrením tejto povinnosti preskúmať prostriedky nahradenia väzby sa sleduje, že je tu povinnosť súdu vždy preskúmať, či existuje možnosť nahradiť väzbu, ktorá má vždy v trestnom konaní pôsobiť ako *ultima ratio* a až v prípade, že tieto možnosti sa nedajú uplatniť, je možné rozhodnúť o väzbe. Zároveň platí, že prostriedky nahradenia väzby je možné využiť len pre dôvody, ktoré sú vymedzené v § 71 ods. 1 písm. a) alebo c). Ak je teda dôvod kolúznej väzby, prostriedky nahradenia väzby nie je možné uplatniť.

§ 71 ods. 2 – väzba v prípade trestných činov terorizmu

Obdobný postup, ktorý sa týka možnosti nahradenia väzby sa uplatnil aj v prípade väzby, pri ktorej je obvinený trestne stíhaný pre trestné činy terorizmu, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu a sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený, a ak vzhľadom na osobu obvineného, povahu alebo závažnosť trestného činu, pre ktorý je trestne stíhaný, nie je v čase rozhodovania o väzbe možné väzbu nahradiť podľa § 80 alebo § 81.

Aj v tomto prípade sa teda exaktnejšie upravuje povinnosť súdu skúmať, či možnosť nahradenia väzby prichádza do úvahy a až následne, ak tento postup nie je možný, rozhodnúť o vzatí obvineného do väzby.

§ 72 ods. 2 – rozhodnutie o väzbe

Rozhodnutie väzby je rozhodnutie, ktorým sa rozhoduje o vzatí alebo nevzatí obvineného do väzby; za rozhodnutie o nevzatí do väzby sa považuje aj rozhodnutie o ponechaní obvineného na slobode pri nahradení väzby, o prepustení z väzby a o zamietnutí žiadosti o prepustenie obvineného z väzby; za takúto žiadosť sa považuje aj žiadosť o nahradenie väzby, o zmene dôvodov väzby obvineného, o návrhu na predĺženie lehoty väzby obvineného, o ponechaní obvineného vo väzbe, alebo predĺžení celkovej lehoty väzby v trestnom konaní, o prepustení zatknutého obvineného na slobodu; za takéto rozhodnutie sa považuje aj rozhodnutie o ponechaní obvineného na slobode pri nahradení väzby.

Obligatórnou súčasťou rozhodnutia o väzbe je aj odôvodnenie, pričom nová práva úprava vyslovene uvádza aké náležitosti má toto uznesenie obsahovať. Základné náležitosti odôvodnenia tohto uznesenia boli uvedené aj v predchádzajúcom znení - § 72 ods. 2 – druhá veta, ktorá sa z tohto ustanovenia presunula do samostatného novovytvoreného druhého odseku, zameraného na vymedzenie viacerých obsahových náležitostí odôvodnenia. V zmysle toho teda - odôvodnenie rozhodnutia o väzbe obsahuje aj uvedenie skutkových okolností, o ktoré sa výrok rozhodnutia o

väzbe opiera, ktoré preukazujú dôvodnosť trestného stíhania a konkrétne skutočnosti, ktoré zakladajú dôvod väzby podľa § 71.

- Zároveň sa súd v odôvodnení obligatórne vysporiada aj s tým, prečo nenahradil väzbu podľa § 80 alebo § 81.
- Ak ide o kolúznu väzbu je obligatórnou náležitosťou výroku rozhodnutia o väzbe aj označenie zákonného ustanovenia o lehote (5 mesiacov, alebo o výnimke z tejto lehoty v zmysle § 76 ods. 9)
- odôvodnenia rozhodnutia o väzbe musí obligatórne obsahovať aj konkrétne skutočnosti, ktoré zakladajú dôvodnú obavu, že obvinený bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo z ktorých je zrejmé, že tak obvinený už konal. Tu je potrebné, aby tieto skutočnosti uviedol už prokurátor vo svojom návrhu na vzatie obvineného do väzby.

§ 76 ods. 2 – lehota väzby v prípravnom konaní

(2) Ak nie je v odseku 8 ustanovené inak, základná lehota väzby v prípravnom konaní je sedem mesiacov. Prokurátor je povinný prepustiť obvineného na slobodu najneskôr v posledný deň tejto lehoty, ak nepodá najmenej dvadsať pracovných dní pred jej uplynutím obžalobu, návrh na schválenie dohody o vine a treste alebo sudcovi pre prípravné konanie návrh na predĺženie tejto lehoty; to neplatí, ak sa lehota väzby posudzuje podľa odseku 8.

Uvedené ustanovenia sa zmenilo len vo vzťahu ku kolúznej väzbe, inak zostáva stále základná lehota väzby v prípravnom konaní – 7 mesiacov.

§ 76 ods. 8 a 9

(8) Ak je obvinený vo väzbe z dôvodu podľa § 71 ods. 1 písm. b) založeného na dôvodnej obave, že bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, väzba z tohto dôvodu môže trvať **najviac päť mesiacov**. Ak nebol obvinený, ktorý nie je vo väzbe súčasne aj z iného dôvodu, prepustený z väzby pred uplynutím lehoty podľa prvej vety, musí byť prepustený z väzby na slobodu písomným príkazom predsedu senátu a v prípravnom konaní prokurátora, ktorý musí byť primerane odôvodnený, najneskôr v posledný deň tejto lehoty. Ak je obvinený vo väzbe súčasne aj z iného dôvodu, rozhodne o zmene dôvodov väzby najneskôr v posledný deň lehoty podľa prvej vety predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor písomným príkazom, ktorý musí byť primerane odôvodnený.

(9) Ak je obvinený vo väzbe z dôvodu podľa § 71 ods. 1 písm. b), **pretože pôsobil na svedkov, spoluobvinených alebo znalcov alebo inak maril objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo ak sa proti obvinenému vedie trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin spáchaný organizovanou skupinou, trestný čin spáchaný zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, pre trestný čin založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296 Trestného zákona, trestný čin založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297 Trestného zákona alebo pre trestný čin, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody na doživotie**, odsek 8 sa nepoužije.

Ods. 8 a 9 sú nové ustanovenia, ktoré upravujú osobitné pravidlá pre trvanie kolúznej väzby, pričom o tejto skutočnosti sme uvádzali aj základné dôvody pre túto zmenu vyššie.

Zároveň platí, že ak lehota kolúznej väzby uplynie a obvinený nie je vo väzbe aj z iného dôvodu, musí byť prepustený písomným príkazom predsedu senátu a v prípravnom konaní prokurátorom, najneskôr v posledný deň 5mesačnej lehoty.

Osobitným prípadom je však práve ods. 9, ktorý upravuje výnimky z tohto postupu, čiže prípady, kedy kolúzna väzba je daná z dôvodov, že:

- pôsobil na svedkov, spoluobvinených alebo znalcov alebo inak maril objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie
- sa proti obvinenému vedie trestné stíhanie pre
 - o obzvlášť závažný zločin spáchaný organizovanou skupinou,
 - o trestný čin spáchaný zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou,

- trestný čin založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296 TZ,
- trestný čin založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297 TZ alebo
- trestný čin, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody na doživotie

V týchto prípadoch je tento postup odôvodňovaný náročnosťou dokazovania vecí, pri ktorých figuruje prvok organizovaného zločinu, a zároveň tu existuje reálnejšie riziko kolúzneho správania sa obvinených, čiže aj marenie úkonov trestného konania ovplyvňovaním svedkov, či iných osôb, ktoré môžu mať vplyv na dokazovanie skutočností dôležitých pre trestné konanie.

Uvedená skutočnosť môže predstavovať výrazný negatívny prvok pri posudzovaní dĺžky trvania kolúznej väzby, pričom tieto výnimky môžu orgány činné v trestnom konaní zväzdať k tomu, aby skutok v uzneseniach o vznesení obvinenia nadkvalifikovali a následne bol obvinený vzatý do väzby bez možnosti prepustenia po 5 mesiacoch. Je preto na dôslednej úvahe sudcu pre prípravné konanie, ktorý rozhoduje o väzbe, aby dôkladne zvažil všetky skutočnosti viažuce sa na rozhodovanie o dôvodoch väzby, predovšetkým so zameraním na dôvodnosť samotného trestného stíhania, ako aj dôvodnosť vznesenia obvinenia v zmysle priloženého spisového materiálu, aby mohol sám posúdiť, či sa výnimka uvedená v § 76 ods. 9 uplatní.

Obdobný postup posudzovania výnimiek z 5 mesačnej kolúznej väzby sa zvolí ak a počas trestného stíhania zistí, že nastala niektorá z okolností, ktorá je uvedená v ods. 9 sú alebo v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora rozhodne o ponechaní obvineného vo väzbe najneskôr v posledný deň tejto lehoty, ktorí zároveň rozhodnú, dokedy sa lehota väzby predlžuje. Prokurátor takýto návrh podá sudcovi pre prípravné konanie najneskôr desať pracovných dní pred uplynutím lehoty podľa odseku 8; to platí aj vtedy, ak najneskôr desať pracovných dní pred uplynutím lehoty podľa odseku 8 podá obžalobu alebo návrh na schválenie dohody o vine a treste. Ak bola lehota väzby predĺžená, po takomto rozhodnutí je v prípravnom konaní prokurátor povinný postupovať podľa odseku 2 a sudca pre prípravné konanie podľa odseku 3.

Posledné ustanovenie, ktoré výraznejšie zasahuje do právnej úpravy väzby je § 80 a § 81. Je potrebné konštatovať, že tento právny stav väzbu nemení, len sa precizuje toto ustanovenie, aby bolo zrejmé, že prostriedky nahradenia väzby nie je možné uplatniť, ak ide o dôvod väzby vymedzený v § 71 ods. 1 písm. b). Nahradiť väzbu ešte pred právnou úpravou spreď roku 2021 bolo možné len ak išlo o písm. a) alebo c), hoci právna obec dlhodobo presadzovala myšlienku, že v zmysle čl. 5 ods. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd¹⁸, ako aj v zmysle čl. 17 Ústavy SR, je možné nahradiť aj kolúznu väzbu, nakoľko je povinnosťou všeobecného súdu prednostne aplikovať dohovor, keďže zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd v tejto otázke.¹⁹ Keďže však ide o právnú úpravu spreď roku 2005, ako aj príslušná judikatúra je z roku 2004, zámerom rekodifikácie bolo upraviť právny stav, tak, aby vylučoval možnosť nahradiť väzbu, ak je existencia dôvodov kolúzneho správania sa obvineného. Právne názor odbornej obce, však aj napriek tomu poukazovali na možnosť náhrady. Vo viacerých rozhodnutiach ústavného súdu²⁰ môžeme nájsť zmienku aj o tom, ako sa súd, ktorý rozhodoval o sťažnostiach proti uzneseniam o vzatí do väzby vôbec nezaoberal otázkou nahradenia väzby, čo práve novou právnou úpravou sa zákonodarcovia snažili odstrániť a uviedli to ako povinnosť v zmysle základného vymedzenia dôvodov väzby.

Na niektoré skutočnosti vo vzťahu k väzbe reagovalo aj **Nariadenie MV SR č. 175/2010** o vymedzení príslušnosti útvarov PZ a útvarov MVSR pri odhaľovaní trestných činov, pri

¹⁸ Každý, kto je zatknutý alebo pozbavený slobody v súlade s ustanovením odseku 1 písm. c) tohto článku, musí byť ihneď predvedený pred sudcu alebo inú úradnú osobu splnomocnenú zákonom na výkon súdnej moci a má právo, aby jeho vec bola prejednaná v primeranej lehote, alebo byť prepustený počas konania. Prepustenie sa môže podmieniť zárukou, že sa takáto osoba dostaví na pojednávanie.

¹⁹ Bližšie pozri tiež I. ÚS 100/4

²⁰ Napr. I. ÚS 314/2014, I. ÚS 379/2018, II. ÚS 105/2019, I. ÚS 221/2019.

získovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní, ktoré sa vo vzťahu k inštitútu väzby menilo v zmysle čl. 35, ktorého nový názov znie – Povoľovanie návštev a telefonátov, ktoré je podmienené súhlasom príslušného orgánu činného v trestnom konaní alebo sudcu pre prípravné konanie, v zmysle zákona o výkone väzby. Nové ustanovenie upravuje povinnosť vyplniť poverenie na vykonávanie úkonov v ústave na výkon väzby alebo v ústave na výkon trestu odňatia slobody, kde sú uvedení vyšetrovatelia, ako aj ich telefonické a emailové kontakty a za účelom rýchlejšieho postupu, sa upravuje v zmysle tohto poverenia možnosť realizovať žiadosť obvineného v kolúznej väzbe na uskutočnenie návštevy alebo používanie telefónu prostredníctvom emailovej adresy, na ktorú sa tieto žiadosti posielajú.

Ak na základe tejto žiadosti je daný súhlas na takú návštevu zo strany sudcu pre prípravné konanie alebo prokurátora vyšetrovateľ im oznámi, či chce byť prítomný pri návšteve alebo telefonáte. Žiadosť obvineného, ktorý je v kolúznej väzbe, o prijatie návštevy alebo o používanie telefónu sa doručuje príslušníkom Zboru väzenskej a justičnej stráže prostredníctvom elektronickej pošty z e-mailovej adresy určenej na tento účel²¹ vyšetrovateľovi uvedenému v poverení na vykonanie procesných úkonov, aby sa tento mohol vyjadriť a po jej doručení by vyšetrovateľ mal urýchlene posúdiť a podľa konkrétnych okolností následne neodkladne vybaviť.

V prípade nesúhlasu s prijatím návštevy alebo používaním telefónu zašle vyšetrovateľ žiadosť, spolu s vyjadrením nesúhlasu a uvedením dôvodov, späť elektronicou poštou na príslušnú e-mailovú adresu. Podobný postup volí vyšetrovateľ aj v prípade udelenia súhlasu s prijatím návštevy alebo s používaním telefónu, pričom vždy uvedie, či si vyhradzuje svoju prítomnosť pri návšteve alebo používaní telefónu.

Po odoslaní žiadosti s uvedením súhlasu s prijatím návštevy vyrozumie osobu, ktorá je v žiadosti o prijatie návštevy uvedená, vykoná priamo ústav na výkon väzby. Toto vyrozumie teda nezasiela vyšetrovateľ. Vyšetrovateľ neupravuje termín a čas návštevy. Zmenu termínu a času návštevy je možné vykonať len na základe dohody s príslušným ústavom na výkon väzby. O uskutočnenej návšteve alebo telefonáte, pri ktorých bol prítomný, vyšetrovateľ vyhotoví záznam, v ktorom uvedie, kedy bola vykonaná a jej priebeh a záznam založí do ostatného spisového materiálu rovnopisu spisu určeného na evidenčné účely policajta.

Zákon č. 357/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

S účinnosťou od 1. januára 2022 bola do Trestného zákona vložená novela, ktorá má odstrániť viaceré aplikačné problémy, ktoré súvisia s niektorými trestnými činmi tzv. farmaceutickej kriminality vo vzťahu k látkam s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom. Uvedené problémy súviseli predovšetkým:

- S problémami týkajúcimi sa postihovania neoprávneného zaobchádzania s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom.
- S novými možnosťami sprísnenia a rozšírenia postihovania tohto druhu trestnej činnosti.

Trestné činy farmaceutickej kriminality sú v trestnom zákone upravené v prvej hlave osobitnej časti Trestného zákona – v treťom diele – trestné činy ohrozujúce život alebo zdravie. Trestné činy farmaceutickej kriminality sú v kompetencii viacerých orgánov v závislosti od viacerých ukazovateľov, pričom môže sa jednať rovnako o okresné riaditeľstvo, a tiež aj Národnú kriminálnu agentúru, ktorá odhaľuje a vyšetroje okrem iných vecí aj drogovú kriminalitu a vo vymedzenom rozsahu odhaľuje a vyšetroje prípady falšovania a neoprávneného zaobchádzania s liekmi, liečivami, zdravotníckymi pomôckami a látkami s hormonálnym účinkom.

Farmaceutická kriminalita je problémom trestnej činnosti jedným z pomerne novších prvkov, hoci aj minulosti bola postihovaná, no skôr zaradovaná medzi trestné činy s drogovým

²¹ V tomto smere sú zriadené samostatné emailové adresy jednotlivých ústavov na výkon väzby alebo výkon trestu odňatia slobody v znení koluzna.vazba.mesto@zvjs.sk

prvkom. Najvýraznejšia zmena, ktorá sa týkala trestných činov farmaceutickej kriminality bola realizovaná zákonom č. 397/2015 Z. z. ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Návrh tohto zákona reflektoval predovšetkým na úlohy, ktoré sa týkali národnej protidrogovej stratégie SR, pričom sa návrhom upravovali a dopĺňali skutkové podstaty viacerých trestných činov. Medzi trestné činy farmaceutickej kriminality je možné v zmysle tejto zmeny zaradiť najmä:

- § 170 Ohrozovanie zdravia nepovolenými liekmi, liečivami a zdravotníckymi pomôckami
- § 170a Neoprávnené zaobchádzanie s liekmi, liečivami a zdravotníckymi pomôckami
- § 170b Falšovanie liekov a zdravotníckej pomôcky
- § 176 Neoprávnené zaobchádzanie s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom

Farmaceutická kriminalita vo svojej podstate nemá svoje zákonné vymedzenie, je však možné konštatovať, že ide o výrobu, obchod a distribúciu falšovaných, odcudzených alebo nedovolených liekov zdravotníckych pomôcok, vrátane falšovania zdravotníckych výrobkov, ich balenia, príslušnej dokumentácie, ktoré priamo súvisia s krádežami, podvodmi, zneužívaním, pašovaním a nedovoleným obchodovaním.²²

Účelom príspevku však nie je riešiť právnu úpravu, ktorá bola do Trestného zákona pridaná v roku 2015, ale je potrebné poukázať aspoň čiastočne na zmeny, ktoré v tejto oblasti nastali, nakoľko práve uvedená zmena sa týka jedného, novo vytvoreného trestného činu. Novela z roku 2015 upravila znenie § 170 tak, aby bolo v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi z oblasti liekov, liečiv a zdravotníckych pomôcok.²³ Ustanovenie je teda blanketné, ktoré odkazujú sa súvisiace právne predpisy a svojím charakterom postihuje formy neoprávneného obchodovania, či zaobchádzania s týmito vecami. Novela zároveň upravila nové trestné činy - § 170a a § 170b, ktoré zabezpečuje ochranu verejného zdravia pred šírením nepovolených, či nelegálnych liekov, liečiv a zdravotníckych pomôcok. Ochrana je zameraná predovšetkým na konzumentov týchto látok, pričom nie je účelom právnej úpravy ich kriminalizácia, nakoľko sú spravidla obeťami páchatel'ov, ktorí týmto spôsobom na nich profitujú. Druhý nový trestný čin je zameraný na vývoj v oblasti širokého výskytu falošných liekov a zdravotníckych pomôcok, ktoré sa vyskytujú na trhu a ich nebezpečenstvo následne spočíva v tom, že sú pre užívateľa mimoriadnym rizikom pre jeho zdravie. Ustanovením a zároveň poskytuje aj ochrana legálneho obchodovania s liekmi a zdravotníckymi pomôckami.

Novela z roku 2021 sa však dotýka poslednej skutkovej podstaty, ktorej nové znenie bolo prijaté v roku 2015, pričom predchádzajúca právna úprava postihovala protiprávne konanie len v prípade, že podávanie anabolických látok súviselo s ich podávaním osobám mladším ako 18 rokov na iný ako liečebný účel alebo v súvislosti so športovou činnosťou, pričom situácia si vyžadovala postihovanie bez ohľadu na vek, či vykonávanie športovej činnosti. Znenie tejto skutkovej podstaty bolo nasledovné:

§ 176 - Neoprávnené zaobchádzanie s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom

(1) Kto vo väčšom rozsahu neoprávnené vyrobí, dovezie, vyvezie, prevezie, ponúka, predá, inému poskytne alebo podá látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa

²² DRUGDA, J. a kol., 2019. Manuál na zavedenie jednotných postupov a metód v boji proti farmaceutickej kriminalite. Bratislava: NAKA, s. 22

²³ zákona č. 362/2011 Z. z. o liekoch a zdravotníckych pomôckach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

osobitného predpisu na iný ako liečebný účel alebo kto takú činnosť sprostredkuje, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.^{24 25}

Pôvodný termín anabolické látky bol nahradený pojmom látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom, pričom sa upravil rozsah ich použitia len na liečebný účel a pre naplnenie skutkovej podstaty sa vyžaduje spáchanie činu vo väčšom rozsahu. Uvedená novela zákona z roku 2015 zároveň rozšírila zoznam týchto látok a uviedla ich ako prílohu k zákonu vo vzťahu k trestnému činu podľa § 176 TZ. Dôvod zavedenia tejto skutkovej podstaty spočíval aj v tom, že SR mala pôsobiť ako zdrojová krajina vo vzťahu s obchodovaním s týmito látkami a cieľové krajiny zakazujú ich používanie, pričom pre zjednotenie postupu justičných orgánov štátov EU bolo potrebné zjednotiť aj príslušnú legislatívu z tejto oblasti.

Užívanie látok, ktoré majú anabolický alebo hormonálny účinok môže predstavovať vysoké riziko ohrozenia života alebo zdravia ich užívateľov, pričom v oblasti športu, ale aj mimo neho sa môžeme stretnúť s užívaním týchto látok aj u osôb, ktoré sú mladšie ako 18 rokov, čo môže mať veľmi negatívny vplyv na ich zdravie v budúcnosti. Tieto látky môžu vyvolať aj také zmeny, ktoré už v budúcnosti nemôžu byť navrátené, a preto, je potrebné zvyšovať ochranu zdravia aj touto trestnoprávnou cestou. Kým pri iných skutkových podstatách trestných činov sa zákonodarcovia príliš nezamýšľajú nad možnými dopadmi a prílišnou kriminalizáciou určitých protiprávnych konaní, pri uvedených konaniach páchatel'a, má určite zmysel takúto právnu úpravu prísne kriminalizovať. Anabolické látky všeobecne zvyšujú výkonnosť športovcov a k ich zneužívaniu dochádza predovšetkým pri športoch, ktoré majú vysoké silové, či vytrvalostné nároky, ale zároveň sa s nimi spájajú aj vysoké riziká na fyzický, či psychický stav užívateľa. Tu môžeme zaradiť napr. vážne poruchy srdca, vysoké zaťaženie pečene, depresie, agresivita u mužov osobitne výrazný vplyv na fungovanie pohlavného ústrojenstva. Kým u mužov sa výrazne začnú prejavovať niektoré ženské črty ako napr. gynekomastia (zväčšenie žliaz) u žien sa opačne začnú prejavovať maskulinne prejavy ako mužský vzhľad postavy, hrubší hlas, výraznejšie ochlpenie a pod.

Ako sa však ukázalo v zmysle poznatkov aplikačnej praxe začali v tejto oblasti vznikáť problémy a právna úprava tohto trestného činu musela byť znovu upravená. Hlavné dôvody zmeny právnej úpravy spočívali vo vysokej náročnosti preukazovania tejto trestnej činnosti ako aj následného postihovania v zmysle problémov, ktoré súviseli so znením skutkovej podstaty. Ako veľký problém sa javilo práve preukazovanie väčšieho rozsahu, ktorý musel byť naplnený už v základnej skutkovej podstate trestného činu. Orgány činné v trestnom konaní sa teda museli zaoberať otázkou posudzovania toho, v akom rozsahu páchatel' s látkou zaobchádzal. Bolo potrebné zistiť presné zloženie, následne cenu týchto látok, čo bolo z hľadiska praktickej aplikácie pomerne zložité, nakoľko sa v mnohých prípadoch jednalo o látky z nezistiteľných zahraničných zdrojov. Na posúdenie trestnosti aj po komplikovanom zistení zloženia a ceny bolo potrebné aby

²⁴ Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, § 176 – znenie účinné do 31.12.2021

²⁵ Kvalifikovaná skutková podstata znela:

(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) hoci bol v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch za taký čin odsúdený alebo bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý,
- b) v súvislosti s organizovanou športovou činnosťou,
- c) závažnejším spôsobom konania,
- d) na chránenej osobe,
- e) verejne, alebo
- f) v značnom rozsahu.

(3) Odňatím slobody na päť rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo
- b) vo veľkom rozsahu.

(4) Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb, alebo
- b) ako člen nebezpečného zoskupenia.

tento rozsah zaobchádzania prekročil sumu 2660 €, čo zároveň nie celkom presne odrážalo nebezpečenstvo, ktoré hrozilo z neoprávneného zaobchádzania s týmito látkami.

Nová právna úprava tohto ustanovenia sa teda upravila nasledovne:

§ 176 - Neoprávnené zaobchádzanie s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom

- (1) Kto vo väčšom rozsahu neoprávnene vyrobí, dovezie, vyvezie, prevezie, ponúka, predá, inému poskytne alebo podá látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu na iný ako liečebný účel alebo kto takú činnosť sprostredkuje, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.
- (2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
 - a. hoci bol v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch za taký čin odsúdený alebo bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý,
 - b. v súvislosti s organizovanou športovou činnosťou,
 - c. závažnejším spôsobom konania,
 - d. na chránenej osobe,
 - e. verejne, alebo
 - f. v značnom rozsahu.
- (3) Odňatím slobody na päť rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
 - a. a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo
 - b. vo veľkom rozsahu.
- (4) Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
 - a. a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb, alebo
 - b. ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 176 - Neoprávnené zaobchádzanie s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom

- (1) Kto neoprávnene vyrobí, dovezie, vyvezie, prevezie, ponúka, predá, inému poskytne alebo podá látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu na iný ako liečebný účel indikovaný lekárom alebo kto takú činnosť sprostredkuje, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.
- (2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu
 - a. neoprávnene alebo bez preukázateľného zdravotného dôvodu predpíše na preskripčný záznam alebo lekársky predpis alebo veterinárny lekársky predpis,
 - b. neoprávnene propaguje alebo neoprávnene poskytne návod na jej užívanie, alebo
 - c. neoprávnene prechováva vo väčšom množstve.
- (3) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo v odseku 2
 - a. hoci bol v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch za taký čin odsúdený alebo bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý,
 - b. v súvislosti s organizovanou športovou činnosťou,
 - c. verejne, alebo
 - d. v značnom množstve.
- (4) Odňatím slobody na päť rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo odseku 2
 - a. a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť,
 - b. závažnejším spôsobom konania,
 - c. na chránenej osobe, alebo
 - d. vo veľkom množstve.
- (5) Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo odseku 2
 - a. a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb, alebo
 - b. ako člen nebezpečného zoskupenia.²⁶

Zo znenia ustanovenia je teda zrejmé, že sa problematický pojem – vo väčšom množstve zákonodarcovia rozhodli z prvej základnej skutkovej podstaty vypustiť a tento pojem nahradiť v druhej základnej skutkovej podstate nie rozsahom činu, ale množstvom, pričom zároveň upravili v novom ustanovení § 135a aj **prechovávanie látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom**. Ide o dôsledok toho, že obchod s týmito látkami a zaobchádzanie s nimi je súčasťou tzv. nelegálneho, čierneho trhu, čím sa vytvára priestor aj pre ďalšiu trestnú činnosť. Osobitne by sa tiež mala zväziť skutočnosť, že tento trestný čin by mal byť súčasťou aj trestnej zodpovednosti

²⁶ Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, § 176

právnických osôb. Vypustenie objektívneho stanovenia rozsahu predpokladá, že nebude potrebné určovať rozsah činu, ale pre posudzovanie trestnosti sa bude vychádzať z novej koncepcie § 135a podľa tabliet, ampuliek, či iných podobne nedeliteľných balení prípravku, čo spravidla predstavuje jednu dávku takejto látky. Predmetom prvej základnej skutkovej podstaty však už nie je postihovanie len za väčšie množstvo, ale konanie páchatel'a spočíva v neoprávnenej výrobe, dovezení, vyvezení, prevezení, ponúkaní, predávaní, poskytovaní inému alebo v podaní látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu na iný ako liečebný účel indikovaný lekárom alebo kto takú činnosť sprostredkuje. Kriminalizácia teda upravuje výnimku, ktorá sa týka realizácie liečebného účelu, ktorý je indikovaný lekárom, čiže nebude stačiť, ak obhajoba páchatel'a bude smerovať k tomu, že sa snaží sám prostredníctvom tejto látky liečiť. Sú to teda prípady, kedy lekárske zásah aplikáciou týchto látok vyžaduje zdravotný stav pacienta a jeho diagnóza. Odsek 2 predstavuje novú základnú skutkovú podstatu, v rámci ktorej konanie páchatel'a spočíva v tom, že látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu

- neoprávnene alebo bez preukázateľného zdravotného dôvodu predpíše na preskripčný záznam alebo lekárske predpis alebo veterinárny lekárske predpis,
- neoprávnene propaguje alebo neoprávnene poskytne návod na jej užívanie, alebo
- neoprávnene prechováva vo väčšom množstve.

Množstvo látky sa teda zákonodarcovia rozhodli upraviť tým spôsobom, že rovnako ako pre drogách zavádzajú nové výkladové ustanovenie s stanoveniu množstva týchto látok nasledovne:

§ 135a

Prechovávanie látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom

- (1) Prechovávaním látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom **vo väčšom množstve** sa rozumie mať neoprávnene v držbe po akúkoľvek dobu látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu v množstve zodpovedajúcom **najmenej desaťnásobku jednej obvykle nedeliteľnej formy**, najmä jednej tablety, jednej injekcie, jednej ampulky, alebo podobného nedeliteľného balenia prípravku obsahujúceho látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom.
- (2) Prechovávaním látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom **v značnom množstve** sa rozumie mať neoprávnene v držbe po akúkoľvek dobu látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu v množstve zodpovedajúcom **najmenej stonásobku jednej obvykle nedeliteľnej formy**, najmä jednej tablety, jednej injekcie, jednej ampulky, alebo podobného nedeliteľného balenia prípravku obsahujúceho látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom.
- (3) Prechovávaním látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom **vo veľkom množstve** sa rozumie mať neoprávnene v držbe po akúkoľvek dobu látku s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa osobitného predpisu v množstve zodpovedajúcom **najmenej tisícnásobku jednej obvykle nedeliteľnej formy**, najmä jednej tablety, jednej injekcie, jednej ampulky, alebo podobného nedeliteľného balenia prípravku obsahujúceho látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom.“

Zákonodarcovia teda idú cestou jednej nedeliteľnej formy, ktorú následne príslušným spôsobom násobia. Za nedeliteľnú formu sa považuje predovšetkým jedna tabletky, jedna injekcia, jedna ampulka, či iné podobné nedeliteľné balenie prípravku, ktoré obsahuje látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom.

Zákon č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (disciplinárny súdny poriadok)

Novela Trestného poriadku, ktorá je uvedená v tomto osobitnom zákone vychádza svojím charakterom z účelu samotnej právnej normy. Tento zákon patrí medzi jednu z reforiem súdnictva,

ktoré Ministerstvo spravodlivosti realizuje v zmysle Programového vyhlásenia vlády za účelom obnovy dôvery v právny štát. V zmysle týchto reformných snáh bol zriadený Najvyšší správny súd – ústavný zákon č. 422/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, ktorý v zmysle čl. 142 ods. 2 písm. c) disponuje aj disciplinárnou právomocou voči sudcom, prokurátorom a ak tak ustanoví zákon, aj voči iným osobám . medzi tieto osoby môžeme zaradiť napr. notárov, advokátov, či exekútorov, no je potrebné tieto možnosti disciplinárneho postihu uviesť priamo aj v príslušných zákonoch. Účelom tohto postupu bolo zjednotenie disciplinárneho postihu osôb, ktoré sú súčasťou justície – priamo teda sudcov a prokurátorov a osobitne aj iné právnické profesie prostredníctvom úpravy osobitným zákonom. Novela zákona č. 432, teda rieši základné pravidlá a postupy disciplinárneho konania, ktoré sa zveruje do právomoci sudcov z povolania, ako aj so zástupcami konkrétneho právnického zamestnania, ktorí budú mať postavenie prísediaceho sudcu.²⁷ Prísediaci sa určuje následne náhodným výberom pomocou technických a programových prostriedkov schválených Ministerstvom spravodlivosti SR. Takéto zloženie disciplinárnych senátov má zaručiť potrebnú mieru transparentnosti samotného konania. Zákon predpokladá, že sa práve týmto spôsobom zabezpečí úzka spolupráca medzi Najvyšším správnym súdom a orgánom, ktoré zastupujú príslušné právnické povolania.

Za účelom prepojenia tohto zákona a Trestného poriadku bolo nevyhnutné upraviť aj niektoré ustanovenia tohto zákona. Platí, že ak sa v ktoromkoľvek štádiu trestného konania zistí, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné konanie, sa príslušným postupom (odovzdá – ak sa jedná o trestné konanie pred začatím trestného stíhania, prípadne postúpi, ak ide konanie po začatí trestné stíhania) deleguje na príslušný orgán, ktorý je oprávnený konať o tomto disciplinárnom previnení. Táto právna úprava teda konštatuje, že príslušný orgán koná ex offo. Je potrebné však zdôrazniť tú skutočnosť, že ak sa jedná o konania, ktoré smerujú proti sudcovi, súdnemu exekútorovi, či notárovi, tak tieto je možné začať len na návrh. Za tým účelom sa teda vec, ktorá má byť odovzdaná alebo postúpená z dôvodu, že nejde o trestný čin, ale skutok by mal prejednať iný orgán ako disciplinárne previnenie, vec sa odovzdá alebo postúpi:

- a. ministromi spravodlivosti, ak sa vec týka sudcu, súdneho exekútora alebo notára
- b. generálnemu prokurátorovi, ak sa vec týka prokurátora.

Povaha disciplinárneho konania následne predpokladá účasť osoby, proti ktorej sa disciplinárne konanie vedie, ako sa samotného navrhovateľa, pričom je vylúčené, aby sa konanie viedlo len za účasti jednej z uvedených strán, resp. je neprípustné, aby orgán, ktorý vedie trestné konanie a odovzdáva vec vystupoval ako navrhovateľ v disciplinárnom konaní, a rovnako je neprijateľné, aby sa osoba oprávnená podať disciplinárny návrh stala navrhovateľom proti svojej vôli.

Z tohoto dôvodu sa bude vec odovzdávať príslušným subjektom (ministromi spravodlivosti alebo generálnemu prokurátorovi), pričom bude na uvážení týchto subjektov, ako naložia s takto odovzdanou vecou, t.j. či podajú alebo nepodajú disciplinárny návrh.

Záver

Po zhodnotení vlastných úvah, ako aj záverov, ktoré vyplývali z diskusných príspevkov po konferencii, je možné konštatovať, že problémy trestného práva častokrát súvisia aj s neustálymi zmenami trestných kódexov. Je vhodné si položiť otázku, či je nevyhnutné meniť ustanovenia Trestného zákona po jednotlivých trestných činoch a či zmeny nemali byť spojené tak, aby nedochádzalo k zmenám pomaly každý jeden mesiac. Častokrát sú však tieto zmeny výsledkom činnosti príslušných orgánov činných v trestom konaní, ktoré pri posudzovaní určitých prípadov natrafia na problémy, ktoré v aplikačnej praxi spôsobujú problémy a tieto sa následne snažia zákonodarcovia vyriešiť napr. prostredníctvom poslaneckých návrhov zákonov. Legislatívny

²⁷ Voľby prísediacich Najvyššieho správneho súdu vyhlásila Súdna rada na deň 3. 1. 2022 a na základe hlasovania bolo zvolených 16 prísediacich sudcov -

proces je pomerne náročný systém viacerých krokov, ktorými sa majú odstrániť niektoré problémy prijímanej právnej úpravy a častokrát veľké novely, ktoré by menili viaceré ustanovenia trestných kódexov sú podrobené prísnejším hodnotiacim procesom zo strany viacerých subjektov, pričom sa následne zákonodarcovia rozhodnú odčleniť niektoré časti veľkej novely do menších noviel, aby vyriešili aspoň určitú časť problémov. Ako príklad môže slúžiť aj novela z roku 2022 (o ktorej sme síce ešte nepísali), ktorá sa dotýka drogových trestných činov, ktorých zmena mala byť súčasťou veľkej novely ktorú pripravilo Ministerstvo spravodlivosti. Prijatá zmena z roku 2022 je poslancekým návrhom zákona a nerieši všetky problémy drogových trestných činov, čiže môžeme znovu očakávať, že sa tieto ustanovenia budú znovu upravovať. Efektívnejšie z pohľadu trestného práva by bol stav, kedy by sa upravila základná výška škody, ktorá sa už 17 rokov nezmenila, čím sa úplne stráca posudzovanie trestnej činnosti v zmysle základnej zásady trestného práva – *ultima ratio*.

Zoznam bibliografických odkazov:

STRÉMY, T., MARKOVÁ, V., 2021. Trestnoprávne možnosti postihovania kyberšikanovania [elektronický dokument]. In: *Bratislavské právnické fórum 2021* [online] : Kybernetická kriminalita v čase krízy : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2021. - ISBN 978-80-7160-610-9. - S. 41-49.

PFUNDTNER, E. ŠANTA, J., 2012. Nebezpečné prenasledovanie – stalking. In: *Justičná revue*, roč. 64, č. 2, s. 276.

Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň základných škôl. [online]. [cit. dňa 28. 2. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/vzdelavacie-standarty-pre-2-stupen-zs/>

Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach [online]. [cit. dňa 28. 2. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/20471-sk/smernica-c-362018-k-prevencii-a-rieseniu-sikanovania-deti-a-ziakov-v-skolach-a-skolskych-zariadeniach/>

RIBÁR, M., 2021. Pohľad z oboch strán mreží na nadužívanie kolúzneho väzby a inštitútu kajúcnika v trestných konaniach [online]. [cit. dňa 24. 1. 2022]. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a918-pohlad-z-obocho-stran-mrezi-na-naduzivanie-koluznej-vazby-a-institutu-kajucnika-v-trestnych-konaniach>

DRUGDA, J. a kol., 2019. Manuál na zavedenie jednotných postupov a metód v boji proti farmaceutickej kriminalite. Bratislava: NAKA.

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov

Zákon č. 365/2005 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 362/2011 Z. z. o liekoch a zdravotníckych pomôckach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 236/2021 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 308/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 357/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (disciplinárny súdny poriadok)

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 175/2010 2. z. o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní

Nálezy Ústavného súdu:

- I. US 100/4
- I. ÚS 314/2014,
- I. ÚS 379/2018,
- II. ÚS 105/2019,
- I. ÚS 221/2019

Kontaktné údaje:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

e-mail: Veronika.markova@minv.sk; veronika.markova@akademiapz.sk

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

NÁMORNÉ PIRÁTSTVO A NÁMORNÝ ZLOČIN

mjr. JUDr. Daniela BENEDEKOVÁ, PhD.

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Príspevok sa zaoberá trestnými činmi, ktoré sú páchané na moriach a pirátstvu. Na základe použitia jednotlivých prameňov právneho systému ako medzinárodného, tak aj vnútroštátneho, približuje problematiku pirátstva a trestných činov najčastejšie páchaných na mori.

KLúčové slová

organizovaný zločin, pirátstvo, more, OSN

Annotation

Contribution deals with maritime crime and piracy. Based on the use of individual sources of the legal system, both international and national, it approaches the issue of piracy and crimes most often committed at the sea.

Keywords

organized crime, piracy, sea, UN

Organizovaný zločin poškodzuje sociálny, ekonomický, politický a kultúrny rozvoj spoločnosti na celom svete a je považovaný za jednu z hlavných hrozieb pre bezpečnosť ľudí.¹ Legálna definícia organizovaného zločinu, ktorá by bola akceptovaná odbornou verejnosťou dnes neexistuje. Niektoré štáty majú definíciu organizovaného zločinu vo svojom vnútroštátnom práve, iné kodifikovali definíciu ratifikáciou Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu z roku 2000. V zmysle článku 2 Dohovoru sa organizovanou zločineckou skupinou rozumie „štruktúrovaná skupina troch alebo viacerých osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacej závažných trestných činov alebo trestných činov ustanovených podľa tohto dohovoru na účely získania finančnej alebo inej materiálnej výhody priamo alebo nepriamo“. Slovenský Trestný zákon definíciu organizovaného zločinu neuvádza, avšak definuje organizovanú skupinu a zločineckú skupinu. § 129 ods. 2 definuje organizovanú skupinu ako „spolčenie najmenej troch osôb na účel spáchania trestného činu, s určitou deľbou určených úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ktorej činnosť sa v dôsledku toho vyznačuje plánovitosťou a koordinovanosťou, čo zvyšuje pravdepodobnosť úspešného spáchania trestného činu“. § 129 ods. 4 definuje zločineckú skupinu ako „štruktúrovanú skupinu najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacej zločinov, trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 alebo niektorý z trestných činov korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dielu osobitnej časti na účely priameho alebo nepriameho získania finančnej alebo inej výhody.“

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že organizovaný zločin je pokračujúce protiprávne konanie, ktoré profituje z nezákonnej činnosti, po ktorej je veľký záujem verejnosti.² Vychádzajúc z uvedeného môžeme povedať, že cieľ pirátstva je rovnaký a teda zisk z protiprávných aktivít.

UNODC (Úrad OSN pre drogy a kriminalitu) je lídrom v boji proti organizovanému zločinu a pirátstvo považuje za jeho špecifický druh.³

¹ BENEDEKOVÁ, D.: Medzinárodné nástroje boja proti nadnárodnému organizovanému zločinu. In.: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov. 2011. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave.

² Pozri napr. <https://www.unodc.org/>

³Členským štátom pomáha riešiť hrozby ako korupcia, počítačová kriminalita, obchodovanie s drogami, trestné činy proti životnému prostrediu, nelegálny obchod so zbraňami, obchodovanie s ľuďmi, falšovanie lekárskeho produktov, pirátstvo, pranie špinavých peňazí, organizovaný zločin, terorizmus

Bezpečné námorné prostredie je jednoznačne nevyhnutné pre hladký priebeh svetového obchodu a pre udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Pirátstvo, únos, ozbrojená lúpež. Toto sú bezprostredné hrozby pre obchodné lode a námorníkov. Pirátstvo existuje celé desaťročia, v podstate môžeme povedať, že rovnako dlho ako námorný obchod. Napriek tomu, že sa technológie, ktoré piráti využívajú od minulých čias značne zmenili, podstata ostala rovnaká. Dostať sa na palubu napadnutej lode a ukradnúť posádke peniaze a cennosti prípadne celý náklad lode, prípadne posádku unesú a žiadajú výkupné. Piráti používajú rôzne zbrane, od strelných až po nože, na zastrávanie námorníkov, prípadne ich zranenie. Pirátstvo je v podstate akýkoľvek nezákonný čin, ktorý sa vo všeobecnosti definuje ako lúpež na šírom mori (t. j. 12 námorných míľ limitu teritoriálnych vôd⁴), zatiaľ čo lúpež ku ktorej príde v rámci 12 nm limitu, sa považuje za trestný čin lúpeže. Môžeme povedať, že šire more sú všetky vody oceánov a morí, ktoré nepodliehajú zvrchovanosti nijakého štátu. Miesto činu je teda pre kvalifikáciu trestného činu pirátstva veľmi dôležité. O pirátstvo teda ide v prípade, že bolo spáchané na šírom mori. V prípade, že k prepadnutiu lode príde v teritoriálnych vodách, pôjde o ozbrojenú lúpež.

Napriek tomu, že naše romantické predstavy o pirátoch z kníh a filmov nás môžu viesť k tomu, že nám pirátstvo ani reálne nepríde, útoky a únosy lodí, posádok a následné žiadanie výkupného na šírom mori, nám ukazujú, že ide o stále aktuálnu problematiku. Pirátstvom rozumieme každý násilný čin proti osobám alebo majetku cudzích lodí na mori, ak takýto násilný čin môže ohroziť všeobecnú bezpečnosť, je spáchaný na súkromný cieľ alebo z osobného záujmu.⁵

Podľa UNODC je pirátstvo možné kvalifikovať ako medzinárodný zločin. Ide o zločineckú aktivitu sui generis odohrávajúcú sa na šírom mori, teda mimo jurisdikcie medzinárodného spoločenstva. Najčastejšie formy sú: lúpež, únos lode a lodného nákladu a únos posádky lode za účelom výkupného. Vyznačuje sa tromi špecifickými aktivitami a to: spáchanie alebo hrozba fyzického násillia proti objektom útoku, musí prebiehať na šírom mori a slabé právne štáty.

Najdôležitejšie pramene morského práva sú Dohovor OSN o morskom práve z roku 1982, ktorého zmluvnou stranou je aj Slovenská republika to od 28.5.1993, a Ženevske konvencie z roku 1958.

Definícia pirátstva je vymedzená v článku 101 Dohovoru OSN o morskom práve z 10. Decembra 1982. Za pirátstvo sa v zmysle Dohovoru považujú tieto skutky:

- a) akýkoľvek protiprávny skutok násillia alebo zadržania alebo akýkoľvek lúpežný skutok spáchaný pre súkromné účely posádkou alebo cestujúcimi na súkromnej lodi, alebo súkromnom lietadle, ktoré sú namierené:
 - II) na šírom mori proti inej lodi, alebo inému lietadlu, alebo proti osobám a majetku na ich palube
 - III) proti lodi, lietadlu, osobám alebo majetku v mieste nepodliehajúcim jurisdikcii žiadneho štátu,
- b) akýkoľvek skutok dobrovoľnej účasti pri použití lode alebo lietadla, ak ten, ktorý sa ho dopúšťa, vie o skutočnostiach, ktoré dodávajú tejto lodi alebo tomuto lietadlu charakter pirátskej lode alebo pirátskeho lietadla,
- c) akýkoľvek skutok, ktorého cieľom je podnecovať alebo úmyselne umožňovať činy, ktoré sú uvedené v pododseku a) alebo b).

⁴Čl. 3 Dohovoru o morskom práve hovorí, že každý štát má právo určiť si šírku svojho pobrežného mora až po hranicu nepresahujúcu 12 námorných míľ, čo je cca 22,2 km

⁵MRÁZ, S. – POREDOŠ, F. – VRŠANSKÝ, P.: Medzinárodné verejné právo. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2003, s. 379.

Článok 102 Dohovoru hovorí, že pirátske skutky tak, ako sú definované v článku 101, spáchané vojnovou loďou, štátnou loďou alebo štátnym lietadlom, ktorých sa zmocnila vzbúrená posádka, sú považované za činy spáchané súkromnou loďou alebo lietadlom.

Medzinárodný tribunál pre morské právo je nezávislý súdny orgán, ktorý bol Dohovorom zriadený. Jeho sídlo je v Hamburgu. Príslušnosť tribunálu sa vzťahuje na všetky spory a žaloby, týkajúce sa výkladu alebo aplikácie dohovoru.

Približne 90% svetového obchodu zabezpečuje medzinárodná lodná doprava. Bez lodnej dopravy by dovoz/vývoz cenovo dostupných potravín a tovaru nebol možný – polovica sveta by hladovala a druhá polovica by zamrzla!⁶ Práve z uvedeného dôvodu je veľmi dôležité zabezpečiť, aby boli morské vody čo najviac bezpečné.

Medzinárodná námorná organizácia (IMO), zvláštna agentúra OSN koordinujúca medzinárodnú námornú bezpečnosť informovala, že v rokoch 1984 – 1999 mala nahlásených 1751 známych prípadov pirátstva a ozbrojenej lúpeže na mori. Najviac zasiahnuté oblasti boli Ďaleký východ, Juhočínske more a Malacký prieliv, Južná Amerika a Karibik, Indický oceán a západ a východ Afriky. Do konca roka 2010 to už bolo 5716 útokov. Skutočný počet útokov je však omnoho vyšší, veľa dopravcov útoky nenahlási. Súčasne organizované pirátstvo je zapojené do nezákonného obchodovania s omamnými látkami a so zbraňami. Je zrejmé, že silná korupcia v dotknutých oblastiach je dôvodom pre nedostatok trestných stíhaní a rovnako aj pre uľahčenie likvidácie ukradnutých plavidiel a nákladu.

FATF (Financial action task force, Finančná akčná skupina) pôsobiaca v rámci OECD zaoberajúca sa praním špinavých peňazí vydala v roku 2011 správu o pirátstve a únosoch za výkupné, aby zistila reálne finančné zisky pirátskych skupín. V roku 2005 bolo za zadržanú loď a unesenú posádku požadované výkupné vo výške 150 000 dolárov, do roku 2010 stúpila priemerná čiastka na 5,2 milióna dolárov. Celková čiastka zaplatená za výkupné v roku 2010 predstavovala 180 – 238 miliónov dolárov. Po započítaní všetkých nákladov ako napr. poistenie, odpis tovaru, ktoré nebolo možné dodať, pokuty pre dopravcov, ročná strata pre námorný priemysel činí sumu 7 – 12 miliárd dolárov.⁷ Ďalším negatívom, na ktorý FATF upozorňuje je fakt, že na uvedených ziskoch sa podieľajú aj teroristické skupiny ako napr. odnož al-Káidy a militantná skupina al-Shabaab, ktorá pôsobí v Somálsku.

Medzinárodne uznávaný expert na pirátstvo Dr. Martin N. Murphy uviedol sedem hlavných faktorov, ktoré umožňujú vznik námorného pirátstva.⁸ Sú to:

1. slabá právna kvalifikácia pirátstva na národnej a medzinárodnej úrovni a problémy s jurisdikciou.
2. priaznivá geografická poloha
3. politické konflikty a absencia autority, oslabená alebo žiadna vynútiteľnosť práva
4. nedostatok finančných prostriedkov v oblasti justície
5. tolerantné politické prostredie
6. kultúrna akceptácia
7. očakávanie veľkého zisku

Všetky štáty sú povinné v čo v najväčšej miere spolupracovať pri zabraňovaní pirátstva na širom mori alebo akomkoľvek inom mieste, ktoré nepodlieha jurisdikcii žiadneho štátu.⁹ Na širom

⁶<https://www.ics-shipping.org/explaining/>

⁷<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/organised%20maritime%20piracy%20and%20related%20kidnapping%20for%20ransom.pdf>

⁸MURPHY, N. M., Contemporary Piracy and Maritime Terrorism. The Threat to international security. Oxon: Routledge, 2007.

⁹Článok 100 Dohovoru OSN o morskom práve

mori alebo na akomkoľvek inom mieste, ktoré nepodlieha jurisdikcii žiadneho štátu, môže každý štát zabaviť pirátsku loď, lietadlo, unesenú loď alebo lietadlo, ktoré sú v moci pirátov, zatknúť osoby a zabaviť majetok na palube. súdy štátu, ktorý vykonal zabavenie, môžu rozhodnúť o trestoch, ktoré majú byť uložené, ako i o opatreniach, ktoré majú byť urobené vo vzťahu k lodiam, lietadlám a majetku, s výhradou práv tretích strán rokujúcich v dobrej viere.¹⁰ Zabavenie z dôvodu pirátstva môže byť vykonané len vojnovými loďami, vojenskými lietadlami, alebo inými loďami a lietadlami, ktoré sú zreteľne označené a sú identifikovateľné ako lode alebo lietadlá v štátnej službe a oprávnené pre takéto účely.¹¹

V zmysle článku 27 Dohovoru sa trestná jurisdikcia pobrežného štátu nebude vykonávať na palube cudzej lode prechádzajúcej pobrežným morom za účelom zatknutia nejakej osoby alebo vedenia vyšetrovania v súvislosti s trestným činom, ktorý bol spáchaný na palube lode v dobe jej prechodu, s výnimkou týchto prípadov:

- a) ak následky trestného činu postihujú pobrežný štát,
- b) ak trestný čin je takého druhu, že môže narušiť pokoj v zemi alebo poriadok v pobrežnom mori,
- c) ak si pomoc miestnych úradov vyžiadala kapitán lode alebo diplomatický pracovník alebo konzulárny úradník štátu vlajky, alebo
- d) ak takéto opatrenia sú nevyhnutné pre potlačenie nezákonného obchodu s omamnými jedmi alebo psychotropnými látkami.

Právo prenasledovania je zavedené obyčajovým právom a tiež aj Dohovorom. Cudzia loď môže byť prenasledovaná, ak sa príslušné orgány pobrežného štátu oprávnene domnievajú, že loď porušila právne predpisy tohoto štátu. Toto prenasledovanie sa musí začať v okamžiku, kedy je cudzia loď alebo jeden z jej člnov vo vnútri vnútorných vôd, súostrovnych vôd, pobrežného mora alebo priľahlej zóny prenasledujúceho štátu a môže pokračovať za hranice pobrežného mora alebo priľahlej zóny len za podmienky, že nebolo prerušené. Nie je potrebné, aby loď, ktorá nariadi cudzej lodi plávajúcej v pobrežnom mori alebo priľahlej zóne aby zastavila, sa tam rovnako nachádzala vo chvíli, kedy loď, o ktorej je zmienka, obdrží tento rozkaz. Ak je cudzia loď vo vnútri priľahlej zóny, definovanej, môže byť prenasledovanie začaté len vtedy, ak došlo k porušeniu práv na ochranu ktorých táto ochranná zóna bola určená. Právo na prenasledovanie sa bude aplikovať na prípady porušenia právnych predpisov pobrežného štátu, ktoré boli vydané v súlade s týmto Dohovorom a dotýkajú sa výlučnej ekonomickej zóny alebo kontinentálneho šelfu¹², vrátane bezpečnostných zón okolo zariadení na kontinentálnom šelfe. K takýmto porušeniam môže dôjsť vo výlučnej ekonomickej zóne alebo na kontinentálnom šelfe vrátane týchto zón.

Medzi najúčinnnejšie opatrenia proti pirátstvu môžeme zaradiť prevenciu a efektívne trestné stíhanie pirátov, teda spravodlivý proces a účinný trest. Medzinárodné dohovory umožňujú trestné stíhanie pirátov, avšak mnohé štáty ich pred národný súd nepostavia. Veľa dotknutých štátov nemá vo svojich národných trestných poriadkoch trestný čin pirátstva a musí ich stíhať za iné trestné činy, ako napr. vražda, ublíženie na zdraví, lúpež. Veľkým negatívom je aj takmer absolútna globalizácia námorného priemyslu. Námorné lode vlastní skupiny majiteľov s takmer neprehľadnou štruktúrou. Využívajú možnosť plavby pod výhodnou vlajkou, ktorá ich zbavuje povinnosti dodržiavať bezpečnostné štandardy, ktoré sú platné vo vyspelých krajinách. Najímajú posádky z rôznych štátov, kde často nie je možné overiť pravosť ich dokladov a nadobudnutú kvalifikáciu.

Piráti operujú najčastejšie v medzinárodných vodách, čo predstavuje pre vlády určité výzvy, aby proti nim účinne bojovali. Okrem zákonov, ktoré pirátstvo a trestné činy páchané pirátmi zakazujú a ich páchatelov trestajú, krajiny nasadzujú ozbrojené lode na hliadkovanie na dôležitých námorných bodoch, prenajímajú súkromné lode na stráženie, aby mohli v prípade potreby proti pirátom účinne zasiahnuť. Pirátstvo je medzinárodný fenomén, ktorý sa neviaže na

¹⁰Článok 105

¹¹Článok 107

¹²Kontinentálny šelf je ploché, mierne uklonené pokračovanie kontinentu, ktoré môže byť zaplavené morom

žiadny konkrétny región. Existujú však faktory, ktoré spôsobujú, že v niektorých častiach sveta prekvitá. Chudobné pobrežné oblasti s minimálnymi ekonomickými príležitosťami, nízkou mierou gramotnosti, slabými vládami, nefungujúcim právom, ľahkým prístupom k zbraniam a blízkosťou námorných trás, vyvolávajú väčšiu aktivitu pirátov v určitých oblastiach sveta. Hlavným príkladom je napr. Somálsko, ktoré bolo najmä v rokoch 1990-2010 považované za hotspot pirátstva. V menšej miere sú páchatelmi pirátstva ľudia zháňajúci si obživu, väčšinou ide o členov organizovaných skupín, ktorí si takto zaobstarávajú financie na svoju činnosť.

Napriek tomu, že pozornosť sveta sa sústredila na boj s pandémiou, pirátstvo a ozbrojené útoky proti posádkam lodí zostávajú vážny problém vyžadujúci spoločnú reakciu medzinárodného spoločenstva na najvyššej úrovni. ICS (International Chamber of Shipping) vyjadrila znepokojenie nad zhoršujúcou sa bezpečnostnou situáciou v Guinejskom zálive, kde bol zaznamenaný prudký nárast v počte útokov na posádky lodí, z ktorých mnohé sú mimoriadne násilné a v súčasnosti predstavujú približne 90% námorných únosov celého sveta. Zatiaľ čo väčšina útokov proti lodiam pri západnej Afrike prebehla v posledných rokoch v teritoriálnych vodách, čo robilo intervencie zahraničných vojenských plavidiel problematické, na mnohé plavidlá aktuálne útočia piráti mimo územných hraníc. Mnohé z týchto útokov boli v minulosti zamerané skôr na krádež nákladu. V súčasnosti sú však útoky zamerané na únosy námorníkov, ktorí sú odvázaní do Nigérie, kde sú zadržívaní za výkupné v tých najstrašnejších podmienkach. Podľa Medzinárodného námorného úradu Medzinárodnej obchodnej komory (IMB), bolo v prvých šiestich mesiacoch v roku 2020 v Guinejskom zálive unesených najmenej 49 členov posádky za účelom výkupného a boli v zajatí až šesť týždňov. Od marca do júna 2020 bolo unesených 32 námorníkov. Mnohé útoky ostávajú neohlásené a preto je ich počet často omnoho vyšší ako uvádzajú oficiálne štatistiky, čo vyvoláva strach medzi posádkami civilných lodí. ICS úzko spolupracuje s ďalšími medzinárodnými priemyselnými združeniami vrátane Medzinárodného námorného fóra ropných spoločností (OCIMF) s cieľom zvýšiť regionálnu a medzinárodnú aktivitu v boji proti pirátstvu v regióne. Nigéria bola nespočetne krát vyzvaná k tomu, aby zintenzívnila reakciu na neprijateľné množstvo pirátskych útokov v jej vodách, avšak bez adekvátneho výsledku. Situácia však zatiaľ nie je natoľko dramatická ako v Somálsku pred desiatimi rokmi, kedy už bola nutná pomoc OSN a prítomnosť vojenského námorníctva. Aktuálne počet útokov pri Somálskom pobreží dramaticky klesol na iba osem za šesťročné obdobie medzi rokmi 2016 – 2021.¹³ Pirátske útoky tam vyvrcholili v roku 2011, keď bolo zaznamenaných 160 útokov a ich počet sa zvýšil na 358 v priebehu piatich rokov 2010 – 2015. Vo svetle rastúceho počtu ropných tankerov, ktoré prechádzajú Adenským zálivom, sa zločin začal šíriť z ulíc Mogadiša do vôd medzi Africkým rohom (Horn of Africa) a Arabským polostrovom. Napriek tomu, že sa situácia vďaka enormnej snahe vojakov a námorníkov značne zlepšila, násilie súvisiace s pirátstvom nebolo celkom odstránené, ale skôr sa presunulo z Afrického rohu do amerických teritoriálnych vôd juhovýchodnej Ázie. V roku 2021 patrili medzi najnebezpečnejšie teritoriálne vody vodné cesty Singapuru, Peru a Indonézie. Jedným z posledných úspešných zásahov proti pirátskej lodi patrí zásah iránskych námorných síl 16.10.2021, proti pirátskemu útoku na dva ropné tankery v Adenskom zálive. IMO zaznamenala v marci 2022 9 prípadov pirátstva, čo je o polovicu menej oproti marcu 2021 (5 prípadov v Malackej úžine a v mori južnej Číny a 1 prípad v Adenskom zálive).

Intenzívnejšia spolupráca vlád dotknutých krajín, vynútiteľnosť práva, dodržiavanie medzinárodných dohôd, povinnosť orgánov činných v trestnom konaní zasahovať pri jednotlivých útokoch, je esenciálna k dosiahnutiu priaznivého výsledku a to je úspešný boj proti námornému pirátstvu.

¹³<https://www.statista.com/statistics/250867/number-of-actual-and-attempted-piracy-attacks-in-somalia/#:~:text=The%20number%20of%20attacks%20off,period%20between%202010%20and%202015.>

Zoznam bibliografických odkazov:

CASSESE, A. International Criminal Law, Second Edition. Oxford University Press, 2008. ISBN 978-01-99203-10-3. 512 s.

Dohovor OSN o morskem práve. Dostupné na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=SK](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=SK)

Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu. Dostupné na http://www.ucps.sk/clanok813/Dohovor_OSN_proti_nadnarodnemu_organizovanemu_zlocinu.html

FATF Report Organised Maritime Piracy and Related Kidnapping for Ransom, July 2011. FATF/OECD. Dostupné na <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/organised%20maritime%20piracy%20and%20related%20kidnapping%20for%20ransom.pdf>

MRÁZ, S. – POREDOŠ, F. – VRŠANSKÝ, P.: Medzinárodné verejné právo. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2003. ISBN 80-7160-175-6. 379 s.

MURPHY, N. M., Contemporary Piracy and Maritime Terrorism. The Threat to international security. Oxon: Routledge, 2007. ISBN 978041545234. 108 s.

SOULEIMANOV, E. a kol. Organizovaný zločin. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-27-8. 142 s.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

<https://www.ics-shipping.org/explaining>

<https://www.imo.org/>

<https://www.unodc.org/>

Kontaktné údaje:

JUDr. Daniela Benedeková, PhD.

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

e-mail: daniela.benedekova@akademiapz.sk

SLUŽBA V CIZÍCH OZBROJENÝCH SILÁCH Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA

JUDr. Pavel BORČEVSKÝ, Ph.D.

Katedra trestního práva
Policejní akademie České republiky v Praze

Anotácia

Príspevok sa zaoberá trestným činom služby v cudzích ozbrojených silách, ktorý predstavuje určitou limitáciu občian Čskej republiky vo vzťahu ke službe vo vojsku či ozbrojených silách jiného štátu. Vzhľadom k tomu, že tato skutková podstata nabýva na významu v kontextu geopolitického dění, věnuje se článek jejímu podrobnému rozboru, přičemž na podkladě recentní judikatury upozorňuje na vybrané aplikační problémy, zejména v oblasti subjektivní stránky trestného činu a znaku „jiný štát“.

Kľúčové slová

trestní právo, služba v cizích ozbrojených silách, služba v cudzom vojsku, zahraniční bojovníci, organizovaná zločinecká skupina, subjektivní stránka trestného činu

Annotation

The paper deals with the crime of service in foreign armed forces, which represents a certain limitation of citizens of the Czech Republic in relation to service in the army or armed forces of another state. Given that this fact is gaining in importance in the context of geopolitical events, the article is devoted to its detailed analysis, while on the basis of recent case law it draws attention to selected application problems, especially in the area of the subjective side of the crime and the "other state" sign.

Keywords

criminal law, service in foreign armed forces, foreign fighters, organized criminal group, subjective side of a crime

Úvod

V souvislosti s probíhající agresí Ruské federace na Ukrajině lze aktuálně ve sdělovacích prostředcích zaznamenat informace o tisících dobrovolníků, z ciziny, kteří proudí na Ukrajinu, aby se zapojili do bojů proti Rusku, zejména poté, co ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj vyzval cizince, aby Ukrajině přišli na pomoc. Také v České republice se sdělovací prostředky věnují problematice zapojení českých státních občanů do probíhajících bojů formou služby v ozbrojených silách cizího státu. Je tomu tak proto, že občanům České republiky obecně není dovoleno konat službu v ozbrojených silách jiného státu, jelikož ze státoobčanského svazku občana k České republice plyne určité omezení jeho svobodné vůle ve vztahu ke vstupu do ozbrojených sil jiného státu. Domnívám se proto, že tato problematika je z pohledu trestního práva dnes vysoce aktuální a zasluhuje proto pozornost a podrobnější rozbor.

I.

Porušení výše uvedeného zákazu služby v cizích ozbrojených silách může být postihováno prostředky trestního práva jako trestný čin služby v cizích ozbrojených silách dle § 321 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen tr. zákoník). To však neplatí bezvýhradně, neboť existuje několik výjimek, stanovených v § 34 zákona č. 585/2004 Sb., branný zákon, kdy může občan České republiky sloužit v cizích ozbrojených silách zcela legálně. První z nich se týká občanů České republiky, kteří mají více státních občanství a chtějí se stát příslušníky ozbrojených sil státu, jehož jsou také občany. Druhá výjimka se vztahuje na vstup do ozbrojených sil jiného státu za předpokladu, že tento stát je členem mezinárodní organizace zajišťující společnou obranu proti napadení, jíž je Česká republika členem, tj. kteréhokoli členského státu Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO). Třetí případ představuje možnost získání souhlasu prezidenta republiky se vstupem do cizích ozbrojených sil, přičemž se odůvodněná žádost podává nikoli přímo prezidentu republiky, ale prostřednictvím Ministerstva obrany, které ji se svým vyjádřením

a po projednání s Ministerstvem vnitra a Ministerstvem zahraničních věcí teprve předkládá prezidentovi republiky ke konečnému rozhodnutí. Na udělení souhlasu ovšem není právní nárok a případný souhlas pozbývá platnosti dnem účinnosti případného vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Jak z výše uvedeného vyplývá, pro většinu zájemců z České republiky o službu v ukrajinských ozbrojených silách bude ona třetí v pořadí uvedená varianta zřejmě jedinou možností, jak svoji případnou službu v cizích ozbrojených silách *ex ante* legalizovat. Dle webových stránek Kanceláře prezidenta České republiky ji v současné době kontaktují stovky zájemců o vstup do ozbrojených sil cizího státu, přičemž aktuálně (k 11. 3. 2022) eviduje přes 600 osob, kterým poskytuje součinnost při podání žádosti o vstup do ozbrojených sil Ukrajiny.¹ Pro srovnání lze uvést, že mezi lety 2005 a 2016, tj. za 11 let požádali o tento souhlas prezidenta republiky jen 4 občané. Po vstupu České republiky do NATO v roce 1999 totiž počet žádostí o prezidentský souhlas rapidně poklesl. Častými případy byly totiž žádosti o povolení vstoupit do francouzské cizinecké legie a vzhledem k tomu, že tato jednotka je regulérní součástí francouzských ozbrojených sil a Francouzská republika patří mezi členy NATO, není ke vstupu do cizinecké legie již nutné povolení prezidenta republiky.

Trestní postih služby v cizích ozbrojených silách není v rámci tr. zákoníku ničím novým, již trestní zákon z roku 1950 znal trestný čin služby v cizím vojsku, kdy v § 102 kriminalizoval jednání, kterým by Československý občan bez povolení konal službu ve vojsku cizí moci nebo v cizím ozbrojeném sboru. Stejnou dikci stejně pojmenovaného trestného činu přejal i trestní zákon z roku 1961 v § 115. Platný tr. zákoník pouze drobně zpřesnil a doplnil znění skutkové podstaty, takže § 321 dnes zní:

- (1) *Občan České republiky, který v rozporu s jiným právním předpisem koná službu ve vojsku nebo ozbrojených silách jiného státu, bude potrestán odnětím svobody až na pět let.*
- (2) *Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.*

Ve slovenském trestním kodexu, tj. v zákoně č. 300/2005 Z. z., trestný zákon je takové jednání postihováno dle § 392 jako služba v cudzom vojsku, kdy stojí za pozornost, že ve srovnání s českou úpravou je trestní sazba v základní i kvalifikované skutkové podstatě poměrně citelně přísnější.

Podobně jako v dobách minulých i dnes platí, že smyslem předmětné skutkové podstaty je zachování obranyschopnosti státu a jeho kontroly nad výkonem vojenské služby konané občany České republiky ve prospěch ozbrojených sil cizího státu. Důvod, proč je takový výkon vojenské služby podroben kontrole státu, spočívá nejen v požadavku na zachování věrnosti občana jeho státoobčanskému svazku, ale stejně významné je i hledisko zahraničně politických zájmů, neboť by bylo nepřijatelné, kdyby občan konal tuto službu v ozbrojených silách státu, jehož činnost a postavení se se zahraničněpolitickými zájmy České republiky neslučuje.² Pokud by pachatel vykonával službu v ozbrojených silách státu či jiného subjektu, který je nepřátelský vůči České republice a to v době ohrožení státu nebo ve válečné době, bylo by takové jednání posuzováno jako válečná zrada dle § 320 tr. zákoníku, která je k trestnému činu dle § 321 ve vztahu speciality.

Objektivní stránka trestného činu dle § 321 spočívá v tom, že pachatel, kterým může být výhradně občan České republiky, koná v rozporu s jiným právním předpisem službu ve vojsku nebo ozbrojených silách jiného státu, který je ve vztahu k České republice státem nikoli nepřátelským, tj. spojeneckým, nebo alespoň neutrálním. Službu ve vojsku nebo v ozbrojených silách jiného státu zde nemusí být nutně realizovaná formou služby se zbraní, ale je myslitelná i beze zbraně, např. službou v týlových zařízeních, pořádkovou, v pozemních nebo zabezpečovacích jednotkách, při splnění podmínky, že pachatel je příslušníkem vojska nebo ozbrojených sil.

¹ Žádosti o vstup do ozbrojených sil cizího státu - Pražský hrad. *Pražský hrad - Prezident České republiky* [online]. Copyright © 2022 Pražský hrad [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/aktualni-tiskove-zpravy/zadosti-o-vstup-do-ozbrojenych-sil-ciziho-statu-16334>

² DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2579.

Konáním služby však není výkon pomocných prací pro vojsko nebo ozbrojené síly, jestliže taková osoba není jejich příslušníkem. Vojskem jiného státu se rozumí armáda, ať již jde o síly pozemní, vzdušné či válečné námořnictvo. Ozbrojenými silami jiného státu rozumíme soubor ozbrojených sborů, jejichž součástí jsou ozbrojené jednotky, které mají za úkol podílet se na obraně státu a zajišťovat dodržování zákonů na jeho státním území. Z hlediska subjektivní stránky je nutná úmyslná forma zavinění, přičemž úmysl musí zahrnovat i okolnost, že pachatel vykonává službu ve vojsku nebo ozbrojených silách jiného státu v rozporu s branným zákonem. Pachatelem zde může být pouze občan České republiky, jedná se tedy o konkrétní subjekt, přičemž je rozhodující existence státního občanství v době spáchání činu. Z toho též plyne, že jej nemůže spáchat právnická osoba.³ Určitá zvláštnost spočívá i v tom, že ač se v kvalifikované skutkové podstatě jedná o zvlášť závažný zločin, trestnost přípravy zde není zákonem stanovena.

Zkoumaná skutková podstata byla až do nedávné doby vcelku raritní záležitostí, neboť v kriminálních statistikách figurovala víceméně ojediněle. Přibližně od roku 2015 lze ovšem zaznamenat několik případů, které v České republice vzbudily mediální zájem a staly se posléze i předmětem rozhodování Nejvyššího soudu v rámci dovolacího řízení. Jednalo se o kauzy tzv. zahraničních bojovníků, kteří se zapojili do bojů na Ukrajině. Obecně se zkoumaná skutková podstata k postihu fenoménu zahraničních bojovníků zpravidla nehodí, neboť se dotyční pachatelé často aktivně zapojují do páchaní teroristických činů, což znamená, že na jejich jednání dopadají jiná ustanovení trestního zákoníku. Především však právní kvalifikace podle § 321 hovoří o službě v ozbrojených silách jiného státu, přičemž tzv. zahraniční bojovníci se připojují spíše k nestátním ozbrojeným silám, či různým paramilitárním formacím. Právě tento fakt hrál klíčovou roli v případě několika českých občanů, kteří se rozhodli se zbrání v ruce podpořit tzv. Doněckou lidovou republiku v bojích proti Ukrajině. Dvě zřejmě nejznámější kauzy je zde vhodné stručně popsat, neboť jsou z hlediska výše naznačené problematiky velmi ilustrativní.

II.

V prvním případě v dovolacím řízení vedeném pod spisovou značkou 6 Tdo 153/2020 posuzoval Nejvyšší soud kauzu českého občana, který v dubnu 2015 letecky vycestoval z Prahy do Ruské federace, odkud pak pokračoval autobusem na Ukrajinu, kde se nacházela fronta mezi ukrajinskou armádou a ozbrojenými jednotkami tzv. Doněcké lidové republiky. Po příjezdu na místo a vyzbrojení se útočnou puškou AK-47 se následně bez příslušného povolení zapojil do činnosti ozbrojené skupiny, tzv. Republikánské gardy Doněcké lidové republiky, o níž věděl, že je aktivně činná ve prospěch tzv. Doněcké lidové republiky. Mezi činnosti obžalovaného patřila nejméně stráž v zákopu na frontě, dále kopání okopů, údržba zbraní, stráž u tržiště a na dalších místech. Přibližně po měsíci pak odletěl zpět do České republiky. Prejudiciální otázkou, kterou soud musel posoudit bylo, zda se v případě tzv. Donecké lidové republiky jednalo o stát, neboť tento útvar jistě znaky státu bezpochyby vykazuje. Stát lze pojmově vymezit jako politicky institucionalizovanou formu společenského života na určitém území, která prostřednictvím všeobecně závazných pravidel chování, za nimiž stojí její mocenská autorita (tj. prostřednictvím právního řádu), působí na společenské vztahy. Definiční hmotněprávního pojetí státu je odvozována od jeho znaků, plnění jeho funkcí a úkolů. Jako znaky státu jsou především uváděny:

- státní moc (reprezentovaná státními, ale i jinými orgány),
- suverenita státu (tedy nezávislost na jakékoli jiné moci, ať už uvnitř nebo vně státu, která je vyjádřena též státními symboly),
- územní organizace a státní občanství (princip teritoriality a princip personality),
- orgány jeho moci jsou orgány zákonodárné, výkonné a soudní.

V případě tzv. Doněcké lidové republiky se situace zprvu nemusí jevit jasnou. Na daném území např. působí parlament (Nejvyšší sovět) a vláda (Rada ministrů v čele s premiérem),

³ To ostatně vyplývá i z § 7 zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

zmíněná entita má vlastní ozbrojené síly apod. Bez znalostí politické situace a bližších okolností konfliktu na tomto území se mohou průměrnému pozorovateli jevit tyto skutečnosti jako důkaz o fungování a existenci státu (tento mylný dojem ostatně může vyvolat už sám široce používaný název Doněcká lidová republika). Jinak řečeno, uvedená fakta mohou v laickém pozorovateli vzbudit dojem, že se jedná o regulérní státní útvar. Z pohledu české legislativy (a ani mezinárodního práva) se ovšem o formálně nezávislý stát jednat nemůže, jelikož byl jako nezávislý stát vyhlášen organizovanými ozbrojenými skupinami v rozporu s ukrajinskou ústavou a v rozporu s pravidly mezinárodního práva a stále se tak *de iure* jedná o součást Ukrajiny. Nemá navázány diplomatické ani konzulární styky s žádným z členských států OSN, a její armádu tak nelze považovat za ozbrojené síly cizího státu. V daném případě proto soud dovodil, že nebyl naplněn jeden ze zákonných znaků základní skutkové podstaty přečinu podle § 321 odst. 1 tr. zákoníku spočívající v tom, že občan České republiky koná v rozporu s jiným právním předpisem službu ve vojsku nebo ozbrojených silách jiného státu. Jelikož však vnějších projevů obviněného bylo zřejmé, že zmíněný nestátní útvar za stát považoval, přičemž zároveň Republikánskou gardu tzv. Doněcké lidové republiky považoval za vojsko nebo jinou ozbrojenou sílu tohoto domnělého státu, jednalo o pozitivní omyl o normativním znaku skutkové podstaty. Z tohoto důvodu bylo jeho jednání posouzeno jako pokus trestného činu služby v cizích ozbrojených silách podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku k § 321 odst. 1 tr. zákoníku. Neobstál zde tedy názor, který lze nalézt v jednom z komentářů k tr. zákoníku, že za „jiný stát“ by zřejmě bylo možno považovat subjekt, který sice Česká republika (či obecně mezinárodní společenství) neuznala jako samostatný stát, avšak fakticky vykazuje základní znaky státu (stálé obyvatelstvo, území a státní moc).⁴ To považují za zcela správné, neboť v opačném případě by se jednalo o nepřipustnou analogii *in malam partem*.

III.

V druhém případě v dovolacím řízení vedeném pod spisovou značkou 8 Tdo 310/2021 posuzoval Nejvyšší soud po skutkové stránce velmi podobnou kauzu. Obviněný stejně jako v prvním případě vycestoval v roce 2015 do Ruské federace, odkud následně odjel na území Ukrajiny do Doněcké oblasti. Po příjezdu na území ovládané organizovanými ozbrojenými skupinami nestátní entity tzv. Doněcké lidové republiky se zde nechal vyzbrojit a vystrojil, absolvoval vojenský výcvik a následně v řadách šesté roty druhého tankového praporu organizované ozbrojené skupiny tzv. „5. brigády Doněcké lidové republiky“ působil nejprve jako střelec a poté jako řidič tanku. Dále se podílel se na různých organizovaných ozbrojených úkolech, jako je strážní služba, hlídkování v určených oblastech, a takto na Ukrajině působil do roku 2016, kdy překročil ruské hranice a byl zadržen. Zde ovšem bylo jeho jednání posouzeno jako účast na organizované zločinecké skupině dle § 361 odst. 1, 2 tr. zákoníku. Obviněný se sám domáhal právní kvalifikace svého jednání dle § 321, neboť dle svého tvrzení „dovodil, že „Doněcká lidová republika“ je stát se vším všudy, neboť má státní orgány, ministerstvo obrany, má řádnou a organizovanou armádu, obdržel uniformu a zbraň a měl vojenskou knížku, což v něm evokovalo přesvědčení, že je v řádné armádě“, přičemž poukazoval i na výše uvedené usnesení Nejvyššího soudu. V této konkrétní věci však bylo prokázáno, že obviněný na rozdíl od pachatele, jehož věc byla projednána Nejvyšším soudem pod sp. zn. 6 Tdo 153/2020, v pozitivním omylu o normativním znaku skutkové podstaty § 321 odst. 1 tr. zákoníku (tj. existence státu, do jehož ozbrojených sil vstoupil) nejednal. Rozdíl byl v subjektivní stránce trestného činu, jelikož z dokazování vyplynulo, že pachatel měl solidní povědomí o politické situaci v Doněcké oblasti Ukrajiny, když si informace o dění na Ukrajině vyhledával již před svým odjezdem, a věděl, že tzv. Doněcká lidová republika není uznaným státem a prostřednictvím ozbrojené kontroly a nadvlády nad částí území se snaží odtrhnout od Ukrajiny a získat samostatnost, kterou prozatím

⁴ ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 2514.

nemá. Právní závěry obsažené v uvedeném usnesení Nejvyššího soudu, jejichž analogické aplikace se dovolatel dožadoval, byly tudíž v jeho věci nepoužitelné.

Podstata jednání obviněného zde spočívala v tom, že působil v organizované ozbrojené skupině nestátní entity, která byla organizovanými ozbrojenými skupinami vyhlášena jako nezávislý stát v rozporu s ukrajinskou ústavou a v rozporu s pravidly mezinárodního práva, nechal se touto skupinou vyzbrojit, vystrojil a vycvičit a podílel se na různých úkolech, přestože věděl, že Doněcká lidová republika je nestátní entitou nacházející se na území suverénního státu Ukrajina. Soud sice připustil, že obviněný mohl svoji účast považovat za součást boje za zájmy všech Slovanů, ale upozornil, že obviněný chtěl své záměry realizovat v rámci protistátních ozbrojených jednotek i páchajících teroristické útoky a je třeba posuzovat způsob, jakým chtěl svého cíle dosáhnout. Ten směřoval skrze poškození ústavního zřízení, obranyschopnosti Ukrajiny k protiprávnímu přinucení ukrajinské vlády, aby něco trpěla, a to právě provedením útoků na život a zdraví příslušníků vládních jednotek. Pochybnosti nelze mít ani o tom, že ozbrojená skupina tzv. 5. brigády Doněcké lidové republiky, na jejíž činnosti se obviněný účastnil, byla hierarchicky organizovanou skupinou více osob s jasným rozdělením funkcí a dělbou činností, která byla založena k páchání závažné úmyslné trestné činnosti na bázi teroristických kvazivojenských akcí zaměřených proti ústavnímu zřízení demokratické Ukrajiny. Jde tudíž o organizovanou zločineckou skupinou ve smyslu § 129 tr. zákoníku, neboť se jedná o společenství více osob, které je vnitřně organizované, členové mají rozdělené funkce a činnosti, a je zaměřené na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti, konkrétně na poškození ústavního zřízení, obranyschopnosti Ukrajiny a narušení její územní celistvosti, je tedy zaměřena na páchání teroristického útoku ve smyslu § 311 tr. zákoníku ve spojení s § 313 tr. zákoníku, jakož i teroru ve smyslu § 312 tr. zákoníku ve spojení s § 313 tr. zákoníku, když v úmyslu poškodit ústavní zřízení Ukrajiny dochází ze strany této ozbrojené skupiny k úmyslnému usmrcení osob.⁵ Obviněný v této souvislosti sice namítl, že Doněcká lidová republika a její ozbrojené složky nefigurují na seznamu teroristických organizací, soud ovšem zcela správně dovodil, že šlo o námitku právně nevýznamnou. Trestní odpovědnost obviněného nelze vyvozovat z evidence určité skupiny na jakémkoli seznamu (unijní seznam teroristických skupin, protiteroristický seznam OSN). Významný je faktický obsah a cíle činnosti takové skupiny, včetně prostředků, jimiž je toho dosahováno.

Závěr

Základní podmínkou pro vznik trestní odpovědnosti za službu v cizích ozbrojených silách je naplnění znaku „jiný stát“, což může být v případech určitých nestátních, ve své podstatě partizánských uskupení problém. Společenská škodlivost takového jednání totiž často může být mnohem vyšší než v případech státních útvarů. Osoby působící ve zmíněných uskupeních si nezřídka osvojí řadu vojenských praktik, přičemž existuje riziko, že je využijí i po návratu do ČR. Mohou mít rovněž sklon k zakládání radikálních či extremistických skupin. Zahraniční bojovníci, kteří jsou činní v rámci nestátních ozbrojených sil samozřejmě mohou být trestně odpovědní za celou řadu v úvahu přicházejících trestných činů počínaje vraždou, teroristickými trestnými činy až po zločiny proti lidskosti. Orgány činné v trestním řízení mohou např. využít právní kvalifikaci dle § 312a, tj. účast na teroristické skupině, lze si však v praxi představit i případy, kdy prokazování znaků teroristické skupiny bude poměrně obtížné, zvláště za situace, kdy se aktivity takové skupiny budou odehrávat daleko od území České republiky v místě ozbrojených konfliktů. Za nedostatek právní úpravy lze považovat i fakt, že se § 321 vztahuje pouze na občany České republiky, kdy by zřejmě bylo vhodnější zahrnout do této skupiny i osoby, které mají na území České republiky povolený trvalý pobyt dle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. *De lege ferenda* by tak stálo za úvahu jako

⁵ De lege lata by se jednalo o teroristickou skupinu dle § 129a tr. zákoníku.

samostatný trestný čin kriminalizovat zapojení do činnosti nestátní ozbrojené skupiny, která se zaměřuje na působení v ozbrojeném konfliktu na území cizího státu.

Zoznam bibliografických odkazov

DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. 6 Tdo 153/2020

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 5. 2021, sp. zn. 8 Tdo 310/2021

Kontaktné údaje

JUDr. Pavel Borčevský, Ph.D.

Akademický pracovník

Policejní akademie České republiky v Praze

e-mail: p.borcevsky@polac.cz

telefon: 724 156 687

MLADISTVÝ PÁCHATEĽ A ALTERNATÍVNE TRESTY

PaedDr. Mgr. Katarína KEZMAN, PhD.
Katedra súkromnoprávných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

V príspevku sa zameriame na právnu úpravu alternatívnych trestov ukladaných mladistvým páchatelom na území Slovenskej republiky. Podrobnejšie sa zameriame na zákonnú úpravu jednotlivých druhov alternatívnych trestov.

Filozofia alternatívnych trestov je ponechať odsúdeného na slobode a uložiť mu taký druh trestu, ktorý bude jednak pôsobiť preventívne proti páchaniu ďalšej trestnej činnosti, uspokojí záujmy obete trestného činu a v neposlednom rade ochráni spoločnosť. Cieľom týchto trestov je upevniť v páchatelovi návyky a postoje potrebné k riadnemu vedeniu života, a o to dôležitejšie je to v prípade mladistvých páchatelov.

Kľúčové slová

alternatívne tresty, mladistvý páchatel, trestná zodpovednosť mladistvého páchatela, návyky a postoje potrebné k riadnemu vedeniu života

Annotation

In this paper, we focus on the legal regulation of alternative punishments imposed on juvenile offenders in the Slovak Republic. We will focus in more detail on the legal regulation of individual types of alternative punishments. The philosophy of alternative punishments is to leave the convict free and to impose the kind of punishment that will, on the one hand, act preventively against the commission of another crime, satisfy the interests of the victim of the crime and, last but not least, protect society. The aim of these punishments is to reinforce in the offender the habits and attitudes necessary for the proper conduct of life, and this is all the more important in the case of juvenile offenders.

Keywords

alternative punishments, juvenile offender, criminal liability of a juvenile offender, habits and attitudes necessary for proper life management

Úvod

Alternatívne riešenie trestných vecí a s tým súvisiace ukládanie alternatívnych trestov je v súčasnej dobe v rámci odbornej, ale aj laickej verejnosti značne diskutovanou témou.

Pri pohľade do minulosti je zrejmé, že trestné právo hmotné aj procesné prešlo skutočne dlhou a náročnou cestou, na konci ktorej stojí rekodifikovaný trestný zákon a trestný poriadok. Výsledkom zavŕšenia rekodifikácie slovenského trestného práva je Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) a Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) účinný od 1. januára 2006, ktoré sú zároveň kľúčové právne predpisy spracováanej problematiky.

Jednou z priorít rekodifikácie trestných kódexov bolo prihlásenie sa Slovenskej republiky k novej koncepcii trestnej politiky – tzv. restoratívnej justícii.

Restoratívnu justíciu môžeme charakterizovať ako spravodlivosť budúcnosti. Jej hlavným cieľom je posilnenie spravodlivosti a znižovanie kriminality. Všeobecne možno povedať, že restoratívna justícia je zameraná na zníženie nespravodlivosti.

Alternatívne tresty ako také sa vo väčšej miere začali v praxi využívať od polovice 20. storočia, kedy nastali prevratné politicko-ekonomické zmeny najmä v štátoch bývalej východnej Európy. Dovtedy využívané procesné postupy boli príliš komplikované, nepružné, nekompromisné a dosiahnutie cieľa trestného konania bolo značne náročné. A práve alternatívne tresty, ktoré boli zavedené do systému trestnej justície, aby umožňovali sudcom a prokurátorom v trestnom konaní viac možností v uplatňovaní spravodlivosti s ohľadom na osobu páchatela a spáchaný trestný čin. Ukládanie trestov, ktoré nie sú spojené s odňatím slobody dáva do budúcnosti páchatelom nádej, aby sa nedopúšťali páchania ďalšej trestnej činnosti a vhodnejšie sa etablovali do spoločnosti.

Deti sa s kriminalitou stretávajú dá sa povedať, že od malička na každom kroku - v médiách, v počítačových hrách, na prechádzke, na ihrisku a v neposlednom rade aj v bežnom živote. Jednoducho povedané, nie je možné zabrániť kontaktu dieťaťa s trestnou činnosťou. Vzhľadom na bezbrannosť detí môžeme konštatovať, že pokiaľ ich nemá kto naučiť ani doma, ani v škole, ako určité situácie treba riešiť a zvládať, deti ich riešia ako najlepšie vedia. No tieto riešenia nie sú bohužiaľ vždy správne a zákonne.

Taktiež obdobie dospievania je veľmi náročné, nakoľko každý jedinec prechádza mimoriadnymi zmenami, jednak telesnými ale aj psychickými, ktoré sa môžu odraziť aj v delikventnom správaní. Práve nesprávny prístup a zaobchádzanie s dieťaťom môže byť spúšťačom agresívneho správania, a to najmä v tomto diskriminovanom období. Toto obdobie je plné zmien, jednak fyziologických, intelektuálnych, citových, sociálnych a v neposlednom rade aj sexuálneho dospievania jedinca. Vzhľadom na tieto zmeny a výraznejšie uvedomovanie si vlastného „ja“ sa plodí kult vlastnej osobnosti, ktorý môže voči prostrediu a spoločnosti často vystupovať práve vzdorovaním a agresiou. Preto je veľmi dôležité, aby rodičia a vychovávatelia v tomto období citlivejšie a vnímavejšie komunikovali s mladými, no zároveň im jednoznačne ukázali hranice morálneho a zákonného správania sa.

Trestná činnosť mladistvých je zväčša páchaná v skupine a je sprevádzaná určitými špecifickými znakmi a zvláštnosťami. Súvisí to najmä s tým, že mládež sa prevažne zoskupuje v partiách, čím sa trestné konanie vykonáva spoločne. Pri takýchto trestných činoch sa vyskytuje neúmeraná tvrdosť, t. j. ničenie súkromného a verejného majetku a ďalšie devastácie, ktoré nie sú nijako vopred premyslené. Najväčšiu časť kriminality mládeže tvorí malá a stredne závažná trestná činnosť. Zvyšok, asi 20% tvorí majetková trestná činnosť. Veľmi dôležitú rolu u kriminality mladistvých hrajú nepochybne drogy a alkohol. Tie spôsobujú zvýšenie agresivity, čím dochádza k neprimeranému jednaniu mladistvých. Takéto delikventné chovanie prevláda najmä u chlapcov, no v posledných rokoch štatistiky poukazujú na zvyšovanie sa podielu práve mladistvých dievčat na trestnej činnosti. Neprimerané chovanie u mládeži môže byť ako ojedinelou epizódou v živote týchto ľudí, ale tiež začiatkom kariéry zločincina.¹

V trestnom práve je možné tresty charakterizovať ako štátom vynúiteľné a zákonom stanovené následky spáchaného trestného činu, ktoré následne súdy v trestnom konaní ukladajú. Na rozdiel od ochranných opatrení obsahujú negatívne hodnotenie páchatel'a a trestného činu a spôsobia mu tiež určitú ujmu. Prostredníctvom nej sa sleduje splnenie účelu trestu a trestného zákona. Dosiahnuť by sa mal tento účel prostredníctvom vyhrážky trestu, jeho uložením a následným výkonom trestu. Konkrétna stupnica trestných sadziieb a druhov trestov za konkrétne trestné činy vyjadruje hodnotový úsudok o stupni zavrhnuteľnosti jednotlivých činov.²

Právne zakotvenie a zavedenie systému alternatívnych trestov do života je veľmi zdĺhavým procesom, ktorý neprináša bezprostredne merateľné a viditeľné výsledky. Tento proces nie je v tradičných demokraciách Európy ešte stále finalizovaný, avšak v týchto krajinách sa alternatívne tresty považujú za nutný štandard sociálneho fungovania a legislatívy. Práve pre tieto dôvody bola nielen Slovenská republika nútená zaoberať sa touto problematikou a tak prispôbiť sa novým moderným trendom v tejto oblasti. Po rekodifikácii trestné kódexy funkčne a zreteľne evokujú vymedzenie reedukácie a represie. To znamená, že výkon trestu nestávajú len do rigidnej podoby, ale dávajú tiež trestu užitočný, spravodlivý a hlavne ľudský rozmer. Ináč povedané, pripúšťajú aj rôzne alternatívne formy odpykávania si trestu mladistvým. V našom trestnoprávnom systéme sa

¹ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., 2011: *Mládež a delikvence*.

² SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P., 2000: *Alternatívni řešení trestních věcí v praxi*.

ako alternatíva v súčasnosti uplatňuje trest domáceho väzenia, peňažný trest, trest povinnej práce a trest zákazu účasti na verejných podujatiach.

Trestná zodpovednosť mladistvého páchatel'a

Oproti všeobecnej trestnej zodpovednosti dospelých jedincov je trestná zodpovednosť mladistvých upravená v dvoch nasledovných rovinách³:

Osobitne ex lege sa bude povinne skúmať úroveň mravnej a rozumovej vyspelosti u mladistvého, ktorý nedosiahol vek 15 rokov a spáchal čin, ktorý vykazuje znaky trestného činu. Trestne zodpovedný bude mladistvý, ktorý má menej ako 15 rokov len vtedy, ak dosiahol takú úroveň mravnej a rozumovej vyspelosti, že mohol rozpoznať protiprávnosť činu a bol spôsobilý ovládať svoje konanie. Ide o špeciálnu úpravu oproti všeobecnej a zároveň je výrazom zvýšenej ochrany mládeže.

Vo vzťahu k prečinom je u mladistvých modifikovaná zásada formálneho chápania trestného činu, t. j. prečín, ktorého znaky sú uvedené v osobitnej časti Trestného zákona, nie je trestným činom, ak ho spáchal mladistvý a ak jeho závažnosť je malá, to znamená, že u dospelého páchatel'a musí byť pri prečine závažnosť vyššia ako nepatrná, avšak u mladistvého páchatel'a musí byť závažnosť vyššia ako malá. Táto špeciálna úprava má za cieľ postihovať v trestnom konaní mladistvých za trestné činy vrátane prečinov v užšom rozsahu, než je to u dospelých.

V trestnom zákone v paragrafe 22 je hranica trestnej zodpovednosti mladistvých upravená nasledovne⁴:

- dolná hranica „všeobecnej“ trestnej zodpovednosti fyzickej osoby je upravená negatívne. To znamená, že:

nie je trestne zodpovedný ten, kto v čase spáchania trestného činu inak trestného nedovršil 14 rokov svojho veku. Nedostatok veku je pritom okolnosťou vylučujúcou trestnú zodpovednosť.

Čo sa týka hranice trestnej zodpovednosti mladistvých pre trestný čin sexuálneho zneužívania existuje aj „osobitná“ úprava vzhľadom k tomu, že hranica legálnej súlože je aj v momentálnom Trestnom zákone ponechaná na 15 rokov. V nadväznosti na tento fakt je právna úprava podľa paragrafu 22 ods. 2 nasledovná:

- pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona nie je trestne zodpovedný, kto v čase spáchania činu nedovršil 15 rok svojho veku.

Účelom výkonu trestu u mladistvých je zabezpečiť ich výchovu, vzdelávanie a umožniť im odbornú prípravu na budúce povolanie.

„Ustanovenie § 97 Trestného zákona definuje účel sankcií a výchovných opatrení a taktiež vymenúva okolnosti, na ktoré je potrebné prihliadnúť pri ukladaní trestu, ochranného opatrenia alebo výchovného opatrenia mladistvému. Pri definícii účelu trestu dáva Trestný zákon do popredia jeho výchovnú funkciu. Účelom trestu je predovšetkým vychovať mladistvého na riadneho občana, pričom trest má zároveň pôsobiť na predchádzanie protiprávných činov – preventívna funkcia a primerane chrániť spoločnosť – ochranná funkcia.

Uložený trest má súčasne viesť k obnoveniu narušených sociálnych vzťahov a k začleneniu mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia – socializačná funkcia.

Ustanovenie § 97 ods. 1 Trestného zákona je špeciálnym ustanovením lex specialis voči ustanoveniu § 34 ods. 1 Trestného zákona.

Mimoriadny význam pre nápravu páchatel'a má dosiahnutie jeho súčinnosti pri jeho prevýchove, nakoľko inak v prípade postavenia páchatel'a ako „pasívneho“ objektu prevýchovy

³ <https://www.pravnenoviny.sk/analyzy/specifika-trestnej-zodpovednosti-mladistvych-na-slovensku>

⁴ Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon*.

sa páchatel' môže dostať do opozície voči orgánom povereným starostlivosťou oň ho, ktorá následne môže prerásť do opozície voči celej spoločnosti.

Takto formulovanému účelu trestu je prispôsobený aj okruh taxatívne vymedzených trestov, ktoré možno mladistvému uložiť. Trestný zákon v prípade trestov, ktoré možno uložiť mladistvému páchatel'ovi uprednostňuje tresty nespojené s odňatím slobody⁵.

„Ustanovenie o účele sankcií a výchovných opatrení zahŕňa v sebe interpretačné pravidlo pre všetky ustanovenia zákona o stíhaní mladistvých. Vychádza z princípu, že všetky opatrenia, postupy a prostriedky zákona treba využívať na obnovenie narušených sociálnych vzťahov, na integráciu mladistvého do širšieho sociálneho prostredia a na prevenciu zločinnosti. Preto poukazuje predovšetkým na to, že ochrana spoločnosti pred trestnou činnosťou mládeže je najlepšie dosiahnuteľná riadnou výchovou detí, čo možno dosiahnuť predovšetkým rešpektovaním ich potrieb a vytváraním vhodného sociálneho zázemia pre ich zdravý duševný, telesný a sociálny vývoj a spoločensky prospešné uplatnenie, na čo treba pri ukladaní sankcie alebo opatrenia primárne prihliadať. Osobitné ustanovenia Trestného zákona ustanovujú aj osobitné spôsoby zaobchádzania s mladistvými v rámci trestného konania vrátane alternatívnych spôsobov riešenia trestných vecí“.⁶

Čo sa týka upustenia od potrestania mladistvého páchatel'a, zákon významne rozšíril možnosti, čím vytvoril priestor na aktívne pôsobenie blízkeho sociálneho okolia na mladistvého.

„Možnosť upustenia od potrestania mladistvého považujeme za fakultatívnu. Na upustenie od potrestania sa za základnú podmienku považuje prejavenie ľútosti a snahy na nápravu. Za ďalšiu nevyhnutnú podmienku považujeme:

- a) možnosť dôvodného očakávania, že vzhľadom na povahu spáchaného prečinu a doterajší život mladistvého už prejednanie veci postačí na jeho nápravu, alebo
- b) súd prijme záruku za nápravu mladistvého.

Pre možnosť upustenia od potrestania postačuje naplnenie jednej z podmienok vo vyššie uvedených písmenách“.⁷

Trestný zákon pri podmiennečnom upustení od potrestania alebo v prípravnom konaní zavádza v ustanoveniach § 106 a 107 inštitúty ako možnosti individuálnej prevencie. Ide o výchovné opatrenia, ktoré sú diferencované na výchovné povinnosti a obmedzenia a napomenutie s výstrahou. Tieto inštitúty je možné aplikovať v dvoch prípadoch a to pri podmiennečnom upustení od potrestania alebo v prípravnom konaní na dosiahnutie účelu Trestného zákona. Výchovné opatrenia môže ukladať súd a v prípravnom konaní prokurátor. Prokurátor ich však môže uložiť len so súhlasom osoby, proti ktorej sa konanie vedie. Osoba, proti ktorej sa konanie vedie, teda mladistvý má však až do skončenia prípravného konania právo kedykoľvek v priebehu trestného stíhania tento svoj súhlas odvolať formou písomného vyhlásenia, ktoré musí adresovať prokurátorovi, výkon ochranného opatrenia tým končí, nakoľko opatrenia nie sú fakticky vynúiteľné.⁸

Výchovné povinnosti a obmedzenia sú exemplifikatívne uvedené v ustanovení § 107 ods. 1 Trestného zákona a práve ich demonštratívne zakotvenie umožňuje súdu a prokurátorovi podľa okolností daného prípadu a vzhľadom na osobnosť konkrétneho mladistvého páchatel'a uložiť aj iné výchovné povinnosti alebo obmedzenia. Pokiaľ však ide o uloženie výchovného opatrenia vo forme vykonania spoločensky prospešnej činnosti bezplatne a vo voľnom čase, tu Trestný zákon stanovuje určité obmedzenia a limity.

Súd a v prípravnom konaní prokurátor môže mladistvému uložiť výchovné povinnosti a obmedzenia, najmä aby:

⁵ ČEČOT, V. a kol., 2009: *Trestné právo I.* s. 362 – 363.

⁶ KOLEKTÍV AUTOROV, 2011: *Trestný zákon a Trestný poriadok*, s. 155.

⁷ PRIKRYL, O., 2006: *Mladiství v trestnom práve*, s. 54.

⁸ BURDA, E. a kol., 2010: *Trestný zákon. všeobecná časť. komentár I.*, s. 638.

- a) sa podrobil probačnému dohľadu vykonávanému probačným a mediačným úradníkom,
- b) býval s rodičom alebo s iným dospelým, ktorý je zodpovedný za jeho výchovu,
- c) sa usiloval o vyrovnanie s poškodeným,
- d) nahradil podľa svojich síl škodu spôsobenú trestným činom alebo inak prispel k odstráneniu následku trestného činu,
- e) vykonal bezplatne vo voľnom čase spoločensky prospešnú činnosť,
- f) sa podrobil liečeniu škodlivej závislosti,
- g) sa podrobil vo svojom voľnom čase programu sociálneho výcviku, psychologickému poradenstvu, psychoterapeutickému, vzdelávaciemu, doškološovaciemu, rekvalifikačnému alebo inému vhodnému programu na rozvíjanie jeho sociálnych zručností a osobnosti mladistvého, ktorý nie je probačným programom.

Podľa § 107 ods. 2 Trestného zákona uvedené výchovné opatrenie môže byť uložené iba tak, aby nenarušilo prípravu mladistvého na budúce povolanie, predovšetkým plnenie povinností súvisiacich so vzdelávacím programom školy, alebo výkon povolania alebo zamestnania, pričom môže ísť najviac o štyri hodiny denne, osemnásť hodín týždenne, celkovo šesťdesiat hodín. Cieľom napomenutia s výstrahou je zabránenie recidíve mladistvých páchatel'ov. Podstata tohto opatrenia spočíva v tom, že súd alebo prokurátor dôrazne vytkne mladistvému v prítomnosti jeho zákonného zástupcu protiprávnosť jeho činu a upozorní ho na sankcie, ktoré mu hrozia podľa Trestného zákona, ak by v budúcnosti spáchal trestnú činnosť.⁹

Ak súd pristúpi k uloženiu trestu mladistvému páchatel'ovi, trest musí vychádzať z § 109 Trestného zákona, kde sú tresty taxatívne vymedzené:

- a) trest povinnej práce,
- b) peňažný trest,
- c) trest prepadnutia veci,
- d) trest zákazu činnosti,
- e) trest zákazu účasti na verejných podujatiach,
- f) trest vyhostenia,
- g) trest domáceho väzenia,
- h) trest odňatia slobody.

Nižšie sa budeme venovať alternatívnym trestom, ktoré môže súd uložiť mladistvému páchatel'ovi.

Trest domáceho väzenia

Tento druh trestu predstavuje v podmienkach Slovenskej republiky doposiaľ zriedkavo využívaný druh trestu.

Na rozdiel od nepodmienečného trestu odňatia slobody, ktorý spravidla prehľbuje u odsúdených pocit nezájmu spoločnosti o ich osud, frustrácie a krivdy, narušenie rodinného a spoločenského života, trest domáceho väzenia eliminuje všetky tieto hrozby a nástrahy pre mladistvých.

Taktiež je dôležité uviesť, že jedným z hlavných motívov je možnosť zachovania si ekonomických a sociálnych väzieb páchatel'a. Je nutné spomenúť tiež hľadisko hospodárnosti, keďže výkon trestu domáceho väzenia je neporovnateľne menej nákladný než je výkon trestu odňatia slobody.¹⁰

⁹ ČEČOT, V. a kol., 2009: *Trestné právo I.*

¹⁰ ČENTĚŠ, J. a kol., 2006: *Trestný zákon s komentárom*, s. 101- 102.

Podstata trestu domáceho väzenia, ktorý je ukladaný mladistvým spočíva, tak ako pri dospelých odsúdených v povinnosti zotrvania vo svojom obydli vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov, a to počas celého výkonu trestu. Tento trest je upravený v ustanovení § 116a Trestného zákona, kde je uvedené, že tento trest sa môže ukladať mladistvému páchatel'ovi na dobu nie dlhšiu ako je jeden rok so súhlasom jeho zákonného zástupcu. Je možné ho uložiť mladistvému vtedy, ak vzhľadom na povahu činu a možnosť nápravy, nie je potrebné uložiť trest odňatia slobody. Tento trest nezasahuje do základných práv a slobôd zásadným spôsobom, keďže mladistvý nie je odlúčený od svojej rodiny, čím nedochádza k žiadnemu prerušeniu citových väzieb v rodine.

Ak odsúdený mladistvý nutne potrebuje opustiť svoje bydlisko, je nutné, aby probačný alebo mediačný pracovník alebo orgán ktorý spravuje jeho technickú kontrolu, aby udelil svoj súhlas. V prípade udelenia súhlasu na opustenie bydliska odsúdenému, môže opustiť miesto výkonu trestu len na nevyhnutne potrebný čas, ktorý sa tiež započítava do času výkonu trestu.

„Súd môže uložiť mladistvému v súlade so zákonom počas výkonu trestu domáceho väzenia výchovné opatrenia uvedené v § 107 ods. 1, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život“.¹¹

Trest povinnej práce

Ďalším druhom trestu je trest povinnej práce, ktorý je v našej legislatíve jedinečnou alternatívou k nákladnému trestu odňatia slobody. Mladistvý, ktorý sa previnil voči spoločnosti má tak šancu odčiniť svoje správanie prácou, ktorá má všeobecný prospech. Patrí sem napríklad upratovanie verejných budov a verejných priestranstiev, pomoc postihnutým spoluobčanom, prácu pri ochrane životného prostredia či údržbou zelene. Hlavou podstatou trestu povinnej práce je riešiť konflikt so zákonom v prirodzenom prostredí mladistvého páchatel'a, čím mu je poskytnutá príležitosť odčiniť zlo dobrom. Tento druh trestu si vyžaduje schopnosť a ochotu investovať svoj voľný čas a svojou prácou tak prospieť spoločnosti, v ktorej normy porušil. Základom tohto druhu trestu je umožniť mladistvému, aby sa zamyslel nad následkami svojho konania a pochopenie konfliktu so zákonom a jeho dopad na neho a na jeho okolie a rodinu.

Zákonodarca určil, že v prípade, že je trest povinnej práce ukladaný mladistvému nesmie horná hranica tohto trestu prevyšovať polovicu hornej hranice trestnej sadzby ustanovenej zákonom. Trest povinnej práce nesmie vzhľadom na svoju povahu alebo okolnosti, za ktorých sa vykonáva, ohrozovať zdravie, bezpečnosť alebo mravný vývoj mladistvých.¹²

Trest povinnej práce je odsúdený mladistvý povinný vykonať najneskôr do jedného roka od nariadenia výkonu tohto trestu. Páchatel'ovi môže súd na túto dobu uložiť aj primerané povinnosti a obmedzenia, ktoré smerujú k tomu, aby viedol riadny život, spravidla mu uloží, aby podľa svojich schopností a síl nahradil škodu, ktorú trestným činom spôsobil.¹³

Peňažný trest

Ďalším z alternatívnych trestov, ktorý môže pri menej závažných trestných činoch spáchaných zo ziskuchtivosti nahradiť krátkodobý trest odňatia slobody alebo ho dopĺňať, je peňažný trest.¹⁴

¹¹ Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon*, § 116a ods. 2.

¹² Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon*, § 111.

¹³ Zákon č. 528/2005 Z.z. *o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.*

¹⁴ IVOR, J. a kol., 2010: *Trestné právo hmotné*, s. 386.

Peňažný trest môže súd podľa ustanovenia § 114 Trestného zákona uložiť mladistvému páchatelovi, a to od 30 eur do 16 590 eur pri splnení podmienok ustanovených zákonom, ak je mladistvý zárobkovo činný alebo jeho majetkové pomery uloženie tohto trestu umožňujú.

„Ak súd ukladá mladistvému peňažný trest, určí pre prípad, že by jeho výkon mohol byť v ustanovenej lehote úmyselne zmarený, náhradný trest odňatia slobody až na jeden rok. Náhradný trest odňatia slobody nesmie však ani spolu s uloženým trestom odňatia slobody presahovať hornú hranicu trestnej sadzby zníženej podľa § 117 ods. 1¹⁵“.

Zákonodarca ponechal možnosť mladistvému páchatelovi, že po právoplatnom rozhodnutí, ktorým bol mladistvému uložený peňažný trest, môže súd rozhodnúť po predchádzajúcom vyjadrení mladistvého, že jeho zaplatenie alebo nevykonaný zvyšok sa nahradí tým, že si mladistvý páchatel vykoná všeobecne prospešnú činnosť v rámci probačného programu.

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach

V súčasnosti je veľmi aktuálna problematika výtržností a násilia na kultúrnych či športových podujatiach. Aj preto bolo vhodné prijatie zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov svojím obsahom v čl. II. priniesol do Trestného zákona znenie nového alternatívneho trestu „zákazu účasti na verejných podujatiach“.

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach mladistvého je upravený v Trestnom zákone v § 112a môže ho súd uložiť mladistvému iba za podmienok ustanovených týmto zákonom, a to vo výmere do piatich rokov.

Záver

Hlavným cieľom trestnej justície je ochrana spoločnosti. Retributívna justícia si na rozdiel od restoratívnej justície nevšima dostatočne postavenie všetkých dotknutých strán v riešenom spore. Nedostatok vidíme najmä v tom, že neberie v primeranej miere do úvahy názory, stanoviská a potreby poškodeného a nevytvára podmienky k tomu, aby bol práve poškodený aktívne zapojený do riešenia trestnej veci. Trestná represia má mať v modernej právnej spoločnosti iba pomocnú úlohu. Z tohto vyplýva, že aj trest odňatia slobody ako najťažší z trestov by mal nastupovať až ako ultima ratio, tzn. vtedy, ak cieľ nie je možné dosiahnuť inak. Tento prístup je nemenej potrebný aj v prípade mladistvých páchatelov, pretože ako sme už vyššie uviedli práve oni majú celý život pred sebou a po svojom prepustení z väzenia strácajú do určitej miery schopnosť žiť na slobode bežným spôsobom života, taktiež sa strácajú základné sociálne návyky. To môže viesť až k tzv. „syndrómu otáčacích dverí“. Odsúdený po výkone trestu nie je veľa krát schopný sa začleniť do nekriminálneho prostredia a preto vyhľadáva taký typ prostredia v ktorom sa dokáže pohybovať a orientovať – to znamená niektorú kriminálnu subkultúru. Týmto sa pravdepodobnosť jeho pokračovania v kriminálnej dráhe zvyšuje. Táto situácia veľa krát nastáva aj v prípadoch, že mladistvý odsúdený po odpykaní svojho trestu opúšťa brány väzenia s predsavzatím o „lepšom živote“, no v zapätí prichádzajú situácie, ktoré takého človeka vrátia späť na kriminálnu dráhu.

Preplnenosť väzníc má za následok aj to, že sa výrazne znižuje možnosť individuálneho, efektívneho a pozitívneho výchovného pôsobenia na odsúdených.

Alternatívne tresty boli doposiaľ nie vždy dobre chápané a určené predovšetkým pre páchatelov menej závažných trestných činov, tzn. pre páchatelov s „lepšou perspektívou“. Práve vďaka alternatívnym spôsobom nachádza spoločnosť možnosť riešiť kriminalitu mladistvých a mladých dospelých páchatelov efektívnejšie než využitím klasických represívnych sankcií.

Veríme, že aj naša spoločnosť dozreje do štádia ako napríklad v Anglicku, kde nastal veľmi výrazný posun v chápaní významu alternatívnych trestov. Doteraz zaužívaný pojem alternatívnych

¹⁵ Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon*, § 114 ods. 2.

trestov je čoraz častejšie nahradzovaný pojmom tresty vykonávané v spoločnosti, čo je teda významná zmena v chápaní a ponímaní.

Zoznam bibliografických odkazov:

BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. Diel. Praha : C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-324-0.

ČEČOT, V. a kol. Trestné právo I. Bratislava: Vysoká škola Danubius, 2009.

ČENTĚŠ, J. a kol. Trestný zákon. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-324-0.

IVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné. 2. vyd. Bratislava: IURA, 2010. ISBN 978-80-8078-308-2.

KOLEKTÍV AUTOROV. Trestný zákon a Trestný poriadok. Bratislava: Nová práca, 2011. ISBN 978-80-89350-19-3.

MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073678258.

PRIKRYL, O. Mladiství v trestnom práve. Bratislava: Právnicka fakulta UK, 2006.

SOTOLÁŘ, A. – PÚRY, F. – ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000, ISBN 80-7179-350-7.

Internetové zdroje:

<https://www.pravenoviny.sk/analyzy/specifika-trestnej-zodpovednosti-mladistvych-na-slovensku>

Legislatívne zdroje:

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Zákon č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

PaedDr. Mgr. Katarína Kezman, PhD.

odborný asistent

Katedra súkromnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

e-mail: katarina.kezman@akademiapz.sk

tel: 091057582

PRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB V KONTEXTE SPRÁVNEHO A TRESTNÉHO PRÁVA

PhDr. JUDr. Dominik KRAJNÝ

Fakulta práva, Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola,

Anotácia

Príspevok sa zaoberá administratívnou a trestnoprávnou zodpovednosťou právnických osôb a ich vzájomnou komparáciou s poukázaním na ich nedostatky, predovšetkým na nedostatky týkajúce sa trestnoprávnej úpravy, ktorá je v právnom poriadku SR novinkou. Ide predovšetkým o fakt, že kým úlohou správneho trestania je postihovať fyzické a právnické osoby za správne delikty a uložiť im za tieto delikty sankcie (najčastejšie sa jedná o pokutu), úlohou trestného práva je chrániť práva a záujmy fyzických a právnických osôb, ale zároveň aj ústavné zriadenie SR a na tento účel postihovať páchatel'ov trestných činov trestami, ktoré majú okrem preventívneho charakteru aj morálne odsúdiť páchatel'a, čo v prípade právnickej osoby sa nejaví príliš efektívne, nakoľko sa jedná o neživý subjekt bez emócií a pocitov.

Kľúčové slová

Právnická osoba, správne právo, trestné právo, trestný čin, správny delikt, právna zodpovednosť

Annotation

The paper deals with the administrative and criminal liability of legal entities and how they compare in terms of their shortcomings in Slovakia's Criminal law. Since, in fact, they present a novel challenge to the Slovak legal system. This is mainly due to the fact that while the task of administrative punishment is to punish natural and legal persons for administrative offenses and to impose sanctions on these offenses (most often a fine), the role of criminal law is to protect the rights and interests of physical and legal persons, but also the constitutional establishment of the Slovak Republic. For this purpose to punish the perpetrators of criminal offenses with punishments which, in addition to a preventive nature, also morally condemn the perpetrator, what in the case of a legal entity does not seem very effective, as it is an inanimate entity without emotions and feelings.

Key words

Legal person, administrative law, criminal law, criminal offense, administrative offense, legal liability

Úvod

V súčasnej dobe sa čoraz viac rozširuje záujem o podnikanie, a z tohto dôvodu pribúda aj počet právnických osôb rôzneho charakteru, či už ide o spoločnosť s ručením obmedzeným (s.r.o.) alebo akciovú spoločnosť (a.s.) a mnoho ďalších druhov. Na tento neustále sa rozširujúci trend samozrejme reaguje aj právny poriadok, či už na medzinárodnej alebo na vnútroštátnej úrovni.

V právnom poriadku SR je právnická osoba definovaná predpismi súkromného práva, konkrétne v Občianskom zákonníku, na ktorý potom ostatné predpisy odkazujú, vo všeobecnosti však ide o združenie osôb a majetku, ktorá je zriadená za určitým účelom a ktorej je právnym poriadkom priznaná právna subjektivita. Práve na základe priznanej právnej subjektivity má právnická osoba možnosť byť nositeľom práv a povinností a rovnako aj byť subjektom právneho vzťahu. Práve tieto právom stanovené povinnosti sú určitým predpokladom pre vyvodenie právnej zodpovednosti. Vynútenie týchto povinností je jedným zo základných atribútov právneho štátu, nakoľko ide predovšetkým o ochranu práv a potrieb občanov ako aj o rozvoj spoločnosti.

Možnosť donútenia je výhradnou možnosťou štátu (s výnimkou svojpomoci podľa OZ a niektorých trestnoprávných predpisov), ktorý túto možnosť donútenia realizuje prostredníctvom svojich orgánov, najčastejšie ide o orgány Policajného zboru SR alebo prostredníctvom súdnych exekútorov, prípadne ich vzájomnou súčinnosťou. Možnosti vyvodenia zodpovednosti voči právnickej osobe ako subjektu práva je možné ako v rámci civilného procesu prostriedkami súkromného práva, tak aj v rámci verejného práva v správnom a trestnom konaní. Administratívne trestanie právnických osôb je možné považovať za typický prejav štátneho donútenia voči právnickej osobe, charakteristický pre európsky kontinentálny právny systém. Naopak uplatnenie trestnoprávných sankcií (trestov) voči právnickej osobe je skôr typické pre anglo-americký právny

system (*common law*) a pre ten kontinentálny sa jedná skôr o novinku, ktorá však do nášho právneho poriadku nepatrí.

Stav de lege lata

Ako sme už spomenuli v úvode príspevku, na území Slovenskej republiky ako aj celej EÚ neustále stúpa záujem o podnikanie, či už z dôvodu priaznivých podmienok voľného pohybu služieb, tovaru a kapitálu alebo iných faktorov. Môžeme to vidieť aj podľa štatistik štatistického úradu SR, na základe ktorých každý deň je do Obchodného registra SR zapísaných nespočetné množstvo rôznych druhov spoločností (právnických osôb). Spolu s týmto vývojom je však dôležité zabezpečiť efektívne vyvodenie zodpovednosti v prípade, že sa tieto subjekty dopustia porušenia niektorej povinnosti, ktorú stanovujú právne predpisy. Vzhľadom na stanovený cieľ práce sa budeme venovať odvetviám verejného práva a to správneho právu a trestnému právu.

V právnych podmienkach Slovenskej republiky, ktoré vychádza z európskeho kontinentálneho systému je typické, že sú právnické osoby postihované na základe sankčných noriem tohto právneho odvetvia, nakoľko ide o neuzavretý okruh regulačných predpisov. Toto právne odvetvie môžeme charakterizovať ako odvetvie verejného práva, ktoré upravuje spoločenské vzťahy vznikajúce v oblasti verejnej správy medzi orgánmi verejnej správy a fyzickými osobami, orgánmi verejnej správy a právnickými osobami a medzi orgánmi verejnej správy navzájom. Ide o odvetvie práva, ktoré nie je a nikdy ani nebude môcť byť kodifikované, nakoľko zasahuje do takmer všetkých oblastí štátu a upravuje ho nespočetné množstvo predpisov, ktoré sa neustále menia.

V rámci správneho práva sa správne delikty delia na priestupky (tie sú najčastejšie) a iné správne delikty postihované na základe zavinenia, alebo bez ohľadu na zavinenie. Správne delikty majú (podobne ako trestné činy) svoje skutkové podstaty, ktoré sú charakteristické subjektom, subjektívnou stránkou, objektom a objektívnou stránkou. Subjekt správneho deliktu je vždy obligatórnou súčasťou skutkovej podstaty správneho deliktu a predstavuje osobu (fyzickú aj právnickú), ktorá je nositeľom zodpovednosti a môže jej byť uložená správna sankcia. Subjekt správneho deliktu však nemožno stotožňovať s páchatel'om správneho deliktu, pretože subjekt ako inštitút stanovuje, kto môže byť zodpovedným subjektom, ale páchatel'om správneho deliktu je už konkrétna osoba, ktorá správny delikt spáchala.¹ Naproti tomu v terminológii trestného práva sú pojmy páchatel' a subjekt totožné. Ak sme v rovine správneho trestania, je potrebné uviesť aj fakt, že okruh právnických osôb ako subjektov administratívnej zodpovednosti tu nie je limitovaný, teda týmito subjektmi môžu byť aj orgány verejnej správy. Na rozdiel od trestného práva, kde je trestná zodpovednosť právnických osôb upravená v samostatnom právnom predpise mimo Trestného zákona, v správnom práve je táto zodpovednosť upravená v niekoľkých desiatkach až stovkách predpisov.

Ak si napríklad zoberieme Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní v znení neskorších predpisov, ten upravuje správne delikty v § 182 a priestupky v § 182a. V prvej časti týchto ustanovení sa postihuje obstarávateľ (tj. Orgán verejnej správy, ktorý vyhlásil verejnú súťaž), v druhej časti ide o uchádzačov (fyzické alebo právnické osoby, ktoré sa uchádzali o zákazku). Druhý príklad možno uviesť zo Zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, kde sú správne delikty upravené v § 27b a nasl. Napríklad „*správneho deliktu sa dopustí právnická osoba alebo fyzická osoba – podnikateľ, ak poruší nariadenie*“. Z tejto zákonnej dikcie môžeme pozorovať, že sa pri subjekte vyžaduje, aby bol podnikateľ, teda nie každá FO alebo PO sa môže tohto správneho deliktu dopustiť, ale iba podnikatelia.

¹ HORVAT, M., Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb. Wolters Kluwer, 2017, Bratislava, s. 53

Na základe vyššie uvedeného možno konštatovať, že správnych deliktov právnických osôb existuje naozaj veľké množstvo, v súčasnej dobe sa odhaduje, že predpisov obsahujúcich tieto správne delikty právnických osôb je takmer dvesto a že takmer každý novoprijatý zákon z odboru správneho práva zahŕňa tiež ustanovenia o správnych deliktoch.² O správnych deliktoch koná a rozhoduje správny orgán (zväčša okresné úrady). Uplatňuje sa tu zásada dvojinštančnosti konania, avšak v určitých zákonom stanovených prípadoch prichádza do úvahy aj preskúmanie rozhodnutí správnych orgánov súdmi v rámci správneho súdnictva.

Ak sa pozrieme na postihovanie právnických osôb prostriedkami trestného práva, tu sa žiada poznamenať, že pre európsky kontinentálny systém ide o netradičné riešenie postihu právnickej osoby. Ako sme už spomenuli, tento druh právnej zodpovednosti právnických osôb je typický pre anglo-americký právny systém. Systém európskeho práva donedávna vychádzal zo starej rímskej zásady, že právnická osoba nemôže byť trestne zodpovedná (*societas delinquere non potest*). Trestná zodpovednosť právnických osôb bola do právneho poriadku SR zavedená pod vplyvom práva EÚ na základe ZoTZPO, ktorý upravuje základy trestnej zodpovednosti právnickej osoby ako aj trestné činy, ktoré môžu byť právnickej osobe pričítateľné a taktiež tresty, ktoré jej môžu byť uložené. ZoTZPO však tieto trestné činy a tresty iba vymenúva ale neupravuje, odkazuje na Trestný zákon, v ktorom sú tieto inštitúty upravené. Teda Trestný zákon sa použije subsidiárne k ZoTZPO. Trestná zodpovednosť právnických osôb v právnych podmienkach SR vychádza z tzv. identifikačnej teórie, ktorá je založená na personifikácii právnickej osoby a vznikla a rozvinula sa na základe série podvodov, pri ktorých súd rozhodol, že právnická osoba je schopná spáchať trestný čin, pri ktorom je nevyhnutné dokázať zavinenie. Preto z dôvodu, že právnická osoba nemá prirodzenú vnútornú schopnosť konať, konajú za ňu fyzické osoby, a toto ich konanie sa na účely identifikačnej teórie považuje za konanie právnickej osoby.³

Ak sa však pozrieme na právnu úpravu, možno si na základe niekoľkých faktov vydedukovať, že zákonodarca hneď v legislatívnom procese opomenul na niektoré detaily, ktoré sa potom museli doplniť v rámci novely. Táto právna úprava však do slovenského právneho poriadku nepatrí, nakoľko prostriedky správneho práva sú podľa nášho názoru dostatočným riešením pre sankcionovanie právnických osôb, o čom svedčí aj počet právnych predpisov, ktoré tieto sankcie upravujú.

Jednou zo základných zásad trestného práva je zásada *ultima ratio*, čo znamená že normy trestného práva sa majú použiť ako krajný prostriedok štátneho donútenia, keď už normy iných právnych odvetví nepostačujú. Touto právnou úpravou je však táto zásada ohrozená. Druhou zásadou je zásada individuálnej zodpovednosti páchatel'a za trestný čin. Táto zásada však bola touto právnou úpravou prelomená zásadou pričítateľnosti trestného činu právnickej osobe.

Najširšiu právnu úpravu zodpovednosti právnickej osoby poskytujú normy správneho práva hmotného. Pri súčasnej úprave v rámci tohto právneho odvetvia môžeme skonštatovať iba to, že v súčasnosti absentuje kodifikovaná úprava správnych deliktov (okrem priestupkov), a to sa v praxi môže javiť ako problematické. Keďže v súčasnej dobe sa zvyšuje miera trestania právnických osôb prostriedkami správneho práva, do úvahy by v tomto prípade prichádzala jednotná právna úprava správnych deliktov fyzických a právnických osôb.

V súčasnosti sa správne delikty nachádzajú v predpisoch správneho práva, zvyčajne bývajú zakomponované medzi záverečnými ustanoveniami, v určitých prípadoch aj pred nimi, ale v poslednej časti paragrafového znenia, čo sa môže javiť ako neprehľadné. Z tohto dôvodu by ich kodifikácia v jednotnom predpise bola užitočnou pomocou. Bolo by rozumné takýto predpis rozdeliť na časti, kde v prvej časti by boli upravené správne delikty fyzických osôb a v ďalšej časti

² HAMULÁKOVÁ, Z., *Správne delikty právnických osôb- vybrané inštitúty a problémy*. Wolters Kluwer, 2018, Bratislava, s 5.

³ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I Všeobecná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 494

správne delikty právnických osôb. Takáto úprava by zefektívnila správne trestanie právnických osôb.

Čo sa týka trestnoprávnej úpravy, už v analytickej časti sme vyjadrili náš názor, že táto právna úprava do právneho poriadku SR nepatrí, nakoľko nemá v našich podmienkach tradíciu a nie je vhodná pre náš právny systém. Podľa nášho názoru by z nášho právneho poriadku mala byť úplne vypustená, ale to nebude v najbližšej dobe možné uskutočniť, nakoľko ide o požiadavku EÚ na jej členské štáty, a keďže SR je takisto členský štát, musí túto požiadavku akceptovať.

Záver

Na záver môžeme skonštatovať, že správne právo a trestné právo poskytujú dostatočnú ochranu pred neoprávneným konaním právnických osôb, pretože obe tieto odvetvia práva umožňujú postihovať právnické osoby takmer za všetky protizákonné skutky, ktorých sa právnická osoba môže prostredníctvom svojich orgánov dopustiť. Aj keď správno-právna úprava nie je kodifikovaná, upravená množstvom právnych predpisov, ktoré medzi sebou nesúvisia, toto odvetvie poskytuje efektívne sankcionovanie právnických osôb, o čom svedčia aj vysoké sumy peňažných sankcií, ktoré je možné týmto osobám uložiť.

Naproti tomu stíhať právnické osoby prostriedkami trestného práva sa javí skôr ako abstraktný pokus prevziať z anglo-amerického právneho systému takúto možnosť, ktorá v našich končinách pôsobí skôr iracionálne, nakoľko máme stíhať za trestný čin niečo, čo nie je živé a je fikcia. Preto je vhodnejšie, aby sa uprednostňovali sankcie správneho práva, pretože ukládanie pokút právnickým osobám sa javí omnoho logickejšie a účelnejšie, ako im ukladať tresty v rámci trestného konania.

Zoznam použitých zdrojov

Právne predpisy:

- Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Literatúra:

- HAMULÁKOVÁ, Z., *Správne delikty právnických osôb- vybrané inštitúty a problémy*. Wolters Kluwer, 2018, Bratislava. 320 s., ISBN 978-80-8168-760-0
- HORVAT, M., *Administratívno-právna zodpovednosť právnických osôb*. Wolters Kluwer, 2017, Bratislava, 263 s., ISBN 978-80-8168-715-0
- IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I Všeobecná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 555 s. ISBN 978-80-8168-509-5

Zoznam použitých skratiek

- **OZ, Občiansky zákonník** - Zákon č. 40/1964 Sb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
- **ZoTZPO** - Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- **Trestný zákon** - Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- **FO** - fyzická osoba
- **PO** - právnická osoba

Kontaktné údaje:

PhDr. JUDr. Dominik Krajný,

Paneurópska vysoká škola,

Fakulta práva, Ústav verejného práva

dominik.krajny@gmail.com, dominik.krajny@paneurouni.com

+421 905 792 222

LEGISLATÍVNA ÚPRAVA TRESTU ODŇATIA SLOBODY NA DOŽIVOTIE VO VYBRANÝCH ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH RADY EURÓPY

JUDr. Jakub LORKO, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

JUDr. Barbora TALLOVÁ, PhD.

Národný projekt "Šanca na návrat"
Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

Anotácia

Trest odňatia slobody na doživotie v súčasnosti predstavuje vo väčšine členských štátov Rady Európy najintenzívnejší zásah do osobnej slobody, predstavuje alternatívu k trestu smrti. Napriek nespochybniteľnej nutnosti trestania páchatel'ov najzávažnejších trestných činov a ochrany spoločnosti sú názory na prípustnosť tohto druhu trestu spočívajúceho v konečnom (absolútnom) vylúčení odsúdenej osoby zo života v spoločnosti stále nejednotné. V príspevku autori približujú právnu úpravu v oblasti ukladania a výkonu trestnoprávných sankcií v kontexte trestu odňatia slobody na doživotie ako i nazeranie na zachovanie dôstojnosti človeka v súvislosti s jeho výkonom a s ohľadom na legislatívne zmeny v jednotlivých krajinách.

Kľúčové slová

Trest odňatia slobody, doživotie, odsúdený, podmienené prepustenie.

Annotation

Life imprisonment is currently the most intensive interference with personal liberty in most Council of Europe member states, and is an alternative to the death penalty. Despite the unquestionable need to punish the perpetrators of the most serious crimes and to protect society, opinions on the permissibility of this type of punishment, which consists in the final (absolute) exclusion of a convicted person from life in society, are still divided. In the article, the authors describe the legislation in the field of imposing and enforcing criminal sanctions in the context of life imprisonment, as well as the view of maintaining human dignity in connection with its execution and with regard to legislative changes in individual countries.

Keywords

Imprisonment, life imprisonment, convicted person, parole.

Úvod

Koncept trestu odňatia slobody na doživotie zaviedli v 90. rokoch minulého storočia mnohé členské štáty Rady Európy po ratifikácii Protokolu č. 6 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd¹ (ďalej iba „dohovor“) týkajúci sa zrušenia trestu smrti. Posledný trest smrti bol v členskom štáte Rady Európy vykonaný v roku 1996 a od roku 2013 trest smrti neexistuje v právnom poriadku žiadneho štátu v Európe s výnimkou Bieloruska. Bielorusko je jedinou krajinou na európskom kontinente, v ktorej trest smrti je súčasťou ich právneho poriadku, doposiaľ ho nezrušili a pokračujú vo vykonávaní popráv zastrelením. V Rusku je na trest smrti moratórium.²

K prvým diskusiám ohľadne zrušenia trestu smrti prišlo až po 2. svetovej vojne. Organizácia Spojených národov (ďalej iba „OSN“) sa zrušením trestu smrti zaoberá od roku 1949. Počas 7. kongresu OSN v Miláne v 1985 bolo odporučené všetkým členským i ostatným krajinám,

¹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Dostupné online: [European Convention on Human Rights \(coe.int\)](https://www.coe.int)

² Spravodajstvo Európsky parlament. Trest smrti v Európe a vo svete: fakty a čísla. Dostupné online: [Trest smrti v Európe a vo svete: fakty a čísla | Spravodajstvo | Európsky parlament \(europa.eu\)](https://www.europa.eu)

aby trest smrti prestali de facto aj de iure využívať. Aktivity smerujúce k zrušeniu trestu smrti na celom svete neustále vyvíja taktiež Rada Európy (ďalej iba „RE“) a Európska Únia. V roku 2019 sa už druhý rok po sebe popravy vykonávali iba v 20 krajinách na celom svete. Skúsenosti krajín, ktoré tento trest zrušili, ukazujú, že trest smrti od násilnej trestnej činnosti neodrádza ani neprispieva k bezpečnejšej spoločnosti. Naopak, zabíjanie ako trest podnecuje cyklus nezmyselného násillia.³

Vybrané aspekty trestu odňatia slobody na doživotie v podmienkach Slovenskej republiky

Trest odňatia slobody na doživotie sa vyznačuje osobitnou, špecifickou formou výkonu. V podmienkach Slovenskej republiky (ďalej iba „SR“) sa minulosti zaraďoval do výnimočného trestu, pričom ekvivalent jeho výnimočnosti spočíval najmä v dĺžke trvania tohto trestu. Tento trest v roku 1990 zároveň nahradil trest smrti. Trest smrti bol zákonom č. 175/1990 Zb., ktorým nadobudla účinnosť novela zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, zrušený de iure, ako aj de facto, čo sa premietlo do čl. 15 ods. 3 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej iba „Ústava Slovenskej republiky“), ktorý ustanovuje, že „trest smrti sa nepripúšťa“.

Stanovenie systému trestných sankcií, podmienok ich ukladania a výkonu či stanovenie hraníc trestných sadzieb patrí do právomoci jednotlivých štátov. Limitujúcim ustanovením v tomto smere je predovšetkým čl. 3 dohovoru zakazujúci mučenie a neľudské či ponižujúce zaobchádzanie alebo tresty. Problematiky trestných sankcií sa týka viacero ustanovení dohovoru a jeho dodatkových protokolov (napr. čl. 2 ods. 1 dohovoru a Protokol č. 6 k dohovoru, čl. 3, čl. 4 ods. 3 písm. a), čl. 5 ods. 1 písm. a), d), e) a čl. 7 dohovoru a nepriamo aj ďalšie ustanovenia). Obdobnú ochranu v SR zaručuje Ústava SR prostredníctvom čl. 16 ods. 2. Základné právo nebyť mučený ani podrobený krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu garantuje čl. 3 dohovoru každému. Zákazy z neho vyplývajúce sa označujú ako absolútne, nemožno ich obmedziť za žiadnych okolností. Dohovor vo vzťahu k zákazu zlého zaobchádzania neobsahuje klauzulu o možnosti a podmienkach ich zákonného obmedzenia (II. ÚS 111/08). Absolútny charakter zákazu zlého zaobchádzania opakovane zdôraznil aj Ústavný súd Slovenskej republiky v nálezoch sp. zn. III. ÚS 70/01, I. ÚS 4/02, III. ÚS 86/05, III. ÚS 194/06 a sp. zn. II. ÚS 271/07.

Imanentnou súčasťou každého trestu je povinnosť dotknutej osoby podrobiť sa zásahu do svojich práv v súlade s požiadavkami trestného systému za okolností, ktoré majú okrem iného vyjadrovať aj sociálne odsúdenie spáchaného trestného činu. Pre účely čl. 3 dohovoru však musí ísť o zaobchádzanie alebo trest nespôsobujúci psychické alebo fyzické utrpenie. Nemožno opomenúť základný princíp trestného práva - princíp zákonnosti (nulla poena sine lege) vyžadujúci ukladanie trestu (trestných sankcií) výlučne na základe zákona a vylučujúci uloženie prísnejšieho trestu, než aký bolo možné uložiť na základe zákona účinného v čase spáchania trestného činu.

Uloženie trestu odňatia slobody na doživotie nie je samo osebe zakázané alebo v rozpore s čl. 3, či akýmkoľvek iným článkom dohovoru, pokiaľ nezbavuje odsúdeného akejkoľvek nádeje na prepustenie, teda ak vnútroštátne právo poskytuje možnosť podmieneného prepustenia z výkonu takéhoto trestu, prípadne možnosť jeho preskúmania a následného zmiernenia, odpustenia či ukončenia. Uloženie trestu odňatia slobody na doživotie bez akejkoľvek možnosti skoršieho prepustenia môže viesť k porušeniu čl. 3 dohovoru (napr. rozsudok EŠLP z 12. februára 2008 vo

³ Rada EÚ. Tlačová správa, 9. októbra 2020. Svetový deň proti trestu smrti, 10. októbra 2020: Spoločné vyhlásenie vysokého predstaviteľa Európskej únie a generálnej tajomníčky Rady Európy. Dostupné online: [Svetový deň proti trestu smrti, 10. októbra 2020: Spoločné vyhlásenie vysokého predstaviteľa Európskej únie a generálnej tajomníčky Rady Európy - Consilium \(europa.eu\)](https://www.consilium.europa.eu/media/106244/diverse/1/20201010-statement-against-death-penalty-10-october-2020.pdf)

veci Kafkaris proti Cypru, ods. 95 až 99 a tam citovaná judikatúra).⁴

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej iba „ESLP“) skúmal celý rad prípadov, v ktorých vnútroštátne súdy uložili doživotné tresty bez možnosti predčasného alebo podmieneného prepustenia a ktoré s výnimkou dôvodov ako sú mimoriadne výnimočné okolnosti skutočne znamenajú absolútne odňatie slobody na doživotie. V doteraz najautoritatívnejšom rozsudku, ktorý vyniesla Veľká komora ESLP v prípade Vinter a ostatní proti Spojenému kráľovstvu⁵, sa uvádza, že štátom uložené odňatie slobody bez vyhliadky na to, že jedného dňa ju bude možné znovu nadobudnúť, je nezlučiteľné s ľudskou dôstojnosťou a je teda v rozpore s článkom 3 dohovoru.

Z judikatúry ESLP možno vyvodit' tri hlavné dôsledky. V právnom poriadku členských štátov musí byť časovo ohraničená doba výkonu trestu, po uplynutí ktorej vzniká možnosť preskúmania tohto trestu. Členské štáty musia tiež ustanoviť postup, akým sa má trest preskúmať. A napokon, spôsob organizácie výkonu trestu vo väzenskom zariadení musí doživotne odsúdeným väzňom poskytnúť možnosť robiť pokrok smerom k svojej náprave.

V rámci legislatívnej činnosti jednotlivých členských krajín RE s ohľadom na aktuálnu judikatúru ESLP postupne nastala zmena v predmetnej problematike podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie. Z judikatúry ESLP vyplynula nutnosť existencie mechanizmu, prostredníctvom ktorého dôjde k preskúmaniu, či u doživotne odsúdeného nedošlo k zmenám eliminujúcim jeho nebezpečnosť, či je ďalšie odňatie slobody nevyhnutné.

K splneniu podnetov z odporúčania zo Správy⁶ Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ďalej iba „CPT“) v rámci ktorého sa slovenským orgánom odporúčalo, aby prehodnotili a zmenili príslušné právne predpisy s cieľom zaviesť možnosť podmieneného prepustenia pre všetkých odsúdených na doživotie na základe individuálneho vyhodnotenia rizika, ktorým sa posúdi ich hrozba pre spoločnosť⁷ prišlo dňa 1.8.2019, kedy nadobudla účinnosť novela zákona č. 214/2019 Z. z. (ďalej len „novela“), ktorá novelizovala zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej iba „TZ“) a zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej iba „TP“). Novelou došlo k zrušeniu možnosti (§ 34 ods. 8 TZ v znení pred novelou) súdu rozhodnúť pri ukladaní doživotného trestu odňatia slobody zároveň o neprípustnosti podmieneného prepustenia z výkonu tohto trestu. Obdobne, aj v prípade osôb opätovne odsúdených na trest odňatia slobody na doživotie, pri ktorých bolo doposiaľ v zmysle § 67 ods. 3 TZ, podmienené prepustenie zo zákona výslovne vylúčené, sa toto obmedzenie zrušilo. Na druhej strane však, v nadväznosti na tieto zmeny pri podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody na 25 rokov alebo na doživotie zákonodarca prísnejšie upravil napr. trvanie skúšobnej doby na 10 rokov a probačného dohľadu do 5 rokov. Nová právna úprava tak páchatel'om aj tých najzávažnejších trestných činov dáva možnosť preukázať, že uloženie doživotného trestu, vzhľadom na charakter protizákonnej činnosti a správanie páchatel'a vo výkone trestu, nie je nevyhnutné a zaslúži si opätovné prehodnotenie. Možnosť podmieneného prepustenia sa vzťahuje aj na odsúdených, ktorým bol podľa právnej úpravy účinnej do 31.7.2019 uložený trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia. Uvedenou legislatívnou zmenou sa SR priblížila k liberálnejšej trestnej politike, ktorá je v súlade s čl. 3 dohovoru, judikatúrou ESLP a právnymi úpravami ďalších členských krajín RE.

⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zn. PL. ÚS 6/09-158.

⁵ Rozsudok Veľkej Komory z 9. júla 2013 vo veci: Vinter a ďalší proti Spojenému kráľovstvu [GC], č. 66069/09, 130/10 a 3896/10, 9. júla 2013. Dostupné online: [e4fabcd-3666-4aed-8545-065a45645009\(ustavnysud.sk\)](https://e4fabcd-3666-4aed-8545-065a45645009(ustavnysud.sk))

⁶ Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018. CPT/Inf (2019) 20. Dostupné online: [168094fd72\(coe.int\)](https://168094fd72(coe.int))

⁷ CPT opakuje svoje odporúčanie, aby slovenské orgány zmenili príslušné právne predpisy s cieľom zaviesť možnosť podmieneného prepustenia pre všetkých odsúdených na doživotie pod podmienkou preskúmania ich nebezpečnosti pre spoločnosť na základe individuálneho hodnotenia rizika. V tejto súvislosti odkazujeme na normu CPT vzťahujúcu sa na situáciu odsúdených na doživotie v 25. všeobecnej správe CPT (CPT/Inf(2016)10).

Právna úprava trestu odňatia slobody na doživotie a trestné sadzby vo vybraných členských štátoch Rady Európy

Doživotný trest odňatia slobody je podľa CPT časovo neohraničený trest odňatia slobody uložený súdom hneď po odsúdení za spáchanie trestného činu, ktorým sa nariaďuje, že odsúdený bude uväznený po celý zvyšok života alebo do podmieneného prepustenia na základe rozhodnutia prijatého v súdnom, kvázi súdnom, vykonávacom alebo správnom konaní, ktoré preukáže, že odsúdený už nie je na slobode nebezpečný pre spoločnosť.

Možnosť uloženia trestu odňatia slobody na doživotie je upravená v trestných kódexoch týchto členských štátov Rady Európy: Česká republika, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Írsko, Maďarsko, Nemecko, Taliansko, Poľsko, Rakúsko, Ruská federácia, Slovenská republika, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Švajčiarska konfederácia a Švédske kráľovstvo. Na druhej strane treba uviesť, že vo viacerých členských štátoch Rady Európy sa trest odňatia slobody na doživotie nevyskytuje v právnom poriadku.⁸ Namiesto toho sa v nich za najzávažnejšie trestné činy ukladajú časovo ohraničené dlhodobé tresty odňatia slobody, zvyčajne od 20 do 40 rokov.⁹

Podmienky na uloženie tohto trestu sú v jednotlivých krajinách značne rôznorodé. Pokiaľ ide o druhy trestných činov za ktoré sa doživotný trest odňatia slobody ukladá (obligatórne, ale aj fakultatívne), prevažne ide o trestné činy vraždy a iné delikty proti životu a zdraviu, genocídu, ale aj o trestné činy spojené s terorizmom. Pokiaľ ide o obligatórne trestné sadzby v trestnom zákonodarstve, zakotvené ich majú trestné kódexy viacerých štátov.

Minimálna doba výkonu trestu, po ktorej môže byť odsúdený podmienene prepustený, je v jednotlivých krajinách rôzna. Je to najmenej 12 rokov napr. v Dánsku a Fínsku, 15 rokov napr. v Rakúsku, Belgicku, Nemecku, Švajčiarsku a najviac 40 rokov napr. v Turecku v prípade niektorých viacnásobných trestných činov. Vo väčšine krajín, v ktorých existuje trest odňatia slobody na doživotie je táto minimálna doba po ktorej odsúdený na doživotný trest môže požiadať o podmienene prepustenie 20 až 30 rokov. V právnom poriadku Spojeného kráľovstva určí prvostupňový sudca minimálnu dobu výkonu trestu v rozsudku, ktorým rozhodne o treste, zákon na tento účel neustanovuje minimálnu hranicu.

Vo Francúzsku je ukladanie trestov upravené v tzv. Novom Trestnom zákonníku (Nouveau code pénal¹⁰, ďalej iba "NCP"), ktorý nadobudol účinnosť dňa 1.3.1994. Osobitná časť NCP je charakteristická tým, že pri trestnej sadzbe sa neuvádza vo väčšine prípadov rozpätie trestnej sadzby, ale presná výmera trestu. Trest odňatia slobody na dobu určitú je možné na základe okolností uložiť maximálne na 30 rokov, nad uvedenou hranicou je trest odňatia slobody na doživotie. Napr. za vraždu je stanovený trest odňatia slobody v dĺžke 30 rokov, v prípade akejkoľvek príťažujúcej okolnosti je trestom doživotie.

Trest smrti bol zrušený v roku 1981, vykonával sa zastrelením alebo sťatím hlavy. Posledné sťatie hlavy sa uskutočnilo 10.9.1977.¹¹ Mladiství môžu byť odsúdení na trest odňatia slobody v maximálnej výmere 20 rokov. V prípade mladistvého nad 16 rokov alebo ak ide o viacnásobného recidivistu je možnosť odsúdenia na trest odňatia slobody na doživotie. Každý doživotne odsúdený osobe je v rozsudku určená dĺžka tzv. zaisťovacieho obdobia, ktorá stanovuje akú najkratšiu dobu musí odsúdený stráviť vo výkone trestu predtým, ako by mohol byť podmienene prepustený. V zmysle čl. 132-23 NCP pri odsúdených na doživotie sa dĺžka zaisťovacieho obdobia stanovuje spravidla na 18 rokov, ak ide o recidivistu, obdobie je 22 rokov, v oboch prípadoch môže príslušný trestný súd túto dobu predĺžiť alebo skrátiť, nesmie však prekročiť 22 rokov. Z iniciatívy

⁸ Napríklad Andorra, Bosna a Hercegovina, Chorvátsko, Čierna Hora, Portugalsko, San Maríno, Srbsko, Slovinsko a Španielsko. Navyše sa v praxi doživotné tresty nikdy neukladali ani na Islande a v Lichtenštajnsku.

⁹ Výňatok z 25. všeobecnej správy CPT uverejnenej v r. 2016. CPT/Inf(2016)10-part. Mladiství pozbavení osobnej slobody podľa trestnoprávných predpisov. Dostupné online: [168092ea70 \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/090040168092ea70)

¹⁰ Nouveau code pénal. Dostupné online: [Code pénal - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](https://www.legifrance.gouv.fr/)

¹¹ Uplatňovanie trestu smrti vo Francúzsku. Dostupné online: [L'application de la peine de mort en France avant 1981 | Vie publique.fr \(vie-publique.fr\)](https://www.vie-publique.fr/)

francúzskeho politika Pierra Méhaignerieho od roku 1994 z uvedeného pravidla existuje výnimka zakotvená v čl. 221-3 NCP, ak spácha odsúdený kvalifikovaným spôsobom v príslušnom závažnom súbehu obzvlášť závažný trestný čin voči dieťaťu, môže byť zaist'ovacie obdobie predĺžené až na 30 rokov. Uplatňuje sa v prípade trestného činu vraždy, úkladnej vraždy detí, ktorému predchádzalo znásilnenie, mučenie, týranie a tiež v prípade vraždy osôb vo funkciách verejnej moci spáchané plánovane, alebo ako člen organizovanej zločineckej skupiny. Je možné uložiť výnimočné skrátenie, alebo zrušenie skúšobnej doby, ak súd vyhodnotí, že existujú dostatočne relevantné záruky sociálnej rehabilitácie.

V zmysle čl. 720-1-1 Trestného poriadku (Code de procédure pénale, ďalej iba "CPP"¹²) je možné prerušenie výkonu trestu aj osoby odsúdenej na doživotie. Pokiaľ sa nepredpokladá vážne riziko recidívy trestnej činnosti, pozastavenie (resp. prerušenie) výkonu trestu sa môže nariadiť aj bez ohľadu na povahu trestu alebo dĺžku zostávajúceho trestu pre odsúdené osoby, o ktorých sa zistí, že trpia život ohrozujúcou patológiou alebo že ich stav fyzického alebo duševného zdravia je trvalo nezlučiteľný s ďalším pokračovaním výkonu trestu. Odsúdený môže byť prepustený z výkonu trestu, ak si to vyžaduje jeho zdravotný stav alebo je „na konci života“, za predpokladu, že jeho prepustenie neznebezpečňuje pre spoločnosť.

Žiadosť o podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie je vo Francúzsku možné si uplatniť najskôr po uplynutí zaist'ovacieho obdobia. O prepustení v prípade doživotne odsúdených rozhoduje senát, pričom berie do úvahy okrem splnenia príslušnej doby vo výkone trestu, taktiež celkové okolnosti možnosti podmieneného prepustenia, najmä či osoba prejavuje dostatočnú a vážnu snahu o sociálnu readaptáciu. Podľa ustanovenia odd. 729 CPP v prípade podmieneného prepustenia je osobe určená skúšobná doba spravidla v dĺžke 18 alebo 22 rokov (v závislosti od počtu spáchania trestných činov). Rozhodnutia o skrátení zaist'ovacieho obdobia a podmieneného prepustenia sa vydávajú po znaleckom posudku, ktorý vykoná skupina troch lekárskeho expertov zapísaných na zozname znalcov schválenom kasačným súdom, ktorí rozhodujú o miere rizika nebezpečnosti odsúdenej osoby.

Štatistické údaje k 31.1.2020 uvádzajú celkový počet odsúdených osôb vo výkone trestu odňatia slobody 49 576, z uvedeného počtu 493 osôb vykonáva trest odňatia slobody na doživotie, čo tvorí 1% z odsúdených osôb vo výkone trestu.¹³

V Belgicku je aktuálne ukladanie trestov upravené v trestnom zákonníku (Código pénal, CP) z 8.6.1867. Trestný zákon bol počas svojej viac ako 150-ročnej existencie mnohokrát zmenený tak, aby odrážal posun sociálnych hodnôt a zachytával represívne potreby modernej spoločnosti. Tieto mnohopočetné pozmeňujúce a doplňujúce návrhy vážne narušili jeho celkovú zrozumiteľnosť, čo spôsobuje, že celkovo systém trestného práva v Belgicku je pre občanov veľmi ťažko pochopiteľný. Reforma trestného zákonníka je na programe vlád už od roku 2015. Na tento účel bola zriadená Komisia pre reformu trestného práva. Prepracovaný projekt nového trestného zákona prestal napredovať z dôvodu pozastavenia činnosti z dôvodu pandémie COVID-19, avšak očakáva sa, že reforma nadobudne účinnosť v priebehu roku 2022.¹⁴

Trest smrti bol zrušený s účinnosťou od 11.8.1996 zákonom č. 1996-07-10/42. Hmotnoprávna a procesnoprávna úprava vykazuje vysokú podobnosť s francúzskym trestným právom. Uloženie trestu odňatia slobody na doživotie je v prípade spáchania taxatívne určeného

¹² Code de procédure pénale. [Article 720-4 - Code de procédure pénale - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](https://www.legifrance.gouv.fr/Article/720-4-Code-de-procedure-penale)

¹³ Aebi, M. F., & Tiago, M. M. (2021). SPACE I - 2020 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Strasbourg: Council of Europe, s. 56. . Dostupné online: [210330_FinalReport_SPACE_I_2020 \(unil.ch\)](https://www.unil.ch/210330_FinalReport_SPACE_I_2020)

¹⁴ New Criminal Code in Belgium: what corporates should expect? Dostupné online: [New Criminal Code in Belgium: what corporates should expect? | Loyens & Loeff \(loyensloeff.com\)](https://www.loyensloeff.com/en/new-criminal-code-in-belgium-what-corporates-should-expect/)

trestného činu spravidla obligatórne. V prípade výskytu významných poľahčujúcich okolností je možné trest zmierniť.

Podmienečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody je samostatne upravené v zákone o podmienečnom prepustení (Loi relative à la libération conditionnelle¹⁵, ďalej iba "LLC"), ktorý nadobudol účinnosť dňa 5.3.1998. Prepustenie osoby odsúdenej na doživotie je možné za kumulatívneho splnenia podmienok uvedených v čl. 2 LLC. V zmysle čl. 2, ods. 1, písm. c) LLC je osobu odsúdenú na doživotie možné podmienečne prepustiť z výkonu trestu po 10 rokoch, pokiaľ ide o recidivistu, je možné ho prepustiť až po 14 rokoch výkonu trestu. Odsúdená osoba musí vypracovať a predložiť program jej začlenenia do spoločnosti, v ktorom sa objavuje vôľa a úsilie o opätovné začlenenie. Pri vypracúvaní uvedeného programu participujú príslušné útvary. Vylúčené sú akékoľvek kontraindikácie možného prepustenia osoby, zahŕňajúce vážne riziko pre spoločnosť alebo vážne obmedzenia podmienok sociálnej reintegrácie odsúdenej osoby. Tri mesiace pred splnením podmienky na možnosť požiadania o podmienečné prepustenie konferencia zamestnancov (conférence du personnel) zriadená kráľom po vypočutí odsúdenej osoby overí, či sú v jej prípade splnené podmienky uvedené v článku 2 LLC. V tejto súvislosti konferencia vydá odôvodnené stanovisko. Kópia tohto oznámenia sa zašle ministrovi spravodlivosti a komisii pre podmienečné prepustenie (commission de libération conditionnelle, ďalej iba "CLC"), ktorá je oprávnená rozhodnúť o podmienečnom prepustení odsúdenej osoby. Ak sa konferencia zamestnancov domnieva, že podmienky na podmienečné prepustenie nie sú splnené, stanoví sa dátum, kedy bude prípad opätovne preskúmaný v lehote presahujúcej 6 mesiacov alebo v lehote presahujúcej 1 rok v prípade osoby odsúdenej na doživotie. Stanovisko konferencie zamestnancov sa musí oznámiť odsúdenej osobe, komisii a ministrovi. Uvedené stanovisko nie je možné napadnúť žiadnym opravným prostriedkom. V prípade, ak sa konferencia zamestnancov domnieva, že sú splnené podmienky na podmienečné prepustenie, riaditeľ väzenskej inštitúcie vypracuje návrh na podmienečné prepustenie. O žiadosti, resp. návrhu rozhoduje Komisia pre podmienečné prepustenie v trojčlennom senáte. Tvorí ho predsedajúci sudca a dvaja prísediaci odborníci, jeden je odborník z oblasti výkonu trestu a druhý z oblasti sociálneho znovuzачlenenia (čl. 3-6 LLC). Komisia pri posudzovaní podmienečného prepustenia prihliada najmä na osobnosť páchatel'a, jeho správanie vo výkone trestu, postoj k spáchanej trestnej činnosti, následky trestného činu. Posudzuje možnosť recidívy a možnosti readaptácie. Ak komisia rozhodne o podmienečnom prepustení, povolenie podmieňuje všeobecnou podmienkou, že dotknutá osoba nesmie spáchať nové trestné činy a zároveň sa osobe určia osobitné povinnosti a obmedzenia. Tieto osobitné podmienky sa týkajú sociálnej reintegrácie, ochrany spoločnosti a záujmov obete. Tieto podmienky sú osobitne prispôbené konkrétnej osobe a jej sociálnej situácii, v ktorej sa ocitne. Prepúšťanej osobe je pri schválení podmienečného prepustenia určená skúšobná doba. V prípade prepustenia osoby odsúdenej na doživotie je doba vždy 10 rokov (čl.8 LLC). Odsúdená osoba obligatórne podlieha sociálnemu dohľadu, ktorý vykonávajú útvary ministerstva spravodlivosti. Dohľad je zameraný na podporu sociálnej reintegrácie a zabezpečuje monitorovanie dodržiavania uložených podmienok.

Doživotný trest v Belgicku v prípade splnenia materiálnych a formálnych podmienok podmienečného prepustenia a uplynutí skúšobnej doby môže trvať najmenej 20 rokov.

V Belgicku bolo ku dňu 31.1.2020 - 6770 osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Z uvedeného počtu 185 osôb odpykáva doživotný trest, čo tvorí 2,7%.

Anglicko a Wales je súčasťou Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska. Právny systém je značne poznamenaný historicko-politickým vývojom územia. Momentálne sa na území spojeného kráľovstva uplatňujú tri právne systémy. V Anglicku a Walese „anglické právo“,

¹⁵ Loi relative à la libération conditionnelle et modifiant la loi du 9 avril 1930 de défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude, remplacée par la loi du 1er juillet 1964. Dostupné online: [Loi du 05/03/1998 relative a la liberation conditionnelle et modifiant la loi du 9 avril 1930 de defense sociale a l'egard des anormaux et des delinquants d'habitude, remplacee par la loi du 1er juillet 1964 \(openjustice.be\)](https://openjustice.be/Loi-du-05/03/1998-relative-a-la-liberation-conditionnelle-et-modifiant-la-loi-du-9-avril-1930-de-defense-sociale-a-l-egard-des-anormaux-et-des-delinquants-d-habitude-remplacee-par-la-loi-du-1er-juillet-1964)

v Severnom Írsku „severoírské právo“ a v Škótsku „škótske právo“. Prvé dva právne systémy sú založené na common law (anglosaský právny systém), ktorý sa od kontinentálneho právneho systému odlišuje najmä v prameňoch práva (sudcovská tvorba práva, záväznosť precedensov) a v niektorých teoretických východiskách (absencia dichotómie súkromného a verejného práva). V Škótsku sa uplatňuje hybridný systém, ktorý tvorí kombináciu oboch právnych systémov. V Anglicku a Walese bol počas dlhého obdobia najprísnejším trestom, trest smrti. Posledný trest smrti bol vykonaný v roku 1964. Napriek tomu, že v praxi sa po uvedenom období už nevykonával, trest smrti uložený za trestný čin vraždy bol de iure zrušený až v roku 1969, za iné trestné činy zostal trest smrti zachovaný až do roku 1998. Po uvedenom roku zostal najprísnejším trestom v právnom poriadku trest odňatia slobody na doživotie. V roku 2003 bol britským parlamentom prijatý zákon upravujúci niektoré inštitúty trestného práva – Criminal Justice Act 2003¹⁶. Nejedná sa o klasický trestný kódex v kontinentálnom ponímaní práva. Obsahuje hmotnoprávnu a zároveň procesnoprávnu úpravu (v kontinentálnom ponímaní), avšak presné vymedzenie trestných činov v jednom kódexe de facto v Anglicku a Walese neexistuje. Jednotlivé trestné činy a tresty sú upravené v samostatných zákonoch (napr. Sexual Offences Act 2003; Theft Act 1968). Právna úprava trestných činov je v porovnaní s našim trestným kódexom veľmi nepriehľadná a roztrieštená do mnohých právnych predpisov. Avšak je nutné podotknúť, že právna úprava plne zodpovedá realite anglosaskej právnej kultúry. Trest odňatia slobody na doživotie sa obligatórne ukladá iba v prípade úkladnej vraždy, v prípade mnohých iných trestných činov sa ukladá fakultatívne. Neexistuje jeden konkrétny právny predpis, ktorý by taxatívne vymedzoval trestné činy za ktoré je možné uložiť trest odňatia slobody na doživotie, preto je potrebné vychádzať z judikatúry. Prvé zadefinované kritériá pre fakultatívne uloženie uvedeného trestu stanovil odvolací súd v roku 1968 v prípade Hodgson. Uvedený prípad zostáva dodnes základom pre posudzovanie možnosti ukladania trestu odňatia slobody na doživotie. V praxi sa ukladanie doživotných trestov v zásade zhoduje s výberom trestných činov v kontinentálnych právnych systémoch.¹⁷ Doživotný trest sa ukladá najmä za obzvlášť závažné trestné činy, ktorými bola spôsobená smrť jednej alebo viacerých osôb. Odsúdenému na doživotie sa určí tzv. tariff – minimálna doba, ktorú musí stráviť vo výkone trestu, kým môže požiadať o podmienené prepustenie. Určenie dĺžky doby závisí od úvahy súdu za nutnosti prihliadnutia k príslušnej judikatúre. Criminal Justice Act 2003 stanovuje minimálne sadzby, v prípade trestného činu vraždy podľa okolností je doba od 15 rokov (u mladistvého 12 rokov). Začiatok procesu o podmienené prepustenie doživotne odsúdenej osoby sa realizuje bez aktívnej účasti odsúdeného. Pol roka pred uplynutím doby (tzv. tariff) príslušná väznica v ktorej odsúdený svoj trest vykonáva začne spracovávať posudky hodnotenej osoby, ktoré po spracovaní zašle na konečné zhodnotenie orgánu pre rozhodovanie o podmienenom prepustení - Parole Board. O prepustení je možné rozhodnúť aj iba na základe listinných podkladov, alebo traja členovia orgánu priamo vo väznici zrealizujú ústne pojednávanie za prítomnosti odsúdeného, jeho advokáta, prípadne iných zamestnancov väznice, napr. psychológa. Pri posudzovaní možnosti podmieneného prepustenia sa zohľadňuje správanie vo výkone trestu, charakter spáchaného trestného činu za ktorý je osoba odsúdená, plnenie programu zaobchádzania a postoj k trestnej činnosti.¹⁸

Ku dňu 31.1.2020 v Anglicku a Walese bolo 72 798 osôb vo výkone trestu odňatia slobody, z uvedeného počtu doživotný trest vykonávalo 7 027 osôb, čo tvorí 9,7%.

V Rakúsku ukladanie trestov je upravené federálnym zákonom č. 60/1974 - trestný zákonník (Strafgesetzbuch, ďalej iba "StGB"¹⁹) z 23.1.1974. Trest odňatia slobody na dobu určitú je možné uložiť v zmysle § 18 ods. 2 StGB minimálne na jeden deň a v maximálnej výmere 20

¹⁶ Act to make provision about criminal justice. Dostupné online: [Criminal Justice Act 2003 \(legislation.gov.uk\)](https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/1)

¹⁷ Bližšie pozri: NAVRÁTILOVÁ, J., 2010, Výjimečný trest. Praha: Leges, ISBN 978-80-87212-41-7.

¹⁸ The parole system of England and Wales. Dostupné online: [The parole system of England and Wales - JUSTICE](https://www.justice.gov.uk/parole)

¹⁹ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch. Dostupné online: [RIS - Strafgesetzbuch - Bundesrecht konsolidiert, Fassung vom 02.02.2022 \(bka.gv.at\)](https://www.ris.bka.gv.at/Bundesrecht_konsolidiert_Fassung_vom_02.02.2022)

rokov. Trest odňatia slobody na doživotie podľa rakúskeho právneho poriadku nie je možné uložiť páchatelovi trestného činu, ktorý nedovŕšil vek 21 rokov (§ 36 StGB). Obligatórne uloženie tohto trestu je iba v prípade odsúdenia za trestný čin genocídia, v ostatných prípadoch je jeho uloženie fakultatívne. Uvedený trest sa ukladá spravidla za úmyselné trestné činy, ktorých priamym následkom nastala smrť jednej alebo viacerých osôb. Jediným trestným činom za ktorý je možné uložiť doživotný trest, ktorého následkom nenastala smrť osoby je trestný čin výroby a šírenia zbraní hromadného ničenia. Podmienečné prepustenie osoby odsúdenej na doživotie je možné v zmysle ustanovenia § 46 ods. 6 StGB po pätnástich rokoch výkonu trestu, ak je možné predpokladať, že osoba po prepustení sa nedopustí trestnej činnosti. V prípade podmienečného prepustenia z doživotného trestu odňatia slobody je skúšobná doba 10 rokov (§ 48 StGB), osobe je počas skúšobnej doby obligatórne nariadený probačný dohľad podľa §50 ods. 2 StGB.

Nad sexuálnymi delikventmi a sexuálne motivovanými násilnými páchatelmi sa v zmysle § 52a StGB vykonáva počas skúšobnej doby súdny dohľad. Počas súdneho dohľadu súd dohliada na konanie páchatel'a a plnenie pokynov s pomocou probačnej služby, v určitých prípadoch poverením bezpečnostných orgánov alebo iných príslušných inštitúcií. Orgány zodpovedné za monitorovanie osoby pod súdnym dohľadom sú povinné súdu prvého stupňa pravidelne predkladať správy o opatreniach, ktoré prijali a o ich plnení. Probačný úradník predkladá súdu správu spravidla každé 3 mesiace v prvej polovici súdneho dohľadu a najmenej každých 6 mesiacov v druhej polovici.

Obdobne sa v zmysle § 52b StGB vykonáva počas skúšobnej doby súdny dohľad nad páchatelmi protištátnych, teroristických trestných činov ako aj páchatelmi odsúdenými za genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnovými zločinmi. Trestné činy sú taxatívne vymedzené v predmetnom ustanovení. Pred koncom prvej polovice súdneho dohľadu súd zvolá konferenciu o prípade s cieľom posúdiť správanie páchatel'a počas súdneho dohľadu a určiť opatrenia na zabezpečenie súladu s pokynmi na zabránenie podmienečne prepustenej osobe páchať ďalšie trestné činy. Zapojené sú organizačné jednotky v súlade s § 1 ods. 3 PStSG (Das Polizeiliche Staatsschutzgesetz), Koordinačný úrad pre prevenciu extrémizmu a deradikalizáciu pri výkone trestov a opatrení, ako aj probačná služba a prípadne iné inštitúcie zapojené do súdneho dohľadu. Takáto konferencia môže byť nariadená aj v skoršej fáze alebo opakovane ex officio alebo na návrh orgánov oprávnených zúčastniť sa. Spravidla sa koná vždy tri mesiace pred uplynutím platnosti súdneho dohľadu. Účastníci prípadovej konferencie sú oprávnení navzájom si odovzdávať osobné údaje v rozsahu potrebnom na účely prípadovej konferencie. Účastníci sú povinní, pokiaľ nepodliehajú úradnému tajomstvu zaobchádzať s údajmi dôverne (§ 52b ods.3 StGB).

Právna úprava výkonu trestu odňatia slobody je zakotvená v zákone BGBl. Nr. 144/1969, federálny zákon z 26. marca 1969 o výkone trestov odňatia slobody a preventívnych opatreniach spojených s pozbavením slobody (Strafvollzugsgesetz – StVG²⁰.)

Trest smrti v Rakúsku bol de iure zrušený v roku 1968, posledná poprava bola vykonaná v roku 1950.

V Rakúsku ku dňu 31.1.2020 vykonávalo trest odňatia slobody 7 201 osôb, z uvedeného počtu 114 osôb vykonávalo doživotný trest, čo tvorí 1,6%.

V Nemecku bol trest smrti zrušený v roku 1987. Ukladanie trestov upravuje trestný zákonník z 15.5.1871 (Strafgesetzbuch, ďalej iba "StGB"²¹). Zákon počas svojej existencie bol mnohokrát novelizovaný, najmä jeho osobitná časť, čo sa týka všeobecnej časti zostala od svojho vzniku takmer nezmenená. Trest odňatia slobody na doživotie je možné ukladať nielen na základe StGB, ale aj na základe medzinárodného trestného zákonníka z 26.6.2002 (Völkerstrafgesetzbuch,

²⁰ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafvollzugsgesetz. Dostupné online: [RIS - Strafvollzugsgesetz - Bundesrecht konsolidiert, Fassung vom 03.02.2022 \(bka.gv.at\)](https://www.ris.bka.gv.at/RS/Bundesrecht_konsolidiert_Fassung_vom_03.02.2022_bka.gv.at)

²¹ Strafgesetzbuch (StGB) StGB Ausfertigungsdatum: 15.05.1871. Dostupné online: [StGB.pdf \(gesetze-im-internet.de\)](https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/)

d'alej iba "VStGB"), ktorý upravuje trestné činy spáchané podľa medzinárodného práva verejného. VStGB zosúladiť nemecké trestné právo s požiadavkami vyplývajúcimi z Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, aby trestné činy podľa uvedeného štatútu boli stíhateľné aj nemeckou justíciou. Trest odňatia slobody na dobu určitú je možné v Nemecku uložiť v maximálnej výmere 15 rokov, nad uvedenú hranicu sa ukladá trest odňatia slobody na doživotie, ktorý sa ukladá v prípade určitých trestných činov obligatórne (napr. vražda, kvalifikované prípady trestného činu zabitia) a v prípade iných taxatívne určených trestných činov fakultatívne. Doživotný trest odňatia slobody pre mladistvých do 18 rokov nie je možné uložiť, maximálna výmera trestu pod uvedenú vekovú hranicu je 10 rokov. U niektorých trestných činov na uloženie trestu odňatia slobody postačuje, ak smrť nastala kulpóznym zavinením. V Nemecku je trest odňatia slobody na doživotie ukladajú najčastejšie za trestný čin úkladnej vraždy podľa § 211 StGB.

Prelomový názor týkajúci sa výkonu doživotných trestov vyslovil Spolkový ústavný súd Nemecka vo svojom rozhodnutí dňa 21.6.1977, sp.zn. 1 BvL 14/76²²: "Jedným z predpokladov humánneho väzenského systému je, že osoba odsúdená na doživotie má v podstate šancu stať sa opäť súčasťou slobody." Trest odňatia slobody na doživotie je v súlade s ľudskou dôstojnosťou iba v prípade, ak odsúdená osoba má konkrétnu a realizovateľnú možnosť byť po určitom čase prepustená na slobodu na základe splnenia stanovených formálnych a materiálnych podmienok. Uvedená možnosť preukázateľne znižuje negatívne pôsobenie výkonu trestu na psychiku odsúdeného.

Podmienečné prepustenie z výkonu doživotného trestu je možné v zmysle § 57a ods.1 StGB za splnenia nasledovných podmienok: najskôr po vykonaní 15 rokov výkonu trestu odňatia slobody, uvedená minimálna hranica môže byť znížená iba v prípade rozhodnutia o udelení milosti; obzvlášť závažná vina odsúdeného nevyžaduje ďalšie trvanie trestu odňatia slobody a sú splnené podmienky ustanovenia § 57 ods.1, bod 2 a 3 StGB (všeobecné podmienky podmienečného prepustenia: súlad so záujmom na ochranu spoločnosti a súhlas odsúdeného). Výkon trestu nie je možné prerušiť, a je nutné aby výkon trestu pokračoval v prípade „obzvlášť závažnej viny“ odsúdeného. Uvedený pojem spôsobuje nemalé komplikácie v praxi z dôvodu neexistencie legálnej definície, ktorá by zadefinovala uvedené kritérium. Osobitnú vinu je možné predpokladať v prípadoch, ak existuje oveľa väčší stupeň viny v porovnaní s inými podobnými činmi. Ide o prípady viacnásobných vražd, chladnokrvnej brutality. Motívy môžu byť obzvlášť zavrhnúťhodné alebo osobnosť páchatel'a inklinuje k deviantným sexuálnym, dokonca násilným tendenciám.

Rozhodovanie o žiadosti o podmienečné prepustenie prejednáva špeciálny orgán príslušného súdu, tzv. Strafvollstreckungskammer – Komora pre výkon trestu. V prípade podmienečného prepustenia rozhoduje na základe znaleckých posudkov v senáte zloženom z troch profesionálnych sudcov, ktorý posudzujú riziko recidívy trestnej činnosti v záujme ochrany spoločnosti, osobnosť odsúdeného, okolnosti spáchania trestného činu, správanie počas výkonu trestu, dopad, ktorý možno očakávať po prepustení osoby späť do spoločnosti. Trvanie skúšobnej doby je v zmysle § 57a ods. 3 StGB fixne stanovené na 5 rokov. Lehota nesmie byť dodatočne skrátená, iba predĺžená o max. dva a pol roka, ak osoba po prepustení spácha nový trestný čin a zároveň nie je potrebné nariadiť výkon trestu. V prípade zamietnutia podmienečného prepustenia je možné novú žiadosť podať po dvoch rokoch.

²² Urteil des Ersten Senats vom 21. Juni 1977 auf die mündliche Verhandlung vom 22./23. März 1977- 1 BvL 14/76.
Dostupné online: [DFR - BVerfGE 45, 187 - Lebenslange Freiheitsstrafe \(unibe.ch\)](https://www.unibe.ch/fr/fr/verf/verfge/45/187-lebenslange-freiheitsstrafe)

Výkon trestu odňatia slobody je upravený v zákone o výkone trestov odňatia slobody a opatreniach na zlepšenie a bezpečnosť (zákon o väzniciach - Strafvollzugsgesetz z 16. 3. 1976 ďalej iba "StVollzG") (BGBl. I S. 581).

Podľa výpočtov göttingenských kriminológov Aniky Gomille a Axela Desseckera páchatelia odsúdení na trest odňatia slobody na doživotie za vraždu, vykonávajú trest v priemere 20,1 roka.²³ Tieto výpočty sú však matematicky správne, ale stále zavádzajúce, konkrétne skreslené dlhým trvaním trestu pomerne menším počtom väzňov. Dôležitejšia ako aritmetický priemer je preto indikácia mediánu. Podľa Gomilleho a Desseckera je to v súčasnosti 17,5 roka pre páchatel'ov odsúdených na "doživotie". Polovica páchatel'ov je prepustená po maximálne 17 rokoch a 179 dňoch, druhá polovica si odsedí 17 rokov a 181 dní alebo viac. Zo 107 ľudí, ktorých doživotný trest bol ukončený v roku 2018, bolo 76 prepustených na slobodu po pozastavení zvyšku trestu v súlade s § 57a StGB. Polovica prepustených strávila vo väzení viac ako 17,5 roka. Dokopy 13 väzňov bolo vydaných do zahraničia, boli vyhostení alebo tam premiestnení na výkon trestu. Pri výkone trestu zomrelo 14 ľudí. Posledné dva až tri roky doživotného trestu sa často vykonávajú v otvorenom väzení.²⁴

Po vykonaní trestu v trvaní desať rokov, alebo po jeho premiestnení na otvorené oddelenie je možné na základe § 13 ods. 3 StVollzG²⁵ poskytnúť „dovolenku z výkonu trestu“ aj doživotne odsúdeným väzňom. Väzňovi možno poskytnúť voľno až na dvadsaťjeden kalendárnych dní v roku.

V Nemecku ku dňu 31.1.2020 vykonávalo trest odňatia slobody 50 589 osôb, z uvedeného počtu 1800 osôb vykonávalo doživotný trest, čo tvorí 3,6%.

Právny systém Moldavska je poznamenaný svojimi dejinami, kedy sa o túto malú krajinu striedavo delilo Rusko a Rumunsko. Právny systém je síce postavený na základoch rímskeho práva ako ostatné európske krajiny, avšak v 20. storočí právny systém ovplyvnili zásahy sovietskych normotvorcov. V súčasnosti sa začína právny systém modernizovať a postupne sa približuje právnym poriadkom ostatných krajín Európy. Trestné činy a ukládanie trestov je upravené v trestnom zákonníku č. 985 zo dňa 18.4.2002 Codul penal al Republicii Moldova²⁶ (ďalej iba "CP"). Trest odňatia slobody na dobu určitú je možné uložiť vo výmere od 3 mesiacov po maximálne 20 rokov. Trest odňatia slobody na doživotie je možné uložiť za taxatívne vymedzený relatívne malý počet trestných činov. Častejšie je využívaný trest odňatia slobody na dobu určitú, čo je vyvážené iným systémom podmieneného prepustenia, takže výmera trestu stanovená v trestnom zákonníku CP sa viac približuje skutočnej dobe, ktorú odsúdený vo výkone trestu strávi. Zaujímavosťou je, že na základe ustanovenia čl. 71 ods. 3 CP, nie je možné doživotný trest uložiť neplostej osobe a ženám. Ukládanie trestu odňatia slobody na doživotie je vždy fakultatívne, súd na základe posúdenia určitých okolností môže uložiť za výnimočne závažný trestný čin aj trest v kratšej výmere, avšak nie menej ako 15 rokov. Systém podmieneného prepustenia je pomerne jednoduchý, ale zároveň prísny. Pri doživotných trestoch je možné prepustenie osoby po vykonaní tridsiatich rokov trestu, zákon nepredpokladá žiadne modifikácie tohto obdobia. Pri rozhodovaní o podmienenom prepustení sa posudzuje najmä správanie osoby vo výkone trestu a či je nutné trvať na pokračovaní vo výkone trestu, alebo je možné a bezpečné, aby osoba bola prepustená naspäť do spoločnosti. Výkon trestov je upravený najmä v zákonníku o výkone trestnoprávných sankcií č. 1524 z 22.6.1993 Codul de executare a sanctiunilor de drept penal.

²³ Warum „lebenslänglich“ in Deutschland 20 Jahre bedeutet. Dostupné online: [Höchststrafe: Wenn „lebenslänglich“ 20 Jahre heißt - WELT](#)

²⁴ GOMILLE, A., DESSECKER, A. Die Vollstreckung lebenslanger Freiheitsstrafen. Dauer und Gründe der Beendigung im Jahr 2018. Wiesbaden: KrimZ, Kriminologische zentralstelle Forschungs- und dokumentationseinrichtung des Bundes und der länder 2020.(BM-Online ; Bd. 20). ISBN 978-3-945037-30-0. Dostupné online: [bm-online20.pdf \(krimz.de\)](#)

²⁵ Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentziehenden Maßregeln der Besserung und Sicherung (Strafvollzugsgesetz - StVollzG). Dostupné online: [StVollzG.pdf \(gesetze-im-internet.de\)](#)

²⁶ Republica Moldova PARLAMENTUL COD Nr. 985 din 18-04-2002 CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA. Dostupné online: [CP985/2002 \(legis.md\)](#)

V Moldavsku ku dňu 31.1.2020 vykonávalo trest odňatia slobody 5 598 osôb, z uvedeného počtu 123 osôb vykonávalo doživotný trest, čo tvorí 2,2%.

Právny systém Fínska je zakorenený v západnej kontinentálnej právnej kultúre so silným vplyvom susedných severských krajín. Spojenie Fínska so Švédskom bolo počas dlhého obdobia mimoriadne úzke. Po celé stáročia platili rovnaké zákony vo Fínsku aj vo Švédsku. Až do roku 1809 bolo Fínsko súčasťou Švédska. Po roku 1809 až do 1917 zostalo Fínsko autonómnym veľkovejvodstvom Ruskej ríše (stále si však zachovalo svoje vlastné zákony). Fínsko vyhlásilo nezávislosť od Ruska v roku 1917.

Fínsky Trestný zákon č. 39/1889 (Rikoslaki, The Penal Code of Finland²⁷), prijatý pred viac ako 130 rokmi bol vo svojom pôvodnom znení v oblasti trestania zameraný prvoradne na retributívnu justíciu. Novelizovaný je prostredníctvom dodatkov, aktuálne v znení dodatku 766/2015. V priebehu niekoľkých desaťročí sa škandinávské krajiny čoraz viac uberali smerom k individuálnej prevencii, a najmä v posledných štyridsiatich rokoch sa zamerali na restoratívnu justíciu a výrazne ju skvalitnili.

V 60. rokoch prebiehala vo Fínsku kritika namierená proti príliš prísnemu trestnému zákonu a nadmernému ukladaniu trestu odňatia slobody, čo spôsobovalo neúmerne zaplnenie väzníc. Medzi rokmi 1970-1990 boli všetky hlavné časti fínskej trestnej legislatívy postupne reformované. Spoločným menovateľom v niekoľkých zákonných reformách bolo zníženie ukladania trestu odňatia slobody. Sedemdesiate roky priniesli zlepšenie práv odsúdených, zaviedli sa otvorené väzenské zariadenia. Ďalšie reformy v deväťdesiatych rokoch 20. storočia boli iniciované nutnosťou zvýšiť kontrolu drog vo väzniciach a čiastočne aj kvôli skutočnosti, že po niekoľkých čiastkových reformách sa stal starý zákon o výkone trestu odňatia slobody rozptýlený a ťažko čitateľný. Nový zákon o výkone trestu odňatia slobody č. 767/2005²⁸ (Imprisonment Act) nadobudol účinnosť v októbri 2006 (obsahuje 22 kapitol a 400 sekcií), okrem iného vymedzil konkrétne povinnosti väzenských úradov k zvýšeniu transparentnosti väzenskej správy a reorganizoval proces výkonu trestu odňatia slobody štruktúrovanejšie. Aktuálne v znení dodatku 819/2019.

Fínska ústava zakazuje trest smrti, ponižujúce a neľudské zaobchádzanie. Posledný vykonaný trest smrti bol vo Fínsku vykonaný v roku 1944, de iure bol pre všetky trestné činy zrušený v roku 1972. Základné zásady systému trestného práva vo Fínsku sú zákonnosť a rovnosť. Trestná politika vo Fínsku je založená na myšlienke sociálnej bezpečnosti, podľa ktorej je zabezpečenie prosperity, vzdelania a zamestnávania obyvateľstva základným kameňom bezpečnej spoločnosti. Cieľom trestnej politiky je znížiť kriminalitu a jej škodlivé účinky.²⁹

Dĺžka trvania trestu odňatia slobody je upravená v kapitole 2c, v sekcii 2, zákona č. 39/1889 (The Penal Code of Finland - ďalej iba "PCF"). V zmysle predmetného ustanovenia môže byť trest odňatia slobody uložený na dobu určitú alebo na doživotie. Minimálna dĺžka trvania trestu odňatia slobody je 14 dní a maximálna 12 rokov, v prípadoch odsúdenia za viac trestných činov maximálne 15 rokov. Podľa PCF môže súd zmierniť výšku trestu z dôvodu vyššieho veku, zlého zdravotného stavu alebo z dôvodu iných osobných okolností páchatel'a. Trest odňatia slobody sa zvyčajne neukladá za trestný čin spáchaný v čase, keď bol páchatel' mladší ako 18 rokov, pokiaľ na to nie sú závažné dôvody. Trest odňatia slobody na doživotie môže byť uložený vo Fínsku v zmysle kapitoly 21, sekcii 2, bod 4 PCF iba za trestný čin vraždy. Osoby odsúdené na doživotie v skutočnosti strávia približne 12 až 15 rokov vo výkone trestu odňatia slobody.

Podmienečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie je upravené v kapitole 2c, sekcii 10 PCF, v znení dodatku 1099/2010. Osoba odsúdená na doživotie môže byť

²⁷ Translation from Finnish Legally binding only in Finnish and Swedish Ministry of Justice, Finland The Criminal Code of Finland (39/1889, amendments up to 766/2015 included). Dostupné online: [en18890039.pdf \(finlex.fi\)](https://www.finlex.fi/en/consolidated/laws/39_1889)

²⁸ Translation from Finnish Legally binding only in Finnish and Swedish Ministry of Justice, Finland Imprisonment Act (767/2005; amendments up to 819/2019 included). Dostupné online: [en20050767.pdf \(finlex.fi\)](https://www.finlex.fi/en/consolidated/laws/767_2005)

²⁹ Viac o trestnej politike Fínska: STRÉMY, T. Trestná politika vo Fínsku. 1/2020. ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE Tomus XXXIX 1/2020, ISSN, 1336-6912.

podmienečne prepustená najskôr po 12 rokoch výkonu trestu, ak ide o osobu odsúdenú za trestný čin spáchaný pred dosiahnutím veku 21 rokov, podmienečné prepustenie je možné najskôr po 10 rokoch. Pri posudzovaní možnosti podmienečného prepustenia sa prihliada najmä na povahu spáchaného trestného činu resp. všetkých trestných činov, ktoré viedli k trestu odňatia slobody na doživotie a k správaniu sa odsúdeného počas výkonu trestu. Sekcia 13 PCF upravuje skúšobnú dobu podmienečného prepustenia, v prípade doživotného trestu je 3 roky.

V zmysle kapitoly 3, sekcie 7a zákona o výkone trestu (Imprisonment Act 767/2005) v rozhodnutí o treste odňatia slobody na doživotie sa uvádza najskorší dátum, ku ktorému osoba môže byť podmienečne prepustená (v znení dodatku 804/2017). V zmysle kapitoly 6, sekcie 1 predmetného zákona je možné na základe splnenia podmienok, premiestnenie odsúdeného z uzavretého väzenského zariadenia do otvoreného buď na dobu určitú alebo na odpykanie si zvyšku trestu, bez ohľadu na dĺžku trestu odsúdenej osoby. Z uvedeného dôvodu sa do otvorených väzenských zariadení umiestňujú aj doživotne odsúdení pred plánovaným podmienečným prepustením z výkonu trestu na základe kumulatívneho splnenia nasledovných podmienok - ak je to v súlade s plánom zaobchádzania; v otvorenom ústave bude môcť vykonávať svoje zamestnanie; ak je predpoklad, že bude dodržiavať režim otvoreného zariadenia; nedopustí sa trestného činu a bez povolenia zariadenie neopustí a súčasne súhlasí s abstinenciou omamných a návykových látok, pričom sa bude podrobovať pravidelnej kontrole. Doživotne odsúdenej osobe je možné v zmysle kapitoly 14, sekcie 3 zákona o výkone trestu na základe žiadosti udeliť povolenie opustiť na krátky čas väzenské zariadenie (tzv. poskytnutie voľna z väzenia). Účelom krátkodobého opustenia ústavu je podpora udržiavania blízkych kontaktov, prispôsobenie sa životu v spoločnosti a zníženie negatívnych dopadov výkonu trestu. Povolenie je možné udeliť z troch vymedzených dôvodov. Najčastejšie sa voľno na opustenie ústavu poskytuje na základe prvého dôvodu, ktorým je udelenie voľna po určitej dĺžke trestu, druhým dôvodom je výskyt vážneho dôvodu v súvislosti s rodinou, zdravím, zamestnaním, vzdelávaním, konkrétne sociálne problémy alebo akýkoľvek iný podobný vážny dôvod. Tretím dôvodom je výskyt veľmi vážneho dôvodu, ktorý spočíva v návšteve vážne chorého člena rodiny či iných blízkych alebo účasti na pohrebe osoby blízkej alebo akýkoľvek iný vysoko relevantný dôvod. Po určitej dĺžke trestu sa opustenie ústavu poskytuje na 3 dni pravidelne za 2 mesiace. Možnosť udelenia krátkodobého voľna doživotne odsúdeného je možné po uplynutí 12-tich rokov vo výkone trestu, uvedená doba sa v zásade zhoduje s dobou prislúchajúcou možnosti podania žiadosti o podmienečné prepustenie. V prípade doživotne odsúdenej osoby, ktorá trestný čin spáchala vo veku do 21 rokov je krátkodobé prepustenie možné po 10 rokoch výkonu trestu. Odsúdený, ktorý získal povolenie na krátkodobé opustenie ústavu, môže byť monitorovaný pomocou technických prostriedkov umiestnených na zápästí, členku alebo páse, alebo s kombináciou týchto zariadení. Odsúdeným z bezpečnostného oddelenia je možné povoliť krátkodobé opustenie ústavu iba z veľmi dôležitých dôvodov a vždy iba v sprievode.

Vo Fínsku ku dňu 31.1.2020 vykonávalo trest odňatia slobody 2 074 osôb, z uvedeného počtu 177 osôb vykonávalo doživotný trest, čo tvorí 8,5%.

Záver

Podmienky na uloženie trestu odňatia slobody sú vo vybraných členských štátoch RE značne rôznorodé a rovnako je indiferentná aj minimálna doba výkonu trestu, po ktorej môže byť odsúdený podmienečne prepustený. Z hľadiska komparácie právnych úprav vybraných krajín s právnym poriadkom Slovenskej republiky možno konštatovať, že tak počet trestných činov, za ktoré môže byť odsúdenému uložené doživotie a rovnako aj dvadsaťpäťročná doba výkonu trestu odňatia slobody na doživotie po ktorej môže požiadať o podmienečné prepustenie, sú oba aspekty prísnejšie nastavené ako v komparovaných krajinách (s výnimkou Moldavska).

Aktuálne v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody v podmienkach Slovenskej republiky vykonáva "doživotný trest" 61 odsúdených, čo pri aktuálnom počte 8122 odsúdených vo výkone

trestu odňatia slobody predstavuje len 0,75 % z väzenskej populácie odsúdených. Tento kvantitatívny údaj však nemožno brať ako komparačne relevantný s percentilmi z komparovaných krajín s ohľadom na ďalšie relevantné aspekty, ako napr. maximálne sadzby trestu odňatia slobody, celkové ročné počty odsúdených a celkové ročné počty odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody, termín zavedenia trestu odňatia slobody na doživotie, či termín zrušenia trestu smrti a pod.

Z hľadiska reintegrácie odsúdených na trest odňatia slobody na doživotie je v kontexte podmieneného prepustenia potrebné sa fokusovať tak na penitenciárne prostredie a zaobchádzanie s odsúdenými aj v kontexte odporúčaní CPT, rovnako na samotný proces a podmienky podmieneného prepustenia tak vo formálnom aj materiálnom ponímaní, no hlavne s ohľadom na bezpečnosť spoločnosti po prepustení "odsúdeného na doživotie" je žiadúce relevantne nastaviť intervencie v rámci postpenitenciárnej sféry, a to s ohľadom na potieranie recidívy. Potom až samotné meranie recidívy podmienene prepustených odsúdených môže ukázať, ktoré prvky a inštitúty akej krajiny sa ukazujú ako najefektívnejšie.

Zoznam bibliografických odkazov:

Act to make provision about criminal justice. Dostupné online: [Criminal Justice Act 2003 \(legislation.gov.uk\)](https://www.legislation.gov.uk)

AEBI, M. F., TIAGO, M. M. (2021). SPACE I - 2020 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Strasbourg: Council of Europe, s. 56. . Dostupné online: [210330_FinalReport_SPACE_I_2020 \(unil.ch\)](https://www.unil.ch)

Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch. Dostupné online: [RIS - Strafgesetzbuch - Bundesrecht konsolidiert, Fassung vom 02.02.2022 \(bka.gv.at\)](https://www.bka.gv.at)

Code de procédure pénale. Dostupné online: [Article 720-4 - Code de procédure pénale - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](https://www.legifrance.gouv.fr)

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Dostupné online: [European Convention on Human Rights \(coe.int\)](https://www.coe.int)

Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentziehenden Maßregeln der Besserung und Sicherung (Strafvollzugsgesetz - StVollzG). Dostupné online: [StVollzG.pdf \(gesetze-im-internet.de\)](https://www.gesetze-im-internet.de)

GOMILLE, A., DESSECKER, A. Die Vollstreckung lebenslanger Freiheitsstrafen. Dauer und Gründe der Beendigung im Jahr 2018. Wiesbaden: KrimZ, Kriminologische zentralstelle Forschungs- und dokumentationseinrichtung des Bundes und der länder 2020.(BM-Online ; Bd. 20). ISBN 978-3-945037-30-0. Dostupné online: [bm-online20.pdf \(krimz.de\)](https://www.krimz.de)

Loi relative à la libération conditionnelle et modifiant la loi du 9 avril 1930 de défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude, remplacée par la loi du 1er juillet 1964. Dostupné online: [Loi du 05/03/1998 relative a la liberation conditionnelle et modifiant la loi du 9 avril 1930 de defense sociale a l'égard des anormaux et des delinquants d'habitude, remplacee par la loi du 1er juillet 1964 \(openjustice.be\)](https://www.openjustice.be)

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zn. PL. ÚS 6/09-158.

NAVRÁTILOVÁ, J., 2010, Výjimečný trest. Praha: Leges, ISBN 978-80-87212-41-7.

New Criminal Code in Belgium: what corporates should expect? Dostupné online: [New Criminal Code in Belgium: what corporates should expect? | Loyens & Loeff \(loyensloeff.com\)](https://www.loyensloeff.com)

Nouveau code pénal. Dostupné online: [Code pénal - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](https://www.legifrance.gouv.fr)

Rozsudok Veľkej Komory z 9. júla 2013 vo veci: Vinter a ďalší proti Spojenému kráľovstvu [GC], č. 66069/09, 130/10 a 3896/10, 9. júla 2013. Dostupné online: [e4fabcd0d-3666-4aed-8545-065a45645009 \(ustavnysud.sk\)](https://www.ustavnysud.sk)

Rada EÚ. Tlačová správa, 9. októbra 2020. Svetový deň proti trestu smrti, 10. októbra 2020: Spoločné vyhlásenie vysokého predstaviteľa Európskej únie a generálnej tajomníčky Rady Európy. Dostupné online: [Svetový deň proti trestu smrti, 10. októbra 2020: Spoločné vyhlásenie vysokého predstaviteľa Európskej únie a generálnej tajomníčky Rady Európy - Consilium \(europa.eu\)](#)

Republica Moldova PARLAMENTUL COD Nr. 985 din 18-04-2002 CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA. Dostupné online: [CP985/2002 \(legis.md\)](#)

Spravodajstvo Európsky parlament. Trest smrti v Európe a vo svete: fakty a čísla. Dostupné online: [Trest smrti v Európe a vo svete: fakty a čísla | Spravodajstvo | Európsky parlament \(europa.eu\)](#)

Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018. CPT/Inf (2019) 20. Dostupné online: [168094fd72 \(coe.int\)](#)

Strafgesetzbuch (StGB) StGB Ausfertigungsdatum: 15.05.1871. Dostupné online: [StGB.pdf \(gesetze-im-internet.de\)](#)

STRÉMY, T. Trestná politika vo Fínsku. 1/2020. ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE Tomus XXXIX 1/2020, ISSN, 1336-6912.

The parole system of England and Wales. Dostupné online: [The parole system of England and Wales - JUSTICE](#)

Translation from Finnish Legally binding only in Finnish and Swedish Ministry of Justice, Finland The Criminal Code of Finland (39/1889, amendments up to 766/2015 included): Dostupné online: [en18890039.pdf \(finlex.fi\)](#)

Translation from Finnish Legally binding only in Finnish and Swedish Ministry of Justice, Finland Imprisonment Act (767/2005; amendments up to 819/2019 included). Dostupné online: [en20050767.pdf \(finlex.fi\)](#)

Uplatňovanie trestu smrti vo Francúzsku. Dostupné online: [L'application de la peine de mort en France avant 1981 | Vie publique.fr \(vie-publique.fr\)](#)

Urteil des Ersten Senats vom 21. Juni 1977 auf die mündliche Verhandlung vom 22./23. März 1977--1 BvL 14/76. Dostupné online: [DFR - BVerfGE 45, 187 - Lebenslange Freiheitsstrafe \(unibe.ch\)](#)

Výňatok z 25. všeobecnej správy CPT uverejnenej v r. 2016. CPT/Inf(2016)10-part. Mladiství pozbavení osobnej slobody podľa trestnoprávných predpisov. Dostupné online: [168092ea70 \(coe.int\)](#)

Warum „lebenslänglich“ in Deutschland 20 Jahre bedeutet. Dostupné online: [Höchststrafe: Wenn „lebenslänglich“ 20 Jahre heißt - WELT](#)

Kontaktné údaje

JUDr. Jakub LORKO, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo námestie č. 6,
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
e-mail: jakub.lorko@flaw.uniba.sk

JUDr. Barbora TALLOVÁ, PhD.

Národný projekt "Šanca na návrat"

Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

ODPOVĚDNOST VINÍKA DOPRAVNÍ NEHODY ZA ZRANĚNÍ NEPŘIPOUTANÉ POSÁDKY VOZIDLA

PhDr. Mgr. Daniel NOVOPACKÝ

Katedra trestního práva

Policejní akademie České republiky v Praze

Anotace

Tento příspěvek se zabývá problematikou trestní odpovědnosti viníka dopravní nehody za dopravní nehody za zranění nepřipoutané posádky vozidla. Pro tyto účely shrnuje obecné poznatky učení o příčinném vztahu a relevantní judikaturu nejvyšších soudních instancí České republiky.

Klíčová slova

dopravní nehody; bezpečnostní pás; trestní odpovědnost

Annotation

This article deals with the issue of criminal liability of the perpetrator of a traffic accident for injuries to the vehicle passengers who unlawfully failed to use the seat belts. For these purposes, it summarizes the general findings of causation and the relevant case law of the highest courts of the Czech Republic.

Keywords

Traffic accidents; seat belt; criminal liability

Úvod

V roce 2020 bylo v České republice celkem odsouzeno za trestné činy 48 558 osob, z toho 14 127 z nich byli pachatelé trestných činů spáchaných v dopravě¹. Tento druh trestné činnosti tak tvoří téměř 30 % celkového objemu kriminality. Většina trestných činů v dopravě je spáchána z nedbalosti osobami bez kriminální minulosti. Stoupá ale i podíl trestné činnosti úmyslné (často navíc páchané recidivisty, kteří se odmítají přizpůsobit stanoveným pravidlům, a svým jednáním vědomě ohrožují ostatní účastníky silničního provozu), nicméně přímý úmysl těchto pachatelů se obvykle nevztahuje ke způsobení újmy na životě či zdraví jiného člověka, spíše se jedná o ohrožovací delikty nebo rušení činnosti orgánu veřejné moci (typicky ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274, obecné ohrožení podle § 272, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, a to případně v jednočinném souběhu s některým z poruchových trestných činů.

Řízení motorového vozidla je i v dnešní době činností do určité míry rizikovou, která klade značné nároky nejen na schopnosti a technické dovednosti řidiče, ale také na jeho pozornost, předvídání možného nebezpečí a disciplinovanost. Konkrétní povinnosti řidiče v dané dopravní situaci pak vyplývají především ze zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu (dále jen "zákon o silničním provozu"), a jeho prováděcí vyhlášky č. 294/2015 Sb., a dále subsidiárně z generální prevenční povinnosti stanovené v ustanovení § 2900 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen "občanský zákoník"). Generální prevenční povinnost se v silničním provozu uplatní v případech, kdy zákon sice nestanoví konkrétní právní povinnost směřující k zajištění bezpečnosti v dané dopravní situaci, ale určitý způsob chování vyplývá z okolností případu nebo ze zvyklostí soukromého života. Aplikace ustanovení § 2900 občanského zákoníku totiž přichází v úvahu všude tam, kde neexistuje konkrétní právní úprava vztahující se na jednání, jehož protiprávnost se posuzuje (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1427/2001). Zatímco generální prevenční povinnost se vztahuje pouze ke konání, povinnost účastníka silničního provozu chovat se ohleduplně a ukázněně, aby svým jednáním neohrožoval kromě jiného především život a zdraví jiných osob, formulovaná v § 4 písm. a) zákona o silničním provozu, se

¹ Statistická ročenka České republiky 2020, oddíl 29. soudnictví, kriminalita, nehody. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/29-soudnictvi-kriminalita-nehody-j966wq7ikg>

vztahuje i k opomenutí, a je tedy širší, což je odůvodňováno určitou rizikovostí účasti v silničním provozu a s tím souvisejícím vyšším povinným standardem opatrnosti.

Posuzování možného trestněprávně relevantního jednání v silničním provozu je v mnoha případech obtížné, neboť ke vzniku škodlivého následku často dochází vlivem souhry různých faktorů a v důsledku nesprávného či dokonce protiprávního jednání na straně většího počtu účastníků dopravních nehod včetně těch, jimž vznikla újma. Jedním z častých případů jsou právě situace, kdy řidič porušením své právní povinnosti zavíní dopravní nehodu, čímž způsobí újmu na životě nebo zdraví jiné osobě, která v rozporu s právním předpisem nebyla připoutána bezpečnostním pásem. Je obecně známo, že použití bezpečnostního pásu dokáže výrazným způsobem zmírnit riziko zranění při dopravní nehodě, naopak jeho nepoužití má často za následek daleko vážnější zranění, než jaké by jinak hrozilo připoutané posádce. Cílem tohoto příspěvku je shrnout základní východiska řešení takových případů s ohledem na učení o příčinném vztahu a relevantní judikaturu nejvyšších soudních instancí České republiky.

1. K příčinnému vztahu v trestním právu

K trestnosti činu se vyžaduje, aby pachatel naplnil veškeré znaky objektivní i subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Musí tedy především existovat příčinný vztah mezi jednáním pachatele a způsobeným trestněprávně relevantním následkem, který je krytý zaviněním.

Učení o příčinném vztahu vychází z teorie podmínky - příčinou je každý jev, bez něhož by jiný jev vůbec nenastal, nebo by alespoň nenastal tím způsobem, jakým nastal (*condicio sine qua non*). Teorie podmínky počítá i s tím, že na škodě se může podílet více příčin. K závěru o příčinném vztahu mezi jednáním a následkem postačí, že pachatel svým jednáním vyvolal byť i jen jednu z podmínek, jež měly vzápětí následek. Příčinou následku je každá okolnost, která samostatně nebo ve spojení s jinou okolností přivodila následek. Není rozhodné, zda jednání pachatele bylo příčinou, která byla způsobilá přivodit následek bez dalšího sama o sobě, anebo jen ve vzájemném spolupůsobení s jinou příčinou. Jednání pachatele má povahu příčiny i tehdy, když kromě něj k následku vedlo jednání další osoby nebo jiná skutečnost, jež spolupůsobila při vzniku následku, pokud jednání pachatele zůstává takovou skutečností, bez níž by k následku nebylo došlo. Příčinná souvislost je totiž dána také v případě, že vedle příčiny, která bezprostředně způsobila následek, působila ještě další příčina. I když je jednání pachatele jedním článkem řetězu příčin, které způsobily následek, je příčinou následku také tehdy, pokud by následek nenastal bez dalšího jednání třetí osoby, avšak jednání pachatele tu musí být dostatečně významnou příčinou (srov. usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 7 Tdo 1626/2015, ze dne 20.1.2016).

Aby nedocházelo k nepřiměřeně široce vymezené odpovědnosti, je teorie podmínky korigována zásadou umělé izolace jevů - to znamená, že v příčinném vztahu je třeba izolovat jednání jako trestněprávní příčinu na straně jedné a trestněprávní následek na straně druhé, a zásadou gradace příčinné souvislosti – tedy v situacích, kdy se na škodě podílelo více právně relevantních příčin přičitatelných více než jedné osobě je úkolem soudu určit, jaký byl význam jednotlivých příčin pro vznik škody². V takovém případě může být jedna z mnoha příčin natolik významná, že může přerušit příčinný vztah původní, a založit příčinný vztah nový, na původním vztahu nezávislý. Příčinná souvislost by se ovšem přerušila jen tehdy, kdyby nová okolnost působila jako výlučná a samostatná příčina, která způsobila následek bez ohledu na jednání pachatele (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28.11.1974, sp.zn. 125/74, č. 37/1975 Sb. rozh. tr.).

² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., 2009. Občanské právo hmotné. II. Svazek, 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-937-32009, s. 408.

K trestní odpovědnosti však musí i v případě, že je zjištěna příčinná souvislost mezi jednáním a následkem, přistoupit zavinění, přičemž u úmyslných (dolůznic) trestných činů je třeba, aby pachatel znal příčinný průběh alespoň jako možný a byl s ním in eventum srozuměn. U nedbalostních (kulpózních) trestných činů je z hlediska trestní odpovědnosti významné, aby si pachatel měl a mohl představit, že se může příčinný vztah takto rozvinout³.

2. Příčinný vztah mezi jednáním viníka dopravní nehody a zraněním nepřipoutané posádky vozidla

Z výše uvedeného vyplývá, že příčinný vztah mezi jednáním pachatele a následkem způsobeným trestným činem se ani v případech, kdy se následek zvětšil také v důsledku okolností, které lze přičítat poškozenému, v zásadě nepřerušuje.

Zákon č. 361/2000 Sb., o silničním provozu (dále jen „zákon o silničním provozu“) obecně ukládá jak řidiči motorového vozidla, tak přepravovaným osobám povinnost být za jízdy připoutáni bezpečnostním pásem, pokud jím je sedadlo povinně vybaveno (srov. § 6 odst. 1 písm. a) a § 9 odst. 1 písm. a) tohoto zákona); i v dnešní době jezdí po pozemních komunikacích řada vozidel, která bezpečnostními pásy povinně vybavena nejsou.

Z uvedené povinnosti zákon stanoví celou řadu výjimek. Řidič nemusí být za jízdy připoután v případech uvedených v § 6 odst. 2 zákona o silničním provozu, a to při couvání vozidla, nemůže-li řidič užít bezpečnostní pás ze zdravotních důvodů, nebo jde-li o řidiče vozidla bezpečnostních sborů, ozbrojených sil a vojenského zpravodajství při plnění služebních povinností, řidiče vozidla obecní policie při plnění úkolů obecní policie, řidiče vozidla jednotky požární ochrany a záchranného vozidla Horské služby při řešení mimořádných událostí a řidiče vozidla poskytovatele zdravotnické záchranné služby v případech, kdy použití bezpečnostního pásu brání v rychlém opuštění vozidla za účelem výkonu dalších povinností.

Přepravovaná osoba podle § 9 odst. 2 a 3 zákona o silničním provozu nemá povinnost být za jízdy připoutána, jde-li o osobu starší 18 let a menší než 150 cm, osobu, která tak nemůže učinit ze zdravotních důvodů, a dále tato povinnost neplatí pro bezpečnostní sbory, ozbrojené síly a vojenské zpravodajství při plnění jejich služebních povinností, obecní policii při plnění úkolů podle zákona, hasiče ve vozidle požární ochrany a záchranáře v záchranném vozidle Horské služby při řešení mimořádných událostí, kdy použití bezpečnostního pásu brání v rychlém opuštění vozidla, učitele jízdy při výcviku, pro zdravotnického pracovníka poskytovatele zdravotnické záchranné služby, záchranáře nebo zdravotnického pracovníka Horské služby, který v době přepravy poskytuje pacientovi zdravotní služby.

V souladu s doktrínou vztahující se k příčinnému vztahu judikatura Nejvyššího soudu aprobovaná též nálezem soudu Ústavního z četných zákonných výjimek z povinnosti užít po dobu jízdy bezpečnostní pás dovodila, že je povinností každého řidiče předpokládat, že v jiných vozidlech účastnících se provozu na pozemních komunikacích se mohou vyskytovat osoby, které nejsou připoutány bezpečnostním pásem, aniž by se tím dopouštěly protiprávního jednání, a tedy lze mu přičítat i těžší následek vzniklý i v důsledku nepřipoutání se osoby druhého vozidla, s nímž pachatel kolidoval při dopravní nehodě, kterou sám zavinil⁴, a to i v případě, že se nebude jednat o osobu, které svědčí některá ze zákonných výjimek, ale tato osoba bude nepřipoutána v rozporu s právním předpisem. V takových případech tedy bude irelevantní zjišťovat, zda posádka vozu byla či nebyla připoutána, a zda by případné připoutání zmírnilo vzniklý škodlivý následek. Přesto však řada obviněných a jejich obhájců právě k těmto úvahám směřuje svou obhajovací taktiku a

³ Novotný, F. 2007. Trestní právo hmotné. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-083-3, s. 112.

⁴ srov. nález Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 492/17 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2005, sp. zn. 11 Tdo 1237/2004

požaduje například vypracování znaleckých posudků, přičemž nižší soudy v některých případech takové důkazní prostředky připouští.

Zcela stejný závěr ohledně nepřetržení příčinné souvislosti je nutno vztahovat i na případy, kdy vinou řidiče vozidla dojde ke zranění nepřipoutaných osob přepravovaných v tomto vozidle společně s ním. Pokud dojde k dopravní nehodě, kterou řidič vozidla nezpůsobil, neodpovídá za následek (újmu), kterou při nehodě utrpěla přepravovaná osoba v důsledku nepřipoutání se bezpečnostním pásem. Pokud by však řidič vozidla nehodu způsobil, pak není vyloučena jeho odpovědnost za vzniklý těžší následek v podobě újmy na straně přepravované osoby, byť závažnost této újmy byla v důsledku jejího nepřipoutání větší, než kdyby tato osoba splnila svoji povinnost připoutat se bezpečnostním pásem (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 492/17)). Nad rámec uvedených závěrů formulovaných Ústavním soudem je ovšem třeba podotknout, že řidič je podle § 5 odst. 1 písm. i) zákona o silničním provozu povinen zajistit bezpečnost všech osob přepravovaných ve vozidle. Pokud bude ve vozidle přepravována více než jedna osoba, potom může při dopravní nehodě pohyb nepřipoutané osoby ve vozidle ohrozit též ostatní přepravované osoby, což by řidič neměl připustit, a pokud k tomu dojde, není dle názoru autora jeho odpovědnost za vzniklý následek vyloučena. Vždy ale bude i v těchto situacích nutné vycházet z konkrétních okolností případu a ani v situacích, kdy lze dovést povinnost řidiče zajistit připoutání přepravované osoby, nebude možné vždy důsledky porušení této povinnosti přepravovanou osobou přičítat řidiči. Půjde zejména o případy, kdy řidič neměl možnost na porušení povinnosti přepravované osoby být za jízdy připoutána bezpečnostním pásem adekvátně reagovat, například proto, že se jednalo o nečekané odpoutání se v krátké době před nehodou. V této souvislosti se tedy nadále uplatní starší judikatura (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. 5 Tdo 478/2014-25).

3. Porušení povinnosti použít bezpečnostní pás ve vztahu k náhradě újmy

Na rozdíl od trestněprávního pojetí odpovědnosti může mít skutečnost, že osoba jedoucí v motorovém vozidle nebyla v rozporu s právními předpisy připoutána bezpečnostním pásem, v mezích zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku vliv na rozsah povinnosti k náhradě újmy. Ustanovení § 2918 občanského zákoníku totiž stanoví, že vznikla-li škoda nebo zvětšila-li se také následkem okolností, které se přičítají poškozenému, povinnost škůdce nahradit škodu se poměrně sníží. Podílejí-li se však okolnosti, které jdou k tíži jedné či druhé strany, na škodě jen zanedbatelným způsobem, škoda se nedělí. V případě rozhodování o nároku na náhradu újmy tedy na rozdíl od právní kvalifikace skutku v trestním řízení může mít zjištění skutečnosti, zda osoby zraněné při dopravní nehodě byly či nebyly připoutány bezpečnostním pásem, svůj význam.

Občanský zákoník jako požadavek na relevantní okolnost odůvodňující poměrné snížení nároku na náhradu újmy toliko stanoví, že se musí přičítat poškozenému, nemusí však nutně jít o protiprávní jednání. Posouzení existence předpokladů pro poměrné snížení nároku bude obvykle věcí soudu. Zejména v případech, kdy relevantní okolnost, která se přičítá poškozenému, nespočívá v protiprávním jednání, však bude vždy třeba důkladně zvážit veškeré okolnosti případu, aby výklad a použití právní normy nebyl v rozporu s dobrými mravy a ve svém důsledku nevedl ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské citění (srov. § 2 odst. 3 občanského zákoníku).

V trestním řízení soud za podmínek stanovených v § 228 a násl. pachateli v tzv. adhezním řízení rovněž uloží povinnost, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích. Jedním z hlavních předpokladů pro rozhodnutí trestního soudu o náhradě újmy je, že výsledky dokazování pro vyslovení povinnosti k její náhradě poskytují dostatečný podklad a není pro tyto účely třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení. V opačném případě soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem; totéž soud učiní i tehdy, pokud nárok z jakéhokoli důvodu přízná jen zčásti nebo zproští-li obžalovaného obžaloby. Do této právní úpravy se promítá zásada

rychlosti trestního řízení, jakožto jedna ze základních zásad ovládajících trestní proces. Zjišťování, do jaké míry by připoutání poškozeného bezpečnostním pásem zmírnilo následek způsobený trestným činem, tak obvykle bude nejen nadbytečné, ale bude i v rozporu s uvedenou zásadou, neboť s ohledem na zmíněnou judikaturu tato skutečnost obvykle není způsobilá vyvolat pochybnosti o nepřerušení příčinné souvislosti mezi jednáním pachatele a následkem.

Závěr

V souladu s učením o příčinném vztahu mezi jednáním pachatele a následkem způsobeným trestným činem se ani v případech, kdy se následek zvětšil také v důsledku okolností, které lze přičítat poškozenému, v zásadě nepřerušuje. S přihlédnutím k relevantní judikatuře nejvyšších soudních instancí v České republice lze tento závěr vztáhnout i na případy, kdy řidič porušením své právní povinnosti zavíní dopravní nehodu, čímž způsobí újmu na životě nebo zdraví jiné osobě, která v rozporu s právním předpisem nebyla připoutána bezpečnostním pásem. Zavinění takového řidiče se tak vztahuje i k následku, který se zvětšil právě v důsledku protiprávního nepoužití bezpečnostních pásů poškozeným. Proto bude v trestním řízení obvykle bezpředmětné zabývat se posuzováním toho, do jaké míry by připoutání poškozeného bezpečnostním pásem zmírnilo následek způsobený trestným činem. Naproti tomu v oblasti občanskoprávní odpovědnosti za újmu, resp. povinnosti k náhradě této újmy, občanský zákoník stanoví, že vznikla-li škoda nebo zvětšila-li se také následkem okolností, které se přičítají poškozenému, povinnost škůdce nahradit škodu se poměrně sníží. O náhradě újmy je však v trestním řízení možné rozhodovat pouze za splnění podmínek stanovených pro adhezní řízení a provádění dalšího obsáhlého dokazování pouze pro tyto účely by bylo v rozporu se zásadami trestního řízení, především pak se zásadou rychlosti trestního řízení.

Seznam bibliografických odkazů:

Statistická ročenka České republiky 2020, oddíl 29. soudnictví, kriminalita, nehody. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/29-soudnictvi-kriminalita-nehody-j966wq7ikg>

Novotný, F. 2007. Trestní právo hmotné. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-083-3.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol., 2009. Občanské právo hmotné. II. Svazek, 5. vydání, Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-937-32009.

nález Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. II. ÚS 492/17

rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28.11.1974, sp.zn. 125/74, č. 37/1975 Sb. rozh. tr.

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1427/2001

usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 7 Tdo 1626/2015, ze dne 20.1.2016

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2005, sp. zn. 11 Tdo 1237/2004

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. 5 Tdo 478/2014-25

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů
vyhláška č. 294/2015 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích

Kontaktné údaje:

PhDr. Mgr. Daniel NOVOPACKÝ

Policejní akademie České republiky v Praze

e-mail: dannovopacky@seznam.cz

NEZÁKONNÉ REPRODUKČIE EUROBANKOVIEK A ICH POSUDZOVANIE Z TRESTNOPRÁVNEHO HĽADISKA

Mgr. Viliam PONIŠT, PhD.

Národná banka Slovenska

Anotácia

Príspevok sa zaoberá problematikou osobitného druhu falošných eurobankoviek - nezákonných reprodukcii vyrábaných na účely filmových, či divadelných rekvizít. Charakterizuje zákonnú reprodukciu ako aj znaky, zaradenie a charakteristiku nezákonných reprodukcii v zmysle rozhodnutie Európskej centrálnej banky. Následne poukazuje na prax orgánov činných v trestnom konaní ako aj obranu obvinených z trestnej činnosti proti mene pri týchto druhoch falzifikátov. Zamýšľa sa aj nad ich trestnoprávnym postihom.. Poukazuje pri tom na relevantné prípady a konkrétne rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní, ale aj súdov.

KLúčové slová

eurobankovky, falšovanie, nezákonné reprodukcie, uvádzanie do obehu, menová kriminalita, ochrana eura

Annotation

The article deals with the issue of a special type of counterfeit euro banknotes - illegal reproductions produced for the purposes of film or theater props. It characterizes legal reproduction as well as the features, classification and characteristics of illegal reproductions in accordance with the decision of the European Central Bank. It points to the practice of law enforcement agencies as well as the defense of criminals against the currency criminal offences. It points to relevant cases and specific decisions of law enforcement authorities as well as courts.

Keywords

euro banknotes, counterfeiting, illegal reproduction, putting into circulation, currency criminality, protection of the euro

Úvod

Nezákonné reprodukcie môžeme nazvať aj falzifikátmi a na účely tohto článku sa zameriame na pomerne homogénnu (konkrétnu) skupinu falzifikátov, ktoré ich výrobcovia/distribútori nevyrábajú za účelom, aby ich zákazník používal ako pravé peniaze. Ich výroba je v niektorých štátoch povolená pre účely filmu a divadla, t.j. ako rekvizít a na tento účel sa vyrábajú. Zároveň je nutné konštatovať, že tento účel sa potom zneužíva tými, ktorí sa snažia na základe týchto nezákonných reprodukcii obohatiť tým, že ich uvedú do obehu ako pravé peniaze. Ich obstarávacía cena je nižšia ako ich nominálna hodnota. Od pravých eurobankoviek sa odlišujú aj v znakoch a nápisochoch, ktoré uvádzajú, že nejde o platidlo, prípadne, že ide o filmové peniaze "movie money", či rekvizity. Aspoň tak proklamujú pri predaji týchto reprodukcii eurobankoviek aj svoj účel. Prax je však taká, že po objednaní týchto nezákonných reprodukcii dochádza k snahe uviesť ich do obehu, niekedy menej a niekedy viac úspešne.

Orgány činné v trestnom konaní potom často váhajú, či vôbec ide pri týchto nezákonných reprodukciiach o trestnú činnosť. V zásade však platí, že hoci sa dajú tieto nezákonné falzifikáty pomerne jednoducho zakúpiť, tak nie je možné vnímať túto skutočnosť ako nejakým spôsobom poľahčujúcu. Skutočnosť, že sa páchatel jednoduchšie dostane k falzifikátom neznamená, že jeho nezákonné nakladanie s nimi je potom menej škodlivé, resp. že sa nedopúšťa trestnej činnosti.

Nezákonné reprodukcie

V prvom rade sa pozrieme na samotné nezákonné reprodukcie. V zmysle § 17d ods. 1 zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov (ďalej iba "Zákon o NBS") zhotovovanie a používanie reprodukcii eurobankoviek a euromincí alebo ich častí upravujú osobitné predpisy. Reprodukcie eurobankoviek a euromincí alebo ich častí, ich záznamy v elektronickej forme a akékoľvek predmety, ktoré sú čo len čiastočne vzhľadom, rozmermi alebo vlastnosťami podobné ktorejkoľvek eurobankovke alebo eurominci, vrátane medailí a žetónov, ktoré v akomkoľvek gramatickom tvare obsahujú nápis „euro“, „cent“ alebo „eurocent“, symbol eura „€“, alfabetický kód meny euro „EUR“, alebo ktoré majú čo len čiastočne podobný vzhľad

spoločnej strane alebo niektorej národnej strane ktorejkoľvek euromince, sa nesmú zhotoviť ani používať bez splnenia pravidiel o ochrane autorských práv a bez splnenia podmienok pre zhotovovanie a používanie reprodukcí eurobankoviek a euromincí alebo ich častí podľa osobitných predpisov.

Čo sa týka podmienok pre reprodukcie eurobankoviek (ale aj pravidiel o ochrane autorských práv), je najdôležitejším Rozhodnutie Európskej centrálnej banky z 19. apríla 2013 o nominálnych hodnotách, špecifikáciách, reprodukcii, výmene a sťahovaní eurobankoviek z obehu (prepracované znenie) (ECB/2013/10) (ďalej iba "Rozhodnutie ECB"), konkrétne čl. 2 tohto rozhodnutia, ktorý nesie názov "Pravidlá reprodukcie eurobankoviek". V zmysle tohto článku sa reprodukciami rozumie každé hmotné alebo nehmotné zobrazenie, ktoré znázorňuje celú eurobankovku alebo jej časť, alebo časti jej jednotlivých prvkov výtvarného návrhu, okrem iného napr. farbu, rozmery a použitie písmen alebo symbolov, ktorých zobrazenie sa môže podobáť alebo vyvolávať všeobecný dojem pravej eurobankovky, bez ohľadu na veľkosť obrazu alebo materiál(-y) alebo techniku(-y) použitý(-é) pri jej výrobe, alebo či sa prvky výtvarného návrhu eurobankovky, ako napríklad písmená alebo znaky, zmenili alebo boli pridané.

Otázka potom znie, ktoré reprodukcie sú zákonné, a ktoré reprodukcie sú nezákonné. Samotné Rozhodnutie ECB pracuje s dvomi možnosťami pre určenie toho, ktoré reprodukcie sú zákonné, no základným kritériom je skutočnosť, že nemôžu predstavovať riziko, že by si ich široká verejnosť mohla pomýliť s pravými eurobankovkami.

V prvom rade, pokiaľ ide o hmotné zákonné reprodukcie platí, že na základe čl. 2 ods. 3 Rozhodnutia ECB sa považujú za zákonné:

- jednostranné reprodukcie eurobankovky, ak sa veľkosť reprodukcie rovná alebo presahuje 125 % dĺžky aj šírky alebo najviac 75 % dĺžky aj šírky príslušnej eurobankovky, alebo
- obojstranné reprodukcie eurobankovky, ak sa veľkosť reprodukcie rovná alebo presahuje 200 % dĺžky aj šírky alebo najviac 50 % dĺžky aj šírky príslušnej eurobankovky, alebo
- reprodukcie jednotlivých prvkov výtvarného návrhu eurobankovky, ak tento prvok výtvarného návrhu nie je zobrazený na pozadí podobajúcom sa bankovke, alebo
- jednostranné reprodukcie, zobrazujúce časť prednej strany alebo zadnej strany eurobankovky, ak je táto časť menšia ako jedna tretina originálu prednej strany alebo zadnej strany eurobankovky, alebo
- reprodukcie vyrobené z materiálu zjavne odlišného od papiera, ktorý sa vzhľadom a na dotyk nápadne odlišuje od materiálu používaného pre bankovky.

Európska centrálna banka ako aj príslušná národná centrálna banka (v podmienkach SR iba Národná banka Slovenska) majú potom druhú možnosť, a to v zmysle čl. 2 ods. 5 Rozhodnutia ECB výnimočne na základe písomnej žiadosti súhlasiť s udelením výnimky zo zákazu uvedeného čl. 2 ods. 2 rozhodnutia pre reprodukciu, ktorá nespĺňa kritériá uvedené v čl. 2 ods. 3 rozhodnutia, ak ECB alebo príslušná národná centrálna banka dospejú k záveru, že danú reprodukciu si široká verejnosť nemôže pomýliť s pravou eurobankovkou. Ak sa reprodukcia vyrába len na území jedného členského štátu, ktorého menou je euro, žiadosť o výnimku sa podáva národnej centrálnej banke tohto členského štátu. Vo všetkých ostatných prípadoch sa tieto žiadosti adresujú ECB.

Všetky ostatné reprodukcie potom budú nevyhnutne nezákonné. V zmysle čl. 2 ods. 2 Rozhodnutia ECB je ich výroba, držba, preprava, šírenie, predaj, propagácia, dovoz do Únie a použitie alebo pokus o ich použitie na transakcie zakázané. Tu sa dostávame k podstate skupiny, ktorú sme na účely článku označili ako nezákonné reprodukcie.

Podľa bodu 7) odôvodnenia Rozhodnutia ECB by sa toto rozhodnutie malo uplatňovať bez toho, aby bolo dotknuté uplatňovanie ustanovení trestného práva, najmä pokiaľ ide o falšovanie. Uvedené potom znamená, že posudzovanie zákonnosti a nezákonnosti reprodukcí podľa jeho ustanovení sa má vykonávať bez ohľadu na akúkoľvek trestnoprávnu, prípadne priestupkovoprávnu kvalifikáciu. Toto rozhodnutie prakticky stanovuje zákaz nezákonných

reprodukcí, ale nie sankcie za jeho nedodržanie, pričom táto skutočnosť teda ostáva na ostatnej právnej úprave.¹

Treba povedať, že na účely trestného konania sú tieto nezákonné reprodukcie považované v podstate za falošné (pozmenené alebo neoprávnené vyrobené) peniaze. V podstate každý falzifikát je nezákonná reprodukcia.

Na základe vyššie uvedených kritérií je zrejme, čo za nezákonné reprodukcie môžeme považovať. Ide v podstate o verné napodobeniny, čo do výtvarného (a farebného) stvárnenia (hoci to nemusí byť pravidlom), takisto vyhovujú rozmermi, no absentujú ochranné prvky a takisto aj papier je odlišný a okrem toho sa líšia od pravých bankoviek aj v tom, že sú na nich navyše:

- čínske alebo vietnamské znaky;
- nápisy ako "movie money", "prop copy", či "This is not legal, it is to be used for motion props".

Na účely tohto článku pôjde o tie nezákonné reprodukcie, ktoré je možné objednať si prostredníctvom internetu zo zahraničných internetových obchodov, ktoré často podporujú aj slovenský jazyk a doručujú na Slovensko (často) aj bezplatne. Nejde pritom o predajcov na tzv. "darknete", ale o bežný (zdanlivo legálny) predaj na stránkach ako sú www.aliexpress.com, www.wish.com, www.joom.com a podobne. Tieto stránky sú dobre známe aj slovenským spotrebiteľom a ako ukazuje aj prax, dochádza aj k využívaniu tejto cesty k nákupom takýchto nezákonných reprodukcí. Zároveň sa uvedenou skutočnosťou páchatelia menovej trestnej činnosti aj bránia, t.j. majú za to, že legálnym nákupom, dorúčením reprodukcí slovenskou poštou ako aj absolvovaním colného konania, ktoré nezistilo nelegálnosť celého nákupu sa domnievajú, že konajú legálne. Skutočnosť, že nezákonné reprodukcie - falzifikáty uvádzajú do obehu (alebo sa o to snažia) sa pre nich nezdá relevantná.

Tieto nezákonné reprodukcie majú spoločné to, že na základe odborného posudzovania v zmysle § 17e ods. 4 Zákona o NBS, ide o falzifikáty s najnižším stupňom kvality, t.j. falzifikát stupňa kvality "5". Aj takýto falzifikát pritom svojim vzhlľadom môže byť za určitých podmienok zameniteľný za pravú bankovku. Pokiaľ ide o uvedenú skupinu nezákonných reprodukcí tak z praxe môžeme potvrdiť, že nie je zriedkavé, že ich obchodníci, či fyzické osoby príjmu ako platbu za tovar alebo služby. Často sa do Národnej banky Slovenska dostanú tieto druhy nezákonných reprodukcí na odborne posúdenie, nakoľko boli zachytené v tržbách, t.j. oklamú aj školených pracovníkov na pokladniach.

Prax orgánov činných v trestnom konaní

Pri hodnotení týchto nezákonných reprodukcí orgánmi činnými v trestnom konaní sa stretávame s opakujúcou sa argumentáciou, ktorú nie je možné charakterizovať ako správnu. Často vychádza aj z tvrdení tých, u ktorých boli tieto nezákonné reprodukcie nájdené a orgány činné v trestnom konaní sa s ich obranou stotožnia. V zásade môžeme identifikovať tri základné línie, s ktorými je ťažké sa po hlbšej analýze stotožniť. Prvá poukazuje na to, že ide o nekvalitný falzifikát, ktorý nemôže plniť funkciu obeživa, a teda nemôže ohroziť menu a nejde potom o trestný čin. Táto línia sa prejavuje aj tým, že dochádza k "preneseniu" zodpovednosti z páchatel'a na poškodeného, a to v tom zmysle, že nie je orgánom činným v trestnom konaní zrejme (uveriteľné), že by niekto vôbec mohol takéto nezákonné reprodukcie prijať ako pravé. Druhá línia je reprezentovaná "bagatelizovaním", t.j. zľahčovaním povahy nezákonných reprodukcí. Tretia línia obhajuje samotné nezákonné reprodukcie a to na základe toho, že sú voľne dostupné a prístupné každému s prístupom na internet, takže nemôžu byť tak škodlivé pre peňažný obeh.

¹ Na úrovni EÚ bola prijatá smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/62/EÚ z 15. mája 2014 o trestnoprávnej ochrane eura a ostatných mien proti falšovaniu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2000/383/SVV.

Nezákonné reprodukcie ako falzifikáty so stupňom kvality "5"

Nielen pri nezákonných reprodukciách, ktoré sú štandardne vyhodnocované Národnou bankou Slovenska ako falzifikáty s najnižším stupňom kvality, ale aj pri hociktorom inom falzifikáte vyhotovenom v nízkej kvalite sa často stretávame s praxou orgánov činných v trestnom konaní, ktorá považuje takéto falzifikáty za nespôsobilé k tomu, aby si ich niekto pomýlil s pravými eurobankovkami a za nespôsobilé plniť funkciu platidla/obeživa.

Treba však uviesť, že rozhodovacia činnosť súdov je, čo sa týka kvality falzifikátov pomerne stabilná, nakoľko je budovaná dlhodobo. Môžeme poukázať už na rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR sp. zn. 11 To 70/86 ktoré uvádza, že nezáleží na kvalite falzifikátu. Je preto trestné i udávanie takých falzifikátov ako peňazí, ktoré sú pre svoju kvalitu menej spôsobilé k udávaniu do obehu, najmä i falzifikátov menej podarených, ktoré sú (podľa centrálnej banky) spôsobilé k oklamaniu hoci len za zvlášť nepriaznivých podmienok pre príjemcu. Falošnými peniazmi sa v zmysle judikátu Najvyššieho súdu ČR publikovaného ako R 3/1991 rozumejú akékoľvek napodobneniny, ktoré vzhľadom ku svojej kvalite mohli byť udávané, trebárs iba za určitých okolností zamenené s pravými peniazmi a dostať sa tak do obehu, tzn., že sú spôsobilé k tomu, aby páchatel' ich udaním do obehu porušil záujmy ležiace v ochrane meny (československej alebo cudzej). Hoci ide o staršie súdne rozhodnutia, súdy aj dnes odsudzujú obžalovaných hoci ide „iba“ o falzifikát stupňa kvality „5“. Napríklad Krajský súd v Košiciach v rozsudku sp. zn. 4 To/47/2020 zo dňa 10. júna 2020 uviedol, že „v danom prípade išlo o falzifikát bankovky o nominálnej hodnote 20,- €, ktorý národná banka označila stupňom „5“ ako nepodarený falzifikát, avšak so záverom, že falzifikát svojím vzhľadom môže byť za určitých podmienok zameniteľný za pravú bankovku. Je teda zrejmé, že práve takéto bankovky sú v zmysle ustálenej súdnej praxe považované za falzifikáty, teda falošné peniaze, čo je zrejmé z rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR, R 3/1991.“

Ďalej môžeme vo všeobecnosti poukázať aj na rozsudok Okresného súdu Liptovský Mikuláš sp. zn. 2T/36/2018 zo dňa 6.5.2019, ktorým bol páchatel' uznaný za vinného z trestného činu podľa ust. § 270 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov (ďalej iba "Trestný zákon" alebo "TZ"), keď našiel v bare pri pulte na zemi bankovku v nominálnej hodnote 50,- €, ktorú zobral, vyšiel von, kde si všimol, že sú na nej napísané čínske znaky, uvedomil si, že nájdená bankovka je falzifikát (odborným posudkom z Národnej banky Slovenska, pod č. NCC-2017/4581 bolo zistené, že ide o nepodarený falzifikát bankovky v hodnote 50,- € so stupňom nebezpečenstva „5“), ktorý sa následne snažil zameniť za pravú bankovku. Okresný súd Galanta v rozsudku sp. zn. 2T/77/2018 zo dňa 13.3.2019 uviedol, že bankovka podľa odborného posudku NBS je falzifikátom stupňa kvality „5“. Konanie obžalovaného súd kvalifikoval teda ako zločin falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov podľa § 270 ods. 2 TZ, nakoľko chcel za nákup platiť s bankovou, o ktorej vedel že je falšovaná. Aj Okresnému súdu Banská Bystrica sp. zn. 5T/11/2019 zo dňa 20.3.2019 „postačilo“ na odsúdenie obžalovaného to, že ide o „falošnú eurobankovku nominálnej hodnoty 20 €, bez sériového čísla, s nečitateľným číslom tlačovej dosky, indikatívu N. H., stupňa kvality „5“ - nepodarený falzifikát“. Takisto môžeme poukázať aj na rozsudok Okresného súdu Trnava sp. zn. 7T/45/2015 zo dňa 25.2.2020, rozsudok Okresného súdu Trnava sp. zn. 6T/10/2013 zo dňa 26. mája 2015 v spojení s uznesením Krajského súdu v Trnave sp. zn. 3To/84/2017 zo dňa 23. januára 2018, ďalej aj rozsudok Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 23To/69/2019 zo dňa 06. 08. 2019, či uznesenie Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 3To/85/2018 zo dňa 16. 01. 2019 a aj rozsudok Okresného súdu Zvolen sp. zn. 5T/7/2020 zo dňa 15. mája 2020, rozsudok Okresného súdu Poprad sp. zn. 0T/140/2016 zo dňa 28. novembra 2019, rozsudok Okresného súdu Veľký Krtíš sp. zn. 3T/71/2019, rozsudok Okresného súdu Bratislava II sp. zn. 4T/105/2018 zo dňa 3. októbra 2019, či trestný rozkaz Okresného súdu Revúca sp. zn. 2T/22/2020 zo dňa 1. apríla 2020.

Vrátme sa však konkrétne k nezákonným reprodukciám. Napríklad v uznesení OR PZ Svidník, odboru kriminálnej polície s ČVS: ORP-142VYS-SK-2020 zo dňa 8.12.2020 vyšetrovatel' dospel k záveru, že predložený falzifikát je napodobeninou, ktorá nie je schopná plniť

funkciu obeživa a ide iba o voľne dostupnú napodobeninu. Podobne je konštatované aj v uznesení OR PZ Prešov ČVS: ORP-899/3-VYS-PO-2020 zo dňa 15.10.2020, podľa ktorého predložený falzifikát je napodobeninou, ktorá nie je schopná plniť funkciu obeživa a z hľadiska trestnoprávnej zodpovednosti nie je spôsobilým prostriedkom na spáchanie trestného činu, pretože vzhľadom na svoju kvalitu nie je spôsobilý byť zamenený s pravou bankovkou. Uvedené rozhodnutia boli na základe podanej sťažnosti zrušené, ale v iných prípadoch napríklad v konaní vedenom OR PZ Lučenec ČVS: ORPZ-LC-OPP3-70/2020-P, či ČVS: ORPZ-LC-OPP3-40/2020-P alebo ORPZ-LC-OPP3-210/2019-P, boli tieto veci predložené na rozhodnutie o priestupku okresnému úradu (ktorý aj o tomto rozhodol). Treba dodať, že pri nezákonných reprodukciami nemôžeme konštatovať, že pri nižšej kvalite falzifikátu ide o priestupok (a pri vyššej kvalite pôjde trestný čin). Kvalita falzifikátu v zásade nehrá rolu na kvalifikovanie konania páchatel'a ako trestného činu alebo ako priestupku.

V tejto súvislosti môžeme uviesť, že žiadna napodobenina platidla, t.j. žiadna nezákonná reprodukcia, a to bez ohľadu na to či ide o falzifikát stupňa kvality "1" alebo "5", nie je schopná plniť funkciu platidla. Túto funkciu plnia iba zákonné peniaze. Zároveň však platí, že aj falzifikát stupňa kvality "5" môže byť za určitých okolností zamenený s pravou bankovkou/pravými peniazmi.

Uvedené dokumentujú aj konkrétne súdne rozhodnutia, napríklad môžeme poukázať na rozsudok Okresného súdu Považská Bystrica sp. zn. 1T/95/2020 zo dňa 24.11.2020. V tomto konaní bol obžalovaný odsúdený za zadováženie si prostredníctvom internetu za sumu 4,51 Eur asi 100 kusov bankoviek nominálnej hodnoty 20,- Eur, s modrou farbou vytlačeným textom „Prop copy“ na rubovej strane vo vodoznakovom kupóne, o ktorých vedel, že sú falošné a následne dňa 08. marca 2020, asi o 11.30 hod., jeden z takto zadovážených falzifikátov bankovky nominálnej hodnoty 20,- Eur, predložil v novinovom stánku pri platbe za zakúpený tovar, po prevzatí tovaru z predajne odišiel, avšak vzápätí predavačka fixkou na kontrolu pravosti bankoviek, ako aj prístrojom na overenie pravosti bankoviek zistila, že bankovka predložená obžalovaným vykazuje znaky falošnej bankovky a vydala ju polícii. Ďalej Okresný súd Kežmarok v rozsudku sp. zn. 7T/23/2020 zo dňa 30.3.2020 uznal obžalovaného za vinného za to, že dňa 08.11.2019 po tom, čo si prostredníctvom internetovej stránky www.wish.com <<http://www.wish.com>> zadovážil 21 ks bankoviek v nominálnej hodnote 1 ks 50,- Eur, bez ochranného prvku na prednej strane bankoviek, s nápisom na zadnej strane bankovky Prop copy za sumu 1,- eur, pričom následne dňa 20.11.2019 mu boli tieto poštou doručené a len čo mu boli uvedené bankovky doručené sa rozhodol, že ich použije tak, že vyskúša jednu bankovku použiť ako pravú, následne toho istého dňa si v čase medzi 18.30 hod. do 18.45 hod. telefonicky objednal kebab v hodnote 5,70 eur v prevádzke Kebabia Point a zaplatil 1 kusom bankovky v nominálnej hodnote 50,- Eur, lebo chcel uvedeným konaním túto bankovku rozmeniť, aby mu boli vydané pravé peniaze, pracovník mu peniaze vydal a odišiel preč a až po chvíli sa vrátil s tým, že bankovka, ktorá mu bola predložená nie je pravá. K uvedeniu do obehu takejto bankovky s označením "Prop copy" došlo aj v prípade, ktorý riešil Okresný súd Nové Zámky (rozsudok sp. zn. 4T/34/2021 z 22. novembra 2021). Z vykonaného dokazovania mal v tomto prípade súd preukázané, že obžalovaná si nálezom zadovážila 100 € bankovku (bankovku našla v blízkosti smetných nádob, a na zadnej strane mala nápis „Prop copy“,), o ktorej, keď ju chytila a prezrela, zistila, že je falošná a následne ju vediac o tom, že je falošná dala svedkovi ako pravú v úmysle si ju u neho rozmeniť, k čomu aj došlo, t.j. takáto nezákonná reprodukcia bola uvedená do obehu.

S kvalitou nezákonných reprodukcii súvisí následne aj skutočnosť, že by malo byť možné uviesť ich do obehu len za určitých podmienok (ako napríklad nižšia viditeľnosť, tmavá miestnosť, osoba pod vplyvom alkoholu a podobne). Stretávame sa potom aj protikladnými tvrdeniami, keď napríklad orgány činné v trestnom konaní označia nezákonnú reprodukciu za takú, ktorú nie je možné pomýliť si s pravou bankovkou, no zo spisu (alebo rozhodnutia vydaného v danej veci) je zrejmé, že otázka pomýlenia si nezákonnej reprodukcie s pravou eurobankovkou nie je v rovine hypotetickej, ale v danom prípade dokonca k takémuto pomýleniu aj došlo. Zamýšľanie sa nad skutočnosťou, že poškodený (ten komu bolo platené nezákonnými reprodukciami ako pravými

eurobankovkami) si mal všimnúť, že nejde o pravé eurobankovky, nakoľko ide o falzifikáty s najnižším stupňom kvality, nie je možné hodnotiť ako správnu. Aj tieto nezákonné reprodukcie s nízkou kvalitou je možné pomýliť si s pravými eurobankovkami a deje sa to pomerne bežne. Teda obviňovať poškodeného, že mal zachovávať určitú (vyššiu) mieru opatrnosti nie je namieste.

Bagatelizovanie nezákonných reprodukcí

Zľahčovanie povahy a účelu samotných nezákonných reprodukcí a bagatelizovanie ich použitia sa nejaví ako správna cesta. Aj tieto nezákonné reprodukcie sa predávajú s popisom, že nejde o pravé eurobankovky, ale iba o reprodukcie, filmové, či divadelné rekvizity alebo reprodukcie do spoločenských hier.

Táto skutočnosť, t.j. skutočnosť, že sú tieto nezákonné reprodukcie vyrábané za uvedeným účelom nie je možné vnímať ako akúsi poľahčujúcu okolnosť. Skutočnosť, že ich výrobca ich zamýšľal používať na iné účely nehrá pri ich zaobstaraní si, či použití žiadnu rolu. Aj napodobeniny peňazí voľne dostupné v internetových obchodoch, označené ako "kúzelné rekvizity", "movie money", "copy" alebo napodobeniny vyrobené za účelom použitia do určitých spoločenských hier, ktoré nespĺňajú podmienky pre zákonné reprodukcie sú zakázané. Tieto napodobeniny nie je možné legálne predávať (ak nespĺňajú podmienky pre ich zákonnosť) v rámci krajín eurozóny, t.j. ani u nás ich nie je možné legálne získať a nemôžu sa u nás ani legálne vyrábať a ani predávať. Aj v prípade, ak ide "kúzelné rekvizity" a "peniaze" do spoločenských hier je potrebné dodržiavať pravidlá pre zákonné reprodukcie eura. Zároveň však, pokiaľ sa tieto nezákonné reprodukcie vyrábajú tak, že tu je snaha priblížiť sa k pravej eurobankovke, aby pôsobili hodnoverne, je nutné ich hodnotiť aj vo svetle trestného práva.

Napodobeniny peňazí určené pre spoločenské hry alebo akékoľvek iné účely sa od zákonných peňazí líšiť musia v zmysle vyššie uvedených pravidiel pre zákonné reprodukcie. Pokiaľ to tak nie je, ide o nezákonné reprodukcie, no zároveň ide o falzifikáty, ktoré keď osoba uvedie do obehu, neexistuje dôvod, pre ktorý by toto konanie nemohlo mať aj trestnoprávne následky, pričom samotný ich účel výroby nie je podstatný.

Orgány činné v trestnom konaní sa potom opierajú aj práve o nápisy, ktoré uvádzajú v angličtine, že nejde o zákonné platidlo - už spomínaný nápis "This is not legal, it is to be used for motion props". Treba dodať, že takéto vyhlásenie na akomkoľvek falzifikáte eurobankovky nie je spôsobilé z nezákonnej reprodukcie spraviť zákonnú reprodukciu. Takéto "zrieknutie" sa zodpovednosti by teda nemalo mať a nemá vplyv na posúdenie toho, či je daná reprodukcia považovaná za zákonnú alebo nezákonnú. Iba textové označenie, že nejde o zákonné platidlo alebo, že ide o filmové, či divadelné rekvizity alebo označenie „prop copy“ nepostačuje na to, aby bolo možné dospieť k záveru, že si takéto bankovky nikto nemôže pomýliť s pravými eurobankovkami. V tejto súvislosti môžeme poukázať aj na zahraničnú prax, napríklad Krajský súd Duisburg v rozsudku sp. zn. 32 KLS 45/20 z 19.3.2021 uviedol, že napriek pretlačí „copy“ alebo „prop copy“ sa podľa kriminálnych skúseností takáto eurobankovka často úspešne uvádza do obehu a poškodený je úspešne oklamán o pravosti eurobankoviek. Deutsche Bundesbank v uvedenej veci takisto dospela k záveru, že eurobankovky používané obvinenými sú falošné, ale je možné si ich pri platbách pomýliť so skutočnými peniazmi.

Len na margo môžeme uviesť, že v prípade euromincí platí iná úprava a v čl. 4 Nariadenia Rady (ES) č. 2182/2004 zo 6. decembra 2004 o medailách a žetónoch podobných eurominciám sa pracuje s povinnosťou označiť žetón alebo medailu nápisom "nie je zákonným platidlom",² teda v určitých prípadoch má takýto nápis svoje opodstatnenie (v prípadoch, ak je dané osobitné povolenie na použitie nápisov "euro" alebo "eurocent" na medaily alebo žetóny).

² Treba dodať, že v zmysle uvedeného ustanovenia čl. 4 - Komisia môže udeliť osobitné povolenia na použitie nápisov „euro“ alebo „eurocent“, alebo znaku eura v súlade s podmienkami použitia podliehajúcimi kontrole v prípadoch, ak neexistuje riziko zámeny. V takých prípadoch musí byť na povrchu medaily alebo žetónu jasne identifikovateľný príslušný hospodársky subjekt členského štátu a na líčnej alebo rubovej strane medaily alebo žetónu musí byť vyrazené označenie „nie je zákonným platidlom“.

"Voľná" dostupnosť nezákonných reprodukcí

Tak v prípade obvinených, prípadne obžalovaných vieme nájsť obranu, ktorá spočíva v tom, že tieto nezákonné reprodukcie nemôžu predstavovať nežiadúce účinky, a už vôbec nie trestnoprávne, nakoľko sú voľne dostupné, dajú sa objednať z internetu, doručuje ich pošta a prešli aj colným konaním bez toho, aby boli zadržané.

Tieto nezákonné reprodukcie sa dajú nájsť a kúpiť na viacerých internetových stránkach, často situovaných mimo krajín eurozóny, prípadne vyrobených v krajinách kde neplatia pravidlá pre reprodukcie eura alebo sú ponúkané výrobcami (distribútormi) z takýchto krajín. Páchatelia ich teda môžu objednať zo spoločností z rôznych častí sveta, v ktorých neplatí taká prísna úprava ako u nás, najmä z Číny. Skutočnosť, že sa takéto napodobeniny dajú kúpiť v niektorom internetovom obchode v zahraničí nelegalizuje ich použitie u nás. Teda skutočnosť, že sa tieto napodobeniny dajú kúpiť v internetových obchodoch od výrobcov, ktorý ich zasielajú z krajín, kde nemusia platiť pravidlá pre reprodukcie eura tak, ako je to v eurozóne, neznamená, že ich zaobstaranie si, prechovávanie a uvádzanie do obehu (platenie nimi) sú zákonné činnosti.

Ako správne v tejto súvislosti zdôraznil aj Okresný súd Michalovce v rozsudku sp. zn. 3T/13/2020 zo dňa 23.4.2020, na "zbavenie sa prípadnej trestnoprávnej zodpovednosti za zadováženie a prechovávanie falošných peňazí v danom prípade nestačí iba konštatovanie o ich legálnom zaobstaraní nákupom na voľne prístupnej internetovej stránke a ich „prejdenie“ cez colnú kontrolu. Vo vzťahu k uvedenému súd poukazuje na to, že nie všetko čo si je možné legálne kúpiť cez voľne dostupné internetové stránky - eshopy, je v súlade so zákonom a nemôže to mať pre kupujúceho právne následky." Za takýto príklad uviedol súd nákup marihuany, ktorej predaj je v niektorých štátoch (čiastočne alebo úplne) legálny, no v podmienkach Slovenskej republiky už iba jej prechovávanie a držba môžu naplňať znaky trestného činu nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi. Ako ďalej súd v tejto veci dodáva "zároveň malé zásielky najmä pri nákupe z Číny nie sú podrobované dôkladnej colnej kontrole a tak prepustenie zásielky cez colnú kontrolu nemôže legalizovať jej obsah, teda, ak pri colnej kontrole nedošlo k odhaleniu nelegálneho tovaru (z rôznych dôvodov, či už nedbalosťou pri kontrole, či jej opomenutím a pod.), nemôže sa po jeho prejdení colným konaním z neho stať tovar legálny."

Trestnoprávna kvalifikácia

Ako už bolo naznačené na konkrétnych prípadoch z praxe, pri zaobstaraní si a prechovávaní uvedených nezákonných reprodukcí a ich uvádzaní do obehu môže byť naplnená niektorá zo skutkových podstát trestných činov proti mene. V prvom rade môžeme spomenúť konkrétne skutkovú podstatu trestného činu podľa § 270 Trestného zákona, t.j. "Falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov".

V zmysle § 270 ods. 1 Trestného zákona platí, že kto sebe alebo inému zadováži falšované, pozmenené alebo neoprávnene vyrobené peniaze alebo cenné papiere alebo kto také peniaze alebo cenné papiere prechováva, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov. Objektívna stránka vyžaduje konanie, konkrétne spočíva "v zadovážení" alebo "prechovávaní", a teda objednanie si nezákonných reprodukcí cez internet a ich uchovávanie môžeme do tohto konania celkom jednoznačne zaradiť. Pre naplnenie tejto skutkovej podstaty nie je podstatné, či páchatel využil nelegálny spôsob nadobudnutia alebo išlo o inak legálny spôsob nadobúdania vlastníctva, akým je napríklad kúpa, či výmena a pod. Bežným spôsobom ich zaobstarania je momentálne kúpa cez internet, a to nielen ich objednanie z "darknetu" (kde sa vyskytujú aj podstatne kvalitnejšie falzifikáty), ale z celkom bežného zahraničného internetového obchodu. Ide teda o spôsob "získania falošných, pozmenených alebo neoprávnene vyrobených peňazí alebo cenných papierov s vedomím, že sú falšované, pozmenené alebo neoprávnene vyrobené."³ Pokiaľ ide o konanie spočívajúce v prechovávaní, tento výraz môžeme (vo vzťahu k veci, ktorou peniaze určite sú) vyložiť ako ukrývanie zakázaných vecí (a nezákonné reprodukcie sú zakázané). Prechovávaním

³ ČÉNTEŠ, J. a kol.: Trestný zákon s komentárom. Eurokódex: Žilina, 2006, s. 380;

je teda držba daných predmetov pre seba alebo pre iného (úschova, preprava, výpožička). Objednaním si takýchto nezákonných reprodukcí a ich uchovávaním, teda môže dôjsť k naplneniu uvedenej skutkovej podstaty.

V prípade, ak páchatel' takéto nezákonné reprodukcie dá do obehu, môže byť naplnená skutková podstata trestného činu podľa § 270 ods. 2 Trestného zákona. V zmysle toho ustanovenia platí, že kto falšuje, pozmení alebo neoprávnene vyrobí peniaze alebo cenné papiere alebo kto falšuje, pozmení alebo neoprávnene vyrobí peniaze alebo cenné papiere v úmysle dať ich ako pravé alebo ako peniaze alebo cenné papiere vyššej hodnoty, alebo kto falšované, pozmenené alebo neoprávnene vyrobené peniaze alebo cenné papiere dá ako pravé, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až desať rokov. Pojem „udať ako pravé“ môžeme definovať v zmysle rozhodnutia Najvyššieho súdu ČSR sp. zn. 7 To 22/77 ako akékoľvek páchatel'ovo odovzdanie falšovaných alebo pozmenených peňazí inej osobe ako pravých, napríklad aj odovzdanie falošnej alebo pozmenenej bankovky cudzej meny ako zástavy pri pôžičke. Nie je pri tom rozhodujúce, akým spôsobom naložia s falošnými alebo pozmenenými peniazmi ich noví držiteľia. "Dať falošné peniaze ako pravé podľa tohto ustanovenia predpokladá uvedenie falošných peňazí do obehu, ktorým je akékoľvek odovzdanie bankoviek inej osobe."⁴ Teda odovzdanie nezákonných reprodukcí ako platbu za tovar a služby môžeme považovať za celkom bežný spôsob ich uvedenia do obehu.

Pri získaní nezákonných reprodukcí prichádza do úvahy aj skutková podstata trestného činu "Uvádžanie falšovaných, pozmenených a neoprávnene vyrobených peňazí a cenných papierov" podľa § 271 ods. 1 Trestného zákona, v zmysle ktorej ten, kto dovezie, vyvezie, prepraví, prijme alebo získa falšované, pozmenené a neoprávnene vyrobené peniaze a cenné papiere s cieľom uviesť ich do obehu, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až desať rokov.

V danom prípade môže ísť o prijatie falzifikátov alebo ich akékoľvek získanie, ktorá skutočnosť potom "Môže ísť o situáciu, že páchatel' si falzifikáty kúpil, požičal, našiel, ukradol a pod. Dôležitým je jedine cieľ ich použitia, a to ich použitie ako obeživa (napr. páchatel' za nižšiu ako je nominálna cena falšovaných bankoviek kúpi tieto od človeka, ktorý falzifikáty vyrobil, aby nimi zaplatil za určitý tovar alebo službu a získal tak majetkový prospech)."⁵ Uvedený príklad celkom presne vystihuje získanie nezákonných reprodukcí za cenu podstatne nižšiu ako je ich nominálna hodnota a ich následné uvedenie do obehu.

Záver

Prečo je dôležité upriamiť pozornosť na tento druh falzifikátov? Napríklad len v roku 2019 tvorili tieto nezákonné reprodukcie približne 25% zachytených falzifikátov eurobankoviek v eurozóne. Toto číslo je pomerne znepokojujúce a bagatelizovaním týchto nezákonných reprodukcí by si štát mohol privodiť viacero problémov. Ako vyplýva aj z rozhodnutí súdov, tieto nezákonné reprodukcie sú spôsobilé, aby boli uvedené do obehu a zameniteľné s pravými eurobankovkami, nie je preto namieste nehodnotiť ich aj z trestnoprávneho hľadiska.

Pri nezákonných reprodukciách, ktoré je možné si objednať od výrobcov (napríklad v Číne je dôležité, aby neboli orgánmi činnými v trestnom konaní prehliadané ako falzifikáty, ktoré sú neškodné pre peňažný obeh a hotovosť ako takú. Ako nám ukazuje prax, tieto nezákonné reprodukcie s označením „prop copy“ alebo aj „movie money“ sa dokážu dostať do obehu. Často je to nepozornosťou osoby, ktorá takéto nezákonné reprodukcie prijíma, no to neznamená, že páchatel' sa nedopúšťa trestného činu. Práve hrozba trestného postihu do určitej miery bráni človeku, aby nefalšoval peniaze, prípadne aby neuvádzal "voľne" dostupné nezákonné reprodukcie do obehu. Keby sme takéto konanie "neoceňovali" hrozbou trestnoprávneho postihu

⁴ PUCHALLA, M. § 270 [Falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov]. In: BURDA, Eduard, ČENTĚŠ, Jozef, KOLESÁR, Juraj, ZÁHORA, Jozef a kol. Trestný zákon. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-394-3;

⁵ (PUCHALLA, M. § 271 [Uvádžanie falšovaných, pozmenených a neoprávnené vyrobených peňazí a cenných papierov]. In: BURDA, Eduard, ČENTĚŠ, Jozef, KOLESÁR, Juraj, ZÁHORA, Jozef a kol. Trestný zákon. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-394-3;

bola by tu väčšia snaha zo strany obyvateľstva skúšať falšovať, pozmeňovať a vyrábať peniaze a uvádzať reprodukcie do obehu. Trestné právo plní v tomto prípade do značnej miery aj preventívnu funkciu.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-394-3;
- ČENTÉŠ, J. a kol. Trestný zákon s komentárom. Žilina: Eurokódex, 2006. 624 s. ISBN 80-88931-47-9;
- Nariadenie Rady (ES) č. 2182/2004 zo 6. decembra 2004 o medailách a žetónoch podobných eurominciám
- Rozhodnutie Európskej centrálnej banky z 19. apríla 2013 o nominálnych hodnotách, špecifikáciách, reprodukcii, výmene a sťahovaní eurobankoviek z obehu (prepracované znenie) (ECB/2013/10)
- Zákon č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov;
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov;
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR sp. zn. 7 To 22/77
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR sp. zn. 11 To 70/86
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR, R 3/1991
- Rozsudok Okresného súdu Michalovce sp. zn. 3T/13/2020 zo dňa 23.4.2020;
- Rozsudok Krajského súdu Duisburg sp. zn. 32 KLS 45/20 zo dňa 19.3.2021;
- Rozsudok Okresného súdu Nové Zámky sp. zn. 4T/34/2021 z 22. novembra 2021.
- Rozsudok Okresného súdu Kežmarok sp. zn. 7T/23/2020 zo dňa 30.3.2020
- Rozsudok Okresného súdu Považská Bystrica sp. zn. 1T/95/2020 zo dňa 24.11.2020
- Rozsudok Okresného súdu Trnava sp. zn. 7T/45/2015 zo dňa 25.2.2020
- Rozsudok Okresného súdu Trnava sp. zn. 6T/10/2013 zo dňa 26. mája 2015 v spojení s uznesením Krajského súdu v Trnave sp. zn. 3To/84/2017 zo dňa 23. januára 2018;
- Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 23To/69/2019 zo dňa 06. 08. 2019
- Rozsudok Okresného súdu Zvolen sp. zn. 5T/7/2020 zo dňa 15. mája 2020;
- Rozsudok Okresného súdu Poprad sp. zn. 0T/140/2016 zo dňa 28. novembra 2019
- Rozsudok Okresného súdu Veľký Krtíš sp. zn. 3T/71/2019;
- Rozsudok Okresného súdu Bratislava II sp. zn. 4T/105/2018 zo dňa 3. októbra 2019,
- Rozsudok Okresného súdu Banská Bystrica sp. zn. 5T/11/2019 zo dňa 20.3.2019;
- Rozsudok Okresného súdu Galanta sp. zn. 2T/77/2018 zo dňa 13.3.2019;
- Rozsudok Okresného súdu Liptovský Mikuláš sp. zn. 2T/36/2018 zo dňa 6.5.2019,
- Rozsudok Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 4 To/47/2020 zo dňa 10. júna 2020;
- Uznesenie OR PZ Prešov ČVS: ORP-899/3-VYS-PO-2020 zo dňa 15.10.2020;
- Uznesenie OR PZ Svidník ČVS: ORP-142VYS-SK-2020 zo dňa 8.12;
- Uznesenie Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 3To/85/2018 zo dňa 16. 01. 2019;
- Trestný rozkaz Okresného súdu Revúca sp. zn. 2T/22/2020 zo dňa 1. apríla 2020;

Kontaktné údaje:

Mgr. Viliam Poništ, PhD.
Národná banka Slovenska
Imricha Karvaša 1
813 25 Bratislava
viliamponist,@gmail.com

VYHODNOCOVANIE TRESTNÉHO ČINU PODVODU V INTENCIÁCH ULTIMA RATIO A OBVYKLEJ MIERY OPATRNOTI

kpt. JUDr. Miroslav SRHOLEC

vyšetrovateľ 2. oddelenia vyšetrovania na
OR PZ Košice - okolie

Anotácia

Autor v príspevku predkladá možné prístupy k vyhodnocovaniu relevantnosti podozrení z podvodnej trestnej činnosti zo strany aplikačnej praxe s prihliadnutím na zásadu ultima ratio a obvyklú mieru opatrnosti

KLúčové slová

Podvod, podvodné konanie, ultima ratio, obvyklá miera opatrnosti, podozrenie z trestnej činnosti, výklad právnej normy

Annotation

In the article, the autor presents possible approaches to evaluating the relevance of suspicions of fraudulent crime by the application practice, taking into account the principle of ultima ratio and usual degree of caution

Keywords

Fraud, fraudulent conduct, ultima ratio, usual level of caution, criminal suspicion, interpretation of legal norms

Úvod

Podvodné konanie patrí k pertraktovaným trestným činom v súčasných aplikačných podmienkach OČTK. Samotnou problematikou podvodného trestného konania sa zaoberajú početné články¹, príspevky či monografie².

Napriek teoretickému rozpracovaniu problematiky podvodného trestného konania v praxi opakovane vyvstávajú otázky ohľadne zákonnej a správnej aplikácie príslušnej právnej úpravy. Vzniknuté otázky sú podmienené dynamikou aplikácie podvodného konania ako aj vlastnej diferenciácie spôsobov podvodného konania, ktoré vytvárajú neustály protitlak proti „ustátiu“ výkladových postupov³ zo strany OČTK. V poslednej dobe do problematiky trestného konania vstupujú najmä pojmy ultima ratio a obvyklá miera opatrnosti.

Pre výkladové ciele uvedieme, že podvodné konanie je mimoriadne mnohostranné konanie, ktorým sa osoba/y pokúša na úkor alebo prostredníctvom inej osoby/osôb o spravidla oceníteľnú výhodu, ku ktorej dospeje vďaka špecifickej informačnej asymetrii medzi páchatelom a podvedeným⁴. Sám zákonodarca rozlišuje niekoľko druhov podvodných konaní napr. úverový, poisťový, kapitálový či subvenčný podvod, ale aj veľké množstvo úpadkových trestných činov a ďalších konaní, ktoré možno zjednodušiť ako podvodné konanie.

¹ <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a78-podvod-miera-opatrnosti-poskodeneho-predmnychovska-judikatura> ; <file:///C:/Users/srholec1304599/Downloads/online-afi-1-2020-hamranov.pdf> ; BLAŽEK, R. Povinná miera opatrnosti – kedy áno, kedy nie. Zo súdnej praxe, 5/2017

² ŠAMKO, P. Trestný čin podvodu, komentár s judikatúrou, Bratislava: Iura edition, 2012. 288 s. ISBN 978-80-8078-553-6

³ HAMRANOVÁ, D. Trestný čin podvodu v zmysle rozhodovacej praxe orgánov činných v trestnom konaní a súdov, dostupné na [file:///C:/Users/srholec1304599/Downloads/online-afi-1-2020-hamranov%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/srholec1304599/Downloads/online-afi-1-2020-hamranov%20(2).pdf)

⁴ Takto sformulovaná „poučka“ je značne nepresná. Podvodná trestná činnosť totiž pripúšťa, že podvádzaná osoba nie je zároveň poškodená osoba a naopak; taktiež, že osoba majetkovo obohatená nie je zároveň tá, ktorá uvádza do omylu podvedenú či majetkovo ukraťenú osobu. Napriek zjavnej nepresnosti predloženej formulácie, k výkladovému cieľu nateraz postačuje.

V nasledujúcich riadkoch sa zameriame výhradne zamerať na ustanovenie § 221 Trestného zákona tj. podvod⁵. Z hľadiska podvodných konaní sa jedná o generálne ustanovenie skutkovej podstaty, ktoré v prípade nutnosti zákonodarca špecifikoval samostatnými skutkovými podstatami. Zjednodušene, ak z hľadiska kauzy neprichádza do úvahy aplikácia špecifického podvodného konania podľa iného ustanovenia skutkovej podstaty, nastupuje „samozrejma“ aplikácia ustanovenia podľa § 221 Trestného zákona. Pomer medzi generálnou a špeciálnou skutkovou podstatou, spoločne so všeobecným, jednoduchým a teda vágnym normatívnym vyjadrením skutkovej podstaty trestného činu podvod spôsobuje, že chápanie tejto podvodnej činnosti nie výnimočne, zasahuje do civilnoprávnej či správnoprávnej sféry⁶. V prípade doslovného chápania skutkovej podstaty ustanovenie § 221 Trestného zákona, by sme museli konštatovať, že omylového, podvodného (civilnoprávneho) deliktu nad 266,-€ sa osoba/páchateľ dopustil len s veľkým vypätím síl, nakoľko je takéto konanie z veľkej miery konzumované skutkovou podstatou trestného činu⁷. Uvedený extenzívny výklad by zrejme umožnil ingerenciu represívnych orgánov do prevažnej väčšiny občianskoprávných či obchodnoprávných sporov, čo právny štát nepredpokladá a v zásade odmieta a tieto sa majú primárne riešiť pred nestranným a nezávislým civilnoprávnym súdom.

V súvislosti s podvodným konaním sa nám v aplikačnej praxi v poslednom čase často opakujú zmienené pojmy. Prvým je tzv. „ultima ratio“⁸, ktorý predstavuje zásadu zdržanlivosti orgánov činných v trestnom konaní pri vstupe do právnych vzťahov a zároveň, chápe celé trestné právo ako prostriedok poslednej inštancie v prípade, ak nie je predpoklad, že iné civilnoprávne prostriedky nebudujú schopné/spôsobilé odvrátiť protiprávny stav. Ako druhým pojmom je tzv. „obvyklá miera opatrnosti“⁹. Spomenutý pojem je často prítomný v odôvodneniach OČTK a slúži ako akási pomôcka pre presun občianskoprávných zásad ostražitosti zo strany poškodeného do trestného konania. To, že obvyklá miera opatrnosti nie je produktom trestného práva podtrhuje aj skutočnosť, že pri posudzovaní jednotlivých znakov skutkovej podstaty nevystupuje subjektívny stav poškodenej osoby ako rozhodujúci pre posúdenie trestnosti konania páchatel'a¹⁰. Vo výkladovej praxi je naďalej sporný civilnoprávny význam obvyklej miery opatrnosti pri posudzovaní trestnosti podvodu.

Pre správne pochopenie podvodného konania musíme nevyhnutne pristúpiť k pojmomologickému rozvrstveniu problematiky. Ustanovenie § 221 TZ má názov podvod. Uvedený výraz bude odrazovým pojmom. Zákonodarca v normatívnej časti ustanovenia uvádza: „*kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že uvedie niekoho do omylu alebo využije niečí omyl, a spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu, potrestá...*“ Vzhľadom k obsahu skutkovej podstaty, ktorá *a contrario* nie je štylizovaná formou: „*kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že iného podvedie...*“; možno charakterizovať, že z trestnoprávneho

⁵ Vid' bližšie <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a772-kriminalisticke-avizo-cast-iv-podvod>

⁶ S prihliadnutím na ustanovenie § 10 ods. 2 Trestného zákona „Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatel'a je jeho závažnosť nepatrná“

⁷ K opačnému stanovisku vid': <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a405-kde-su-hranice-aplikacieprincipu-ultima-ratio-v-trestnom-prave>

⁸ <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a215-princip-ultima-ratio.-vznamne-interpretacne-pravidlo-alebo-prehnany-sudny-aktivizmus-bez-opory-v-zakone-a-judikature> ; <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a288-zakladne-vychodiska-principu-ultima-ratio> ; http://www.lawconference.sk/zborniky/bpf/Zbornik%C3%ADk_BPF2016_sekcia_01.pdf

⁹ Podstatné ustanovenia „obvyklej miery opatrnosti“ možno normatívne dosledovať v ustanovení § 415 OZ „Každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a životnom prostredí“ a 441 OZ „Ak bola škoda spôsobená aj zavinением poškodeného, znáša škodu pomerne; ak bola škoda spôsobená výlučne zavinением, znáša ju sám.“ Početné odkazy možno dosledovať aj v judikatúre napr. IV. ÚS 106/2018, 2 Tdo V 21/2014, 3Tdo 15/2014

¹⁰ Tu autor uvedie, že civilnoprávna zásada rozhodne nie je všeliek a jej prítomnosť v trestnom nemôže byť automatická. Nemožnosť širšieho a všeobecného uplatnenia priblížime na povahe skutkovej podstaty trestného činu znásilnenie. V uvedenom prípade, by sa páchatel' znásilnenia mohol vyvíňovať tvrdením, že si jeho obeť nepočínala dostatočne obozretne, a zavinenie je teda zdieľané. Uvedený prístup je nutné striktné odmietnuť(!).

hľadiska je podvodné konanie charakterizované ako medziľudský stav v ktorom musí byť prítomný (práve) omyl na strane podvádzanej osoby a konanie páchatel'a, ktoré sa klasicky posudzuje podľa jednotlivých znakov skutkovej podstaty (objekt, subjekt, subjektívna stránka, objektívna stránka). Zákon predpokladá, že omyl, buď páchatel' vyvolal resp. ho využil. Tak alebo onak, zákonodarca napriek výhradnej zodpovednosti páchatel'a za protiprávne konanie, odkazuje práve na subjektívny stav poškodenej (podvádzanej) osoby. Forma skutkovej podstaty, tak ako je klasifikovaná predstavuje určitý priestor pre prihliadnutie aj na „obvyklú mieru opatrnosti“ zo strany podvedenej osoby. Podľa nás, však nie je problematika obvyklej miery opatrnosti pre posudzovanie trestnosti skutku smerodajná. Z hľadiska poctivého prístupu k problematike by sa mali OČTK zamerať skôr na „kvalitu“ vzťahu medzi páchatel'om a podvedeným. Posudzovanie jednotlivých skutočností, ako a čím bola osoba podvedená, totiž čiastočne napovedá aj o páchatel'ovi samotnom a dopĺňa tak klasické znaky skutkovej podstaty (subjektívna stránka, objektívna stránka).

V rámci našich pojmovologických snáh sa preto zameriame na uvádzanie do omylu zo strany páchatel'a a využívanie omylu nateraz opomenieme. Toto konanie v sebe môže obsahovať množstvo prístupov, na pomerne širokej škále činností. Aby sme si túto škálu aspoň zbežne načrtli, môžeme si ju rozdeliť od využitia omylu po uvádzania do omylu prostredníctvom a) činu/konania páchatel'a, b) verbálneho prejavu c) kombinácia. „Kvalitu“ takéhoto konania možno rozlišovať na základe použitých prostriedkov. Páchatel' môže vyvolať omyl za použitia napr. vysimulovanej reality (situácie) do ktorej uvedie podvádzanú osobu. Miernejším by sa nám mohli zdať ciele zásahy páchatel'a do priebehu reálnych udalostí. Možno miernejším prostriedkom by mohol byť len verbálny opis vysimulovanej udalosti, ktorým páchatel' podvádzá. Ešte miernejší prostriedok by mohli byť verbálne opisy hrubo skresľujúce – skresľujúce – mierne skresľujúce priebeh reálnych udalostí, ktoré páchatel' využíva (ohýba) tak, aby podvádzanú osobu dostal do omylu.

V rámci tejto sústavy (uvádzania do omylu) tj. od skutkov k reči, by sme mohli doplniť vlastnú kvalitu podvodných informácií v rovine: hrubá lož – klamstvo/lož – polopravda – čiastočná pravda. K tejto kvalite možno doplniť určité formy funktorov napr. overiteľná – neoveriteľná – uveriteľná – ťažko uveriteľná - neuveriteľná (...lož, ...polopravda, ...klamstvo) a ďalšie.

Samostatnou kapitolou môžu byť určité techniky a taktiky použité páchatel'om, ktoré síce priamo nevedú k uvedeniu omylu, ale pre vyvolanie resp. udržanie omylu sú nevyhnutné. Takými sú rôzne techniky či taktiky psychologického či sociálneho rázu, ktoré majú za cieľ utvrdiť či presvedčiť obeť o pravdivosti samotnej omylovej informácie.

Pre načrtnutie horného maxima podvodného konania si môžeme pomôcť legálnou definíciou ustanovenie § 122 ods. 6 TZ, kde je: „*Trestný čin spáchaný ľst'ou, ak bol spáchaný s využitím omylu, ktorý páchatel' vyvolal alebo s použitím úskoku.*“ Ľst'ou sa rozumie také aktívne konanie páchatel'a, ktoré v objektívnej realite znemožňuje obeti spôsobiť sa brániť. Kvalita úskoku resp. uvedenia do omylu musí byť taká, že je obeť v stave bezbrannosti. V tomto bode dávame do pozornosti, že skutková podstata trestného činu podvod v ustanovení ods. 2 písm. c), závažnejším spôsobom konania, možno podľa § 138 písm. f) TZ spáchať aj ľst'ou. Samozrejme uvedený právny názor možno odmietnuť s tým, že bežné uvádzanie do omylu je aj ľst'ou a jedná sa len o duplicitné normatívne vyjadrenie, avšak pre výkladové ciele nám v tomto prípade uvedený právny názor napovie, že podvod vo forme ľstivého uvedenia obeť do stavu bezmocnosti je kvalifikovanou formou páchania podvodného konania a zároveň teda jeho hraničnou - maximálnou hodnotou¹¹.

¹¹ Ani horná maxima nie je určená úplne exaktne. Podľa § 189 TZ vydieranie, ten: „*kto iného násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy núti, aby niečo konal, opomenul alebo trpel potresta sa...*“ s poukazom na § 122

Ak je teda hraničnou hodnotou podvodného konania uvedenie obeti do stavu bezmocnosti, *de facto* jej podvodné „ovládnutie“, je možné určité ohraničenie opačnej hraničnej hodnoty tzv. minimálneho trestnoprávneho podvodného konania. Vyššie uvedené závery nám napovedajú, že táto hranica nebude vôbec pevná a bude na pomedzí podvodného civilnoprávneho/správneho a trestného konania. Pre praktickú aplikáciu je štruktúra tejto odpovedi neupotrebitelná. Za základné vektory vyhodnocovania podvodného konania označíme a) závažnosť a spôsob konania páchatel'a b) typ a charakteristiku omylu obete. Aby sme sa vo výklade posunuli, využijeme niekoľko fabulovaných prípadov:

- A) oznamovateľka sa dostavila na najbližší policajný útvar na ktorom uviedla, že bola podvedená nasledovným spôsobom. Na sociálnej sieti ju písomne oslovila neznáma osoba, ktorá sa predstavila ako americký vojak XY, ktorý po úvodnom *small talk* vo forme „čo rada ješ“, „aké máš záľuby“ v priebehu pár dní požiadal oznamovateľku o finančnú pomoc s prevelením z bojovej línie do zápolia s tým, že toto prevelenie možno realizovať len tak, že príslušnému americkému generálovi zašle finančné prostriedky na účty do Nigérie, Nigeru a Angoly. Páchatel' mal urgovať oznamovateľku spôsobom „...miláčik, láska moja, ak mi nepomôžeš zomriem tu...“. Oznamovateľka realizuje platby vo výške 70.000,-€ až po tom čo ju oznamovateľ utvrdí, že jej peniaze vráti a keď obdrží penziu, vrátenú sumu znásobí. Po zaslaní finančných prostriedkov sa americký vojak neozýva a peniaze nevracia na čo oznamovateľka zistí, že sa stala obeťou podvodu a dôvodí, že páchatel' nemal nikdy úmysel peniaze jej vrátiť.
- B) Oznamovateľ podá trestné oznámenie na svoju bývalú priateľku tak, že trestné oznámenie popíše spôsobom, že podozrivá osoba si ho vyhliadla približne pred 15 mesiacmi, pričom sa v uvedenom období tvárila a vystupovala ako jeho partnerka, pričom túto skutočnosť, podľa oznamovateľ'a predstierala a už od okamihu „vzniku“ partnerského vzťahu na tento pristúpila s úmyslom tento využiť tak, že si počas tohto obdobia nechala zakupovať rôzne šperky, dovolenkové pobyty či iné služby, čím sa takto podľa výpočtu oznamovateľ'a mala obohatiť o 9.657,42,-€
- C) Poškodená osoba vyššieho veku obdržala list. V liste od jej neznámej spoločnosti bolo uvedené, že je víťazom súťaže, do ktorej sa síce aktívne nezapojila, ale v ktorej menovaný vyhral 100.000,-€ pričom samotná výhra mu bude odovzdaná až po tom, čo uhradí daňový poplatok vo výške 5.000,-€ na číslo účtu do Azerbajdžanu, ktorý bol uvedený na priloženom šeku. Po niekoľkých mesiacoch sa na útvar dostavia rodinný príslušníci poškodenej osoby, ktoré podajú trestné oznámenie pre podvod.
- D) Konateľ spoločnosti podal trestné oznámenie z dôvodu, že bol prvý krát telefonicky oslovený obchodnou spoločnosťou z Grécka, ktorá od spoločnosti poškodeného vylákala dodanie tovaru, pričom k tomuto podvodnému konaniu malo dôjsť takým spôsobom, že v mieste vykládky (v sídle odberateľskej firmy) nezistené osoby presvedčili vodiča na vykládku tovaru, pričom táto spoločnosť neuhradila faktúru za prebratý tovar a vyjadrila nespokojnosť s akosťou dodaného tovaru a následne žiadala zľavu na dodaný tovar. Oznamovateľ mieni, že bol podvedený odberateľom, ktorý podľa jeho názoru (objektívne údaje chýbajú) mal už v okamihu jednania zámer, pod zámienkou nízkej akosti a faktického

ods. 7 Trestného zákona „*trestný čin je spáchaný násilím, ak páchatel' použije na jeho spáchanie fyzické násilie proti telesnej integrite inej osoby alebo ak je spáchaný na osobe, ktorú páchatel' uviedol do stavu bezbrannosti ľstou, alebo ak páchatel' použije na jeho spáchanie psychické násilie proti inému.*“ Rozdiel medzi posudzovaním typu úskoku páchatel'a ako trestného činu podvod či vydieranie, by stál jednak na konaní páchatel'a, ktorý „podvádza“ alebo vydiera a taktiež na stave obeti, či je nútená niečo konať/trpieť/opomenúť alebo konať v omyle. Len veľmi zjednodušene; o vydieranie pôjde vtedy, ak obeť aspoň v hrubých črtách pozná úmysel, cieľ či zámer páchatel'a, pričom pri podvodnom konaní o tomto nemá tušenie, nakoľko stále postupuje v omyle.

ovládnutia tovaru umelo docieľiť zníženie kúpnej ceny, čím mu mala byť spôsobená škoda 10.000,-€.

E) V rámci operatívnej činnosti bola vyhľadaná osoba XY, ktorá mohla byť obeťou podvodu ku ktorému malo dôjsť takým spôsobom, že spolukonateľ a zároveň osobný priateľ, presvedčil poškodeného o výhodnosti finančnej investície z podnikových a súkromných peňazí v prospech spoločnosti XZ, kde mala byť zároveň ručiteľom spoločnosť TK, ktorá mala ručiť svojim nehnuteľným majetkom, ktorý mal byť v niekoľkonásobnej hodnote oproti investovaným prostriedkom. Finančné prostriedky mali byť investované do developérskeho projektu, ktorý mal byť v pokročilom štádiu prípravy. Šetrením bolo zistené, že podozrivé osoby spolukonateľa k uvedenému postupu priviedli vydieraním s kompromitujúcim materiálom. Samotnému poškodenému predložili sfaľšovaný znalecký posudok na založené nehnuteľnosti, ktoré boli zároveň zaťažené rozsiahlou environmentálnou záťažou, pričom prípravné podklady, projektová dokumentácia a ďalšie listiny boli čiastočne pravdivé, čiastočne pozmenené ako aj falošné. Páchatelia vykonali v prítomnosti poškodeného obhliadku miesta údajnej výstavby a taktiež absolvovali stretnutie so zamestnancom stavebného úradu. Podľa zistení, páchatelia v úvodnej fáze developérskeho projektu skutočne zamýšľali realizovať, avšak z dôvodu zásadnej prekážky a hrozby zmarenia zámeru pristúpili k vylákaniu, čo možno najväčšieho možného objemu finančných prostriedkov od investorov, čím sa takto snažili získať prospech vo výške niekoľkých stoviek tisíc eur.

Všetky horeuvedené fiktívne prípady, rýdzo formálne napĺňajú skutkovú podstatu trestného činu podvod. Zároveň však nie všetci budú súhlasiť s tvrdením, že všetky skutky sú podvodom podľa § 221 Trestného zákona. V každom je viditeľné konanie páchatel'a, postavenie obeť resp. poškodeného ako aj konanie, ktoré má formu uvádzania do omylu resp. využitia omylu. Na druhej strane, ale pri každom prípade vidíme iný spôsob konania podozrivej osoby a to v podobe internetovej komunikácie, písomného či telefonického kontaktu, ako aj „face to face“ jednanie či dokonca spolužitia. Z hľadiska kvality môžeme posudzovať konanie na veľmi širokej škále od neoveriteľná/ť ažko uveriteľná podvodná informácia až po overiteľná/overená dôveryhodná avšak podvodná informácia. Taktiež môžeme pozorovať prítomnosť osôb odborne spôsobilých - konateľ spoločnosti,¹² cez osoby obzvlášť zraniteľné¹³, či osoby emočne citlivé.

V zásade a vo všeobecnosti platí, že páchatelia zneužívajú či už bezbrannosť (vyvolanú alebo využitú), naivitu, prípade ziskuchtivosť poškodených osôb a kvalitu vlastného podvodného konania prispôbujú úrovni obeť. Zároveň platí, že páchatelia musia zvoliť taký (minimálny) spôsob, ktorý im umožňuje dosiahnuť z protiprávnej činnosti majetkový prospech. Aj uvedené musíme mať na pamäti pri posudzovaní trestnosti skutku¹⁴.

V spomenutých prípadoch A – E však nemožno na základe zákonných a jednotných kritérií určiť, či sa jedná o trestnoprávny podvod resp. civilnoprávny spor. Máme za to, že schematické

¹² § 135a Obchodného zákonníka „Konatelia sú povinní vykonávať svoju pôsobnosť s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov. Najmä sú povinní zaobstarat' si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia, zachovávať mlčanlivosť o dôverných informáciách a skutočnostiach, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu alebo ohroziť jej záujmy alebo záujmy jej spoločníkov, a pri výkone svojej pôsobnosti nesmú uprednostňovať svoje záujmy, záujmy len niektorých spoločníkov alebo záujmy tretích osôb pred záujmami spoločnosti.“

¹³ § 2 ods. 1 písm. c) bod 2 zákona o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých predpisov („osoba staršia ako 75 rokov)

¹⁴ Autor má za to, že aj samotný „pomerový rozdiel“ medzi kvalitou páchanej trestnej činnosti a kvality úrovne v ktorej sa ešte poškodený mohol ubrániť podvodnému konaniu, ako aj pochopenie minimálneho podvodného konania, ktoré vystačí páchatel'ovi k majetkovému prospechu, je pre posúdenie vyhodnocovaných okolností relevantný.

poukazy na formálne chápanie jazykového výkladu skutkovej podstaty trestného činu; prehnaného poukazovania na obvyklú mieru opatrnosti či zásadu ultima ratio nevyhovujú zákonným nárokom na posúdenie konania¹⁵. Rozhodnutie o skutku totiž musí prihliadnuť na všetky jemné detaily, každého individuálneho prípadu zvlášť. Takýmito rozhodnými detailmi sa môže zdať napríklad upozornenie odberateľa v prípade D, že požadovaná objednaná akosť musí dosahovať štandardy ISO, inak bude požadovať zľavu resp. tovar bude vrátený; v prípade A sa môže javiť rozhodnou skutočnosť, že fotografie na profile podozrivej osoby nezobrazujú tú istú osobu resp. samotný profil bol nedôsledne vyplnený a zriadený krátko pred kontaktom; prípad C sa nám môže javiť v inom svetle v prípade, ak obdobných obálok týkajúcich sa výhry, poškodený obdržal za niekoľko rokov desiatky alebo v prípade B, že podozrivá osoba takto naraz „chodila“ s ďalšími 3 osobami od ktorých týmto spôsobom vylákala finančné prostriedky či hodnotné dary resp. naopak, že sa v danom prípade jedná o klasický prípad ohrdnutého partnera a pod.

Podľa nás, je podvodné konanie natoľko všeobecné, že nie je možné schematické vyznačenie presnej línie medzi podvodom v trestnoprávnom a civilnoprávnom/správnom zmysle. Presné vyznačenie tejto línie je síce možné, ale jedine a výhradne v individuálnom prípade a v konkrétnom rozhodnutí. Kvalita tohto rozhodnutia nemá a ani nemôže stáť na miere opatrnosti obete či netýkavosti trestného konania, ale na zrozumiteľnom vysvetlení všetkých okolností (teda aj formy konania páchatel'a), ktoré v danom prípade napovedajú, že sa už nejedná len o podvodné konanie ale o kriminálnu činnosť.

Podvodné konanie, z hľadiska svojej šírky ako aj hĺbky konaní páchatel'ov a stavu obetí, si pre zákonné rozhodnutie v individuálnych prípadoch vyžaduje vnútorné pojmové rozvrstvenie tak, aby bolo možné jednak správne popísanie a taktiež zákonné aplikovanie všeobecnej právnej normy na každý individuálny prípad.

Máme za to, že neexistuje žiadna skratka ku kvalitnému posúdeniu podvodného konania bez zohľadnenia všetkých rozhodných okolností, každého individuálneho prípadu. Poctivý prístup si vyžaduje zodpovedné označenie rozhodných okolností, ktoré majú dosah na výsledok konkrétneho rozhodnutia. Zhodnotenie a výber rozhodných okolností nemá mať intuitívnu, náhodnú alebo arbitrárnu povahu, ale musí pochádzať z odborného predporozumenia problematiky podvodného konania, následného starostlivého vyhodnotenia jadra problematiky a prihliadnutia na podstatné detaily či štruktúry, ktoré zásadne posúvajú konkrétnu kauzu do trestnoprávneho spektra posudzovania prípad.

Pre kvalifikované vyhodnotenie či konkrétna situácia je podozrením z trestného činu alebo prípadom klasickej medziľudskej lži, či nemimoriadnym porušením zmluvných podmienok je nevyhnutné podrobné vyhodnotenie všetkých rozhodných skutočností a ich „umiestnenie“ na pomyselnú právnu os, ktorá prechádza od civilného podvodného konania až po páchanie podvodov kvalifikovanou formou. Do posuvu kauzy na takto popísanej právnej osi následne vstupujú viaceré zásady trestného konania ako napr. zásada hospodárnosti trestného konania¹⁶, ktorá najmä v súvislosti s určitými typmi podvodných konaní vystupuje do popredia a ďalej inštitúcie, a právne inštitúty či procedúry, napr. že o trestnosti skutku rozhoduje jedine príslušný súd.

¹⁵ SRHOLEC M. „Autor má za to, že podozrenie z trestného činu, môže mať z trestnoprávneho hľadiska relevanciu jedine, ak takéto podozrenie má OČTK resp. súd, teda tí na ktorých sa viaže zásada *ex officio*... Naopak podozrenie zo strany OČTK musí byť dôvodné a to na základe posúdenia jednotlivých informácií, skutkového a právneho stavu, osoby oznamovateľa, páchatel'a a pod. „*podozrenie musí byť odôvodnené konkrétnymi skutočnosťami zistenými v trestnom konaní*“ [5], teda sa musí jednať aspoň o overiteľnú domnienku. Kvalifikované podozrenie preto nemôže byť totožné so subjektívnym podozrením či názorom. Naopak toto kvalifikované podozrenie musí mať určitú kvalitu, aspoň v podobe dôvodného podozrenia štátneho orgánu...“ bližšie vid' <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a688-trestnopravny-formalizmus-nas-kazdodenny-no-8>

¹⁶ <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a750-trestnopravny-formalizmus-nas-kazdodenny-no-10>

Zhrnutie:

Podľa nás, je posudzovanie podozrenia so spáchania skutku podľa § 221 TZ nevyhnutné posudzovať striktne individuálne. Uvedený postup je nutný z dôvodu vágnosti normatívneho vyjadrenia ako aj všeobecnej skutkovej podstaty. V príslušnom posudzovaní či rozhodovaní je nevyhnutné posudzovať všetky rozhodné okolnosti podvodného konania, ktoré je potrebné dôsledne špecifikovať (overiteľné nepravdivé informácie; hrubo skresľujúce údaje; neoveriteľné údaje apod.), ako aj vzťahu či statusu podvedenej či poškodenej osoby, spôsobu konania páchatel'a a ďalších skutočností, ktoré vo vzájomných súvislostiach a v celosti umožňujú jednak uchopenie danej kauzy a jej následné zodpovedné vyhodnotenie v právnych a inštitucionálnych medziach¹⁷ a umožňujú tak prijatie kvalifikovaného záveru, či podvodné konanie subsumovateľné pod skutkovú podstatu trestného činu § 221 TZ podvod, nabralo pre rozhodné okolnosti kriminálny rozmer v podobe naplnenia všetkých obligatórnych znakov skutkovej podstaty trestného činu¹⁸.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Práca sa zaoberá výkladom skutkovej podstaty trestného činu podvod. V úvode autor približuje súčasné vektory výkladu a aplikačných prístupov. Následným poukazom na individualizáciu posudzovania jednotlivých okolností prípadov autor argumentačne vyvažoval schematické prístupy k výkladu práva.

Resumé (v anglickom jazyku)

The work deals with the interpretation of the factual nature of the crime of fraud. In the introduction the author describes the current vectors of interpretation and application approaches. Subsequent reference to the individualization of the assessment of individual circumstances of cases, the autor balanced the schematic approaches to the interpretation of law.

Zoznam bibliografických odkazov:

BLAŽEK, R. Povinná miera opatrnosti – kedy áno, kedy nie. Zo súdnej praxe, 5/2017

ČENTES, J. a kol. Trestný zákon, Veľký komentár, Bratislava: Eurokodex. 2020. 1024 s. ISBN 978-80-8155-0966

ČENTÍK, T. Kde sú hranice aplikácie princípu ultima ratio v trestnom práve?; dostupné na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a405-kde-su-hranice-aplikacieprincipu-ultima-ratio-v-trestnom-prave>

HAMRANOVÁ, D. Trestný čin podvodu v zmysle rozhodovacej praxe orgánov činných v trestnom konaní a súdov; dostupné na [file:///C:/Users/srholec1304599/Downloads/online-afi-1-2020-hamranov%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/srholec1304599/Downloads/online-afi-1-2020-hamranov%20(2).pdf)

ŠAMKO, P. Trestný čin podvodu, komentár s judikatúrou, Bratislava: Iura edition, 2012. 288 s. ISBN 978-80-8078-553-6

ŠAMKO, P. Podvod, miera opatrnosti poškodeného, predmíchovská judikatúra; dostupné na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a78-podvod-miera-opatrnosti-poskodeneho-predmichovska-judikatur>

¹⁷ Uvedené právno-teoretické vymedzenie spôsobu vyhodnocovania podvodného konania, je všeobecné a samo o sebe nechráni pred nevhodným výkladom v individuálnom prípade. Naopak pri dobromyseľnom prístupe k meritu veci, môže napomôcť k zákonnosti a udržateľnosti rozhodnutia, či je alebo nie je posudzovaná kauza trestným činom podvodu.

¹⁸ Autor upriamuje pozornosť na skutočnosť, že každé trestné konanie je nutné vyhodnocovať individuálne. Vyššiu mieru individualizácie je potrebné vyžadovať práve pri všeobecných skutkových podstatách. Z množiny všeobecných skutkových podstát autor ozrejmoval práve trestný čin podvodu ako „učebnicový“ príklad nevyhnutnosti zákonného vyhodnocovania aj netrestnoprávných súvislostí prípadu.

ŠAMKO, P. Princíp ultima ratio. Významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre? dostupné na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a215-princip-ultima-ratio.-vyznamne-interpretacne-pravidlo-alebo-prehnany-sudny-aktivizmus-bez-opory-v-zakone-a-judikature>

ŠAMKO, P. Trestné činy poškodzujúce veriteľov, Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. 370 s. ISBN978-80-571-0113-0

ŠAMKO, P. Základné východiská princípu ultima ratio; dostupné na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a288-zakladne-vychodiska-principu-ultima-ratio>

Trestné právo ako ultima ratio – hmotnoprávne a procesnoprávne aspekty Bratislava: UK, 2016, 267 s. ISBN 978-80-7160-436-5

Kontaktné údaje:

kpt. JUDr. Miroslav Srholec
vyšetrovateľ

OR PZ Košice - okolie

Odbor kriminálnej polície

2. oddelenia vyšetrovania na

Trieda SNP č. 35, Košice

t. č. 09619 268 46

e-mail: miroslav.srholec@minv.sk

PODMIENEČNÝ ODKLAD VÝKONU TRESTU ODŇATIA SLOBODY AKO ALTERNATÍVA K TRESTU ODŇATIA SLOBODY¹

prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

JUDr. Daniel PETRIČKO, PhD.
Okresný súd Michalovce

Anotácia

Autori sa v článku zameriavajú na právnu úpravu podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody ako jedného z prejavov restoratívnej justície. Aj napriek uplatňovaniu restoratívnej justície naprieč štátmi západného sveta, koncept trestného práva v podmienkach Slovenskej republiky stojí stále na princípoch a ideách retributívnej justície. To má odzrkadlenie vo vysokom náraste väzenskej populácie, čo predstavuje prílišnú záťaž ekonomiky Slovenskej republiky a zároveň preukazuje nedostačujúce výsledky. Určitou protiváhou k zvýšenej kriminalizácii a s ňou súvisiacim prílišným väznením je presadzovanie alternatív k nepodmienečnému trestu odňatia slobody. Z toho dôvodu sa autori v texte venujú podmienenému odkladu výkonu trestu odňatia slobody a to v teoretickej rovine, prostredníctvom podrobnej právnej analýzy dotknutých zákonných ustanoví, ako aj zároveň z pohľadu aplikačnej praxe.

Kľúčové slová

restoratívna justícia, alternatívne tresty, alternatíva, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody

Annotation

The authors focus on the legal regulation of conditional suspension of imprisonment as one of the expressions of restorative justice. Despite the application of restorative justice across the countries of the Western world, the concept of criminal law in the conditions of the Slovak Republic is still based on the principles and ideas of retributive justice. This is reflected in the high growth of the prison population, which represents an excessive burden on the economy of the Slovak Republic and at the same time shows insufficient results. Promoting alternatives to unconditional imprisonment is a counterbalance to increased criminalization and the associated excessive imprisonment. For this reason, the authors deal with the conditional suspension of imprisonment in a theoretical level, through a detailed legal analysis of the concerned legal provisions, as well as from the point of view of application practice.

Key words

restorative justice, alternative penalties, alternative, conditional suspension of imprisonment

Úvod

Potreba postupného presadzovania prvkov restoratívnej justície bola reflektovaná už v náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky so sp. zn.: PL. ÚS 106/2011 zo dňa 28. novembra 2012. V jeho intenciách by „bolo žiaduce, aby sa do budúcnosti zákonodarca vysporiadal so všeobecne rozšírenou zjednodušenou mylnou predstavou, v zmysle ktorej prísne trestanie predstavuje zaručený recept na zníženie kriminality, pričom páchatel' by v podstate mal byť potrestaný nie ako občan majúci základné práva a slobody, ale ako nepriateľ spoločnosti.“

Dotknutá problematika bola stredom pozornosti projektu APVV-0179-12 „Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky“. Výsledky získané realizáciou tohto projektu boli prezentované vďaka tretej medzinárodnej vedeckej konferencii „Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov“, konanej 4. mája 2017 v Trnave. S výnimkou záverečných výstupov bola publikovaná monografia „Alternatívne tresty“ (T. Strémy, J. Klátik, M. Vráblová²³), ktorá predstavuje prínos nie iba pre právnu prax, akademickú obec ale

¹ Tento príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0791/20 „Zásady trestného práva hmotného vo vire času – 15 rokov od rekodifikácie trestných kódexov“.

² Strémy, T., Kurilovská, L., Vráblová, M.: Restoratívna justícia. Praha: Leges, 2015, 344 s.

³ Strémy, T., Klátik, J.: Alternatívne tresty. Bratislava: C. H. Beck, 2018. 288 s.

aj pre aktualizáciu samotnej výučby trestného práva hmotného a procesného, kriminológie a penológie.

Okrem iného bola danej téme venovaná časť projektu VEGA č. 1/0791/20 „Zásady trestného práva hmotného vo víre času – 15 rokov od rekodifikácie trestných kódexov“, v rámci ktorého bol vypracovaný prof. JUDr. Tomáša Strémy, PhD. s názvom „Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody v podmienkach Slovenskej republiky.“

I. Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody

Inštitút podmienečného odloženia výkonu trestu predstavuje isté zmiernenie prísnosti ukladanej sankcie a je jednou z alternatív k uloženiu nepodmienečného trestu odňatia slobody. V rámci tohto inštitútu sa ukladá tzv. sudcovská individualizácia trestu. Výkon uloženého trestu odňatia slobody bude odložený s uložením primeranej skúšobnej doby v prípade, že bude mať súd za to, že nie je nevyhnutné pôsobiť na páchatel'a nepodmienečným trestom a že jeho nápravu, resp. účel trestu ako taký možno dosiahnuť aj miernejšími prostriedkami.

Súd môže k aplikácii tohto inštitútu pristúpiť v prípade, že to odôvodňujú konkrétne okolnosti, ktoré právna úprava vymenováva demonštratívnym spôsobom. Pôjde o okolnosti týkajúce sa osoby páchatel'a, najmä jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje. Pri posudzovaní doterajšieho života bude významné, či spáchanie trestného činu, za ktorý ho súd odsudzuje, bolo len výnimočným vybočením zo spoločenských noriem, a či dosiaľ táto osoba viedla riadny život. Pri posudzovaní, či osoba viedla riadny život zaváži najmä, či bola dosiaľ trestaná v rámci trestného konania, ale rovnako môže aj zavážiť, závisiac od povahy veci, predchádzajúce uloženie sankcií v rámci administratívneho trestania.

Čo sa týka posúdenia prostredia, v ktorom žije a pracuje, typickými okolnosťami, ktoré budú významné pri rozhodovaní súdu, budú, či je osoba zamestnaná, či sú iné osoby finančne závislé od páchatel'a (napr. deti, rodičia, manžel, manželka). Čo sa týka okolností prípadu, typickými otázkami, ktorých zodpovedanie by malo zavážiť, sú, aká je miera účasti na spáchaní trestného činu (napr. v prípade účasti), aká je miera zavinenia, ktorou je kryté konanie páchatel'a alebo okolnosti, ktoré predchádzali spáchaniu trestného činu. Pri zistení týchto okolností musí súd dôkladne zvážiť, či je vytvorený predpoklad, že účel trestu, konkrétne ochrana spoločnosti a náprava páchatel'a, bude môcť byť dosiahnutý aj uložením podmienečného trestu – nejedná sa o samoúčelné posudzovanie súdu.

V rámci právnej úpravy je obsiahnutá problematika recidívy v rámci skúšobnej doby predchádzajúceho podmienečného odsúdenia, resp. v skúšobnej dobe podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody. V rámci nej sa explicitne vylučuje možnosť opätovného uloženia podmienečného trestu v prípade spáchania úmyselného trestného činu. Použitím argumentu a contrario môžeme dospieť k záveru, že v prípade odsúdenia za nedbanlivostný trestný čin, opätovné odloženie výkonu trestu odňatia slobody možné bude. Dané však nemožno chápať ako povinnosť súdu uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody v prípade, že páchatel' sa dopustil úmyselného trestného činu v rámci skúšobnej doby predchádzajúceho odsúdenia, prípadne skúšobnej doby podmienečného prepustenia. V prípade, že by súd mal za to, že pôsobenie nepodmienečným trestom odňatia slobody na páchatel'a by bolo neprimerane prísne, a to napriek tomu, že sa ďalšieho trestného činu dopustil v skúšobnej dobe podmienečného odsúdenia alebo podmienečného prepustenia, v prípade, že sú na to splnené podmienky, môže uložiť jeden z alternatívnych trestov. Konkrétne bude možné uložiť trest povinnej práce vo výmere od 40 do 300 hodín pri prečinoch, za ktoré zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody, ktorého horná hranica sadzby trestu odňatia slobody nepresahuje 5 rokov, v prípade, že s tým páchatel' súhlasí. Taktiež bude možné uložiť peňažný trest ako samostatný, a to rovnako v prípade prečinov, keď vzhľadom na povahu spáchaného prečinu a možnosť nápravy páchatel'a súd neuloží trest odňatia slobody.

Podmienky na uloženie peňažného trestu ako samostatného trestu nebudú splnené v prípade, že by sa uložením peňažného trestu zmarila možnosť náhrady škody spôsobenej trestným

činom a v prípade, že je zrejmé, že ho odsúdený nebude schopný zaplatiť. V prípade závažnejších trestných činov (pri zločinoch) bude možné uložiť trest domáceho väzenia. Trest domáceho väzenia je možné uložiť až na 4 roky pri trestných činoch s hornou hranicou trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom neprevyšujúcou 10 rokov. Kľúčovým na uloženie trestu domáceho väzenia bude zistenie, či sú splnené podmienky výkonu kontroly technickými prostriedkami, ktoré sa obligatórne nariaďuje. Zisťovanie, či sú splnené podmienky na elektronický monitoring, vykoná šetrením probačný a mediačný úradník na mieste.

V prípade, že súd povolí podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, je povinný určiť skúšobnú dobu v trvaní najmenej 1 rok a najviac 5 rokov. Skúšobná doba začne plynúť deň nasledujúci po dni, kedy rozsudok nadobudol právoplatnosť, pričom v prípade, že by odsúdený bol vo výkone trestu nepodmienečného trestu odňatia slobody, resp. vo výkone väzby, skúšobná doba bude spočívať a začne plynúť, resp. bude pokračovať po prepustení odsúdeného na slobodu.

Ak súd zistí, že odsúdený v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia viedol riadny život a splnil si uloženú povinnosť nahradiť škodu spôsobenú trestným činom, zaplatil dlh, resp. zameškané výživné a dodržal uložené povinnosti a obmedzenia podmieneného odsúdenia podľa § 51 ods. 3 a 4 TZ, súd je povinný vysloviť, že odsúdený sa v rámci skúšobnej doby osvedčil. Ak však odsúdený porušil podmienky podmieneného odsúdenia, a to či už uložené povinnosti alebo obmedzenia, prípadne si nespĺnil povinnosť nahradiť spôsobenú škodu alebo zaplatiť dlh, resp. zameškané výživné prípadne iným spôsobom nevedol riadny život, súd rozhodne, že sa odsúdený neosvedčil, pričom tak môže urobiť aj počas trvania skúšobnej doby. Typickým dôvodom, ktorý bude viesť súd k záveru, že sa obvinený neosvedčil v rámci podmieneného odsúdenia, bude skutočnosť, že sa v skúšobnej dobe dopustil ďalšieho trestného činu. K takémuto záveru ho môže viesť napríklad aj skutočnosť, že sa dopustil iných porušení zákona, a to napríklad priestupkov, iných správnych deliktov alebo disciplinárnych deliktov, prípadne nejakých závažnejších porušení pracovnej disciplíny. Samozrejme bude nevyhnutné, aby súd skúmal závažnosť porušenia právnych predpisov, okolnosti tohto porušenia a aj mieru zavinenia odsúdeného. Každý prípad je nutné posudzovať jednotlivo a individuálne vyhodnocovať.

V situáciách, kedy sa odsúdený nachádza vo výkone trestu odňatia slobody, súd rozhodne tak, aby výkony trestov odňatia slobody nasledovali plynule za sebou. Uvedené samozrejme platí v prípade, ak súd v rámci výkonu trestu odňatia slobody rozhodne, že sa odsúdený neosvedčil v rámci skôr uloženej skúšobnej doby podmieneného odsúdenia.

Za istých výnimočných okolností môže súd rozhodnúť o tom, že ponechá podmienené odsúdenie v platnosti, a to napriek tomu, že odsúdený dal súdu príčinu, aby rozhodol o vykonaní trestu odňatia slobody. Súd v prípade, ak bude mať za to, že závažnosť porušenia podmienok podmieneného odsúdenia nebola taká, aby musel na odsúdeného pôsobiť nepodmienečným trestom odňatia slobody, môže rozhodnúť, že ponechá toto podmienené odsúdenie v platnosti, pričom zároveň môže rozhodnúť o predĺžení skúšobnej doby, a to najviac o 2 roky, pričom nikdy nesmie dĺžka skúšobnej doby presiahnuť dobu 5 rokov. Zároveň môže súd rozhodnúť, že nad odsúdeným ustanoví probačný dohľad a uloží dosiaľ neuložené povinnosti a obmedzenia špecifikované v § 51 ods. 3 a 4.

Zákon upravuje prekluzívnu lehotu, v rámci ktorej môže súd rozhodnúť o tom, že sa odsúdený neosvedčil. Táto lehota je 1 rok, pričom pokiaľ súd v rámci tejto lehoty nerozhodne bez toho, aby mal na tom obvinený podiel viny (napr. z dôvodu, že si nepreberal zásielky na mieste trvalého bydliska, kde sa aj skutočne zdržiaval, príp. sa nedostavil na predvolanie na súd), nastáva tzv. osvedčenie zo zákona. Po márnom uplynutí jednoročnej lehoty sa má za to, že odsúdený sa osvedčil, a to aj v prípade, ak by inak boli splnené podmienky na nariadenie výkonu trestu odňatia slobody. Jednoročná lehota, ktorá súdu plynie od skončenia skúšobnej doby na rozhodnutie o osvedčení sa, resp. neosvedčení sa a nariadenie výkonu trestu odňatia slobody, neplatí v prípade, ak sa voči odsúdenému vedie ďalšie trestné stíhanie pre iný trestný čin, ktorý odsúdený spáchal v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia. Aj v takomto prípade je súd viazaný lehotou, v rámci ktorej musí rozhodnúť, inak nastáva osvedčenie zo zákona, pričom táto lehota je 2 roky od

uplynutia skúšobnej doby. Uvedené platí aj v prípade, ak by existoval dôvod na rozhodnutie o neosvedčení sa a nariadenie výkonu trestu odňatia slobody. Rovnako to platí aj v prípade, ak by bol po uplynutí tejto lehoty právoplatne odsúdený za ďalší trestný čin spáchaný počas trvania skúšobnej doby podmiennečného odsúdenia.

V prípade rozhodnutia o osvedčení odsúdeného v skúšobnej dobe, resp. v prípade, že sa osvedčil zo zákona, hľadá sa na neho ako keby nebol odsúdený. Teda automaticky dochádza k zahladeniu odsúdenia. V opačnom prípade súd nariadi výkon trestu odňatia slobody, a zároveň musí nariadiť aj spôsob výkonu tohto trestu. Bude teda potrebné, aby súd určil, v akom ústave má odsúdený vykonať tento trest a určiť termín nástupu na výkon trestu odňatia slobody.

II. Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

Ďalšou alternatívou k trestu odňatia slobody je uloženie podmiennečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Jedná sa o situácie, kedy súd uzná, že nie je nutné pôsobiť na páchatel'a nepodmienečným výkonom trestu odňatia slobody, pričom výkon trestu odňatia slobody neprevyšuje 3 roky a zároveň sa určuje probačný dohľad nad správaním odsúdeného v skúšobnej dobe. Pri trestoch odňatia slobody neprevyšujúcich 2 roky súd ukladá probačný dohľad fakultatívne, pri zvyšných trestoch odňatia slobody ukladá súd probačný dohľad obligatórne.

Podmienky určené v § 49 ods. 1 TZ, ktoré umožňujú súdu rozhodnúť o podmiennečnom odklade, zohľadňujú osobu páchatel'a, jeho doterajší život, prostredie, v ktorom žije a pracuje, a okolnosti prípadu, ako napríklad miera účasti na spáchaní trestného činu (napr. v prípade účastníctva), miera zavinenia alebo okolnosti, ktoré predchádzali spáchaniu trestného činu. Podmienka určená v § 49 ods. 2 TZ upravuje otázku recidívy v rámci skúšobnej doby predchádzajúceho podmiennečného odsúdenia, resp. podmiennečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody. V takom prípade nebude možné uložiť opätovne podmiennečný trest odňatia slobody, a to ani s probačným dohľadom. Predmetné ustanovenie explicitne vylučuje možnosť opätovného uloženia podmiennečného trestu v prípade spáchania úmyselného trestného činu, teda možno usudzovať, že v prípade odsúdenia za nedbanlivostný trestný čin, opätovné odloženie výkonu trestu odňatia slobody možné bude.

V prípade, ak súd povolí podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, je povinný určiť skúšobnú dobu v trvaní najmenej 1 rok a najviac 5 rokov a zároveň určiť obmedzenia a povinnosti, ktoré je odsúdený povinný dodržiavať. Demonštratívny výpočet týchto obmedzení je uvedený v § 51 ods. 3 a 4 TZ. Skúšobná doba začne plynúť deň nasledujúci po dni, kedy rozsudok nadobudol právoplatnosť, pričom v prípade, ak by odsúdený bol vo výkone trestu nepodmienečného trestu odňatia slobody, resp. vo výkone väzby, skúšobná doba bude spočívať a začne plynúť, resp. bude pokračovať po prepustení odsúdeného na slobodu.

S povinnosťami a obmedzeniami sa stretávame už v Trestnom zákone z roku 1961, kde ustanovenie § 44 ods. 4 TZ 1961 pojednávalo o výchovných opatreniach. Tam uvedený taxatívny výpočet povinností a obmedzení priniesla aplikačná prax a mnoho z nich sa zachovali až dodnes. Vychádzali zo skúseností, že k páchaniu trestnej činnosti dochádzalo po požití alkoholických nápojov, prípadne v zariadeniach, kde sa takéto nápoje predávali. V písmene b) zákonodarca zadefinoval možnosť akejsi nápravy či refundácie za spôsobený následok trestného činu. Uvedené možno považovať za prvopočiatok zavádzania nových inovatívnych prvkov do koncepcie trestania páchatel'ov. Uvedené obmedzenia platili až do 31. decembra 2005.

Trestný zákon priniesol taxatívne vymedzenie pojmu „povinnosti a obmedzenia“. Okrem toho ponechal slovíčkom „najmä“ sudcovskú voľnosť pri ich ukladaní. Sudcom umožnil, aby pri rozhodovaní nepaušalizovali ukladanie všeobecných povinností či obmedzení, ale aby ich vytvorili tzv. na mieru. Pôvodné znenie Trestného zákona definovalo povinnosti a obmedzenia v § 51 ods. 3 a 4.

Obmedzenia zákonodarca zadefinoval najmä ako zákaz a) návštev športových alebo iných hromadných podujatí, b) požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok, c) stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchatel'a negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchateľmi alebo účastníkmi na trestnom čine, d) vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal, e) účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávok.⁴

Povinnosti zákonodarca zadefinoval najmä ako príkaz a) nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydli'a poškodeného, b) vyst'ahovať sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil, c) nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu, d) zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané výživné, e) osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému, f) v skúšobnej dobe získať určitú pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze, g) podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu, h) podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie, i) podrobiť sa v skúšobnej dobe psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve, j) zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie.⁵

K zmene došlo zákonom o organizovaní VŠP, účinným od 1. februára 2014. Túto zmenu však nemožno považovať za zásadnú, keďže došlo iba k miernej úprave. Ustanovenie § 51 ods. 3 písm. a) TZ zmenilo svoj názov z predchádzajúceho zákazu návštev športových alebo iných hromadných podujatí na zákaz účasti na určených verejných podujatiach. V prípade povinností však skôr uvedenou novelou došlo k doplneniu a vytvoreniu novej povinnosti, a to v písmene k), ktorá spočíva v povinnosti dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených prípadoch aj opakovane.⁶ Novela č. 398/2015 Z. z. priniesla doplnenie o nové obmedzenie spočívajúce v zákaze kontaktu s určenou osobou v akejkoľvek forme vrátane kontaktovania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo inými obdobnými prostriedkami.⁷ Touto novelou sa upravil aj § 51 ods. 4 písm. a) TZ, keď sa z príkazu nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydli'a poškodeného vypustilo slovné spojenie „obydlie poškodeného“ a nahradilo sa obydli'm určenej osoby alebo v určenom mieste, kde sa takáto osoba zdržuje alebo ktoré navštevuje.⁸ Nakoniec novelou č. 214/2019 Z. z., účinnou od 1. augusta 2019, došlo k doplneniu novej povinnosti spočívajúcej v príkaze zdržiavať sa v určenom čase na určenej adrese.⁹

Osobitnou kategóriou trestnej justície je sankcionovanie mladistvých páchatel'ov. Naš právny systém nemá samostatnú hmotnoprávnu normu venujúcu sa mladistvým páchatel'om. Preto je problematika trestnej zodpovednosti a s tým spojených náležitostí súčasťou Trestného zákona. Sankcionovanie mladistvých páchatel'ov má osobitný ráz, a preto aj v prípade použitia primeraných obmedzení alebo povinností je v Trestnom zákone využitý mierne odlišný režim ich použitia. Osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých sú vo vzťahu špeciality k ďalším ustanoveniam všeobecnej časti Trestného zákona. Konkretizuje sa tak ústavný princíp osobitnej starostlivosti, ktorú spoločnosť venuje mládeži, vyjadrenej v čl. 41 ods. 1 Ústavy SR. Každú trestnú vec mladistvého treba riešiť individuálne, so zreteľom na osobnosť mladistvého a potreby poškodeného.¹⁰ Tak ako aj v prípade dospelého páchatel'a, aj mladistvému páchatel'ovi možno uložiť tresty a ochranné opatrenia. Popri treste a ochrannom opatrení môžu byť mladistvému páchatel'ovi uložené aj výchovné opatrenia vzhľadom na jeho osobnosť a závažnosť spáchaného

⁴ Ustanovenie § 51 ods. 3 TZ v znení účinnom od 1. januára 2005 do 31. januára 2014.

⁵ Ustanovenie § 51 ods. 4 TZ v znení účinnom od 1. januára 2005 do 31. januára 2014.

⁶ Ustanovenie § 51 ods. 4 písm. k) TZ v znení účinnom od 1. februára 2014.

⁷ Ustanovenie § 51 ods. 3 písm. f) TZ v znení účinnom od 1. januára 2016

⁸ Ustanovenie § 51 ods. 4 písm. a) TZ v znení účinnom od 1. januára 2016.

⁹ Ustanovenie § 51 ods. 4 písm. b) TZ v znení účinnom od 1. augusta 2019.

¹⁰ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, s. 478.

činu a ďalšie významné skutočnosti. Výchovné opatrenia sú zadefinované ako výchovné povinnosti a obmedzenia a napomenutie s výstrahou. Súd teda môže v zmysle § 107 ods. 1 TZ mladistvému páchatel'ovi uložiť výchovné povinnosti a obmedzenia najmä aby:

- a) sa podrobil probačnému dohľadu vykonávanému probačným a mediačným úradníkom,
- b) býval s rodičom alebo s iným dospelým, ktorý je zodpovedný za jeho výchovu,
- c) sa usiloval o vyrovnanie s poškodeným,
- d) nahradil podľa svojich síl škodu spôsobenú trestným činom alebo inak prispel k odstráneniu následku trestného činu,
- e) vykonal bezplatne vo voľnom čase spoločensky prospešnú činnosť,
- f) sa podrobil liečeniu škodlivej závislosti,
- g) sa podrobil vo svojom voľnom čase programu sociálneho výcviku, psychologickému poradenstvu, psychoterapeutickému, vzdelávaciemu, doškolo'ovaciemu, rekvalifikačnému alebo inému vhodnému programu na rozvíjanie jeho sociálnych zručností a osobnosti mladistvého, ktorý nie je probačným programom.¹¹

Obmedzenia a povinnosti zákonodarca v aktuálnej právnej úprave zaradil pod časť s názvom Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Možno teda konštatovať, že probačný dohľad je úzko prepojený na povinnosti a obmedzenia, resp. naopak. Základnou ideou celého podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom je skutočnosť, že páchatel'ovi závažnejšieho trestného činu, ktorému nemožno uložiť klasický model podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, je umožnená takáto forma. Táto forma však v sebe zahŕňa prísnejšiu verziu, ktorá je podmienená dohľadom za obligatórneho použitia obmedzení či povinností. Práve obmedzenia a povinnosti mali byť hlavnou myšlienkou prísnejšej verzie podmienečného odkladu a kontrolu ich plnenia má napĺňať probačný dohľad. Prax nám však ukázala opak. Probačný dohľad sa stal prioritou a obmedzenia a povinnosti súčasťou dohľadu. Uvedené však nemožno považovať za správne, keďže pri prísnejšej verzii podmienečného odkladu, akým je odklad podľa § 51 TZ, sa práve obmedzenia a povinnosti stávajú nástroj zvýšenej kontroly nad odsúdeným. Samotný probačný dohľad má mať formu kontroly dodržiavania týchto obmedzení a povinností. Samotné stretávanie sa páchatel'a s probačným a mediačným úradníkom by samo osebe nemalo taký dopad ako dohľad za účelom kontroly obmedzení a povinností.

Zákon neobsahuje žiadne obmedzenie pri ukladaní primeraných obmedzení alebo povinností. Primerané obmedzenia a povinnosti sú demonštratívne vypočítané. Vzhľadom na takýto výpočet obmedzení a povinností nie je vylúčené, aby súd páchatel'ovi uložil aj iné primerané obmedzenia alebo povinnosti, či už vedľa tých, ktoré sú uvedené v § 51 ods. 3 a 4 TZ, alebo aj namiesto nich. Súd môže popri sebe uložiť viacero primeraných obmedzení alebo povinností, alebo kombinovať primerané obmedzenia s primeranými povinnosťami, ak to bude v konkrétnom prípade potrebné a vhodné. Ich demonštratívnym výpočtom sa tak súdu ponecháva širší priestor na to, aby mohol pružne reagovať na výskyt aktuálnych kriminogénnych faktorov, prípadne uložil aj také opatrenia, ktoré si bude vyžadovať potreba, aby páchatel' viedol riadny život. Pri ukladaní obmedzení a povinností však súd musí mať na pamäti splnenie istých požiadaviek, a to najmä požiadavky primeranosti a určitosti.¹²

V zmysle uznesenia Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 7 Tdo 892/2016 zo dňa 30. novembra 2016 „Podle § 85 odst. 2 tr. zákoníku může soud uložit podmíněně odsouzenému, nad kterým byl

¹¹ Ustanovenie § 107 ods. 1 TZ.

¹² BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1130.

vysloven dohled, přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 tr. zákoníku směřující k tomu, aby vedl řádný život. Smyslem tohoto ustanovení je podpořit vedení řádného života ve zkušební době uložením přiměřeného omezení nebo povinnosti nad rámec obvyklý. Podstatou přiměřených omezení a přiměřených povinností, které mohou být pachateli uloženy za tím účelem, aby vedl řádný život, jsou určité zásahy do svobody jednání a rozhodování pachatele ve zkušební době.¹³

Pri ukladaní primeraných obmedzení a povinností sa má súd usilovať o dosiahnutie základného cieľa, a to, aby páchatel' v skúšobnej dobe viedol riadny život. Uložené obmedzenia a povinnosti nesmú sledovať iný účel, napríklad výchovné pôsobenie na ostatných členov spoločnosti alebo zastrášenie. Uloženie primeraných obmedzení alebo povinností je v prípade podmieneného odsúdenia s probačným dohľadom na úvahe súdu, no je obligatónnym rozhodnutím (porovnaj dikciu § 51 ods. 2 TZ posledná veta „zároveň súd uloží obmedzenia alebo povinnosti...“). Primerané obmedzenie treba v súdnej praxi chápať ako integrálnu súčasť podmieneného odsúdenia s probačným dohľadom, ktoré môže, ak je vhodné uložené, účinne prispieť k prehĺbeniu prevýchovnej funkcie podmieneného odkladu výkonu trestu s probačným dohľadom (k tomu porovnaj R IV/1968). Vzhľadom na výchovný charakter podmieneného odsúdenia by malo byť ukládanie vhodných primeraných obmedzení alebo povinností v záujme súdu i spoločnosti ako celku.¹⁴

„Otázku splnenia podmienok pre rozhodnutie súdu o osvedčení sa odsúdeného v skúšobnej dobe s uloženým probačným dohľadom podľa § 52 ods. 1 Tr. zák. nemožno zužovať len na skúmanie riadneho života odsúdeného počas skúšobnej doby a splnenie súdom uložených obmedzení a povinností (§ 51 ods. 3, ods. 4 Tr. zák.), nakoľko by sa strácal rozdiel medzi podmieneným odkladom výkonu trestu odňatia slobody podľa § 49 Tr. zák. a podmieneným odkladom výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom podľa § 51 Tr. zák. Dodržiavanie podmienok probačného dohľadu je nevyhnutným predpokladom pre rozhodnutie o osvedčení sa odsúdeného v skúšobnej dobe. Závažné porušenie podmienok probačného dohľadu, prípadne sústavné menej závažné porušovanie podmienok probačného dohľadu zo strany odsúdeného, je naopak dôvodom na rozhodnutie o neosvedčení sa odsúdeného v skúšobnej dobe.“¹⁵

Základnou požiadavkou pri ukladaní primeraných obmedzení alebo povinností je ich primeranosť a určitosť. Primeranosť sa musí vzťahovať na zákonný účel takýchto obmedzení a povinností, t. j. musí smerovať k tomu, aby podmienenčne odsúdený viedol riadny život. Primeranosť sa musí vzťahovať aj na povahu podmieneného odsúdenia, pretože primerané obmedzenia a povinnosti sú jeho integrálnou súčasťou, ako aj na spáchaný trestný čin, za ktorý bol páchatel' uznaný vinným. Ide predovšetkým o také opatrenia, ktoré umožnia odstrániť príčiny, podmienky alebo príležitosti na opätovné spáchanie trestného činu, ktorého sa páchatel' dopustil. Tieto obmedzenia alebo povinnosti majú pôsobiť najmä na odstránenie kriminogénnych faktorov zo života páchatel'a. Nie sú prípustné také obmedzenia a povinnosti, ktoré by presahovali rámec podmieneného odsúdenia alebo by boli v rozpore s podstatou jeho režimu, teda s prevýchovou páchatel'a v podmienkach života na slobode – napríklad príkaz, aby sa odsúdený v skúšobnej dobe hlásil orgánom polície, aby nemenil bydlisko, aby zmenil zamestnanie a pod. (k tomu porovnaj R II/1967). Za neprimerané by mohli byť považované aj obmedzenia alebo povinnosti, ktoré nemajú nič spoločné so spáchaným trestným činom a nie sú úmerné stupňu závažnosti trestného činu.¹⁶

¹³ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 30. novembra 2016, sp. zn. 7 Tdo 892/2016.

¹⁴ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1130.

¹⁵ R 58/2016.

¹⁶ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1130.

III. Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a jeho aplikácia v praxi

V rámci zamerania na aplikačnú prax sme zosumarizovali štatistiku ukladania podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, v rámci odkladu s uložením probačným dohľadom. Jedná sa o štatistiku ich ukladania za obdobie rokov 2010 – 2020.

Rok	Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody	Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom
2020	13 644	2 113
2019	15 040	2 378
2018	16 153	2 102
2017	16 639	1 635
2016	15 738	1 263
2015	16 421	1 431
2014	19 090	1 577
2013	20 920	1 781
2012	19 817	1 486
2011	18 936	2 166
2010	20 263	–

Tabuľka č. 1¹⁷

Z vyššieho uvedeného môžeme konštatovať, že aj napriek relatívne vysokému zastúpeniu podmienečných trestov v aplikačnej praxi vidíme v posledných pár rokoch skôr klesavú tendenciu ich ukladania. To môže mať súvis s určitým strachom z udeľovania alternatívnych trestov, čo má však dopad na samotnú realizáciu týchto inštitútov v praxi. To *de facto* vyúsťuje k vytváraniu určitej bariéry, ktorá bráni pokrokovému presadeniu restoratívnej justície v podmienkach Slovenskej republiky.

IV. Záver

Problematika restoratívnej justície je aktuálna v prostredí slovenskej právnej úpravy už dlhšie obdobie. Nový Trestný zákon z roku 2005 síce prináša komplexnú právnu úpravu určitých inštitútov, prostredníctvom ktorých dochádza k postupnej aplikácii restoratívnej justície, avšak s poukázaním na aplikačnú prax je stále potrebné vyvíjať snahu o zníženie značnej dominancie retributívnej justície a tým doceliť postupné presadzovanie inštitútov restoratívnej justície.

¹⁷Zdroj: https://web.acmssr.sk/wpcontent/uploads/2021/Statisticka_rocenka_2020/I.%20Trestn%C3%A1%20agenda_2020.pdf

<https://web.ac-mssr.sk/statisticka-rocenka-2019/>
<https://web.ac-mssr.sk/statisticka-rocenka-2018/>
<https://obcan.justice.sk/statistika/report/38/tabulka>
https://www.justice.gov.sk/stat/roc/12/I/I_10_2011.pdf
https://www.justice.gov.sk/stat/roc/12/I/I_51_2011.pdf
https://www.justice.gov.sk/stat/roc/11/I/I_10_2010.pdf

Presadenie alternatív k nepodmienečnému trestu odňatia slobody či už v rámci súdnictva, všeobecnej praxe ale aj samotnej verejnej mienky si vyžaduje poukázanie na pozitívne vplyvy alternatívnych trestov na resocializáciu páchatel'ov ako aj vyvíjať snahu zmeny nazerania na obeť len ako na poškodeného.

Vyššie uvedené sa odvíja od skutočností ako sú:

- pozitívne využívanie elektronického systému monitoringu osôb (ESMO) na Slovensku,
- získanie presvedčivých vedeckých dôkazov, že alternatívne tresty na Slovensku dostatočne ovplyvňujú resocializáciu páchatel'a
- implementácia odporúčaní Európskej únie na úseku trestnej politiky rozvíjajúcej princípy slobody, bezpečnosti, spravodlivosti, demokracie vrátane prehlbovania ľudských práv a slobôd,
- zmena verejnej mienky, zatiaľ naklonenej k retribúcii, k jej rovnováhe s restoratívnou justíciou a praktická participácia komúnit na ich výkone,
- zapojenie kvalifikovaných odborníkov a inštitúcií do resocializačného procesu s dôrazom na personálny rozvoj a odbornú kompetenciu pracovníkov probačnej s mediačnej služby.

Literatúra:

1. Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1130.
2. Dianiška, G. et. al. Kriminológia. 3 rozšírené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 408 s. ISBN 978-80-7380-620-0.
3. Gřivna, T., Scheinost, M., Zoubková, I. Kriminologie. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 588 s. ISBN 978-80-7598-554-5.
4. Ivor, J., Polák, P., Záhora, J. Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, s. 478.
5. Jalč, A.: Spolupráca s probačnými a mediačnými úradníkmi a ich aplikácia v procesnej praxi. In. Strěmy, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2015, s. 88-105.
6. Strěmy, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník s medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, 544 s.
7. Strěmy, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges 2015, 376 s.
8. Strěmy, T., Kurilovská, L., Vřábllová, M.: Restoratívna justícia. Praha: Leges, 2015, 344 s.
9. Strěmy, T., Klátik, J.: Alternatívne tresty. Bratislava: C. H. Beck, 2018. 288 s.

Kontaktné údaje:

prof. JUDr. Tomáš Strěmy, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Šafárikovo námestie č. 6,

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

tomas.stremy@flaw.uniba.sk

JUDr. Daniel Petričko, PhD.

Okresný súd Michalovce

Námestie slobody 1366

071 01 Michalovce

daniel.petricko@justice.sk

VIRTUÁLNE MENY A TRESTNÁ ČINNOSŤ¹

JUDr. Ján ŠANTA, PhD., LL.M., MBA

Úrad špeciálnej prokuratúry GP SR Bratislava

Právnická fakulta TU v Trnave

Anotácia

Predkladaný príspevok sa vo svojom úvode zameriava na základné právne normy Slovenskej republiky a tiež Európskej únie, ktoré upravujú virtuálne meny s konštatovaním, že predmetná právna úprava je zatiaľ vo svojich začiatkoch a najmä na úrovni EÚ sa pripravujú viaceré právne normy dotýkajúce sa kryptoaktív. Jeho obsahom je tiež analýza niektorej trestnej činnosti evidovanej vo svete súvisiacej s virtuálnymi menami, s dôrazom na ekonomickú trestnú činnosť. Autor dochádza k záveru, že takáto trestná činnosť nie je početná, avšak v prípade jej výskytu je ťažko odhaliteľná. V ďalšej časti príspevku autor poukazuje aj na zatiaľ ojedinele sa vyskytujúcu takúto trestnú činnosť v Slovenskej republike.

Kľúčové slová

Virtuálne meny, trestná činnosť, pranie špinavých peňazí, financovanie terorizmu

Annotation

In its introductory part, the article focuses on basic legal norms of both Slovak Republic and the European Union, which regulate cryptocurrencies with the conclusion, that subject regulations are in its beginnings and, especially on EU level, more legal norms are being prepared concerning crypto assets. Its contents also include the analysis of some aspects of criminal activity related to virtual currencies registered in the world, with the emphasis on economical crime. The author concludes that such criminal activities are not numerous, however in case of its existence, it is difficult to expose. In another part of article, the author points to currently rarely occurring activities of such kind in Slovak Republic.

Key words

Virtual currencies, criminal activity, money laundering, financing of terrorism

Úvod

Virtuálne meny, resp. kryptoaktíva sú stále pomerne novým typom virtuálnych aktív, ktoré sa permanentne vyvíjajú. Ich využiteľnosť závisí od jednotlivých typov kryptoaktív. Viacero expertov je skeptických v oblasti využiteľností kryptoaktív ako výmenného prostriedku a následného nahradenia fiat mien (klasických peňazí). Iní vidia slušný potenciál kryptoaktív ako prostriedku udržiavania hodnoty a ako nástroja boja proti inflácií či v oblasti tokenizácie finančných aktív (token možno charakterizovať ako „unit of value“, teda ako digitálnu jednotku, ktorá je nositeľom hodnoty. Token vytvára spoločnosť alebo kryptomenový projekt za účelom riadenia svojho biznis modelu a zároveň zabezpečuje vlastníkom prístup k určitým službám). Práve tokenizácia môže predstavovať zaujímavý nástroj pre financovanie nových investičných či start - upových projektov. Vo svete preto začína byť čoraz viac využívaná.

V právnych predpisoch Európskej únie (EÚ) o finančných cenných papieroch v súčasnosti neexistuje žiadna právna definícia kryptoaktív. Kľúčovým hľadiskom právnej úpravy kryptoaktív je, či môžu byť kvalifikované ako finančné nástroje v **zmysle Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/65/EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi, ktorou sa mení smernica 2002/92/ES a smernica 2011/61/EÚ** (ďalej aj „MiFID II“). MiFID II ustanovuje komplexný regulačný režim upravujúci vykonávanie transakcií s finančnými nástrojmi. Podľa Európskeho orgánu pre bankovníctvo určité kryptoaktíva možno považovať za elektronické peniaze, ak naplnia definičné znaky uvedené v smernici MiFID II. Avšak v súčasnosti väčšina aktivít v súvislosti s kryptoaktívami nespadá pod reguláciu MiFID II a ani pod žiadnu inú.

S cieľom odstrániť túto legislatívnu medzeru Európska únia predstavila návrh **Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o trhoch s kryptoaktívami a o zmene smernice (EÚ) 2019/1937** (ďalej aj „Nariadenie o trhoch s kryptoaktívami“). Má ísť o zatiaľ najzásadnejšiu

¹ Táto práca bola vytvorená v rámci riešenia projektu Vega č. 1/0162/21: Implementácia európskych nástrojov proti praniu špinavých peňazí a na konfiškáciu príjmov z trestnej činnosti v podmienkach Slovenskej republiky

ucelenú reguláciu kryptoaktív. Cieľom predmetného nariadenia je umožniť vznik trhov s kryptoaktívami, ako aj tokenizáciu finančných aktív a širšie využitie kryptoaktív vo finančných službách. Prijatím tohto nariadenia sa má dosiahnuť právna istota spočívajúca v regulácii jednotlivých vzťahov v súvislosti s kryptoaktívami, nastavenie pravidiel spravodlivej hospodárskej súťaže, ako aj ochrana spotrebiteľov.

Pôsobnosť nariadenia je nastavená pomerne široko aj vzhľadom na definíciu kryptoaktíva, ktoré nariadenie o trhoch s kryptoaktívami zavádza v tomto znení: „*Kryptoaktívum je digitálne vyjadrenie hodnoty alebo práv, ktoré možno prenášať a elektronicky uchovávať s použitím technológie distribuovanej databázy transakcií alebo podobnej technológie*“. Uvedená definícia predstavuje pomerne široký diapazón kryptoaktív, ktoré budú spadať pod regulačný rámec nariadenia o trhoch s kryptoaktívami (napr. bitcoin, etherum, dogecoin). Súčasne však Nariadenie o trhoch s kryptoaktívami zo svojej pôsobnosti vylučuje kryptoaktíva, ktoré spadajú pod MiFID II - finančné nástroje.

Z hľadiska slovenskej legislatívy je dôvodným úvodné konštatovanie, že virtuálna mena je podľa § 131 ods. 7 **Trestného zákona** a obdobne podľa **zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení jeho novely zákona č. 279/2020 Z. z.** definovaná ako digitálny nositeľ hodnoty, ktorý nie je vydaný ani garantovaný centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci, nie je nevyhnutne naviazaný na zákonné platidlo a ktorý nemá právny status meny ani peňazí, ale je akceptovaný niektorými osobami ako nástroj výmeny, ktorý možno elektronicky prevádzať, uchovávať alebo s ním elektronicky obchodovať. Za súvisiace právne normy možno považovať **Smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1673 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva a najmä Smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/713 o boji proti podvodom s bezhotovostnými platobnými prostriedkami a proti ich falšovaniu a pozmeňovaniu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/413/SVV**, ktorá v článku 2 písm. d definuje virtuálnu menu obdobne ako Trestný zákon.

Z oblasti trestného práva procesného neopomenuteľným je aj § 96d **Trestného poriadku** (po jeho novele zákonom č. 312/2020 Z. z.) zakotvujúci inštitút zaistenia virtuálnej meny. Podľa tohto ustanovenia, okrem iného, ak zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že virtuálna mena je nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti, môže predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor vydať príkaz na zaistenie virtuálnej meny. Ak vec neznesie odklad, môže vydať príkaz prokurátor aj pred začatím trestného stíhania. Taký príkaz musí najneskôr do 48 hodín potvrdiť sudca pre prípravné konanie, inak stráca platnosť. V príkaze sa zakáže akékoľvek dispozície s virtuálnou menou a prikáže sa jej vydanie vrátane vydania hesla, prístupového kódu alebo podobných údajov umožňujúcich nakladanie s virtuálnou menou. Právne úkony urobené v rozpore s takýmto zákazom sú neplatné. Ak pominuli dôvody na zaistenie virtuálnej meny, vydá predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor bezodkladne príkaz na zrušenie zaistenia virtuálnej meny. Uvedený príkaz musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený. V príkaze sa uvedie adresa úložiska virtuálnej meny orgánu, ktorý spravuje zaistený majetok podľa osobitného predpisu, označenie virtuálnej meny a počet jednotiek. Vlastník virtuálnej meny, ktorá bola zaistená, alebo iná osoba, ktorej bola virtuálna mena zaistená, má právo žiadať o zrušenie alebo obmedzenie zaistenia. Ak je v trestnom konaní potrebné zaistiť virtuálnu menu na zabezpečenie nároku poškodeného na náhradu škody, postupuje sa primerane.

V súvislosti s danou problematikou aspoň za zmienku stojí § 80ag **Živnostenského zákona č. 455/91 Zb.** v platnom znení, podľa ktorého živnostenské oprávnenie vydané na živnosť, ktorá svojím obsahom splňa znaky poskytovania služieb zmenárne virtuálnej meny alebo poskytovania služieb peňaženky virtuálnej meny vydané do 31. októbra 2020 zaniká 28. februára 2021. Predmetné služby zákon zaraďuje do tzv. viazaných živností.

Opomenúť v tomto kontexte nemožno už teraz vznikajúce aplikačné problémy súvisiace s účtovaním a zdaňovaním virtuálnej meny podľa **zákona č. 431/2002 Z. z. v platnom znení**

o účtovníctve a zákona č. 595/2003 Z. z. v platnom znení o dani z príjmov. Podľa § 14 ods. 10, § 25 ods. 1 písm. h a § 27 ods. 13 zákona č. 431/2002 Z. z. v platnom znení o účtovníctve virtuálnu menu prepočítava účtovná jednotka na eurá ku dňu uskutočnenia účtovného prípadu podľa § 25 ods. 1 písm. h). Na virtuálnu menu sa § 4 ods. 7 vzťahuje primerane. Z jednotlivých zložiek majetku a záväzkov, ak tento zákon neustanovuje inak, sa oceňuje reálnou hodnotou podľa § 27 ods. 13 odplatne nadobudnutá virtuálna mena, virtuálna mena nadobudnutá ťažbou ku dňu výmeny za iný majetok alebo službu, služba a majetok nadobudnuté výmenou za virtuálnu menu, okrem peňažných prostriedkov a cenín ocenených menovitými hodnotami a virtuálna mena nadobudnutá výmenou za inú virtuálnu menu. Reálna hodnota virtuálnej meny je trhovú cenu v deň ocenenia podľa § 24 ods. 1 písm. a) zistená spôsobom určeným účtovnou jednotkou zo zvoleného verejného trhu s virtuálnou menou. V priebehu účtovného obdobia účtovná jednotka používa rovnaký spôsob určenia reálnej hodnoty pre danú virtuálnu menu.

Trestná činnosť evidovaná vo svete

Vzhľadom na krátkosť fungovania trhu s kryptomenami možno nedostatky spojené s bezpečnosťou v tejto oblasti, a teda aj podmienky na páchanie trestnej činnosti nájsť nielen v legislatíve, ale aj v technologických aspektoch fungovania búrz kryptomien. Ako príklad môže slúžiť odcudzenie 97 miliónov dolárov v kryptomenách držaných na online peňaženkách japonskej burzy Liquid dňa 20.08.2021. Zmieňovaná burza sa v roku 2021 nestala obeťou protiprávneho konania po prvý krát. K podobnému incidentu došlo 13.11.2020, kedy páchatelia v dôsledku chyby na strane poskytovateľa hostingu zmenili DNS záznamy, získali kontrolu nad niektorými internými mailovými adresami zamestnancov a dostali sa tak ku osobným informáciám niektorých používateľov. Aj keď situácia nepochybne predstavovala mimoriadne vysoké riziko, burza vtedy, v prvom prípade, včas prijala potrebné opatrenia, ktoré zabránili odcudzeniu kryptomien používateľov v roku 2020, na rozdiel od uvádzaného sofistikovanejšieho útoku v roku 2021.²

Takéto útoky hackerov na burzy nie sú ničím ojedinelým. Medzi najznámejšie príklady patria odcudzenie kryptomien v hodnote 450 miliónov dolárov z burzy Mt. Gox vedúce k jej zrušeniu v roku 2014, 145 miliónov dolárov z burzy BitGrail v roku 2018, odcudzenie v hodnote viac ako 275 miliónov dolárov z burzy Kucoin v septembri 2020 a mnohé ďalšie.³

Kurióznym prípadom je nedávne odcudzenie kryptomien v hodnote 600 miliónov dolárov z platformy Poly Network v auguste 2021, kedy doteraz neznámy hacker sám naviazal dialóg s tímom developerov, od ktorých mu bola ponúknutá odmena v hodnote 500 000 dolárov v prípade, že takto získané kryptomeny vráti. Hacker následne odmenu odmietol a z vlastnej iniciatívy vrátil všetky odcudzené kryptomeny okrem 33 miliónov dolárov v stablecoine Tether, ktoré boli zmrazené poskytovateľom tejto kryptomeny. Podľa slov hackera jeho motiváciou neboli ekonomické dôvody, ale snaha poukázať na nedostatky a takýmto spôsobom zlepšiť bezpečnosť platformy Poly Network.⁴

Aj keď sa jedná o jednu z najväčších a najpopulárnejších sociálnych sietí na svete, ani Twitter sa v roku 2020 nevyhol útoku hackerov. Dňa 15.07.2020 sa útočníci nabúrali do profilov prominentných osôb ako napríklad Barrack Obama, Joe Biden, Bill Gates, Jeff Bezos, Warren Buffett, Bill Gates, Elon Musk a spoločností ako Apple, Uber a búrz kryptomien Coinbase a Binance.⁵ Útočníci majúci pod kontrolou zmieňované profily začali zverejňovať statusy, ktorých hlavným obsahom boli frázy vyjadrujúce podporu kryptomenovej komunity a možnosť zdvojnásobiť svoj kapitál. V každom statuse bola zverejnená bitcoinová adresa, na ktorú mali užívatelia poslať čiastku v kryptomenách s prísľubom toho, že im bude poslané naspäť

² Japanese crypto-exchange Liquid hacked for 94 \$ million, <https://therecord.media/japanese-crypto-exchange-liquid-hacked-for-94-million/>

³ The real victims of mass crypto-hacks that keep happening, <https://www.bbc.com/news/technology-58331959>

⁴ Crypto platform hit by \$600 million heist asks hacker to become its chief security advisor, <https://www.cnbc.com/2021/08/17/poly-network-cryptocurrency-hack-latest.html>

⁵ Útok sa týkal iba profilov zmieňovaných búrz na sociálnej sieti Twitter

dvojnásobné množstvo. Takýmto spôsobom nič netušiaci používatelia poslali na dané bitcoinové adresy približne 110 000 dolárov, čo je výrazne menej ako v prípade predchádzajúcich útokov. Daný podvod bol efektívny prevažne v prípade začínajúcich investorov do kryptomien, ktorí s daným fenoménom neboli oboznámení. V prípade skúsenejších investorov sa nejedná o žiadnu inovatívnu taktiku, keďže podobné metódy sú vo svete kryptomien rozšírené a jedná sa o typický tzv. „giveaway scam“ (vo voľnom nepoužívanom preklade darčekový podvod).⁶ Útok na Twitter je možné považovať za bezprecedentný hlavne z dôvodu odhalenia slabín tohto giganta medzi sociálnymi sieťami. S podobnými giveaway scams je však možné sa stretnúť takmer na dennej báze na pochybných, nezabezpečených stránkach alebo formou priameho marketingu podvodníkmi na sociálnych sieťach. Často je na tieto účely využívaný aj YouTube, avšak v tomto prípade sa nejedná o nabúranie sa do systému, ale o legálne vysielanie živého priameho prenosu, v ktorom najčastejšie figurujú nahrávky prominentných osobností zo sveta kryptomien. Podvodníci vytvárajú dojem, že sa jedná o živý priamy prenos, avšak do prenosu je v skutočnosti iba nahrané neaktuálne video napríklad z konferencie, na ktorej daná osoba v minulosti vystupovala. Pod videom sa nachádza adresa kryptomenovej peňaženky, na ktorú majú diváci posielat' kryptomeny pod falošným príslubom, že im naspäť bude poslané ich dvoj alebo viacnásobné množstvo. Okrem významných osobností sú v zmieňovaných prenosoch často prehrávané aj vysielania najznámejších amerických business televíznych kanálov ako napr. Bloomberg alebo CNBC, ktoré majú vytvoriť dojem, že iniciatíva pochádza práve od týchto dôveryhodných zdrojov. YouTube dané kanály samozrejme blokuje, ale nie je v jeho silách takéto podvody odhaľovať okamžite. Vo väčšine prípadov sú takéto kanály zablokované do niekoľkých hodín, avšak pre páchatel'ov nie je vôbec problém si vytvoriť ďalší účet s použitím inej emailovej adresy, prípadne pomocou VPN zmeniť IP adresu, z ktorej je účet zakladaný. Aj keď je daný fenomén typický pre kryptomeny, v minulosti sa často vyskytoval napríklad na podvodných stránkach ponúkajúcich možnosť vyhrať elektroniku pod podmienkou poslania finančnej čiastky výrazne menšej ako tržná cena daného výrobku.

Iniciatíve hackerov sa nevyhla ani firma Ledger, ktorá patrí medzi najpopulárnejšie a najvýznamnejšie spoločnosti v oblasti výroby a predaja hardwarových peňaženiek a softwaru potrebného k spusteniu týchto peňaženiek na počítači. Aj keď pri tomto pokuse hackerov neboli priamo odcudzené kryptomeny alebo finančné prostriedky v iných aktívach a doteraz nie je známe, aká presne škoda bola spôsobená, jednalo sa o získanie prístupu k citlivým osobným informáciám užívateľ'ov a následné využitie manipulatívnych taktík, resp. sociálneho inžinierstva s cieľom zmocnenia sa kryptomien prevažne neskúsených používateľ'ov. V júni 2020 sa takto útočníci nabúrili do dvoch marketingových databáz spoločnosti Ledger, z ktorých prvá obsahovala emailové adresy zákazníkov a druhá osobné informácie vrátane celých mien a telefónnych čísel. Počet obetí je odhadovaný na milión používateľ'ov, pričom u 200 000 z nich získali útočníci prístup aj k ich fyzickým adresám. Je potrebné zdôrazniť, že prístup nebol získaný k prístupovým údajom, ale iba k zmieňovaným osobným informáciám, na základe ktorých boli následne používatelia kontaktovaní a na ktorých bol vyvíjaný nátlak s použitím metód sociálneho inžinierstva.

Najpoužívanejšou metódou bol v tomto prípade phishing. Jedná sa o metódu, v rámci ktorej sa útočník vydáva za dôveryhodnú autoritu s cieľom získania citlivých informácií obeti, pričom primárnou motiváciou je finančný zisk. Medzi najznámejšie a najrozšírenejšie príklady, s ktorými sa stretli mnohí, je možné zaradiť správy pochádzajúce od útočníkov predstierajúcich, že zastupujú banku, u ktorej sa vyskytli technické problémy s platobnými kartami a preto je potrebné, aby obratom poslali svoje číslo karty, dátum vypršania platnosti a kód CVV. Poskytnutie týchto informácií vo väčšine prípadov končilo odcudzením finančných prostriedkov na bankovom účte spojenom s kartou.

V prípade hackovania databáz Ledger sa útočníci snažili predovšetkým o získanie 24 slovnej seed frázy, pričom argumentovali tým, že tá bola potrebná na aktualizovanie

⁶ How much money was stolen in Twitter hacks? <https://www.foxbusiness.com/money/amount-money-stolen-twitter-hacks>

bezpečnostných systémov, zaručenie bezpečnosti pred útokmi hackerov, nastavenie novej hardware peňaženky, na predídenie deaktivácie hardware peňaženky, overenie transakcií atď. Niektoré zo správ posielaných užívateľom taktiež zahŕňali výzvu na zmenenie 24 slovnej seed frázy z bezpečnostných dôvodov. Správy takéhoto typu obsahovali odkaz na stránku, ktorá z vizuálneho hľadiska bola veľmi podobná, ba až nerozoznateľná od stránky Ledger. Po zadaní seed frázy na danej stránke k nej útočníci okamžite získali prístup a tým aj ku všetkým kryptomenám uloženým na príslušnej hardware peňaženke.

V sofistikovanejších prípadoch bola použitá taktika spear phishing, ktorá sa od obyčajného phishingu odlišuje tým, že zahŕňa aj osobné informácie o používateľovi, na základe ktorých je ľahšie takejto forme manipulácie podľahnúť. Útočníci využívajúci spear phishing posielali správy s rovnakými motívmi, ako je uvedené vyššie, obsahujúce zmieňované celé mená, telefónne čísla, prípadne aj fyzické adresy, na základe ktorých tvrdili, že pracujú pre firmu Ledger a preto majú prístup k týmto informáciám. Menej rozšírené formy útokov žiadali o kliknutie na odkaz obsahujúci vírusy pod zámienkou aktualizácie alebo ochrany pred hackermi a došlo aj o niekoľkých pokusom o vydieranie, v rámci ktorých útočníci žiadali o poslanie určitej čiastky Bitcoinu, za čo sľubovali vymazanie citlivých informácií zo svojich úložísk. Zaujímavosťou je, že aj keď k útoku došlo v júni 2020, vyššie uvedené formy phishingu boli užívateľmi hlásené aj v prvej polovici roku 2021. V rámci ochrany používateľov firma Ledger na svojej stránke zriadila špecifickú sekciu venovanú pokusom útočníkov s presnými dátumami, fotodokumentáciou a popismi presných aktivít útočníkov.⁷

Za najťažšie odhaliteľný a jednoznačne aj po technickej stránke najviac premyslený podvod je možné považovať fyzické posielanie falošných hardwarových peňaženiek Ledger na skutočné fyzické adresy používateľov. Zariadenia boli posielané v autentickej krabicičke spoločne s takmer identickým manuálom, ktorý používatelia dostávajú pri kúpe skutočnej peňaženky Ledger. Skúsenejší a ostražitejší používatelia si však mohli všimnúť zopár varovných znakov, ako napríklad mierne potrhaná baliaca fólia alebo znaky mierneho poškodenia krabicečky. Zariadenie vydávajúce sa za originálnu hardwarovú peňaženku bolo v skutočnosti USB kľúč, z ktorého bol odstránený jeho ochranný obal, čím sa výrazne zmenšil jeho rozmer a bolo možné ho umiestniť do obalu hardwarovej peňaženky Ledger. Po vložení tohto upraveného zariadenia do USB mechaniky sa v počítači automaticky spustila aplikácia využívajúca rovnaký design, ako originálna aplikácia Ledger slúžiaca na inštaláciu hardwarovej peňaženky. Aplikácia následne vyzvala používateľa na zadanie svojej starej seed frázy, na základe čoho mali byť kryptomeny nachádzajúce sa na starej peňaženke obnovené, resp. presunuté na novú. Prostredníctvom aplikácie sa útočníci okamžite zmocnili zadanej seed frázy, získavajúc tým prístup ku kryptomenám používateľa uložených na jeho originálnom zariadení. V niektorých prípadoch obsahovalo upravené zariadenie aj vírusy, ktoré sa mohli dostať k ďalším citlivým informáciám používateľa, ako napr. heslá, informácie o platobných kartách, prípadne multimedialne súbory. Na daných prípadoch je o to zaujímavejšia skutočnosť, že tieto útoky boli zaznamenané aj v júli 2021, teda viac než rok po prvotnom útoku na databázu informácií Ledger.⁸

Špecifickou kategóriou ekonomických rizík sú investičné podvody, ktoré sa pod zámienkou mimoriadneho zhodnotenia kapitálu snažia presvedčiť potencionálnych investorov, aby páchatelom poslali svoje kryptomeny alebo fiat peniaze. Investičné podvody sú klasickou a hlavne pred niekoľkými rokmi rozšírenou schémou, v dôsledku ktorej množstvo ľudí prišli o svoje finančné prostriedky pod zámienkou lákavých investícií do nebankových subjektov, akcií, prípadne iných finančných inštrumentov. Vzhľadom na inovatívnosť a modernosť kryptomien vynikajú aj kryptomenové investičné podvody modernými metódami a stratégiami. Medzi typické, najčastejšie sa vyskytujúce podvody, patrí najmä ponuka investovať/obchodovať na neznámej

⁷ Ongoing Phishing Campaign Status, <https://www.ledger.com/phishing-campaigns-status>

⁸ Inside The Scam: Victims of Ledger Hack Are Receiving Fake Hardware Wallets, <https://www.nasdaq.com/articles/inside-the-scam%3A-victims-of-ledger-hack-are-receiving-fake-hardware-wallets-2021-06-17>

a neoverenej burze. Potenciálni klienti sú pre zmieňované burzy vyhľadávaní v skupinách venujúcich sa kryptomenám na sociálnych sieťach. Užívateľ je potom kontaktovaný zamestnancom platformy, ktorý mu posiela odkaz na webovú stránku danej burzy a snaží sa ho presvedčiť o mimoriadnych výhodách danej platformy. Pod vplyvom masívneho priameho marketingu je užívateľ po registrácii vyzvaný, aby na burzu vložil svoje kryptomeny, ktoré budú následne zhodnotené, pričom väčšinou je k dispozícii niekoľko programov, odlišujúcich sa výškou vkladu a v závislosti na ňom zvyšujúcim sa sľubovaným výnosom. Po uskutočnení transakcie sú kryptomeny v skutočnosti poslané na adresu peňaženky patriacej podvodníkom a investor už svoje kryptomeny nebude mať nikdy k dispozícii.

Ako legendárny podvod takéhoto typu je možné označiť projekt BitConnect, ktorý napriek svojmu kolapsu v roku 2018, stále žije v internetovom priestore vo forme vtipných obrázkov, videí a paródii. Marketingový model BitConnect bol založený na prísľube investorom, že Bitcoin investované do platformy budú zhodnotené prostredníctvom algoritmu, ktorý automaticky obchoduje na burze, pričom sľubované zhodnotenie sa pohybovalo okolo 40% mesačne s možnými 20% bonusmi. Skupina stojaca za projektom využila masívny marketing prevažne na YouTube a Instagrame, čo vyvolalo ešte silnejší dojem dôveryhodnosti daného projektu. Na rozdiel od väčšiny kryptomenových podvodov sa aktivity BitConnect odohrávali aj mimo online priestoru, a to formou konferencií s občerstvením a prednáškami, poskytujúc kapacitu pre stovky ľudí. Podľa odhadov bola investorom spôsobená škoda celkovo v hodnote viac ako 250 miliónov dolárov.⁹

V podstate identickým podvodom, avšak využívajúcim mierne pozmenenú marketingovú stratégiu je tzv. „rug pull“, tiež označovaný ako „exit scam“. Prvý výraz v doslovnom preklade označuje „potiahnutie koberca“ a druhý „únikový podvod“. Ako názov napovedá, jedná sa o stratégiu, ktorej cieľom je presvedčiť investorov o vloženie čo najväčšej finančnej čiastky s prísľubom nadpriemerného zhodnotenia, alebo v menej sofistikovaných prípadoch aj pravidelných ziskov. Zmieňované podvody boli mimoriadne populárne v období 2017 – 2018 s využitím ICO a boli v danom období novinkou. Kryptomenovým svetom nedávno otriasol typický rug pull, ťažiaci z celosvetovej popularity kórejského seriálu The Squid Game. Po vzore zmieňovaného seriálu bolo investorom sľúbené, že v novembri bude prebiehať online verzia šiestich hier z originálneho seriálu, v ktorých sa budú môcť zúčastniť po zakúpení si dostatočne veľkého množstva tokenov, pričom šance na výhru sa zvyšujú s množstvom zakúpených tokenov. Mimoriadna popularita seriálu a vidina rýchleho zisku prispeli k masovému ošiaľu najmä neskúsených investorov, ktorých nákupné tlaky vytlačili cenu tokenu SQUID z 0,0022 dolára dňa 22.10.2021 na 3199 dolárov dňa 1.11.2021, pričom ešte v ten istý deň jeho cena padla na 0,0032 dolára v dôsledku vyhlásenia developerského tímu, že projekt opúšťajú. Za rekordne krátky čas, presnejšie za 8 dní, dokázal developerský tím od investorov naakumulovať 3,4 milióna dolárov a uniknúť s týmito prostriedkami dňa 1.11.2021.¹⁰

Ďalší zaujímavý projekt z kategórie investičných podvodov sa objavil v októbri 2020 v aplikácii určenej na šifrovanú komunikáciu Telegram, ktorá je obľúbená práve medzi investormi do kryptomien. Skupina stojaca za projektom vytvorila skupinu s názvom „Binance Arbitrage Trade“, do ktorej boli náhodne pridávaní členovia iných diskusných skupín v aplikácii. V skupine bola pozornosť užívateľov okamžite nasmerovaná na webovú stránku vyzerajúcu rovnako ako v súčasnosti burza s najväčším denným objemom transakcií, Binance. Hlavným obsahom tejto stránky bola možnosť údajných arbitrážnych obchodov, pričom jedinou podmienkou bolo poslať svoje kryptomeny na špecifickú adresu. Zaujímavým prvkom tejto falošnej stránky boli fungujúce odkazy v dolnej časti, odkazujúce na skutočnú stránku Binance, čo zvyšovalo zjavnú

⁹ The Rise and Fall of BitConnect: An Internet Famous Ponzi Scheme, <https://www.makeuseof.com/the-rise-and-fall-of-bitconnect-an-internet-famous-ponzi-scheme/>

¹⁰ Squid Game Crypto Creators Steal Millions in Rug Pull. Here's How to Avoid Scams, <https://www.nasdaq.com/articles/squid-game-crypto-creators-steal-millions-in-rug-pull.-heres-how-to-avoid-scams-2021-11-03>

dôveryhodnosť celej schémy. Keďže tento projekt mal veľmi krátke trvanie a nestal sa natoľko populárnym ako podvody analyzované vyššie, neexistujú presné dáta, na základe ktorých by bolo možné vyčíslieť škodu.

Nemenej zaujímavým, ba až šokujúcim, je využitie stránok na zoznamovanie na účely získania kryptomien. Podľa informácií pochádzajúcich od Americkej obchodnej komisie, zaisťujúcej ochranu spotrebiteľa v USA (v angl. origináli FTC – Federal Trade Commission), bolo od októbra 2020 viac ako 20% finančných podvodov na stránkach takéhoto typu spojených s prevodmi kryptomien. Najrozšírenejšou taktikou bolo po úvodnom zoznamení sa a nadviazaní vzťahu založenom na dôvere, navrhnutie partnerovi investovať do špecifickej kryptomeny. Takéto investície buď prebiehali priamou formou, teda investovaním do konkrétnej kryptomeny špecificky vytvorenej na tieto účely alebo prostredníctvom poslania kryptomien na adresu podvodníka v domnienke, že tieto budú ďalej zhodnotené. Podľa informácií Americkej obchodnej komisie bolo za vyššie uvedené obdobie zaznamenaných 1147 prípadov, celkovo činiac škodu v hodnote 35 miliónov dolárov.¹¹

Za špecifické ekonomické riziko, ktoré zatiaľ na trhu kryptomien nie je právne postihnuteľné, je možné považovať manipuláciu trhu. Typickým príkladom je Elon Musk, v súčasnosti, podľa časopisu Forbes, najbohatší človek na svete, ktorý patrí medzi kontroverzné osobnosti sveta kryptomien, ktorý sa zároveň zaradzuje medzi najsledovanejšie osoby Twitteru, s celkovým počtom 64,6 milióna sledujúcich. Predovšetkým za posledné dva roky bolo možné pozorovať mimoriadne účinky jeho aktivít na Twitteri, ich dopady na nálady účastníkov trhu a s nimi súvisiace cenové pohyby. Ako najzásadnejšie príklady je možné uviesť zmenu jeho životopisu na Twitteri na „#bitcoin“ dňa 29.1.2021, čo spôsobilo nárast cenu Bitcoinu o takmer 20% za pár hodín. Podobným príkladom je tweet z dňa 20.12.2020 so slovami „Jedno slovo: Doge“, čo spôsobilo cenový nárast kryptomeny Dogecoin o 18,59% za jeden deň. Rovnaké aktivity s vplyvom na klasický finančný trh sú v americkej legislatíve, pod ktorú Elon Musk podlieha protizákonné, za čo v minulosti dostal pokutu 40 miliónov dolárov.¹²

Aktuálne sa v Českej republike e-mailom šíri škodlivý program, ktorý sa zameriava na krádeže bitcoinu a ďalších kryptomien. K šíreniu prostredníctvom spamu zneužíva názov prepravnej spoločnosti DHL a mexického spracovateľa kovov General de Perfiles. Medzi najviac ohrozené krajiny, podľa antivírusovej spoločnosti Avast, patria okrem ČR tiež Turecko, Spojené štáty americké, Argentína, Veľká Británia, Taliansko, Grécko, Španielsko a Rumunsko. Škodlivý program BluStealer sa zameriava na krádeže takých kryptomien najmä Bitcoin, Ethereum, Monero a Litecoin z populárnych peňaženiek akými sú ArmoryDB, Bitecoin, Jaxx Liberty, Exodus, Electrum, Atomic, Guarda a Coinomi. K protiprávnemu konaniu dochádza tak, že BluStealer monitoruje klávesnicu počítača, odosiela dokumenty a obsahuje nástroj pre odcudzovanie kryptomien v jednom. Z kryptopeňaženiek dokáže odcudziť také dáta, akými sú súkromné kľúče a prihlasovacie údaje, v dôsledku čoho obeť poškodený stráca prístup k peňaženke. BluStealer tiež detekuje kryptoadresy skopírované do schránky a nahradí ich útočnickovými preddefinovanými, takže kryptomeny sú prevedené do dispozície takéhoto páchatel'a namiesto legitímneho príjemcu. Avast vystopoval a zablokoval asi 12.000 škodlivých e-mailov distribuujúcich BluStealer. Spamová kampaň DHL preto rozposiela poškodeným e-mailly napodobňujúce vzhľad skutočných správ od DHL, aby vzbudili falošný pocit bezpečia. E-mail informuje užívateľ'ov o tom, že balíček bol z dôvodu nedostupnosti príjemcu doručený do centrálného skladu. Príjemca je následne vyzvaný k vyplneniu priloženého formulára, aby mohol doručenie balíka preložiť na iný termín. V prípade ale, že sa ten pokúsi prílohu otvoriť, spustí sa inštalácia BluStealeru. V prípade General de Perfiles dostane príjemca e-mailom informáciu, že má preplatok na faktúrach a že mu bol ponechaný kredit, ktorý mu bude odpočítaný pri ďalšom nákupe. Rovnako ako kampaň DHL

¹¹ Cryptocurrency buzz drives record investment scam losses, <https://www.ftc.gov/news-events/blogs/data-spotlight/2021/05/cryptocurrency-buzz-drives-record-investment-scam-losses#end4>

¹² ANTE, Lennart. How Elon Musk's Twitter activity moves cryptocurrency markets, Hamburg: Blockchain Research Lab, 2021

obsahuje i správa General de Perfiles škodlivú prílohu BluStealer. Avast preto odporúča užívateľom, aby si dávali pozor na e-maily, ktoré tvrdia, že obsahujú faktúry za dopravu alebo dobropisy a neotvárali prílohy v nevyžiadanych alebo nedôveryhodných správach.

Virtuálne meny a legalizácia príjmov z trestnej činnosti

Tradične sú kryptomeny v kontexte protizákonného konania spájané s legalizáciou príjmu z trestnej činnosti, inými slovami s práním špinavých peňazí¹³, ktorá súvisí s vyššie uvedenými oblasťami, keďže páchatelia potrebujú zahľadiť stopy inej trestnej činnosti a vytvoriť zdanie, že sa jedná o legálne nadobudnuté kryptomeny. Inými slovami sa jedná o následnú, či súvisiacu kriminálnu aktivitu, ktorá je prítomná takmer pri všetkých formách kriminality spojenej s kryptomenami. V iných prípadoch môžu byť fiat meny prevedené na kryptomeny a po niekoľkých transakciách naspäť na fiat meny, čím sa odsledovanie originálneho zdroja stáva mimoriadne problematické. Vo väčšine prípadov hrajú v schémach prania špinavých peňazí nezameniteľnú rolu kryptomenové kasína, OTC brokeri, zmenárne, burzy alebo iné peňažné služby s laxnými KYC procedúrami. Zvýšené riziko predstavujú služby registrované vo vysoko rizikových krajinách podľa klasifikácie FATF. Menšie objemy môžu byť prevádzané aj cez súkromné osoby, v kombinácii s použitím hotovosti. V takomto prípade sa osoby fyzicky stretnú, odovzdajú si hotovosť a na konkrétnu adresu je následne prevedené zodpovedajúce množstvo kryptomien.¹⁴

Medzi najpopulárnejšie techniky využívané týmito subjektami je tzv. peeling (niekedy aj peeling chain, v doslovnom preklade odlupovanie, v praxi sa však originálny názov neprekladá). Daná technika spočíva v opakovanom posielaní malých čiastok (napr. nepresahujúcich 1000 €) z celkového množstva kryptomien na rôzne adresy (najčastejšie burzy alebo zmenárne, kde môžu byť kryptomeny zmenené na fiat meny), čím je eliminovaný jeden z fundamentálnych rizikových faktorov pri kontrole transakcií – ich vysoké objemy.

Opačnou technikou s rovnakým cieľom skomplikovania možnosti vysledovania kryptomenových tokov od originálneho zdroja ku konečnému príjemcovi je tzv. layering (v preklade vrstvenie, avšak v praxi sa taktiež nepoužíva tento preklad). Ako názov napovedá, táto technika sa špecializuje na pridávanie dodatočných vrstiev (transakcií z rôznych adries) k originálnej transakcii, čo v konečnom dôsledku sťažuje identifikáciu majiteľov adries a vykonávateľov transakcií v rámci celého procesu.

Diskutabilnou technológiou v kontexte prania špinavých peňazí sú bitcoinové automaty, ktoré umožňujú nákup určitého množstva bitcoinu (vo väčšine prípadov v hodnote do 1000 €) bez potreby registrácie, resp. zdieľania svojich osobných informácií. Podľa údajov z januára 2021 bolo na svete viac ako 14 000 bitcoinových automatov, čo nepochybne predstavuje možné riziko prania špinavých peňazí.¹⁵ V danom kontexte je však potrebné pamätať na vyššie uvedenú skutočnosť, že osobné údaje nie sú vyžadované iba pri peňažných objemoch do 1000 €, pričom takto limitovaná čiastka z hľadiska prania špinavých peňazí nepredstavuje atraktívnu príležitosť v porovnaní s inými metódami. Väčšina verejných miest, kde sa tieto automaty nachádzajú, je taktiež monitorovaná kamerovými systémami, ktoré v prípade vzniku podozrenia umožňujú dodatočnú identifikáciu potenciálneho páchatel'a.

Ďalším fenoménom, ktorý je v prostredí kryptomien využívaný takmer výhradne pri praní špinavých peňazí sú tzv. vložené služby - „nested services“. Ako názov napovedá, jedná sa o poskytovateľa služieb, prostredníctvom ktorého sú služby iného subjektu poskytované určitej

¹³ Crypto money laundering rises 30% in 2021 – Chainalysis, <https://www.reuters.com/technology/crypto-money-laundering-rises-30-2021-chainalysis-2022-01-26/>

¹⁴ Money Laundering: The Key to Cryptocurrency Crime, <https://www.cognyte.com/blog/anti-money-laundering-cryptocurrency/>

¹⁵ Number of Bitcoin ATMs worldwide from March 2015 to February 2021, <https://www.statista.com/statistics/343127/number-bitcoin-atms/>

koncovej skupine používateľov, ktorí by za bežných okolností mali k daným službám problém získať prístup. V tradičnom finančnom sektore sa jedná o pomerne bežný jav. Ako najjednoduchší príklad je možné uviesť korešpondenčné bankovníctvo. V prípade kryptomien má poskytovateľ vložených služieb väčšinou vytvorený účet na väčšej burze, z ktorej je cez jeho platformu poskytovaná likvidita jeho koncovým klientom. Prínos takejto služby spočíva najčastejšie v možnosti previesť fiat meny na kryptomeny a naopak, pri absencii KYC požiadaviek pre koncového používateľa. Aj napriek tomu, že využívanie takejto formy peňažných služieb je kompetentnými orgánmi vnímané ako varovný znak, nemusí automaticky symbolizovať protiprávne konanie a je preto potrebné ho analyzovať v širšom kontexte. V praxi je možné sa iba zriedka stretnúť s využitím jednej konkrétnej techniky, keďže komplexná stratégia zahŕňa využitie čo najkomplikovanejšej kombinácie vyššie vysvetlených metód a subjektov.¹⁶

Podľa analýzy dostupných dát podľa Chainalysis za rok 2020 je možné pri transakciách identifikovaných ako ich spojenie s praním špinavých peňazí pozorovať zvýšenú koncentráciu v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi. Päť najväčších poskytovateľov peňažných služieb operujúcich s nelegálne získanými kryptomenami bolo zodpovedných za vykonanie až 55 % všetkých realizovaných transakcií spojených s protiprávnym konaním. Z hlbšej analýzy vyplýva, že iba 1 867 identifikovaných adries získalo 75 % z celkového objemu zmieňovaných transakcií, pričom ešte menšia skupina tvorená iba 270 adresami získala 55 %, v peňažnej hodnote činiacej 1,3 mld. \$. Najmenšia podskupina pozostávajúca iba z 24 adries získala kryptomeny v hodnote viac ako 500 miliónov \$. Pre úplnejšie pochopenie celkového trendu je potrebné zdôrazniť, že analyzované adresy patria subjektom, ktoré boli akýmkoľvek spôsobom zapojené v komplexných procesoch prania špinavých peňazí a nejedná sa iba o poskytovateľov koncových služieb.

Ako typický príklad prepojenia prania špinavých peňazí prostredníctvom kryptomien s ďalšími protiprávnymi aktivitami môže byť uvedená zločinecká skupina pôsobiaca v Spojenom kráľovstve a v Austrálii, ktorej aktivity skončili v roku 2019 zadržaním jej riadiacich členov. Primárnou aktivitou danej skupiny bola distribúcia kokaínu cez obchodný dom Harrods, v rámci ktorej členovia tejto skupiny schovávali do konkrétnych objednávok oblečenia kokaín a tieto objednávky boli následne doručované konkrétnym lokálnym dealerom. Proces prania špinavých peňazí v tejto schéme zahŕňal fyzickú výmenu hotovosti s využitím niekoľkých sprostredkovateľov nasledovanú prevedením vopred dohodnutého množstva kryptomien s využitím dvoch búrz, siedmich kryptomenových adries sprostredkovateľov a deviatich konečných adries. U zadržaného člena zločineckej skupiny našla britská polícia hardwarovú peňaženku, z ktorej dokázala následne na rôzne ďalšie adresy vystopovať transakcie v objeme 8 miliónov dolárov za obdobie šiestich mesiacov, vedúce k ďalším členom tejto skupiny. Tento prípad potvrdzuje argument z úvodu článku, že v kontexte protiprávneho konania je možné kryptomeny vnímať ako dvojsečnú zbraň. Analyzovaná situácia je príkladom skutočnosti, že aj keď kryptomeny vďaka svojim atribútom môžu uľahčiť pranie špinavých peňazí, naopak, vďaka svojim špecifikám môžu orgánom činným v trestnom konaní uľahčiť identifikovanie a stíhanie ďalších páchatel'ov pôsobiacich v zločineckej skupine.¹⁷

Virtuálne meny a dark web

Zahraničné vládne inštitúcie si v posledných rokoch začínajú všímať potenciál, ktorý pre boj s trestnou činnosťou kryptomeny predstavujú a sústreďujú svoje iniciatívy na sledovanie podozrivých transakcií a adries vedúcim ku konkrétnym páchatel'om, ktorí svoje aktivity realizujú najmä na zmieňovanom dark webe. Ako nedávny úspešný príklad je možné uviesť spoločnú operáciu policajných zložiek viacerých krajín s názvom Dark HunTOR (dark ako dark web

¹⁶ Binance: what are nested exchanges, how it affects you and how to avoid them, <https://cointelegraph.com/news/binance-what-are-nested-exchanges-how-it-affects-you-and-how-to-avoid-them>

¹⁷ The 2021 Crypto Crime Report, Chainalysis, 2021

a huntor je homonymum odvodené od anglického slova hunter, znamenajúceho lovec, pričom TOR je názov najznámejšieho prehliadača používaného na prístup k stránkam na dark webe) z októbra 2021. Výsledkom operácie bolo zadržanie 150 subjektov podozrivých z nelegálneho obchodovania s drogami, zbraňami a ukradnutými osobnými údajmi týkajúcimi sa najmä platobných kariet na území Európy, Austrálie a USA. Europol informoval, že v rámci operácie boli zaistené finančné prostriedky vo výške 26,7 milióna €, pričom 3,6 milióna € z nich bolo práve v kryptomenách.¹⁸ Zmieňovaná operácia nadväzovala na úspešnú podobnú medzinárodnú iniciatívu s názvom DisrupTor zo septembra 2020 (odvodené z anglického disrupt – narušiť), ktorá vyvrcholila zadržaním 179 subjektov podozrivých primárne z nelegálneho obchodovania s opiátmi. Na základe informácie amerického ministerstva spravodlivosti zadržali policajné zložky kryptomeny v hodnote 1,6 milióna \$.¹⁹

Aktivity na dark webe, okrem nelegálnych látok, zahŕňajú aj činnosti spojené s obchodovaním s ľuďmi a sexuálnym zneužívaním. Podľa informácií Medzinárodnej organizácie práce daný sektor generuje zisky pohybujúce sa okolo 150 mld. \$ ročne a odborníci sa zhodujú, že významná časť tohto objemu je realizovaná práve v kryptomenách. Podľa dát zhromažďovaných od roku 2015 mal trend stúpajúcu tendenciu do roku 2019, kedy dosiahol hodnotu predstavujúcu 930 000 \$ v kryptomenách. V rovnakom roku bola zastavená činnosť jednej z najväčších stránok s detskou pornografiou s názvom Welcome to Video, ktorá pri transakciách za platený obsah využívala práve Bitcoin. Schopnosť policajných zložiek v Európe, Ázii a v Amerike vypátrať transakcie na blockchaine viedla k následnému zatknutiu a potrestaniu 338 páchatel'ov zapojených do prevádzkovania zmieňovaného portálu. Podľa dostupných dát mala úspešná akcia odstrašujúci efekt, čo viedlo k poklesu objemu transakcií na podobných stránkach pod 250 000 \$ za rok 2020.²⁰

Ako ďalší príklad je možné uviesť server DarkScandals, taktiež poskytujúci užívateľom prístup (nielen) k detskej pornografii, ktorý bol zablokovaný v marci 2020. Podľa informácií Medzinárodného centra pre stratené a zneužívané deti získal tento server za osem rokov svojej existencie 1,6-2 milióny \$ v kryptomenách. Ako uviedli kompetentné orgány, prevádzkovateľa servera sa podarilo vypátrať na základe aktivít niektorých užívateľov Welcome to Video. Policajné zložky, ktoré najprv identifikovali adresy spojené s Welcome To Video, boli schopné ďalej sledovať aktivitu užívateľov vedúcej k DarkScandals. Ako ukázali kryptomenové toky na obidvoch portáloch, vysledovať transakcie nepredstavovalo pre orgány činné v trestnom konaní výrazný problém, keďže kryptomeny boli kupované na podozrivých zmenárňach bez KYC požiadaviek a ďalej boli posielané priamo na kryptomenové adresy administrátorov, bez využitia sofistikovaných metód vysvetlených v predchádzajúcej časti článku.²¹

Financovanie terorizmu

Osobitné vlastnosti kryptomien (najmä zvýšená miera anonymity a relatívne nízke poplatky sa transakcie) si našli využitie aj v oblasti financovania terorizmu, aj keď podľa najnovšieho výskumu sú v porovnaní s tradičnými komplexnými metódami financovania terorizmu kryptomeny využívané zriedkavejšie. Na druhej strane existujú aj faktory, ktoré odradzujú teroristov od používania kryptomien, a to najmä volatilita, v dôsledku ktorej je dlhodobé uchovávanie prostriedkov v kryptomenách problematické. Kryptomeny sú niektorými

¹⁸ International Police Seize 4,9M in Crypto From Alleged Darknet Drug Traffickers, <https://www.coindesk.com/business/2021/10/26/international-police-seize-49m-in-crypto-from-alleged-darknet-drug-traffickers/>

¹⁹ Operation DisrupTor: US Authorities seize \$1 million from darknet criminals, <https://www.cryptopolitan.com/operation-disruptor-1-million-crypto-seized/>

²⁰ Making Cryptocurrency Part of the Solution to Human Trafficking, <https://blog.chainalysis.com/reports/cryptocurrency-human-trafficking-2020/>

²¹ Cryptocurrency and the Trade of Online Child Sexual Abuse Material, <https://cdn.icmec.org/wp-content/uploads/2021/03/Cryptocurrency-and-the-Trade-of-Online-Child-Sexual-Abuse-Material-03.17.21-publish-1.pdf>

teroristickými organizáciami vnímané ako atraktívne najmä z dôvodu inovatívnosti, na čo kompetentné orgány špecializujúce sa na boj proti terorizmu nie vždy stíhajú reagovať adekvátnymi postupmi. Inštitúcie ako napr. Organizácia spojených národov, Svetová banka, Medzinárodný menový fond a FATF sa momentálne nachádzajú v počiatočnej fáze skúmania a vyvíjania moderných metód financovania terorizmu prostredníctvom kryptomien a overené postupy zamerané na odhaľovanie takejto činnosti prichádzajú prevažne zo súkromnej sféry od zmieňovaných analytických firiem ako napr. Chainalysis, Elliptic a CipherTrace. Regulácie a procesy zamerané na boj proti financovaniu terorizmu sú oveľa menej efektívne v rozvíjajúcich sa krajinách, v ktorých je terorizmus najrozšírenejší.

Za jednu z prvých iniciatív odhaľujúcich trestnú činnosť teroristických organizácií v týchto súvislostiach je možné považovať článok „Bitcoin wa Sadaqat Al Jihad“ z roku 2014, ktorý detailne vysvetľoval, ako môžu teroristi využiť kryptomeny a ako sa tak môžu vyhnúť pôsobnosti existujúcich AML/CFT regulácií.²² V nasledujúcich rokoch boli zaznamenané prípady presunu finančných prostriedkov s využitím kryptomien v relatívne malých objemoch, pohybujúcich sa v desiatkach tisícoch dolárov, vedúce k teroristickým útokom na Jakarte (2016) a finančnej podpore ISIS z USA (2017).²³ Za obdobie posledných troch rokov bolo odhalených viac transakcií s vyššími objemami, ako napríklad verejná kampaň teroristickej skupiny Hamas z roku 2019, ktorá vyzývala sympatizantov, aby na jej adresy (presnejšie patriace brigádam al-Kassáma, ktoré plnia úlohu vojenských zložiek Hamasu) posielali Bitcoin. Podľa informácií izraelského Úradu pre boj proti financovaniu terorizmu získal Hamas do júla 2021 7,7 milióna \$ v rôznych kryptomenách, kedy bola zmieňovaná čiastka uložená na 84 rôznych adresách, týmto úradom zadržaná.²⁴ Zmieňované transakcie sa dostali do pozornosti aj amerického ministerstva spravodlivosti v auguste 2020, kedy boli vykonané kroky proti viacerým kampaniam zameraných na financovanie terorizmu. Okrem Hamasu sa zásah týkal aj al-Káidy (a menších, menej známych skupín spolupracujúcich s ňou), ktorá bola financovaná cez kryptomenovú zmenáreň s názvom BitcoinTransfer, registrovanej v Sýrii. Jednalo sa však iba o menší, doplnkový zdroj financovania, keďže za dva roky existencie tejto zmenárne bolo prevedených 150 000 \$.²⁵

V oblasti kyberterorizmu si uplatnenie našiel spomínaný ransomware, vo väčšine prípadoch vyžadujúci platby v Bitcoinoch. V roku 2017 si celosvetovú pozornosť získal ransomware WannaCry, ktorý napadol viac ako 200 000 počítačov v 150 krajinách. WannaCry zablokoval všetky súbory užívateľa, pričom na obrazovke sa zobrazili informácie, ako dané súbory možno získať späť. Podľa zobrazených informácií bolo do siedmich dní potrebné na konkrétnu adresu poslať 300 \$ v Bitcoinoch, inak hrozilo, že všetky súbory budú navždy stratené. WannaCry zasiahol aj kritickú zdravotnícku infraštruktúru v Anglicku a Škótsku, v dôsledku čoho museli byť v niektorých nemocniciach odpojené zariadenia ako napr. chladničky skladujúce krv, magnetické rezonancie atď. Do dnešného dňa sa nepodarilo vypátrať, kto presne bol za útok zodpovedný, avšak viacerí odborníci sa zhodli na skutočnosti, že s veľkou pravdepodobnosťou sa jednalo o Lazarus Group s väzbami na vládu Severnej Kórei. Na tri adresy, ktoré patrili útočníkom, bolo poslaných 54,43 Bitcoinov, čo pri cene z mája 2017, kedy došlo k útoku, činí celkovú hodnotu pohybujúcu sa okolo 100 000 \$. Odhady odborníkov na globálne spôsobené škody v dôsledku

²² WANG, Schacheng, ZHU, Xixi, Evaluation of Potential Cryptocurrency Development Ability in Terrorist Financing, Beijing: Institute for Finance and Economics, Central University of Finance and Economics, 2021

²³ Long Island Woman Indicted for Bank Fraud and Money Laundering to Support Terrorists, <https://www.justice.gov/usao-edny/pr/long-island-woman-indicted-bank-fraud-and-money-laundering-support-terrorists>

²⁴ Hamas-Linked Wallets have Received \$7.7 Million in Cryptoassets, Including Dogecoin, <https://www.elliptic.co/blog/hamas-linked-wallets-have-received-7.3-million-in-cryptoassets>

²⁵ Global Disruption of Three Terror Finance Cyber-Enabled Campaigns, <https://www.justice.gov/opa/pr/global-disruption-three-terror-finance-cyber-enabled-campaigns>

nefunkčnosti zariadení sa pohybujú v rozmedzí stoviek miliónov až po 4 miliardy \$.²⁶ Ako ďalšie známe príklady z tejto oblasti kriminality sú v literatúre uvádzané napr. ransomware útoky na spoločnosť JBS z mája 2021, ktorý vyvrcholil platbou JBS 11 miliónov \$ útočníkom, alebo útok na americký ropovod Colonial Pipeline, kedy útočníci takýmto vydieraním získali platbu v hodnote 4 milióny \$. Zaujímavosťou v prípade Colonial Pipeline je, že FBI bola schopná sledovať túto protiprávnu aktivitu na adrese, na ktorú bola daná suma zaslaná a o niekoľko dní neskôr ministerstvo spravodlivosti oznámilo, že získalo späť Bitcoiny v hodnote 2,3 milióna \$. Akým spôsobom nadobudlo ministerstvo kryptomeny, nebolo oznámené a dodnes zostáva predmetom špekulácií.²⁷

Ostatné formy trestnej činnosti spojené s virtuálnymi menami

V súčasnosti najmenej rozšírenou formou kriminality vo svete spojenou s kryptomenami je tzv. cryptojacking, ktorý označuje zmocnenie sa výpočtovej sily zariadenia používateľa a jej využitie na ťažbu kryptomien bez jeho vedomia. Najbežnejšou formou cryptojackingu je inštalácia softwaru, prostredníctvom ktorého útočník získava prístup k výpočtovej technike. Do rizikovej skupiny spadajú najmä menej skúsení používatelia internetu, ktorí pod zámienkou bezplatného multimediálneho obsahu alebo lákavej reklamy môžu nechtiac kliknúť na odkaz, z ktorého je daný škodlivý software stiahnutý. V prípade sofistikovaných cryptojacking programov je problematické takúto aktivitu odhaliť, avšak medzi typické symptómy zariadenia zasiahnutého cryptojackingom sa radia napr. prehrievanie, náhle spomalenie výkonu, náhodné vypínanie a zvýšenie platieb za elektrinu. Vzhľadom na charakter cryptojackingu a ekonomické riziko spočívajúce prevažne vo zvýšených platbách za elektrinu, je momentálne mimoriadne problematické vyčíslieť škody, ktoré sú touto formou kriminality spôsobené.

Niektoré trestnoprávne aspekty využívania virtuálnych mien v Slovenskej republike

Aj napriek vyššie popísaným jednotlivým druhom trestnej činnosti nie je možné rámcovať využívanie virtuálnych mien iba na určité špecifické druhy trestnej činnosti, keďže, ako to už bolo v predchádzajúcich kapitolách konštatované, kryptomeny na základe dohody jednotlivých fyzických osôb a právnických osôb predstavujú určitú výmennú hodnotu, vďaka ktorej sa pre subjekty zúčastňujúce na ich obchodovaní stávajú ekvivalentom ku klasickým platidlám. Aj vzhľadom na uvedené je potrebné zdôrazniť, že kryptomeny ako nositelia určitej hodnoty na základe dohody s nimi obchodujúcich subjektov (v spolupôsobení s determinantmi ich volatility) budú v nastávajúcom období presakovať do mnohých oblastí kriminality, v rámci ktorej sú už v súčasnosti využívané klasické peňažné prostriedky (fiat meny). Nepôjde teda zrejme len o majetkovú a hospodársku trestnú činnosť, v rámci ktorej či už škoda alebo rozsah trestného činu ocniteľný v peniazoch, tvorí imanentný znak objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu v podobe spôsobeného následku. Rovnako sa s finančnými prostriedkami ako výnosmi z trestnej činnosti primárne nezameranej na útok na majetkové, resp. hospodárske hodnoty, bude pravdepodobne možné stretnúť napr. pri vykonávaní trestnej činnosti na objednávku, kedy páchatel' môže spáchať trestný čin za vopred sľúbenú odmenu v kryptomene, príp. môže spáchať násilný trestný čin v úmysle získať majetkový prospech, napr. u trestného činu úkladnej vraždy podľa § 144 ods.1, 2 písm. f Trestného zákona. Rovnako je možné uvažovať aj v intenciách spáchania trestného činu lúpeže podľa § 188 Trestného zákona, kedy konanie páchatel'a bude smerovať síce primárne voči slobode poškodeného, avšak v kontexte analyzovanej problematiky v úmysle zmocniť sa cudzej veci – napr. hardvérovej kryptopeňaženky.

²⁶ AKBANOV, Maxat, a kol., WannaCry Ransomware: Analysis of Infection, Persistence, Recovery Prevention and Propagation Mechanisms, Warszawa: Journal of Telecommunications and Information Technology, 2019

²⁷ A timeline of biggest ransomware attacks, <https://www.cnet.com/personal-finance/crypto/a-timeline-of-the-biggest-ransomware-attacks/>

Vo všeobecnosti je však možné uvažovať o virtuálnych menách v kontexte trestnej činnosti naozaj širokospektrálne, a to pri každej trestnej činnosti spojenjej s určitým druhom peňažného plnenia – či už vynúteného páchatelom od poškodenej osoby, príp. vo forme dobrovoľnej platby od objednávateľa a pod.

Na vyššie rámcovo načrtnutých skutkových eventualitách je možné exemplifikatívne demonštrovať naozaj rozšírený záber vzrastajúceho trendu virtuálnej meny v kontexte trestného práva hmotného, čo nepochybne musí viesť k čo najvčasnejšej reflexii práva, vrátane slovenského, na tento nový fenomén, s cieľom umožniť orgánom činným v trestnom konaní efektívny postup voči páchatelom rôznorodej trestnej činnosti, ktorá však (v rôznych aspektoch) bude mať spoločného menovateľa v podobe virtuálnych mien.

V podmienkach Slovenskej republiky už boli evidované prípady trestnej činnosti spojenjej s kryptomenami. Išlo napr. o konanie páchatel'a, ktorý prostredníctvom sociálnej siete vylákal od poškodeného finančnú sumu vo výške 2 300 € pod zámienkou predaja hardvérového zariadenia určeného na ťažbu kryptomien. Poškodený uhradil predmetnú sumu prostredníctvom internetbankingu zo svojho bankového účtu na účet páchatel'a, avšak následne už k odovzdaniu hardvéru nedošlo. Páchatel' teda na škodu cudzieho majetku seba obohatil tým, že poškodeného uviedol do omylu ohľadom splnenia si zmluvnej povinnosti, a teda uvedeným konaním páchatel'a bola naplnená skutková podstata prečinu podvodu podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona.²⁸

V praxi možné stretnúť sa tiež s prípadmi telefonických hovorov z neznámych čísel, pričom sa volajúci prezentuje pod falošnou identitou a žiada od volanej osoby pod rôznymi zámienkami zaplataenie určitej peňažnej čiastky alebo vykonanie inej činnosti v podobe inštalácie na prvý pohľad bezpečnej aplikácie. Vzhľadom na skutočnosť, že vynaliezavosť páchatel'ov je v tomto smere takpovediac bezhraničná, vyskytujú sa i prípady, kedy páchatel' navedie volanú osobu, aby si stiahla do svojho mobilného či počítačového zariadenia určitý softvérový program (napr. TeamViewer, AnyDesk), ktorý páchatel'ovi poskytne vzdialený prístup do zariadenia volanej osoby. Takto nadobudnutý prístup môže páchatel' následne využiť napríklad na vytvorenie účtov na kryptomenových burzách alebo zmenárňach v mene volanej osoby a z jej zariadenia pre zaslanie, resp. preposlanie finančných prostriedkov.²⁹ Takýmto postupom sa páchatel' nielenže dopúšťa trestného činu podvodu tak, ako v predchádzajúcom prípade, ale aj významne sťažuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov pri objasňovaní takejto trestnej činnosti, pretože platí, že čím viac medzičlánkov (v tomto prípade IP adries) sa v danej finančnej operácii vyskytne, tým ťažšie je následné vystopovanie originálneho pôvodu peňazí v takomto finančnom toku zapojených, čo v konečnom dôsledku, okrem sťaženia postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov pri objasňovaní trestnej činnosti, má za následok napríklad aj z pohľadu páchatel'a úspešnejšiu legalizáciu výnosov z trestnej činnosti. Aj napriek určitej miere anonymity poskytovanej pri finančných operáciách s virtuálnymi menami je vzhľadom na súčasný stav IT technológií možné kryptografickou analýzou dať vypátrať konkrétnu IP adresu a vďaka nej aj jej vlastníka. Avšak aj na takýto (na prvý pohľad nie príliš zložitý) postup OČTK je potrebné disponovať aspoň minimálnymi poznatkami o subjektoch uskutočňovanej platobnej operácie – napr. údaje o účte osoby, ktorá platbu prijala, odoslala a pod.

Záverčným príkladom jednej z uvádzaných a zároveň zrejme najzávažnejšou trestnou činnosťou spáchanou v Slovenskej republike v súvislosti s virtuálnymi menami je krádež virtuálnych mien zo slovenskej kryptoburzy neznámymi páchatel'mi za vyše 4,5 milióna eur v noci z 8. na 9. septembra 2020. Digitálna kryptoburza, ktorú v Slovenskej republike vlastní Jozef Brhel a spol. dosahovala priemerné denné obchody na úrovni jedného milióna eur. Táto kryptoburza síce krátko po krádeži vyvíjala určitú činnosť, od apríla 2021 však neinformovala o žiadnych svojich aktivitách a v konečnom dôsledku sa v súčasnosti ocitla v konkurze. Podľa mediálnych informácií hlavným dôvodom na vyhlásenie konkurzu je fakt, že napriek bezpečnému znovuobnoveniu

²⁸ Dostupné na: <https://www.minv.sk/?aktuality-presov&sprava=tazba-kryptomeny>

²⁹ Dostupné na: https://www.minv.sk/?falosna_technicka_podpora_IT_spolocnosti

prevádzky po kybernetickom útoku nevie majiteľ tejto kryptoburzy - spoločnosť Eterbase, a. s. naplniť pôvodný plán zmenárenskej činnosti. Dôvodom je vypovedanie služieb tretích strán v oblasti poskytovania bankových účtov potrebných na výmenu digitálnych aktív, výsledkom čoho je platobná neschopnosť.

Nádejou pre burzu by mohlo byť prípadné vrátenie takto odcudzených aktív. Hoci sa kryptomeny vyznačujú zložitým vystopovaním zmeny vlastníctva, v konečnom dôsledku sa dajú nájsť v systéme vďaka jedinečným identifikátorom. Podľa spoločnosti Eterbase, a. s. sa podarilo vystopovať už 95 percent všetkých ukradnutých aktív. Väčšina z nich sa nachádza na štyroch veľkých kryptomenových burzách. Napríklad burza Binance hneď po oznámení krádeže informovala, že prípadné prostriedky, ktoré sa k nej dostanú, vráti späť legitímnemu majiteľovi – spoločnosti Eterbase, a.s. Podľa mediálnych výstupov sa podarilo preukázať, že tieto zdroje sa nachádzajú najmä na digitálnych peňaženkách búrz Binance, Huobi a minoritne na peňaženkách búrz HitBTC a ChangeNOW.

Paradoxom je, že hodnota ukradnutých aktív sa v určitom čase niekoľkonásobne zvýšila, keďže od krádeže uplynul viac ako rok. Práve na burze Binance by mala mať spoločnosť Eterbase, a.s. aktíva za 15 miliónov dolárov. Približne rovnaká hodnota by sa mala nachádzať aj na burze Huobi. Spoločnosť Eterbase, a. s. uviedla, že minimálne burza ChangeNOW prisľúbila prostriedky vrátiť a vec je aktuálne v riešení v spolupráci s políciou. Táto spoločnosť tiež informovala, že prijatie prostriedkov potvrdila aj burza Binance. Vec by sa tak mohla riešiť v pôsobnosti prokuratúry s cieľom vrátenia ukradnutých aktív formou právneho styku s cudzinou z minimálne piatich spoločností, ktoré dnes tvoria Binance.com. Burzy Huobi a HitBTC priebežne odmietli spoluprácu s OČTK.

Záver

Virtuálna mena je podľa § 131 ods. 7 Trestného zákona a obdobne podľa zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení jeho novely zákona č. 279/2020 Z. z. definovaná ako digitálny nositeľ hodnoty, ktorý nie je vydaný ani garantovaný centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci, nie je nevyhnutne naviazaný na zákonné platidlo a ktorý nemá právny status meny ani peňazí, ale je akceptovaný niektorými osobami ako nástroj výmeny, ktorý možno elektronicky prevádzať, uchovávať alebo s ním elektronicky obchodovať.

V právnych predpisoch Európskej únie o finančných cenných papieroch v súčasnosti neexistuje žiadna právna definícia kryptoaktív. Kľúčovým hľadiskom právnej úpravy kryptoaktív je, či môžu byť kvalifikované ako finančné nástroje v zmysle Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/65/EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi, ktorou sa mení smernica 2002/92/ES a smernica 2011/61/EÚ.

Vzhľadom na krátkosť fungovania trhu s kryptomenami možno nedostatky spojené s bezpečnosťou v tejto oblasti, a teda aj podmienky na páchanie trestnej činnosti nájsť nielen v legislatíve, ale aj v technologických aspektoch fungovania búrz kryptomien.

Z hľadiska foriem páchania ekonomickej trestnej činnosti spojenej s virtuálnymi menami sú evidované viaceré krádeže kryptomien, hackovanie a používanou metódou je tiež tzv. phishing. Jedná sa o metódu, v rámci ktorej sa útočník vydáva za dôveryhodnú autoritu s cieľom získania citlivých informácií obeti, pričom primárnou motiváciou je finančný zisk v podobe virtuálnych mien.

Špecifickou kategóriou ekonomických rizík sú investičné podvody, ktoré sa pod zámienkou mimoriadneho zhodnotenia kapitálu snažia presvedčiť potencionálnych investorov, aby páchatelom poslali svoje kryptomeny alebo fiat peniaze. Investičné podvody sú klasickou a hlavne pred niekoľkými rokmi rozšírenou schémou, v dôsledku ktorej množstvo ľudí prišlo o svoje finančné prostriedky pod zámienkou lákavých investícií do nebankových subjektov, akcií,

prípadne iných finančných inštrumentov. Vzhľadom na inovatívnosť a modernosť kryptomien vynikajú aj kryptomenové investičné podvody modernými metódami a stratégiami.

Za špecifické ekonomické riziko, ktoré zatiaľ na trhu kryptomien nie je právne postihnuteľné, je možné považovať manipuláciu trhu.

Tradične sú kryptomeny v kontexte protizákonného konania spájané s legalizáciou príjmu z trestnej činnosti, inými slovami s praním špinavých peňazí, ktorá súvisí s vyššie uvedenými oblasťami, keďže páchatelia potrebujú zahľadiť stopy inej trestnej činnosti a vytvoriť zdanie, že sa jedná o legálne nadobudnuté kryptomeny.

Zahraničné vládne inštitúcie si v posledných rokoch začínajú všímať potenciál, ktorý pre boj s trestnou činnosťou kryptomeny predstavujú a sústreďujú svoje iniciatívy na sledovanie podozrivých transakcií a adres vedúcim ku konkrétnym páchatelom, ktorí svoje aktivity realizujú najmä na dark webe. Tieto aktivity na dark webe, okrem nelegálnych látok, zahŕňajú aj činnosti spojené s obchodovaním s ľuďmi a sexuálnym zneužívaním.

Osobitné vlastnosti kryptomien (najmä zvýšená miera anonymity a relatívne nízke poplatky za transakcie) si našli využitie aj v oblasti financovania terorizmu, aj keď podľa najnovšieho výskumu sú v porovnaní s tradičnými komplexnými metódami financovania terorizmu kryptomeny využívané zriedkavejšie.

V súčasnosti najmenej rozšírenou, avšak zreteľnou formou kriminality vo svete spojenou s kryptomenami je tzv. cryptojacking, ktorý označuje zmocnenie sa výpočtovej sily zariadenia používateľa a jej využitie na ťažbu kryptomien bez jeho vedomia. Najbežnejšou formou cryptojackingu je inštalácia softwaru, prostredníctvom ktorého útočník získava prístup k výpočtovej technike.

Vo všeobecnosti je však možné uvažovať o virtuálnych menách v kontexte trestnej činnosti, vrátane jej výskytu aj v Slovenskej republike, naozaj širokospektrálne, a to pri každej trestnej činnosti spojenej s určitým druhom peňažného plnenia – či už vynúteného páchatelom od poškodenej osoby, príp. vo forme dobrovoľnej platby od objednávateľa a pod.

Zoznam bibliografických odkazov:

AKBANOV, Maxat, a kol., WannaCry Ransomware: Analysis of Infection, Persistence, Recovery Prevention and Propagation Mechanisms, Warszawa: Journal of Telecommunications and Information Technology, 2019,

<https://blog.chainalysis.com/reports/cryptocurrency-human-trafficking-2020/>

ANTE, Lennart. How Elon Musk's Twitter activity moves cryptocurrency markets, Hamburg: Blockchain Research Lab, 2021,

Cryptocurrency and the Trade of Online Child Sexual Abuse Material, https://cdn.icmec.org/wp-content/uploads/2021/03/Cryptocurrency-and-the-Trade-of-Online-Child-Sexual-Abuse-Material_03.17.21-publish-1.pdf,

How much money was stolen in Twitter hacks? <https://www.foxbusiness.com/money/amount-money-stolen-twitter-hacks>,

Inside The Scam: Victims of Ledger Hack Are Receiving Fake Hardware Wallets, <https://www.nasdaq.com/articles/inside-the-scam%3A-victims-of-ledger-hack-are-receiving-fake-hardware-wallets-2021-06-17>,

Jurisová, M. Virtuálne meny verzus kriminalita. Dostupné na:

https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/PTP/32020/008%20%20JURISOVÁ%20%20Virtuálne%20meny%20verzus%20kriminalita_EDITED.pdf,

Making Cryptocurrency Part of the Solution to Human Trafficking,

Ongoing Phishing Campaign Status, <https://www.ledger.com/phishing-campaigns-status>,

The real victims of mass crypto-hacks that keep happening,

<https://www.bbc.com/news/technology-58331959>,

The Rise and Fall of BitConnect: An Internet Famous Ponzi Scheme, <https://www.makeuseof.com/the-rise-and-fall-of-bitconnect-an-internet-famous-ponzi-scheme/>, WANG, Schacheng, ZHU, Xixi, Evaluation of Potential Cryptocurrency Development Ability in Terrorist Financing, Beijing: Institute for Finance and Economics, Central University of Finance and Economics, 2021

Kontaktné údaje:

JUDr. Ján Šanta, PhD., LL.M., MBA
Úrad špeciálnej prokuratúry GP SR
Štúrova 2, Bratislava
Právnická fakulta TU v Trnave
e-mail: jan.santa@genpro.gov.sk

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

VÝSLUCH PODOZRIVÉHO V TRESTNOM KONANÍ

npor. JUDr. Tomáš BENČÍK

externý doktorand APZ a vyšetrovateľ OR PZ Senec

Anotácia

V príspevku sa autor zaoberá možnosťami výsluchu podozrivej osoby zo spáchania trestného činu v štádiu pred vznesením obvinenia a poukazuje na legislatívne nedostatky vyskytujúce sa v súčasnom nastavení systému trestného konania v podmienkach Slovenskej republiky. Taktiež uvádza príklady zaužívaných postupov z aplikačnej praxe a nachádza odpovede na to, či je možné vykonať výsluch podozrivej osoby v procesnom postavení svedka. Ďalšiu časť článku tvoria úvahy o možných príčinách vzniku problému a v závere sú prezentované dve možné riešenia na jeho odstránenie.

KLúčové slová

výsluch, podozrivý, dôkaz, predsúdne konanie

Annotation

In this article the author deals with the possibilities of interrogating a crime suspect in the stage before the charges are brought and points out the legislative imperfections occurring in the current setting of the system of criminal proceedings in the conditions of the Slovak Republic. The author also gives examples of established practices and gives answers to whether it is possible to interrogate a suspect in the procedural position of a witness. In the second part of the article the author is trying to find the origins of the problem and lastly two possible solutions to eliminate it are presented.

Keywords

interrogation, suspect, evidence, pre-trial proceedings

Úvod

V rámci vedeckej diskusie o aktuálnych problémoch trestného práva so zameraním na legislatívne nedostatky, ktoré vznikli v príslušnej oblasti, je potrebné zamerať našu pozornosť na inštitút podozrivého v trestnom konaní a to konkrétne na zákonné možnosti jeho výsluchu v rôznych štádiách trestného konania. Problematickým sa javí najmä výsluch podozrivého po začatí trestného stíhania a to v prípade, ak ešte nie je dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala konkrétna osoba, teda pred vznesením obvinenia.

Pojem "*podozrivý*" nie je v Trestnom poriadku definovaný, napriek tomu, že ho tento zákon na viacerých miestach používa.¹ Pri jeho definícii si môžeme pomôcť odbornou literatúrou trestného práva, ktorá ho charakterizuje ako osobu, voči ktorej vzniklo podozrenie, že spáchala trestný čin.² Rozdiel medzi podozrivým a obvineným spočíva vo formálnom akte vydania uznesenia o vznesení obvinenia v zmysle § 206 Trestného poriadku, kedy sa momentom vznesenia obvinenia stáva z podozrivého obvinený. Inými slovami, podozrivý získava status obvineného vtedy, ak vznikne dostatočne dôvodný záver, že spáchal konkrétny trestný čin a tento záver je orgánom činným v trestnom konaní písomne odôvodnený v uznesení. Ako je uvedené v Trestnom poriadku, „*toho, kto je podozrivý zo spáchania trestného činu možno považovať za obvineného a použiť proti nemu prostriedky určené týmto zákonom proti obvinenému až vtedy, ak bolo voči nemu vznesené obvinenie.*“³ Základný význam vznesenia obvinenia spočíva v tom, že sa trestné stíhanie začína viesť proti určitej osobe, pre určitý trestný čin a zároveň sa kategoricky určuje jej postavenie v trestnom konaní ako "*obvineného*," z čoho jej vyplývajú určité procesné práva a povinnosti. Pre úplnosť však treba dodať, že za istých okolností, v najširšom kontexte a s poukazom na prezumpciu nevinu možno za podozrivého považovať aj obvineného alebo obžalovaného, až do momentu, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu alebo nevinu.

¹ § 2 ods. 20, § 33, § 85 ods. 1, § 99 ods. 1, § 155 ods. 3, § 157 ods. 2 – 4 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

² IVOR, J. a kol., 2006. *Trestné právo procesné.*

³ § 33 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

O výsluchu podozrivého sa často hovorí v súvislosti s výsluchom osoby o okolnostiach nasvedčujúcich tomu, že mala spáchať trestný čin podľa § 196 ods. 2 Trestného poriadku. Jedná sa o výsluch osoby v štádiu trestného konania, kedy ešte nebolo vydané uznesenie o začatí trestného stíhania a predmetné podozrenie vyplýva z trestného oznámenia alebo iného podnetu. Zákon vyslovene uvádza, že táto osoba musí byť pred výsluchom riadne poučená o svojich právach, najmä o tom, že má právo odoprieť výpoveď, ak by výpoveďou spôsobila nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, alebo svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojencovi, manželovi alebo druhovi, alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťovala ako ujmu vlastnú. Taktiež je potrebné poučiť ju o následkoch krivého obvinenia a o tom, že má právo na právnu pomoc od advokáta.⁴ Trestný poriadok podozrivému explicitne ustanovuje aj právo na tlmočníka v prípade, ak neovláda jazyk, v ktorom sa trestné konanie vedie.⁵

Autor má za to, že esenciálnym zmyslom výsluchu osoby podľa § 196 ods. 2 Trestného poriadku je práve doplnenie trestného oznámenia, v prípadoch, kedy dôkazná situácia neumožňuje vydanie uznesenia o začatí trestného stíhania (skutok nie je možné dostatočne identifikovať alebo vymedziť) alebo ak nie je zrejmé, či sa jedná o skutok, ktorý je trestným činom, priestupkom alebo iným správnym deliktom. Takýto výsluch je možné využiť nielen pri začatí trestného stíhania, ale aj pri vznesení obvinenia (vrátane jeho odôvodnenia), prípadne začatí trestného stíhania a súčasne vznesení obvinenia. V odbornej obci a justičnej praxi prevláda väčšinový názor, že výsluch podozrivého podľa uvedeného paragrafu nemožno považovať za dôkazný prostriedok v zmysle § 119 ods. 2 Trestného poriadku a **preto ho nie je možné použiť ako dôkaz pred súdom**, resp. ide o dôkaz absolútne neúčinný.⁶ V rámci zachovania rozsahu príspevku autor nebude výsluchu podozrivého podľa § 196 ods. 2 Trestného poriadku venovať bližšiu pozornosť a zameria sa na možnosti výsluchu podozrivého po začatí trestného stíhania (v prípravnom konaní).

O výsluchu podozrivého sa hovorí predovšetkým v prípade, ak sa vykonáva výsluch osoby podľa § 85 ods. 4 a ods. 5 Trestného poriadku. Jedná sa o výsluch osoby, ktorá bola obmedzená na osobnej slobode jedným z dvoch relatívne samostatných inštitútov. Buď sa jedná o zadržanú podozrivú osobu, u ktorej existuje niektorý z dôvodov väzby podľa § 71 ods. 1 alebo ods. 2 TP, prípadne ide o podozrivú osobu podľa § 204 ods. 1 TP alebo sa jedná o osobu obmedzenú na osobnej slobode, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom. Takéto zadržanie alebo obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby je v súlade s čl. 17 ods. 3 Ústavy SR, pričom zákonodarca ukladá povinnosť policajtovi, ktorý ju zadržal alebo ktorému bola odovzdaná,⁷ aby takúto osobu bezodkladne oboznámil s dôvodmi zadržania a vypočul ju. V prípade, ak policajt výsluchom zistí, že podozrenie voči osobe je nedôvodné alebo dôvody zadržania z iných príčin odpadli, ihneď ju prepustí na slobodu. Ak osobu neprepustí na slobodu, vznesie jej obvinenie. Z uvedeného je možné vyčítať hlavný zmysel takéhoto výsluchu, teda jeho zmyslom je zistiť opodstatnenosť podozrenia a verifikovať dôvody zadržania, ako aj umožniť zadržanej - podozrivej osobe, aby sa k nim vyjadрила.

Z viacerých rozhodnutí Najvyššieho súdu SR vyplýva, že takýto výsluch by mal mať len vstupnú informačnú povahu a jeho obsah by mal slúžiť len na zdôvodnenie zadržania, začatie

⁴ § 196 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

⁵ § 2 ods. 20 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

⁶ Napr. ŠAMKO P., 2018. *Skutočne možno výpoveď podozrivého považovať za výpoveď obvineného?* [online], in: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a631-skutocne-mozno-vypoved-podozriveho-povazovat-za-vypoved-obvineneho>.

⁷ Policajtovi, ktorý zadržanie vykonal alebo ktorému bola odovzdaná zaistená osoba podľa osobitného zákona (č. 171/1993 Z. z. Zákon o Policajnom zbore) alebo odovzdaná osoba pristihnutá pri trestnom čine.

trestného stíhania a vznesenie obvinenia, prípade na odôvodnenie väzby. **Takýto výsluch nie je možné použiť ako dôkaz pred súdom.**⁸

V praxi často nastávajú situácie, kedy je potrebné vypočuť podozrivú osobu po začatí trestného stíhania, pričom s poukazom na vyššie uvedené, neexistuje žiadny zákonný spôsob (výsluch podozrivého ako procesný úkon), ktorým by to bolo možné zrealizovať. Ako jednoduchý príklad posluží situácia, keď sa na oddelenie Policajného zboru dostaví páchatel' trestného činu a tento sa dobrovoľne priznáva k spáchaniu prečinu krádeže vlámaním, za ktorú už bolo začaté trestné konanie, avšak vykonaným vyšetrovaním sa doposiaľ nepodarilo nazbierať akékoľvek dôkazy, ktoré by viedli k podozreniu voči konkrétnej osobe. Logický postup zahŕňa výsluch podozrivého a verifikovanie jeho tvrdení ďalšími dôkazmi, ktoré bude vďaka jeho výpovedi možné zozbierať. Potrebné je ale položiť si otázku, akým spôsobom je možné takéhoto podozrivého vypočuť, ak neexistujú dôvody jeho väzby?

V praxi sa tento legislatívny nedostatok pokúšajú orgány činné v trestnom konaní „obísť“ rôznymi spôsobmi:

Orgán činný v trestnom konaní (so súhlasom prokurátora) vykoná formálne zadržanie osoby, vypočuje ju ako podozrivého – zadržaného v zmysle § 85 ods. 4 a ods. 5 TP a následne ju prepustí na slobodu. Takýto postup však **nie je v súlade so zákonom**, nakoľko zadržanie osoby, ktorej ešte nebolo vznesené obvinenie predstavuje za každých okolností závažný zásah do základných ľudských práv a slobôd a možno ho vykonať iba v prípade, ak existuje niektorý z dôvodov väzby podľa § 71 ods. 1, ods. 2 TP alebo ak ide o podozrivú osobu podľa § 204 ods. 1 TP, čo však nie je tento prípad. Mám za to, že takéto zadržanie, ktoré sa vykonáva výhradne iba za účelom výsluchu podozrivého a už predom je zrejmé, že podozrivý bude po výsluchu prepustený na slobodu, nie je možné zákonne zrealizovať, a to obzvlášť nie v prípade, ak sa obvinený sám na výsluch dobrovoľne dostavil, uvádza bydlisko na ktorom sa zdržiava a ku skutku sa priznáva.

Policajt vyťazí osobu podozrivú zo spáchania trestného činu podľa § 17a zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore (oprávnenie policajta požadovať informácie) a spíše o tom záznam. V procesnom štádiu po začatí trestného stíhania tzv. „vo veci,“ je vykonanie takéhoto výsluchu **nezákonné** a takýto výsluch **absolútne procesne nepoužiteľný**.⁹ Vzhľadom k tomu, že vo veci už bolo začaté trestné stíhanie, policajný orgán musí ďalej postupovať výlučne v zmysle Trestného poriadku (majúceho vo vzťahu k zákonu č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov fakticky charakter *lex specialis*) a v žiadnom prípade nemôže nahradiť výsluch osoby oprávnením policajta požadovať informácie. Uvedené oprávnenie umožňuje pred začatím trestného stíhania policajtovi zbierať vstupné informácie od osoby, ktoré môžu prispieť k objasneniu skutočností dôležitej na odhalenie trestného činu a zistenie jeho páchatel'a, pričom výstup

⁸ Uznesenie NS SR č. Tdo 47/2014 uvádza, že „Výsluch podozrivého, ktorý bol podľa § 85 TP zadržaný, teda nie je možné využiť pred súdom ako dôkaz. Takýto výsluch, vykonaný pred vznesením obvinenia, by mal mať len vstupnú informačnú povahu a jeho obsah by mal slúžiť len na zdôvodnenie zadržania, začatie trestného stíhania a vznesenie obvinenia, prípadne na odôvodnenie väzby.“ a Uznesenie NS SR, sp. zn. 5Tdo/18/2018 uvádza, že „zápisnica o výsluchu zadržanej podozrivej osoby, ktorá bola učinená v intenciách § 85 ods. 4 TP, po začatí trestného stíhania, predstavuje síce zákonný dôkaz, avšak jej využitie je na hlavnom pojednávaní vylúčené. Možno sa stotožniť s názorom, že takýto výsluch má len vstupnú informačnú povahu a odôvodňuje ďalší procesný postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov v prípravnom konaní, predovšetkým vznesenie obvinenia, prípadne vzatie obvineného do väzby. Z uvedeného je zrejmé, že súdy neboli oprávnené na čítanie zápisnice o výsluchu zadržanej podozrivej osoby podľa § 258 ods. 4 TP a už vôbec tak nemohli učiniť ako listinný dôkaz podľa § 269 TP. Takýto postup je totiž zrejším obchádzaním zákona.“

⁹ Autor sa osobne viac krát stretol s tým, že prokurátor zrušil uznesenie o vznesení obvinenia z tohto dôvodu, vid'. napríklad spisový materiál vedený na OR PZ Senec pod ČVS: ORP-407/1-VYS-SC-2020.

z neho má iba vstupnú informačnú povahu a informácie z neho získané nie sú použiteľné ako dôkaz v trestnom konaní.

Orgán činný v trestnom konaní vypočuje osobu ako svedka. Tento postup je v praxi zaužívaný najčastejšie, avšak k jeho zákonnosti možno vzniesť závažné pripomienky a podrobiť ho úvahám *de lége lata*.

K procesnej (ne)použiteľnosti výpovede podozrivej osoby v pozícii svedka

Viacerí autori uvádzajú, že výsluch svedka, voči ktorému bolo v to istom konaní alebo inom konaní vznesené obvinenie súvisiace s predmetom daného výsluchu nemožno proti nemu použiť ako dôkaz a taktiež ani informácie z neho získané nemôžu byť použité ako dôkaz. Ako uvádza Repa, „*výpoveď osoby už vopred podozrivej zo spáchania trestného činu, vykonaná v procesnom postavení svedka, je od počiatku jej vykonania absolútne procesne nepoužiteľná (okrem prípadu, ak sa má použiť ako dôkaz voči osobe, ktorá dôkaz získala nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia)*.“¹⁰ Taktiež uvádza, že takáto výpoveď by sa nemala nachádzať v spise a to predovšetkým z toho dôvodu, že k takémuto procesnému úkonu by orgán činný v trestnom konaní nemal ani vôbec pristúpiť. Podľa jeho názoru by navyše takáto výpoveď nemala tvoriť podklad pre vznesenie obvinenia, pretože nespĺňa kritérium zákonnosti. Zástancovia tohto názoru argumentujú tým, že v jednom trestnom konaní nemôže jedna a tá istá osoba zastávať dve obsahovo odlišné procesné postavenia, ako aj tým, že trestné právo definuje svedka ako osobu odlišnú od obvineného, resp. páchatel'a.

S uvedeným názorom sa možno stotožniť a uviesť, že zákonodarca považuje postavenie svedka a obvineného za rozličné procesné postavenia, čo vyplýva aj z konštrukcie § 127 ods. 1 TP, ktorá ustanovuje každému povinnosť vypovedať ako svedok „*o tom, čo je mu známe a o trestnom čine a o páchatel'ovi alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie*.“¹¹ Taktiež treba poukázať na to, že svedok je v zmysle § 131 ods. 1 TP povinný vypovedať úplnú pravdu, nič nezamlčať a poučuje sa aj o následkoch krivej výpovede, čo kontrastuje s právom obvineného a podozrivého odmietnuť k veci vypovedať. S poukazom na uvedené možno dôjsť k záveru, že v prípade, ak je podozrivý vypočúvaný v postavení svedka, tak je porušený princíp „*nemo tenetur se ipsum accusare*“ (nikto nie je povinný obviňovať seba samého) a zásada „*nemo in propria causa testis esse debet*“ (nikto nemá byť svedkom vo vlastnej veci), ktoré vyplývajú z judikatúry Najvyššieho súdu SR, Ústavného súdu SR (IV ÚS 76/08) a Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Naopak, zástancovia vypočúvania výsluchu podozrivého v postavení svedka argumentujú tým, že svedok je v zmysle § 130 ods. 2 TP oprávnený odoprieť vypovedať, ak by si svojou výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania, čo podľa ich názoru znamená, že nemôže dôjsť k porušeniu spomenutej zásady a princípu.

Z uvedeného je zrejmé, že k stanovenej problematike existujú diametrálne rozdielne právne názory a aj postup v aplikačnej praxi je často rozdielny, pričom autor sa osobne stretol s viacerými prípadmi,¹² kedy bolo uznesenie o vznesení obvinenia zrušené prokurátorom s odôvodnením procesného pochybenia, t. j. realizácie výsluchu podozrivej osoby v procesnom postavení svedka.

¹⁰ REPA O., 2016. *Ešte niekoľko poznámok k otázke, či majú byť súčasťou spisu procesne nepoužiteľné dôkazy* [online], in: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a481-este-niekolko-poznamok-k-otazke-ci-maju-byt-sucastou-spisu-procesne-nepouzitelne-dokazy>.

¹¹ § 127 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

¹² Napr. spisový materiál vedený na OR PZ Senec pod ČVS: ORP-281/1-VYS-SC-2020, ORP-391/1-VYS-SC-2020, ORP-392/1-VYS-SC-2020, ORP-402/1-VYS-SC-2020, ORP-425/1-VYS-SC-2020, ORP-434/1-VYS-SC-2020, ORP-459/1-VYS-SC-2020.

V tejto súvislosti je potrebné poukázať na uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2 To 1/2012, ktoré prišlo k záveru, že „*Podozrivá osoba môže byť v konaní vedenom pre skutok, zo spáchania ktorého je podozrivá (ak jej nebolo vznesené obvinenie), k príslušným okolnostiam (ku ktorým by bola vypočúvaná ako obvinený) vypočutá ako svedok, len ak jej bolo dočasne odložené vznesenie obvinenia podľa § 205 ods. 1 Tr. por., a to až po vyhotovení záznamu podľa odseku 2 naposledy označeného ustanovenia.*“¹³

Inými slovami, ak ide o výsluch osoby podozrivej z trestného činu, nemožno túto osobu vypočúvať pred vznesením obvinenia v pozícii svedka, pričom túto je možné vypočúť v pozícii svedka iba v prípade, ak bol využitý právny inštitút dočasného odloženia vznesenia obvinenia podľa § 205 TP, ktorý vyslovene slúži na zmenu procesného postavenia osoby, ktorá je dôvodne podozrivá z trestného činu na svedka. S tým súvisí aj povinnosť policajta (s predchádzajúcim súhlasom prokurátora) vyhotoviť záznam o dočasnom odložení vznesenia obvinenia.

Pri riešení danej problematiky je potrebné poukázať aj na bod 21 preambuly Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ, ktorá uvádza, že „*ak sa v priebehu výsluchu osoba, ktorá nie je podozrivou ani obvinenou osobou, stane podozrivou alebo obvinenou osobou, výsluch by sa mal okamžite prerušiť. Vo výsluchu sa však môže pokračovať, ak bola dotknutá osoba informovaná o tom, že je podozrivou alebo obvinenou osobou a má možnosť v plnej miere vykonávať práva ustanovené v tejto smernici.*“¹⁴ Uvedená smernica priznáva podozrivému nielen právo na obhajcu, ale aj ďalšie práva, ktoré prináležia obvinenému. Zároveň však treba dodať, že nielen z tejto smernice, ale aj z ďalších smerníc Európskeho parlamentu a Rady¹⁵ vyplýva jednoznačný záver, že právo Európskej únie priznáva rovnaké procesné práva ako má obvinený aj osobám podozrivým.

Autor uvedené chápe tak, že ak pri realizácii výsluchu svedka vznikne podozrenie, že spáchal skutok, pre ktorý je vypočúvaný, výsluch by sa mal prerušiť a ďalej by sa s osobou malo nakladať tak, aby jej bolo umožnené uplatniť si všetky práva obvineného, vrátane práva na obhajcu.

Možné zákonné riešenie pro futuro

Zo všetkého uvedeného je zrejmé, že zaužívaná prax vypočúvania podozrivých osôb v pozícii svedkov je problémová a dochádza k nej z dôvodu absencie nezložitej možnosti výsluchu podozrivého v štádiu po začatí trestného konania, pred vznesením obvinenia. V súčasne nastavených legislatívnych podmienkach Slovenskej republiky musí orgán činný v trestnom konaní podstupovať náročné rozhodovanie o tom, v akom procesnom postavení výsluch podozrivej osoby vykoná alebo v akom štádiu trestného konania ho vykoná. Je preto na mieste zaoberať sa možnosťami zjednodušenia a zefektívnenia tejto oblasti.

Prvou z možností je zavedenie samostatného inštitútu podozrivého v trestnom konaní, pričom už v minulosti bola táto možnosť predmetom vedeckej diskusie. Nielen mnohí autori, ale aj Generálna prokuratúra Slovenskej republiky poukazovala na zásadnú potrebu zavedenia

¹³ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 21. augusta 2012, sp. zn. 2 To 1/2012.

¹⁴ bod 21. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody.

¹⁵ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní; smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní; smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní; smernica Európskeho parlamentu a Rady 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie nevinu a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní.

inštitútu podozrivého do slovenského právneho poriadku s odôvodnením, že jeho zavedenie umožní dôslednú transpozíciu smerníc Európskej únie, garantujúcich obdobné procesné práva ako má obvinený aj osobám v postavení podozrivého. Uviedla, že na základe smerníc Európskej únie by mala Slovenská republika zabezpečiť procesné práva podozrivého na úrovni procesných práv obvineného formálne v právnom poriadku i fakticky v rámci vykonávania úkonov trestného konania pred vznesením obvinenia.¹⁶ Ako však vhodne skonštatoval Laciak, „*hoci transpozície predmetných smerníc do Trestného poriadku boli zrealizované, ich transpozícia nebola úplná, pretože explicitne práva, ktoré tieto smernice priznávajú aj podozrivým osobám, sú v slovenskom Trestnom poriadku formálne priznané len obvineným osobám.*“¹⁷

Vo vzťahu k tomu možno uviesť jedno z legislatívnych zlepšení, ktoré ponúka Kurilovská a Šanta, pričom to spočíva v doplnení právnej úpravy v Trestnom poriadku o postavenie a výsluch podozrivého a jeho doplnenie o nový § 126a s možným nasledovným znením: „*Ustanovenia § 121 až 126 o výsluchu obvineného sa primerane použijú aj na výsluch podozrivého zo spáchania trestného činu, jeho konfrontáciu s inými osobami a rekogníciu.*“¹⁸ Pri uvedenom riešení sa autori inšpirovali českou právnou úpravou, najmä § 179b ods. 2 Trestného poriadku Českej republiky, ktorý uvádza, že „*Ve zkráceném přípravném řízení má podezřelý stejná práva jako obviněný (§ 33 odst. 1, 2).*“, ako aj § 179b ods. 3, ktorý uvádza, že „*Na postup při výslechu podezřelého se přiměřeně užijí ustanovení o výslechu obviněného.*“ a § 314d ods. 2 českého Trestného poriadku, ktorý znie: „*Při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení samosoudce vyslechne obviněného; na přečtení protokolu o výslechu podezřelého (§ 179b odst. 3) se užije § 207 odst. 2 obdobně.*“

V čase písania článku sa pripravuje novelizácia Trestného poriadku (s predpokladanou účinnosťou od 1.1.2023), pričom autor pozitívne hodnotí, že jej základné tézy zahŕňajú aj zavedenie procesného postavenia podozrivého, vrátane jeho definície, ako osoby „*ktorá sa mala podľa trestného oznámenia, iného podnetu alebo zistených skutočností dopustiť trestného činu, alebo bola pristihnutá pri trestnom čine, zadržaná pri páchaní trestného činu alebo bezprostredne po ňom alebo zastihnutá na úteku.*“¹⁹ Zároveň pozitívne hodnotí, že sa zvažuje posunúť práva podozrivého na úroveň práv obvineného, pričom tieto sa majú podozrivému priznať od prvého úkonu policajta, ktorý voči nemu vykoná.

Pri hľadaní zákonného riešenia stanoveného problému je potrebné zaoberať sa aj úvahami o možných príčinách jeho vzniku. Autor sa domnieva, že eventuality pôvod problému súvisí so zvyšovaním požiadaviek pre vznesenie obvinenia, najmä kvalitatívnej časti jeho odôvodnenia, s ktorým zákonodarca nepočítal a ktoré spravidla vedie k rozširovaniu rozsahu vykonaného dokazovania pred vznesením obvinenia. Potrebné je poukázať na znenie § 206 ods. 1 TP, ktorý uvádza, že „*ak je na podklade trestného oznámenia alebo zistených skutočností po začatí trestného stíhania dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, policajt bez meškania vydá uznesenie o vznesení obvinenia.*“ Zákonodarca teda nevyžaduje na vznesenie obvinenia dôkazy, namiesto pojmu „*dôkazy*“ používa pojem „*zistené skutočnosti*“, teda umožňuje vzniesť obvinenie len na podklade trestného oznámenia (bez toho, aby sa k nemu podozrivý vyjadril). Zákonodarca uvádza, že k obvineniu má prísť ihneď, ako vznikne dostatočne odôvodnený záver, že skutok spáchal podozrivý, teda orgán činný v trestnom konaní s ním nemá otáľať. Uvedené svedčí o tom, že za dominantnú časť predsúdneho konania považuje tú, ktorá nastáva po vznesení obvinenia.

Vznesenie obvinenia je často chápané vyslovene negativisticky, avšak so vznesením obvinenia zákonodarca spája všetky práva obvineného, teda obvinenému umožňuje aktívne sa

¹⁶ Pripomienka GP SR z dňa 22.1.2018 k § 121 ods. 5 Trestného poriadku, LP/2017/936 [online], in: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2017/936/pripomienky/COO-2145-1000-3-2394040>.

¹⁷ LACIAK, O., 2019. *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. s. 15.

¹⁸ KURILOVSKÁ, L., ŠANTA, J., 2021. Vybrané aplikačné problémy prípravného konania v súčasnosti. In: KURILOVSKÁ, L., KRÁSNA, P., eds. 2021. *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy. Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie*. s. 103.

¹⁹ Predbežný náčrt navrhovanej právnej úpravy pridaním § 32a do Trestného poriadku.

brániť voči podozreniu zo spáchania trestného činu (priznáva mu právo predkladať dôkazy, navrhovať vykonanie dôkazov, predvolávať svedkov a klásť im otázky, byť upovedomený o úkonoch trestného konania a ďalšie). Z procesuálneho hľadiska je teda pre podozrivú osobu výhodné, ak sa so vznesením obvinenia nevyčkáva, nakoľko sama môže skôr uplatňovať svoje práva a preukázať svoju nevinu. Častá medializácia vznesenia obvinenia (v neverejnej prípravnej časti trestného konania), nerešpektovanie prezumpcie nevinoty, verejný lynč obvinených, ako aj časté neopodstatnené „*pro forma*“ sťažnosti obhajcov voči uzneseniu o vznesení obvinenia vedú k tomu, že nároky na vznesenie obvinenia sa neustále zvyšujú. Obvinenie je v súčasnosti často realizované v rozsahu rovnakej dôkaznej situácie, aká prináleží návrhu na podanie obžaloby a po jeho vznesení sa len mechanicky prepočujú svedkovia. Je preto na mieste uvažovať, do akej miery je zvyšovanie nárokov na vznesenia obvinenia spojené s početnosťou vykonávaných výsluchov podozrivého v trestnom konaní.

Druhé ponúkané riešenie stanoveného problému predstavuje návrat k pôvodnému štruktúrnemu dualizmu predsúdnej časti trestného konania (členenie výhradne na štádium pred vznesením obvinenia a po vznesení obvinenia).²⁰ Takéto riešenie by spočívalo v odstránení formálneho aktu začatia trestného stíhania tzv. „vo veci“ a s ním spojené vydávanie uznesenia o začatí trestného stíhania podľa § 199 ods. 1 TP. Inšpiráciou je právna úprava Českej republiky, ktorá inštitút začatia trestného stíhania „vo veci“ nepozná a predsúdne konanie rozdeľuje na konanie pred vznesením obvinenia a po vznesení obvinenia. Je nutné dodať, že česká právna úprava inštitút začatia trestného stíhania „vo veci“ poznala, vychádzala predsa z rovnakého a spoločného Trestného poriadku ako Slovenská republika, avšak novela českého Trestného poriadku, vykonaná zákonom č. 292/1993 Zb., zrušila možnosť viesť trestné stíhanie „vo veci“, pričom prijatím tejto novely sa trestné stíhanie začínalo voči konkrétnej fyzickej osobe (teda obvinením). Následná novela českého zákona č. 265/2001 Zb. zmenila formu začatia trestného stíhania (na písomnú), pričom jeho obsah a podstata sa nezmenili. V súčasnosti je v Českej republike jeden z hlavných významov začatia trestného stíhania podľa § 160 českého Trestného poriadku ten, že trestné stíhanie sa od tohto okamihu vedie proti určitej osobe – obvinenému. V zmysle toho, trestné stíhanie môže byť začaté, ak existujú skutočnosti, ktoré nasvedčujú tomu, že bol spáchaný trestný čin a ak je dostatočne odôvodnený záver, že ho spáchala určitá osoba.

Obdobná zmena právnej úpravy by prospela aj Slovenskej republike. Zlúčila by sa fáza pred vznesením obvinenia a prípravné konanie by sa začínalo prijatím trestného oznámenia alebo iného podnetu, ako aj vykonaním neodkladného a neopakovateľného úkonu. Moment začatia trestného stíhania by sa presunul a stotožnil s momentom vydania uznesenia o vznesení obvinenia, pričom pred vznesením obvinenia by sa ponechala možnosť vykonať výsluch podozrivého v zmysle § 196 ods. 2 TP.

V rámci pripravovanej novelizácie Trestného poriadku sa zvažuje odstrániť formálne vydávanie uznesenia o začatí trestného stíhania a jeho nahradenie opatrením bez konštitutívneho účinku (s možným uvedením totožnosti podozrivého, ak je známy). Na výsluch podozrivého by sa primerane použili ustanovenia o výsluchu obvineného a priznal sa mu rovnaký rozsah práv, ako má obvinený. Pre úplnú efektívnosť uvedeného je potrebné zaviesť, aby sa v prípade, ak bol obvinený už vypočutý ako podozrivý, jeho výsluch v postavení obvineného už nemusel opakovať. V prípade, ak by sa v priebehu vyšetrovania podozrenie voči osobe, ktorá bola vypočutá ako

²⁰ A nie členenie predsúdneho konania na štádium: 1.) pred začatím trestného stíhania, 2.) po začatí trestného stíhania, 3.) po vznesení obvinenia. Obdobné riešenie navrhuje aj KURILOVSKÁ, L., ŠANTA, J., 2021. Vybrané aplikačné problémy prípravného konania v súčasnosti. In: KURILOVSKÁ, L., KRÁSNA, P., eds. 2021. *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy. Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie.* s. 102.

podozrivá, rozplynulo, policajt by o tejto skutočnosti informoval túto osobu a urobil o tom záznam do spisu. Ak by bola táto osoba uvedená ako podozrivá aj v opatrení o vymedzení skutku, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie, policajt by ho opravil.²¹

Odstránenie formálneho začatia trestného stíhania „vo veci,“ by predstavovalo nielen zásadné zjednodušenie predsúdneho konania, ale aj odstránilo viaceré aplikačné problémy, ktoré sú s ním spojené, napríklad by odpadol aplikačný problém s nemožnosťou vypočúvať svedkov pred začatím trestného stíhania a taktiež by sa znížilo množstvo výsluchov v trestnom konaní. Takáto, pre slovenské trestné právo zásadná, avšak podľa názoru autora nevyhnutná zmena, by znamenala posun k právu Európskej únie, nakoľko inštitút začatia trestného stíhania „vo veci“ nepozná okrem Slovenskej republiky žiadny iný členský štát Európskej únie.

Zoznam bibliografických odkazov:

ČENTÉŠ, J. 2018. Trestný zákon. Veľký komentár 4. aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex. ISBN 978-80-8155-076-8.

KURILOVSKÁ, L., ŠANTA, J., 2021. Vybrané aplikačné problémy prípravného konania v súčasnosti. In: KURILOVSKÁ, L., KRÁSNA, P., eds. 2021. *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy. Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 99 – 110, ISBN 978-80-8054-925-1.

LACIAK, O., 2019. *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., s. 119, ISBN 978-80-571-0018-8.

REPA, O. 2016. Ešte niekoľko poznámok k otázke, či majú byť súčasťou spisu procesne nepoužiteľné dôkazy [online], pravnelisty.sk [cit. 1.2.2022]. Dostupné na internete: <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a481-este-niekolko-poznamok-k-otazke-ci-maju-byt-sucastou-spisu-procesne-nepouzitelne-dokazy>>

ŠAMKO, P. 2018. *Skutočne možno výpoveď podozrivého považovať za výpoveď obvineného?* [online]. pravnelisty.sk [cit. 1.2.2022]. Dostupné na internete: <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a631-skutocne-mozno-vypoved-podozriveho-povazovat-za-vypoved-obvineneho>>

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody.

STRÉMY, T., TURAY, L., 2019. Procesná (ne)použiteľnosť výpovede v procesnom postavení zadržaného podozrivého. In: *Zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislavské právnické fórum 2019*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 100 – 104, ISBN 978-80-7160-520-1.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 12. augusta 2012, sp. zn. Tdo 47/2014.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 21. augusta 2012, sp. zn. 2 To 1/2012.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 28. marca 2018, sp. zn. 5Tdo 18/2018.

Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Kontaktné údaje autora:

npor. JUDr. Tomáš Benčík

OR PZ

Hollého 8, Senec

tomas.bencik@minv.sk

²¹ Uvedené riešenie je zvažované a navrhované MS SR v rámci pripravovanej novelizácie Trestného poriadku (s predpokladanou účinnosťou od 1.1.2023).

ZAČATIE TRESTNÉHO STÍHANIA „VO VECI“

por. JUDr. Marika BRIATKOVÁ

externý doktorand Akadémie Policajného zboru Bratislava

Anotácia

Autorka sa v príspevku venuje spôsobom začatia trestného stíhania v podmienkach Slovenskej republiky. Opisuje spôsoby, akými môže byť začaté trestné stíhanie. Konkrétne sa v článku venuje začatiu trestného stíhania „vo veci“.

KPúčové slová

Trestné stíhanie, spôsoby trestného stíhania

Anotation

In the article, the author deals with the method of initiating criminal prosecution in the conditions of the Slovak Republic. It describes the ways in which criminal prosecution can be initiated. Specifically, the article deals with the initiation of criminal prosecution "in the case".

Keywords

Criminal prosecution, methods of criminal prosecution

Úvod:

Trestné stíhanie je úsek trestného konania, ktoré sa v podmienkach Slovenskej republiky môže začať dvomi spôsobmi a to vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania alebo vykonaním zaist'ovacieho úkonu, neodkladného úkonu alebo neopakovateľného úkonu.

Je veľmi dôležité pre ďalšie konanie začať trestné stíhanie zákonným spôsobom bez procesnej chyby, nakoľko začatím trestného stíhania sa začína aj celý proces dokazovania. V prípade nezákonného začatia trestného stíhania by všetky nadväzujúce úkony boli protiprávne a tým by sa zmaril účel celého vyšetrovania danej veci.

1. Začatie trestného stíhania

„Trestné stíhanie je úsek trestného konania od začatia trestného stíhania až do právoplatnosti rozsudku súdu, prípadne iného meritórneho rozhodnutia vo veci samej.“¹

Začať trestné stíhanie možno viacerými spôsobmi upravenými v trestnom zákone :

- vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania
- vykonaním zaist'ovacieho úkonu, neodkladného úkonu alebo neopakovateľného úkonu

Trestný poriadok v § 199 vymedzuje :

„Ak nie je dôvod na postup podľa § 197 ods. 1 alebo 2, policajt začne trestné stíhanie bez meškania, najneskôr však do 30 dní od prijatia trestného oznámenia, ak ho treba doplniť. Trestné stíhanie sa začne vydaním uznesenia. Ak hrozí nebezpečenstvo z omeškania, začne policajt trestné stíhanie vykonaním zaist'ovacieho úkonu, neopakovateľného úkonu alebo neodkladného úkonu. Po ich vykonaní vyhotoví ihneď uznesenie o začatí trestného stíhania, v ktorom uvedie, ktorým z týchto úkonov už bolo začaté trestné stíhanie. O začatí trestného stíhania policajt upovedomí oznamovateľa a poškodeného. Policajt doručí také uznesenie prokurátorovi najneskôr do 48 hodín.

Policajt postupuje primerane podľa odseku 1, ak sa o skutočnostiach odôvodňujúcich začatie trestného stíhania dozvie inak ako z trestného oznámenia.

¹ §10 ods. 15 Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Uznesenie o začatí trestného stíhania musí obsahovať opis skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za akých k nemu došlo, o aký trestný čin v tomto skutku ide, a to jeho zákonným pomenovaním a uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona. Uznesenie neobsahuje odôvodnenie.

Trestné stíhanie sa začne vykonaním zaistovacieho úkonu, neodkladného úkonu alebo neopakovateľného úkonu aj vtedy, ak ho vykonal miestne nepríslušný policajt, ak nebolo možné dosiahnuť, aby ho vykonal príslušný policajt, a najneskôr do troch dní od jeho vykonania odovzdá vec príslušnému policajtovi spolu s uznesením o začatí trestného stíhania.“²

Dôležité je poznamenať, že trestné stíhanie sa vedie vždy pre určitý skutok a nie je dôležité jeho paragrafové určenie, to sa môže v priebehu trestného konania meniť.

1.1. Uznesenie o začatí trestného stíhania

Trestné stíhanie začne orgán činný v trestnom konaní buď na základe trestného oznámenia alebo na základe iných skutočností, ktoré sa dozvedel pri svojej činnosti. Takouto skutočnosťou môže byť napríklad telefonické privolanie policajnej hliadky, ktorá zasiahne priamo na mieste činu, alebo iná udalosť, z ktorej je zjavné, že došlo k spáchaniu trestného činu.

Podanie napr. ústneho alebo písomného trestného oznámenia nie je podmienkou na začatie trestného stíhania. Platí, že orgán činný v trestnom konaní začne trestné stíhanie, ak oznámenie neobsahuje skutočností, ktoré by vylučovali spáchanie trestného činu.

Znamená to, že ak z opísaných skutočností vyplýva záver, že došlo k spáchaniu trestného činu, je orgán činný v trestnom konaní povinný, z úradnej povinnosti začať trestné stíhanie.

Trestné stíhanie je povinný začať bezodkladne. Ak je trestné oznámenie potrebné doplniť (napr. výsluchom oznamovateľa, vyžiadáním písomných podkladov), je povinný začať trestné stíhanie najneskôr do 30 dní od prijatia trestného oznámenia.

Trestné stíhanie sa v zásade začína tým, že orgán činný v trestnom konaní vydá uznesenie o začatí trestného stíhania.

O začatí trestného stíhania sa upovedomí oznamovateľ a poškodený, ak mu je známy, a zároveň sa musí najneskôr do 48 hodín doručiť uznesenie o začatí trestného stíhania prokurátorovi.

Uznesenie o začatí trestného stíhania musí obsahovať:

- opis skutku – teda správania, ktoré sa považuje za trestný čin, s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za akých k nemu došlo,
- pomenovanie trestného činu podľa Trestného zákona spolu s uvedením príslušného paragrafu, pod ktorým je tento trestný čin v Trestnom zákone opísaný.³

Trestné stíhanie sa začína pre skutok, ktorý orgán činný v trestnom konaní považuje za trestný čin. V praxi sa uznesenie o začatí trestného stíhania obvykle označuje ako začatie trestného stíhania „vo veci“.

Uznesenie neobsahuje odôvodnenie a nie je voči nemu prípustná sťažnosť, preto jeho právoplatnosť a vykonateľnosť nastáva dňom vydania.

V praxi môžu nastať aj prípady, kedy orgány činné v trestnom konaní, aj napriek podaniu trestného oznámenia, nemusia začať trestné stíhanie. Trestný poriadok totiž umožňuje, aby v prípade, keď nie je dôvod na začatie trestného stíhania, sa vec uznesením odovzdá príslušnému orgánu na prejednanie (ak ide napr. o priestupok a nie o trestný čin), alebo vec odloží, ak je podľa zákona trestné stíhanie neprípustné (napr. ak je páchatel' maloletý alebo ak zomrel).

O takomto postupe však musí vždy informovať oznamovateľa trestného činu a aj poškodeného. Ak poškodený alebo oznamovateľ trestného činu s takým postupom polície

² §199 Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

³ Právo pre právnikov, Zuzana Dluhošová, Eva Kováčechová, VIA IURIS 2006,

nesúhlasia, môžu podať proti uzneseniu sťažnosť podľa poučenia v uznesení alebo požiadať prokurátora do 30 dní od doručenia uznesenia, aby postup preskúmal.

V prípade nezákonne vydaného uznesenia o trestnom stíhaní budú všetky nadväzujúce úkony posúdené ako nezákonne získané.

Trestné stíhanie môže byť začaté vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania a zároveň o vznesení obvinenia voči konkrétnej osobe.

1.2 Začatie trestného stíhania vykonaním zaist'ovacieho, neodkladného alebo neopakovateľného úkonu

Začať trestné stíhanie možno aj po vykonaní zaist'ovacieho úkonu, neopakovateľného úkonu alebo neodkladného úkonu. Po vykonaní takéhoto úkonu je však potrebné, aby orgán, ktorý úkon vykonal, ihneď vyhotovil uznesenie o začatí trestného stíhania, v ktorom okrem ostatných náležitostí uvedie, konkrétnej jeho výrokovej časti aj popis úkonu, ktorým sa trestné stíhanie začalo.

Medzi zaist'ovacie úkony patrí najmä: zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivého, domová prehliadka, vydanie a odňatie veci a iné.

Neodkladný úkon je Trestným poriadkom definovaný ako

*„Neodkladný úkon je taký úkon, ktorého vykonanie vzhľadom na nebezpečenstvo zmarenia alebo zničenia neznesie z hľadiska účelu trestného konania odklad na čas, kým sa začne trestné stíhanie.“*⁴

Na zmarenie alebo vykonanie neodkladného úkonu majú vplyv najmä materiálne podmienky, ako napr. plynutím času a pôsobením poveternostných podmienok sa zmária stopy. Ide o úkon, ktorý v budúcnosti nemožno zopakovať.

*„Neopakovateľný úkon je taký úkon, ktorý v ďalšom konaní už nemožno vykonať.“*⁵

Úkon nie je možné opakovať buď preto, že je fakticky nevykonateľný alebo tomu bránia iné dôvody, ako napr. nie je možné opakovať rekogníciu in natura. Neodkladný úkon možno v budúcnosti síce opakovať, ale získané informácie už nebudú mať takú dôkaznú hodnotu, ako pri prvom vykonávaní.

Trestný poriadok neobsahuje výpočet neodkladných alebo neopakovateľných úkonov, tento „výpočet“ sa ponecháva na aplikačnú prax.

Pri danom prípade je potrebné uviesť, že je potrebné posúdiť zákonnosť vykonaného úkonu, nakoľko uznesenie má v danom prípade iba deklaratórny charakter a samotné začatie trestného stíhania sa neviaže na vydanie uznesenia, ale začína už práve vykonaním tohto úkonu.⁶

2. Začatie trestného stíhania „vo veci“

Účelom a zmyslom procesného inštitútu začatia trestného stíhania vo veci podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku je, aby orgány prípravného konania mohli vykonávať procesne použiteľné úkony podľa Trestného poriadku smerujúce k zisteniu páchatel'a trestného činu a ku vzneseniu obvinenia konkrétnej osobe hneď, ako to odôvodňuje dôkazná situácia.

Je nepripustné viesť trestné stíhanie len „vo veci“ pri splnení podmienok pre použitie § 206 ods. 1 Trestného poriadku, teda so zjavným a jednoznačne špecifikovaným a nezmeniteľne známym páchatel'om, eventuálne tiež označeným v uznesení o začatí trestného stíhania menom, priezviskom, prípadne aj adresou bydliska, bez toho, aby zároveň bolo vznesené aj obvinenie tejto

⁴ §10 ods. 17 Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

⁵ §10 ods. 18 Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

⁶ Centěš, J. *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka,2016. ISBN: 978-80-8173-021-4

osobe.

Nerešpektovanie uvedeného postupu reálne znamená, že podozrivý síce je materiálne obvinený, ale formálne nie, čím sa tejto osobe zabránilo uplatňovať procesné práva obvineného, napr. podávať opravné prostriedky, návrhy na vykonanie dokazovania, nazerať do spisu, zvoliť si obhajcu.

Podľa § 206 ods. 1 Tr. por. ak je na podklade trestného oznámenia alebo zistených skutočností po začatí trestného stíhania dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, policajt bez meškania vydá uznesenie o vznesení obvinenia, ktoré ihneď oznámi obvinenému.

Zo stanoviska trestného kolégia Najvyššieho súdu SR č. Tpj 63/2009 vyplýva, že obžaloba v trestnej veci môže byť opretá o výpovede svedkov a iné dôkazy vykonané pred vydaním uznesenia o vznesení obvinenia, prípadne pred oznámením uznesenia o vznesení obvinenia jeho vyhlásením (§ 206 ods. 1 Tr. por.), ak k ich vykonaniu došlo po začatí trestného stíhania "vo veci" podľa § 199 ods. 1 Tr. por. Ak je ale výpoveď svedka jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorý chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom, oprieť obžalobu je nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia (alebo svedka vypočutého pred týmto úkonom znova vypočuť) a tak zachovať právo obvineného na obhajobu (právo na kontradiktórny postup). Takto je povinný postupovať aj vtedy, ak ide o svedka, ktorý má právo odmietnuť vypovedať podľa § 130 Tr. por.

Obvinený, resp. jeho obhajca, musí mať vždy reálnu možnosť uplatniť právo na obhajobu a je len na ňom, či ho využije. Obvinený tak môže urobiť až potom, ako bol riadne upovedomený o čase a mieste vykonania výsluchu konkrétneho svedka. Iba všeobecné poučenie obvineného a jeho obhajcu o možnosti zúčastniť sa vyšetrovacích úkonov podľa § 213 ods. 1, 3 Tr. por. nemožno považovať za dostatočné, lebo takéto poučenie nezohľadňuje povinnosť policajta, ktorá mu vyplýva z ustanovenia § 213 ods. 3 Tr. por., ani podmienky čítania zápisnice o výpovedi svedka (spoluobvineného), vyplývajúce z § 263 ods. 3, 4 Tr. por. Tieto ustanovenia úzko súvisia a musia byť aplikované v jednote a nie izolovane.

V uznesení o začatí trestného stíhania „vo veci“ vyšetrovateľ nemôže konštatovať, že ide síce o neznámeho páchatel'a, ale vystupujúceho pod menom J.Š., pričom ku skutku malo dôjsť v neustálenom byte, ale na B. ul. č. X. v B.

V prípade, ak je zo skutkového obsahu trestného oznámenia, samotného skutku už v čase začatia trestného stíhania vo veci, je bez najmenších pochybností nesporné, že vyšetrovateľ už v čase začatia trestného stíhania vo veci nesporne disponuje dostačujúcimi informáciami na presné identifikovanie páchatel'a, zákonný postup má byť preto taký, že súčasne so začatím trestného stíhania vo veci sa má okamžite vzniesť obvinenie. Nakoľko by tak mal obvinený zákonným spôsobom zabezpečené uplatňovanie procesných práv, vrátane práva na obhajobu. Naopak môže dôjsť k neprípustnému a nezákonnému začatiu a vedeniu trestného stíhania iba „vo veci“, v rámci ktorého dochádza k vykonávaniu procesných úkonov, ktorých sa v tom čase ešte „neznámy, ale známy páchatel'“ nemôže zúčastniť, ani sa k nim vyjadriť, nemôže podávať návrhy na vykonanie dokazovania, ani využívať opravné prostriedky proti vydaným rozhodnutiam, čím mu je upreté právo na obhajobu.

Je neprípustné viesť trestné stíhanie iba „vo veci“ so zjavným a jednoznačne špecifikovaným a nezameniteľným známym páchatel'om, dokonca aj menovaným v uznesení o začatí trestného stíhania, bez toho aby okamžite nasledovalo aj vznesenie obvinenia tejto osobe. Reálne to potom znamená, že podozrivý síce je materiálne obvinený, ale formálne nie, aby sa mu zabránilo uplatňovať procesné práva obvineného, napr. podávať opravné prostriedky, návrhy na vykonanie dokazovania, nazerať do spisu, zvoliť si obhajcu.

Nezákonnosť v začatí trestného stíhania iba „vo veci“ s jednoznačne špecifikovaným a nezameniteľným známym páchatel'om, bez toho aby okamžite nasledovalo aj vznesenie obvinenia

tejto osobe, sa následne prenesie aj na dôkazy získané v prípravnom konaní, bez možnosti napraviť túto nezákonnosť.

Pre účely trestného konania je mimoriadne dôležité, aby všetky dôkazy boli vykonané zákonným spôsobom, nestrane a objektívne za súčasného dodržania procesných práv obvineného, najmä práva na obhajobu.

Účelom a zmyslom procesného inštitútu začatia trestného stíhania vo veci je, aby orgány prípravného konania mohli vykonávať procesné použiteľné úkony podľa Trestného poriadku smerujúce k zisteniu páchatel'a trestného činu a k vzneseniu obvinenia konkrétnej osobe okamžite, keď je to možné. Trestné stíhanie vo veci nesmie slúžiť na to, aby po nezameniteľnej identifikácii osoby páchatel'a, vyšetrovateľ mu zámerne nevzniesol obvinenie, vykonával dôkazy len preto, aby ho zbavil možnosti uplatňovať procesné práva obvineného v zmysle Trestného poriadku.

Takýto postup síce vyšetrovateľovi uľahčuje dokazovanie, pretože nemá pri absencii kontradiktórnosti oponentúru v povinnosti reagovať, okrem iného, aj na návrhy na dokazovanie v prospech obvineného. Na druhej strane, ale nemá atribúty objektívnosti, nestrannosti a vytvára možnosti na zneužívanie inštitútu začatia trestného stíhania iba vo veci na psychické šikanovanie osoby síce formálne nestíhanej, ale materiálne áno tým, že je nezameniteľným spôsobom identifikovaná v uznesení o začatia trestného stíhania vo veci ako páchatel' trestného činu a nemôže uplatňovať procesné práva obvineného, čím sa predlžuje stav právnej neistoty takejto osoby.⁷

Resumé:

Začatie trestného stíhania je dôležitým momentom v trestnom konaní. Od tohto momentu môžu orgány činné v trestnom konaní vykonávať dokazovanie v plnom rozsahu. Dôležité je, aby začatie trestného stíhania bolo zákonné, malo svoje náležitosti a bol zafinovaný moment začatia, a to či bolo začaté vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania alebo vykonaním zaisťovacieho úkonu, neodkladného úkonu alebo neopakovateľného úkonu. Taktiež je veľmi dôležité rozoznať moment, kedy dochádza k vedeniu trestného stíhania len „vo veci“ bez dostatočnej dôkaznej sily voči konkrétnemu páchatel'ovi, a moment kedy je potrebné postupovať podľa § 206 Trestného poriadku, vzniesť obvinenia konkrétnej osobe, ktorý si môže následne uplatniť aj svoje práva. Uvedené je dôležité pre ďalšie posúdenie veci.

Resumé:

The initiation of criminal proceedings is an important moment in criminal proceedings. From this point on, law enforcement authorities can take full evidence. It is important that the commencement of criminal proceedings is lawful, has its requisites and that the moment of commencement is defined, whether it was initiated by issuing a resolution to initiate criminal proceedings or by performing a detention, urgent or non-repeatable act. It is also very important to recognize the moment when criminal proceedings are conducted only "in the case" without sufficient probative force against a particular perpetrator, and the moment when it is necessary to proceed under Section 206 of the Criminal Procedure Code, to bring charges against a specific person rights. This is important for further assessment of the matter.

Zoznam bibliografických odkazov:

Čentíš, J. *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016. ISBN: 978-80-8173-021-4

Právo pre neprávnikov, Zuzana Dlugošová, Eva Kováčechová, VIA IURIS 2006,

⁷ Zbierka stanovísk Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a súdov SR 2/2016

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Zbierka stanovísk Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a súdov SR 2/2016

Kontaktné údaje:

por. JUDr. Marika Briatková

externý doktorand Akadémie Policajného zboru

Trvale bytom : Hlavná 659, 97226 Nitrianske Rudno

t. č. 0917 155 706

e-mail: marikabriatkova@gmail.com

MIERA PREUKAZOVANIA SPÁCHANIA TRESTNÉHO ČINU PRI APLIKOVANÍ OSOBITNÉHO USTANOVENIA O ÚČINNEJ LÚTOSTI PODĽA § 86 ODS. 1 PÍSM. D), ODS. 2 TRESTNÉHO ZÁKONA

npor. Mgr. Ondrej KNIRSCH

Predmetová skupina právo

Stredná odborná škola Policajného zboru Bratislava

Anotácia

Príspevok je venovaný problémom, ktoré vychádzajú z diferentných prístupov pri posudzovaní miery preukazovania trestného činu, ktorá je potrebná k aplikácii osobitného ustanovenia o účinnej ľútosti podľa Trestného zákona.

KLúčové slová

Účinná ľútosť, daňové podvodné konania, dokazovanie daňových trestných činov.

Annotation

The article is devoted to problems arising from the different approaches to assessing the level of evidence required for the application of the specific section of effective regret according to Criminal procedure.

Keywords

Effective regret, tax fraud activity, proving a tax crimes.

Úvod

Obsahom príspevku je načrtnúť aplikačné problémy týkajúce sa požadovaného rozsahu dokazovania trestných činov skrátenia dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 a nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona v prípadoch, kedy je splatná daň a jej príslušenstvo alebo poistné zaplatené ešte pred začatím trestného stíhania. Cieľom autorovho príspevku je podnietiť odbornú diskusiu a iniciovať vydanie zjednocujúceho stanoviska k predmetnej problematike.

Teoretické východiská

Rozhodnutia podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona o veciach podozrení zo spáchania trestných činov skrátenia dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 a nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona, kedy už je v čase rozhodovania v postupe pred začatím trestného stíhania splatná daň a jej príslušenstvo alebo poistné zaplatené, sa môžu javiť ako pomerne nenáročné, kedy sa vec môže rýchlo a jednoducho podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona odložiť, nakoľko trestnosť činu zanikla dodatočným zaplatením splatnej dane a jej príslušenstva alebo poistného, páchatel' nespáchal trestný čin ako člen organizovanej skupiny alebo ako člen zločineckej skupiny a nebol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý, ani jeho trestné stíhanie za obdobný čin nebolo v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch zastavené z dôvodu zániku trestnosti trestného činu podľa § 86 ods. 1 Trestného zákona.¹

Rýchlosť a jednoduchosť vydania takéhoto rozhodnutia vyplýva najmä zo zúženého rozsahu dokazovania v postupe pred začatím trestného stíhania, ktorý je limitovaný ustanovením § 196 ods. 2 Trestného poriadku. Zákon síce ustanovuje špeciálne podmienky, ktoré musia byť splnené, aby k zániku trestnosti takéhoto trestného činu mohlo dôjsť², avšak splnenie týchto podmienok je možné pomerne jednoducho preukázať aj v takomto zúženom rozsahu dokazovania,

¹ Podľa § 86 ods. 1, ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

² IVOR, J. a kol. 2010. Trestné právo hmotné : Všeobecná časť : Druhé, doplnené a prepracované vydanie. s. 332.

a to najmä vyžiadanim písomných podkladov z Daňového úradu a Sociálnej poisťovne, z ktorých vyplýva, že splatná daň a jej príslušenstvo alebo poistné boli dodatočne zaplatené. Takisto splnenie podmienok uvedených v ustanovení § 86 ods. 2 Trestného zákona je možné zistiť vyžiadanim správ od dotknutých subjektov, z ktorých vyplýva, že páchatel' nebol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý a lustráciou v informačných systémoch Ministerstva vnútra SR je možné zistiť, že ani jeho trestné stíhanie za obdobný čin nebolo v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch zastavené z dôvodu zániku trestnosti trestného činu podľa § 86 ods. 1 Trestného zákona. To, že páchatel' nespáchal trestný čin ako člen organizovanej skupiny alebo ako člen zločineckej skupiny, spravidla vyplýva z konštrukcie objektívne daného skutku, teda táto skutočnosť je dostatočne zrejmá a nie je ju potrebné dokazovať nad rámec ustanovenia § 196 ods. 2 Trestného poriadku.

Čo sa však javí problematické a sporné je to, že rozhodnutím podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku prokurátor alebo policajt celkom jednoznačne konštatuje, že skutok sa stal, tento skutok je trestným činom a spáchala ho konkrétna osoba. Tento záver však v praxi veľmi často nie je v týchto rozhodnutiach dostatočne odôvodnený, resp. nie je odôvodnený vôbec. Vyplýva to práve zo zúženého rozsahu dokazovania, v ktorom nie je objektívne možné zistiť také skutočnosti, ktoré by záver o spáchaní trestného činu konkrétnou osobou dostatočne odôvodňovali.

Najmä trestný čin skrátenia dane a poistného podľa § 276 Trestného zákona je spravidla páchaný veľmi sofistikovane, viacerými čiastkovými útokmi, zapojením mnohých rôznych osôb (tzv. bielych koní, fiktívnych odberateľov, fiktívnych pracovníkov, účtovníkov a pod.), nezriedka aj s medzinárodným prvkom a zakrývaný je často rôznymi fiktívnymi listinnými materiálmi alebo naopak preukazovaný listinnými materiálmi, ktoré však nie sú k dispozícii a je nutné ich vyhľadávať a zaisťovať, pretože práve listinné dôkazy svojim obsahom dokazujú alebo vyvracajú skutočnosť vzťahujúcu sa na objasňovaný skutok.³

Pri trestných činoch neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona je nutné preukázať, či subjekt zodpovedný za platenie a odvádzanie dane a poistného mal v čase splatnosti dostatok finančných prostriedkov na ich úhradu a zároveň skúmať celkovú hospodársku situáciu povinného subjektu v čase splatnosti, teda či by takáto úhrada napríklad nemala na subjekt likvidačný vplyv. Posúdenie týchto otázok, najmä pri povinných subjektoch, ktoré sú rozsiahle alebo špecifické svojou štruktúrou a činnosťou, vyžaduje odborné vedomosti znalca, ktorými prokurátor ani policajt nedisponujú.

Z uvedeného vyplýva, že odôvodnený záver o spáchaní takéhoto skutku konkrétnou osobou je možné častokrát prijať až po rozsiahlom dokazovaní, ktoré zahŕňa najmä výsluchy a konfrontácie svedkov, rekognície, skúšky písma, znaleckú činnosť, zaisťovanie vecí, prehliadky, obhliadky, prípadne právnu pomoc zo zahraničia, teda všetko úkony celkom zjavne presahujúce rámec ustanovenia § 196 ods. 2 Trestného poriadku.

Aplikačné problémy v praxi

Aplikačná prax sa s vyššie načrtnutou dilemou vysporiadava rôzne. Osou, okolo ktorej sa odvíja miera preukazovania trestného činu, je jedna zo základných zásad trestného konania definovaná v ustanovení § 2 ods. 10 Trestného poriadku, a to zistenie skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a polomerom okolo tejto osi je rozsah nevyhnutný na rozhodnutie o veci. V aplikačnej praxi sa dĺžka tohto polomeru meria od najkratšieho, kde na vydanie rozhodnutia podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona postačuje splnenie podmienok uvedených v ustanoveniach § 86 ods. 1, ods. 2 Trestného zákona bez toho, aby bolo objektívne preukázané, či skutok vôbec je trestným činom, až po najdlhší, a to začatie trestného stíhania vo veci, kde následne prebehne riadne celé dokazovanie až do štádia, kde by bolo možné za skutok vzniesť obvinenie, teda existuje

³ Podľa § 153 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

dostatočne odôvodnený záver, že skutok sa stal, je trestným činom a spáchala ho konkrétna osoba, a následne sa toto trestné stíhanie podľa § 215 ods. 1 písm. h) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona zastaví.

Z uvedeného je zrejmý obrovský nepomer rozsahu zisťovania skutkového stavu, pričom výsledok je rovnaký, teda prichádza konštatovanie, že trestnosť činu zanikla. Na mieste je sa potom pýtať na dôvodnosť naťahovania tohto rozsahu, najmä s poukazom na hospodárnosť trestného konania, kde však na druhej strane stojí práve oprávnený záujem na zistení skutkového stavu bez dôvodných pochybností, a nájsť tak najoptimálnejší konsenzus. V aplikačnej praxi sú často tolerované rozhodnutia podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona o odložení vecí podozrení zo spáchania trestných činov skrátene dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona, kde sa preukazovanie obmedzí a uspokojí s priznaním osoby, ktorá bola vypočítaná podľa § 196 ods. 2 Trestného poriadku k okolnostiam nasvedčujúcim, že mala spáchať trestný čin. Niekedy nie je potrebné ani priznanie, dokonca je evidované právoplatné rozhodnutie podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d) Trestného zákona o odložení vecí podozrenia zo spáchania pokračovacieho zločinu skrátene dane a poistného podľa § 276 ods. 1, ods. 2 písm. d) Trestného zákona, kde podozrivý výslovne poprel spáchanie tohto skutku a uviedol rôzne dôkazy na svoju obranu, ktoré však nebolo možné zabezpečiť v rámci postupu podľa § 196 ods. 2 Trestného poriadku, a preto bolo rozhodnuté o odložení vecí bez zabezpečenia týchto dôkazov.

Na druhej strane evidujeme prípady, kde sa začína trestné stíhanie vo veci a vedie sa podrobné vyšetrowanie v trvaní nad šesť mesiacov, pričom už v čase pred začatím trestného stíhania bolo známe, že splatná daň spolu s príslušenstvom bola dodatočne uhradená. V takýchto veciach sú vykonávané výsluchy viacerých svedkov, zabezpečované rozsiahle listinné podklady od štátnych orgánov a právnických osôb, dokonca je evidovaná vec, v ktorej prokurátor záväzným pokynom podľa § 230 ods. 2 písm. a) Trestného poriadku uložil vyšetrowateľovi PZ spracovať žiadosť o právnu pomoc, spočívajúcu vo výsluchu svedka v zahraničí, čo sa už javí ako vysoko nevhodné a najmä neúčelné, obhájitelné jedine tak, že síce trestné konanie za každých okolností skončí v prípravnom konaní, avšak je dôležité, či postupom podľa § 215 ods. 1 písm. h) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona zastavením trestného stíhania, keď sa preukáže, že skutok sa stal, je trestným činom, spáchala ho konkrétna osoba a trestnosť zanikla, postupom podľa § 215 ods. 1 písm. a), prípadne písm. b) Trestného poriadku, keď sa preukáže, že skutok sa nestal, prípadne skutok nie je trestným činom a nie je dôvod na postúpenie veci, alebo podľa § 228 ods. 1 Trestného poriadku, ak sa nezistili skutočnosti oprávňujúce vykonať trestné stíhanie proti určitej osobe.

Z uvedeného sú zrejmé podstatné rozdiely a odlišné závery, do ktorých môže takto vedené trestné stíhanie vo veci vyústiť a k akým odlišným záverom je možné sa dopracovať, ak prekročíme mieru preukazovania spáchania trestného činu limitovanú ustanovením § 196 ods. 2 Trestného poriadku a dokazovanie rozvineme v celej šírke. Sporný však stále ostáva účel takéhoto dokazovania, a to nielen vzhľadom na hospodárnosť trestného konania, ale tiež v nezanedbateľnej miere vzhľadom na frustračnú záťaž policajta, ktorý si uvedomuje, že vyšetruje skutok, ktorého trestnosť dávno zanikla, a to len z dôvodu trestnoprávneho formalizmu, resp. perfekcionizmu prokurátora. K eliminácii nadbytočného preukazovania spáchania trestného činu pravdepodobne smeruje i návrh zákona s účinnosťou od 1. júna 2022, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, z ktorého návrhu vyplýva, že jednou zo značne relevantných zmien bude skrátene času, dokedy možno využiť inštitút účinnej ľútosti a dodatočne zaplatiť splatnú daň, jej príslušenstvo alebo poistné, a to na 60 dní od právoplatnosti vznesenia obvinenia, čím sa má skončiť s nežiaducim javom a to, že k zaplateniu dochádza páchatelom špekulatívne až potom, čo prebehne celé nákladné a náročné vyšetrowanie s jasným záverom preukázania spáchania trestného činu a navrhovanou zmenou sa tak sleduje aj šetrenie

prostriedkov štátu a kapacít orgánov činných v trestnom konaní.⁴ Vychádzajúc z uvedeného návrhu zákona je teda možné konštatovať, že zákonodarca od momentu zaplataenia splatnej dane, jej príslušenstva alebo poistného, nepovažuje za potrebné ďalej preukazovať spáchanie trestného činu, a to práve s poukazom na šetrenie prostriedkov štátu a kapacít orgánov činných v trestnom konaní.

Z uvedeného je zrejmé, že zákonodarca dáva možnosť rozhodovať podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku s poukazom na § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona, najmä z dôvodu hospodárnosti trestného konania, ktorá v týchto prípadoch prevyšuje záujem spoločnosti na zisťovaní skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti. Ustanovenie § 199 ods. 1 Trestného poriadku určuje policajtovi začať trestné stíhanie len ak nie je dôvod na postup podľa § 197 ods. 1 Trestného poriadku, zároveň však ustanovenie § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku umožňuje vec odložiť v prípade, ak nie je dôvod na začatie trestného stíhania, pričom dôvodom na začatie trestného stíhania je nesporne v týchto veciach vždy reálne a konkrétne podozrenie zo spáchania trestného činu a s tým súvisiaca potreba zisťovania skutkového stavu veci nad rámec ustanovenia § 196 ods. 2 Trestného poriadku. Návratia týchto dvoch ustanovení teda jednoznačne nevyklúčujú možnosť začatia trestného stíhania aj v prípade, ak už v čase rozhodovania o trestnom oznámení je zrejmé, že podmienky podľa § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona boli splnené.

Je možné vysloviť konštatovanie, že práve z týchto dôvodov dochádza v aplikačnej praxi k diametrálne odlišným postupom pri rozhodovaní o veciach podozrení zo spáchania trestných činov skrátenia dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplataenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona, pričom treba podotknúť, že rozhodujúcim faktorom v tomto rozhodovaní je ingerencia prokurátora, kde sú evidované rozličné prístupy, od najbenevolentnejšieho, kedy prokurátor bez ďalšieho akceptuje odloženie veci vždy, keď sú splnené špeciálne podmienky účinnej ľútosti podľa § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona, až po najprísnejší, kedy policajt na základe pokynov prokurátora vedie zdĺhavé trestné konanie vo veci až do úplného, resp. maximálne možného zistenia skutkového stavu veci.

Uplatňovanie takýchto rozličných prístupov v územných pôsobnostiach jednotlivých prokuratúr spôsobuje okrem procesnej neistoty policajtov aj pomerne významné disproporcie v policajných štatistikách, do určitej miery až krivenie tejto štatistiky, a to z dôvodu, že ukončenie veci podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku vstupuje do štatistiky ako objasnený trestný čin. V územných pôsobnostiach prokuratúr s benevolentným prístupom potom štatisticky dochádza k vysokej miere objasnenosti ekonomickej trestnej činnosti a tým aj k reálnemu zrýchleniu konania, pričom naopak v územných pôsobnostiach prokuratúr s najprísnejším prístupom dochádza k výrazne nižšej miere objasnenosti, pretože tak ako je uvedené vyššie, rozvinuté dokazovanie nevedie vždy k aplikácii osobitného ustanovenia o účinnej ľútosti podľa § 86 ods. 1 písm. d), ods. 2 Trestného zákona. Uvedený prístup pochopiteľne tiež zapríčiňuje zdĺhavé a vyčerpávajúce trestné konania, ktoré v súčasnej dobe nezanedbateľne prispievajú k dlhodobému pretrvávajúcej frustračnej záťaži policajtov na úseku ekonomickej kriminality, kde sa momentálne dĺžka trestných konaní nepočíta na mesiace ako to predpokladá Trestný poriadok, ale na roky.

Záver

Z vyššie popísaných skutočností vyplýva rozličný prístup pri vykonávaní dozoru prokurátorov v trestných veciach podozrení zo spáchania trestných činov skrátenia dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplataenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona, kedy už je v čase rozhodovania v postupe pred začatím trestného stíhania splatná daň a jej príslušenstvo alebo poistné zaplataené, pričom tento značne

⁴ Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. 2021. Meníme Trestný zákon: K slabším miernejší, k silnejším prísnejší [online]. [cit. 2022-03-09]. URL: <<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=3580>>.

diferentný prístup disponuje viacerými negatívnymi javmi, bolo by teda podľa nášho názoru vhodné k týmto veciam zaujať zjednocujúce stanovisko, ktoré by náležite zohľadňovalo najnovšie trendy a potreby v trestnom konaní a najmä racionálny výklad cieľu trestného konania.

Zoznam bibliografických odkazov:

IVOR, J. a kol. 2010. Trestné právo hmotné : Všeobecná časť : Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, s. r. o., 2010. 532 s. ISBN 978-80-80-8078-308-2.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. 2021. Meníme Trestný zákon: K slabším miernejší, k silnejším prísnejší. [online]. [cit. 2022-03-09]. URL: <<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=3580>>.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

npor. Mgr. Ondrej Knirsch

Predmetová skupina právo

Stredná odborná škola Policajného zboru Bratislava, Vápencová 36, 840 09 Bratislava

tel.: +421 961 058 584

e-mail: ondrej.knirsch@minv.sk

AKTUÁLNE MOŽNOSTI ÚČELNEJ POMOCI OBETIAM TRESTNÝCH ČINOV¹

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Ústav štátu a práva SAV
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

JUDr. Patrícia KRÁSNÁ, PhD., LL.M.
Katedra vyšetrovania
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Predkladaný vedecký článok obsahuje relevantné informácie, ktoré boli nadobudnuté vedeckou činnosťou v rámci projektu APVV s názvom „Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien“. Článok prezentuje aktuálne, relevantné, možnosti pomoci, ktorú je možné poskytnúť obetiam trestných činov v podmienkach Slovenskej republiky. Autorky prostredníctvom analýzy, pozorovania, syntézy, konkretizácie a prepojenia relevantných teoretických skutočností s podnetmi z aplikačnej praxe poukazujú na konkrétne eventuality podpory obetí trestných činov.

KLúčové slová

Obet', pomoc, intervenčné centrá, viktimológia, práva obete

Annotation

The presented scientific article contains relevant information that was obtained by scientific activities within the APVV project entitled "Effectiveness of the preparatory procedure - examination, evaluation, criteria and impact of legislative changes". The article presents current, relevant, possibilities of assistance that can be provided to victims of crime in the conditions of the Slovak Republic. Through analysis, observation, synthesis, concretization and connection of relevant theoretical facts with suggestions from application practice, the authors point out the specific possibilities of supporting victims of crime.

Keywords

Victim, assistance, intervention centers, victimology, victim rights

Úvod

Každý z nás v určitom okamihu premýšľa nad tým, či je v našej krajine nejakým spôsobom upravená pomoc ľuďom, ktorý sa stanú obeťou trestného činu. Pomoc ľuďom, ktorý sa bez svojho zavinenia ocitnú v nelichotivej situácii. Realita, v ktorej sa ocitnú obeť trestných činov je veľmi náročná tak ako pre ne samotné, takisto pre celú spoločnosť. S prihliadnutím na skutočnosti, ktoré v danej situácii (pri spáchaní trestného činu) vznikajú je potrebné konštatovať, že celkové dianie v spoločnosti má podstatný dopad aj na kriminalitu, resp. na obeť kriminality, obeť trestných činov.

Vzhľadom na uvádzané je potrebné prihliadať na tieto skutočnosti. Je dôležité, aby spoločnosť a teda i relevantné subjekty adekvátne reagovali na všetky vznikajúce okolnosti. V prípade ak bude reakcia relevantných subjektov, inštitúcií, účelná je predpoklad, že sa dosiahne potrebný konsenzus a pomoc, ktorá bude poskytovaná obetiam trestných činov bude efektívna. Avšak v rámci uvádzaného považujeme za dôležité poukázať na skutočnosť, že dané nie je dôležité iba s prihliadnutím na aktuálnu situáciu, ale v celkovom kontexte náhľadu na postavenie obetí trestných činov.

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.

Je potrebné mať na zreteli, že kľúčovú úlohu v procese prístupu k obetiam, restoratívnej spravodlivosti v podmienkach Slovenskej republiky, zohrávajú sudy, probační a mediační úradníci, polícia a subjekty poskytujúce pomoc obetiam.²

Cieľom predkladaného vedeckého článku je prostredníctvom deskripcie skúmaného javu prezentovať relevantné skutočnosti, ktoré sú spojené s aktuálnymi možnosťami pomoci pre obeť trestných činov v našej krajine. Pretože v súčasnom chápaní vedy sa čoraz väčší dôraz kladie na tvorivú úlohu racionality pri vytváraní hypotéz a vedeckých teórií, ktorá prekračuje hranice deskripcie pozorovaných javov. Prax totiž potvrdzuje, že základným predpokladom pozitívneho ovplyvňovania určitého konania je jeho poznanie a vysvetlenie.³

Autorky účelne spracovali nadobudnuté poznatky spojené s predmetnou problematikou prostredníctvom i právnej analýzy aktuálneho stavu ochrany obetí, syntézy, pozorovania, konkretizácie a prepojenia relevantných teoretických skutočností s podnetmi z aplikačnej praxe. Uvedené vyplýva zo skutočnosti existencie otázok medzi odbornou ale tiež laickou verejnosťou, ktoré si autorky stanovili i ako primárne otázky, na ktoré je potrebné v súvislosti s danou problematikou odpovedať. „*Aké práva má obeť po tom ako sa stane obeťou? Ako vieme pomôcť obetiam trestného činu? Existujú v našich podmienkach možnosti pomoci obetiam trestných činov? Ak áno, aké sú to? Sú pre obeť účelné a dostatočné?*“ Prostredníctvom zodpovedania týchto fundamentálnych otázok, ktoré prináša aplikačná, ale aj vedecká prax, autorky prezentujú v predkladanom článku odôvodnené skutočnosti. Na zodpovedanie uvádzaných otázok konfrontovali fakty, ktoré boli získané prostredníctvom prepojenia tak teoretických poznatkov, ako aj poznatkov z aplikačnej praxe. Relevantné informácie z aplikačnej praxe nadobudli počas realizácie riadených rozhovorov s odborníkmi, ktorí prichádzajú s obeťami trestných činov do priameho kontaktu na dennodennej báze.

Zákon o obetiach trestných činov a viktimológia

Najelementárnejším právnym dokumentom, ktorí poskytuje ochranu obetiam trestných činov v našej krajine je Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej už iba „Zákon o obetiach“). Poskytuje obetiam pomoc na legislatívnej úrovni, čo je veľmi dôležité i pre aplikáciu pomoci v reálnej praxi.

Skôr ako prejdeme k samotnej charakteristike možností pomoci obetiam trestných činov považujeme za dôležité poukázať, zároveň i zodpovedať prvú nami vytýčenú otázku v kontexte spracovania vedeckého článku a síce: „*Aké práva má obeť po tom ako sa stane obeťou?*“, na jednotlivé konkrétne práva, ktoré obeť trestného činu má v kontexte legislatívnej úpravy podľa Zákona o obetiach.

Elementárnou skutočnosťou je fakt, že každá osoba, ktorá tvrdí, že je obeťou, sa považuje za obeť, kým sa nepreukáže opak. Teda v každom prípade, ak obeť tvrdí, že je obeťou sa aj za obeť považuje a to bez ohľadu na to, či bol páchatel' trestného činu zistený, trestne stíhaný alebo odsúdený.⁴ Táto skutočnosť je veľmi podstatná, pretože aj v súčasnej dobe sa stretávame v aplikačnej praxi so skutočnosťou, že obeť trestných činov majú strach nahlásiť trestný čin, resp. majú strach „označiť sa obeťou trestného činu“ pretože nevedia kto je páchatel'om trestného činu.

Zákon o obetiach taktiež deklaruje, čo je veľmi dôležité, že ku každej obeťi má byť prístupované bez akéhokoľvek prvku diskriminácie. Pretože práva priznané obetiam sa uplatňujú bez diskriminácie založenej na pohlaví, náboženskom vyznaní alebo viere, rase, príslušnosti k

² KURILOVSKÁ, L. 2015. *Možnosti riešenia postavenia obetí v intenciách restoratívnej spravodlivosti ako inštitútu posilnenia dôvery obetí v justičný systém Slovenskej republiky*. In KURUC, P. (ed.). 2015. *Obete kriminality a ich práva*. 1. vydanie, Žilina: Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu, 2015, s. 112.

³ LISOŇ, M., FEDÁKOVÁ, P. 2021. *Koordinácia v procesoch odhaľovania a objasňovania trestnej činnosti v ekonomike*. In Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov. *Odhaľovanie a objasňovanie trestných činov v ekonomike v systéme zabezpečovania neodvratnosti trestného postihu*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 148.

⁴ § 2 ods. 1 písm. c) Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

národnosti alebo etnickej skupine, zdravotnom stave, veku, sexuálnej orientácii, rodinnom stave, farbe pleti, jazyku, politickom alebo inom zmýšľaní, národnom alebo sociálnom pôvode, majetku alebo inom postavení. To znamená, že každá obeť má rovnaké práva a je jej poskytovaná totožná pomoc. Uvádzané priamo súvisí aj s faktom, že všetky subjekty, ktoré prichádzajú do kontaktu, resp. sa stretnú s obeťami trestného činu sú povinné správať sa k nim a k ich rodinným príslušníkom ohľaduplne, profesionálne, s rešpektom a podľa možností im vychádzať v ústrety. Všetky tieto skutočnosti nasvedčujú tomu, že v kontexte prístupu k obetiam trestného činu je tiež nevyhnutné dbať na ich vek, pohlavie, zdravotný stav vrátane psychického stavu a rozumovú vyspelosť tak, aby nedochádzalo k druhotnej viktimizácii alebo opakovanej viktimizácii.

Druhotná a opakovaná viktimizácia sú charakteristické pojmy, ktoré neodmysliteľne súvisia s obeťami, resp. s viktimológiou - vedou o obetiach. Považujeme za dôležité poukázať na to, že v odbornej literatúre sa stretávame i s pojmami primárna a sekundárna viktimizácia. Pre zjavné pochopenie uvádzaného si dovoľíme uviesť charakteristiku týchto jednotlivých pojmov. Máme za to, že správne pochopenie týchto pojmov je účelné a prospešné pre adekvátne pochopenie nami spracovanej problematiky v rámci vedeckého článku.

Primárna viktimizácia je charakteristická časovým úsekom priamo po spáchaní trestného činu, teda bezprostredne po ňom. Je možné uviesť, že ide o súvislosť medzi obeťou a trestným činom, resp. obeťou a páchatelom trestného činu. Je samozrejmé, že každý človek je odlišný od toho druhého a preto aj v súvislosti so spáchaním trestného činu je reakcia každého človeka iná, teda trestný čin ovplyvní danú obeť rôznymi spôsobmi. Najpodstatnejšie je pochopiť, že pri spáchaní trestného činu dochádza k podstatným zmenám či už fyzického alebo psychického stavu obete, ktoré sú výsledkom traumatického zážitku zo spáchaného trestného činu.

Dovoľíme si uviesť, že jednou z najzložitejších skutočností, ktorá vznikne v kontexte spáchania trestného činu, je nemožnosť vyrovnania sa obete s tým, že jej chcel niekto úmyselne ublížiť. Teda so skutočnosťou, že trestný čin bol spáchaný úmyselne. Tiež, tak ako bolo už nami spomínané, následky trestnej činnosti môžu trvať aj veľmi dlho a nezáleží na tom, aký „závažný“ trestný čin bol. Niektorí ľudia sa vyrovnávajú so zločinmi lepšie, zatiaľ čo iní môžu byť veľmi znepokojení aj „menej závažným“ trestným činom. Obete po spáchaní trestného činu môžu nadobudnúť a čo je horšie veľmi často, tak ako nám to bolo potvrdené aj počas riadených rozhovorov, živia v sebe rôzne negatívne pocity, ktoré im ich situáciu ešte viac zhoršujú. Adekvátna pomoc je v tomto prípade taktiež veľmi žiadúca a opodstatnená. Medzi tieto negatívne pocity najčastejšie patria: hnev, rozrušenie alebo veľmi intenzívne prežívanie nenávisťi. Často sa stáva, ako sme zistili počas rozhovor v aplikačnej praxi, že samotné obete sú prekvapené, ako emocionálne slabo a vyprahnuto sa cítia po spáchaní trestného činu. Nedokážu vnímať skutočnú realitu a veľmi často sa stáva, že obviňujú aj sami seba. Tieto silné emócie môžu dokonca u obetí spôsobiť pocit neznesiteľného znepokojenia a zmätenosti. Mnoho obetí sa po trestnom čine cíti nahnevane, rozčúlene alebo sa bojí, že ich okolie bude reagovať na ich osobu negatívne. U obetí, podľa aplikačnej praxe, sú často detegované aj dlhodobé problémy, ako je depresia alebo ochorenie súvisiace s úzkosťou pretrvávajúcou po zvyšok následného života.

Život obete sa v okamihu zmení. Pocit bezpečia a istoty sa zmení na pocit ohrozenia a beznádeje. Avšak v rámci daného uvádzame, že tieto pocity sa môžu, tak ako nám bolo tlmočené z aplikačnej praxe, často meniť. Raz má obeť pocit, že je všetko v poriadku a následne opäť prepadne do beznádeje. Táto skutočnosť súvisí s tým, že človek nie je prirodzene pripravený vyrovnáť sa s traumou z trestného činu. Obete sa veľmi často obviňujú z toho, že mali konať inak, že sa mali správať inak.

So skutočnosťami, na ktoré sme v predchádzajúcom texte poukázali, teda, že obeť sa obviňuje a zvažuje i možnosť, že mohla trestnému činu predísť veľmi úzko súvisí fenomén „victim blaming“ alebo „shared responsibility“, či „victim perception“. Ide o správanie sa obete v príznakoch ľahkovážnosti, neopatrnosti, či podceňovania nebezpečenstva. V takomto prípade je obeť často predurčená na proces viktimizácie. Dôležité je, že tento pojem však nie je právny a nie je spojený s trestnoprávnym poňatím viny, resp. nie je možné porovnávať tento pojem s

trestnoprávnym pojmom „zavinenie“.⁵ Uvádzaný pojem „victim perception“, teda „pohľad obeť“ bol po prvýkrát vyslovený vo Wolfgangovej štúdii o vraždách v rokoch 1948-1952. Jeho interpretácia sa zaoberala faktom, že obeť je priamym účastníkom vraždy, teda, že i obeť použila voči páchatelovi násilie.⁶ Samozrejme na uvádzané je potrebné prihliadať s prvkom odbornosti a skúsenosti z praxe, pretože jednotlivý kontext situácie konkrétneho trestného činu je ovplyvnený vždy individuálnymi faktormi.

Následne si dovoľíme prejsť k charakteristike viktimologického pojmu sekundárna viktimácia pretože i s vyššie uvádzanými faktami tento pojem bezprostredne súvisí. Sekundárna viktimácia je charakterizovaná ani nie tak časovým horizontom ako okolnosťami, ktoré vznikajú po spáchaní trestného činu a súvisí so skutočnosťami nasledujúcimi po spáchaní trestného činu. Ak sme si uviedli zdroje primárnej viktimácie - samotný trestný čin a páchatel, tak zdroje sekundárnej viktimácie môžeme vymedziť nasledovne - páchatel, ktorý sa vyhráza obeti, zastráša ju, následne zdrojom sekundárnej viktimácie môžu byť aj samotné orgány činné v trestnom konaní (nesprávne vedený výsluch, atď.), ale aj sociálne prostredie, v ktorom obeť žije.⁷

S daným súvisí i pojem opakovaná viktimizácia, ktorý je možné nájsť v Zákone o obetiach a poukazuje na ujmu, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatel'a, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrázaním, zastrášaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstiením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť.⁸

V kontexte uvádzaného je potrebné si uvedomiť, že každý na skúsenosť s kriminalitou reaguje inak. Reakcia obeť závisí od mnohých rôznych okolností - samotný zločin, typ človeka, akým obeť je, ale najmä i podpora, ktorú má obeť okolo seba. Eventuality pomoci a podpory sú významnými faktormi, ktoré majú opodstatnený vplyv na celkové prežívanie trestného činu samotnou obeťou. Pretože spáchaním trestného činu sa začína rad činností, úkonov, ktoré je potrebné aby obeť absolvovala a nie sú to často pre obeť príjemné úkony. Práve aj z toho dôvodu je potrebné venovať pozornosť efektívnej pomoci, ktorá v čo najvyššej miere zníži negatívny dopad trestného činu na samotnú obeť. Pretože pomoc, ktorú je možné obeť poskytnúť poukazuje aj na úroveň spoločnosti v tej, ktorej krajine. Spoločnosť, ktorá je schopná a ochotná účelne pomôcť obeť trestného činu je následne i schopnejšia predchádzať trestnej činnosti vo všeobecnosti.

Povinnosti subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou trestného činu

V nadväznosti na vyššie uvádzané a charakterizované pojmy si dovoľíme reflektovať i na charakteristiku povinností subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou. Všetky subjekty, ktoré prichádzajú s obeťou trestného činu do kontaktu majú za úlohu predchádzať sekundárnej, resp. opakovanej viktimácii. Táto skutočnosť však so sebou prináša aj skutočnosti o potrebe informovanosti a odbornosti týchto subjektov. Pretože ak tieto subjekty nebudú mať potrebné vedomosti a nebudú disponovať potrebnými informáciami, nebudú adekvátne vedieť pristupovať k obeť. Práve i tento fakt zohráva dôležitú úlohu v systéme ochrany obeť a systéme podpory obeť. Všetky spomínané subjekty majú presne vymedzené povinnosti, ktoré je potrebné aby dodržiavali pri prístupe k obeť. Na základe tohto „katalógu“ povinností majú taktiež vymedzené konkrétne činnosti, ktoré je potrebné dodržiavať pri kontakte s obeťou. Dané je reakciou na skutočnosť, že aj orgány činné v trestnom konaní, resp. subjekty, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou s účelom pomoci môžu obeť ublížiť a ich snaha bude mať úplne odlišný charakter ako bol zamýšľaný.

⁵ MAREŠOVÁ, A., MARTINKOVÁ, M. 2009. *O významu poznávaní obeť trestné činnosti*. In *Kriminalistika*, roč. 42, č. 1, 2009, s. 43.

⁶ SCHWIND, H.-D. 1993. *Kriminologie*. Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. Heidelberg: Kriminalistik Verlag, s. 93.

⁷ HOLOMEK, J. 2013. *Viktimológia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 27.

Povinnosti týchto subjektov vyplývajú zo Zákona o obetiach trestných činov, ktorý vytvára legislatívne zázemie aplikácie pomoci obeti. Orgány činné v trestnom konaní, sudy a subjekty poskytujúce pomoc obetiam sú povinné informovať obeť o jej právach jednoduchým a pre ňu zrozumiteľným spôsobom. To znamená, že ak obeť nechápe, resp. nie je schopná uvedomiť si význam a podstatu jej práv subjekty majú na túto skutočnosť za každých okolností prihliadať a využiť všetky možnosti na to, aby obeť adekvátne pochopila svoje práva. Dané je dôležité pre následné uplatnenie si svojich práv, ale tiež pre skutočnosť uvedomenia si obeť, že je jej poskytnutá pomoc a podpora v plnej miere. Subjekty tiež osobitne prihliadajú na ťažkosti pri porozumení alebo komunikácii vyplývajúce z určitého druhu zdravotného postihnutia, znalosti jazyka, ako aj na obmedzenú schopnosť obeť vyjadrovať sa.

Orgány činné v trestnom konaní a sudy sú povinné umožniť obeť uplatnenie jej práv podľa Zákona o obetiach, ale aj napr. v kontexte Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej už iba „Trestný poriadok“), pretože obeť má v trestnom konaní postavenie oznamovateľa trestného činu, poškodeného alebo svedka a patria jej práva a povinnosti, okrem iného, upravené aj v Trestnom poriadku súvisiace s daným postavením.

Pre zabezpečenie kooperácie a efektívnej činnosti subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťami trestných činov orgány činné v trestnom konaní a sudy v záujme zabezpečenia práva a ochrany obeť, spolupracujú so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam⁹.

Prvok dôležitosti obsahuje aj spolupráca všetkých subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťami práve s prihliadnutím, na už nami spomínanú druhotnú alebo opakovanú viktimizáciu, kedy je bezprostredne potrebné prihliadať na individuálnosť obeť. Pretože, napr. i pri obzvlášť zraniteľnej obeť - dieťať je potrebné, aby tieto subjekty prihliadali na najlepší záujem dieťaťa. Máme za to, čo je potvrdené aj širokou odbornou verejnosťou, že vo všetkých skutočnostiach, ktoré sa akýmkoľvek spôsobom týkajú maloletého dieťaťa, je v každom prípade prvoradým, práve, záujem maloletého dieťaťa. Pri posudzovaní najlepšieho záujmu dieťaťa je potrebné brať na zreteľ, že každé jedno dieťa je jedinečné. Je treba prihliadnuť na špecifickú rodinnú situáciu, na potreby dieťaťa a osobný kontext. Najmä na individuálne vlastnosti a charakteristiky dieťaťa, napríklad jeho vek, pohlavie, zrelosť, rozumová vyspelosť, prípadné telesné alebo psychologické odchýlky, sociálny kontext, v ktorom sa dieťa nachádza.¹⁰

Práva obetí trestných činov podľa Zákona o obetiach trestných činov

Obete trestných činov majú, tak ako sme už spomínali, niekoľko zákonne vymedzených práv. Tieto práva je možné klasifikovať ako práva priznané podľa Zákona o obetiach a práva priznané v rámci trestného konania Trestným poriadkom. Následne sa budeme venovať primárne charakteristike jednotlivých práv podľa Zákona o obetiach trestných činov. Jednotlivé práva si vymedzíme a charakterizujeme ich základné poslanstvo. Pretože ak chceme aplikovať efektívnu pomoc obetiam, je potrebné, samozrejme bezpodmienečne, poznať ich práva.

Právo na informácie

Obeť má v rozsahu ustanovenom zákonom právo na prístup k informáciám, ktoré sa týkajú veci, v ktorej je obeťou. Informácie sa obeť poskytujú pre ňu zrozumiteľným spôsobom v ústnej forme a písomnej forme. Ústna forma je pre obeť pochopiteľnejšia v danom okamihu, avšak s odstupom času a pre zjavnejšie zorientovanie sa obeť je potrebné uviesť jej relevantné informácie aj písomnou formou.

Jedným zo subjektov, ktorý prichádza do bezprostredného kontaktu s obeťou je policajt¹¹. Policajt zohráva veľmi podstatnú rolu v celom procese prístupu k obetiam a tiež v procese poskytnutia pomoci pre obeť trestných činov. *Policajt* je povinný pri prvom kontakte poskytnúť

⁹ Poznámka autoriek: zoznam subjektov, ktoré poskytujú pomoc obetiam je dostupný na portáli Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx>.

¹⁰ Čl. 5 Zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹¹ § 10 ods. 8 Zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

obeti pri zohľadnení odôvodnených potrieb obete v závislosti od jej veku, rozumovej a vôľovej vyspelosti, zdravotného stavu vrátane psychického stavu a charakteru trestného činu informácie o postupoch týkajúcich sa podania trestného oznámenia a o právach a povinnostiach obete, ktorá má postavenie poškodeného v trestnom konaní v súvislosti s týmito postupmi. Policajt účelne informuje obeť o subjektoch poskytujúcich pomoc obetiam, kontaktných údajoch na tieto subjekty a forme odbornej pomoci, ktorá sa jej môže poskytnúť. Tiež o možnostiach poskytnutia nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti, prístupe k právnej pomoci, podmienkach poskytnutia ochrany v prípade hrozby nebezpečenstva ohrozenia života, zdravia alebo značnej škody na majetku. Ale aj na tlmočenie a preklad, opatreniach na ochranu jej záujmov, o ktoré môže požiadať. Ak má obeť bydlisko v inom členskom štáte postupoch domáhania sa nápravy v prípade porušenia svojich práv v trestnom konaní zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Policajt tiež oboznámi obeť s kontaktnými údajmi na komunikáciu v súvislosti s vecou, v ktorej je obeťou, postupoch súvisiacich s uplatnením nároku na náhradu škody v trestnom konaní, postupoch mediácie v trestnom konaní, možnosti a podmienkach uzavretia zmluvy. Jeho úlohou je aj oboznámenie obete, ktorá má postavenie poškodeného, o podmienkach náhrady trov trestného konania.

V prípade ak sme vymedzili povinnosti policajta v súvislosti s právom obete na informácie, dovoľme si uviesť aj povinnosti prokurátora. *Prokurátor* je povinný poskytnúť obeti pri prvom kontakte pri zohľadnení odôvodnených potrieb obete v závislosti od jej veku, rozumovej a vôľovej vyspelosti, zdravotného stavu vrátane psychického stavu a charakteru trestného činu informácie, ktoré sme klasifikovali pod povinnosť policajta, samozrejme, ak jej tieto informácie neboli už poskytnuté. Policajt alebo prokurátor sú taktiež povinní poskytnúť súčinnosť pri kontaktovaní subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ak o to obeť požiada.

Subjekty poskytujúce pomoc obetiam poskytnú obeti v súlade s jej osobitnými potrebami informácie o forme a rozsahu odbornej pomoci, ktorá je poskytovaná obetiam, vrátane informácie v akom rozsahu je poskytovaná bezplatne. Ak odbornú pomoc, ktorú obeť potrebuje neposkytujú, odkážu obeť na iný subjekt poskytujúci potrebnú pomoc obetiam. Subjekty poskytujúce pomoc obetiam informujú obeť o jej právach, ktoré jej patria podľa Zákona o obetiach, čiže aj o práve na odškodnenie obete násilného trestného činu. Tiež oboznamujú obeť o jej právach, ak má postavenie poškodeného alebo svedka v trestnom konaní, finančných a praktických záležitostiach vzniknutých ako následok trestného činu. V kontexte uvádzaného poukazuje na fakt, že poškodený môže v trestnom konaní vystupovať iba v prípade ak existuje príčinná súvislosť medzi vznikom škody a trestným činom páchatel'a.¹²

Poskytovateľ zdravotnej starostlivosti pri prvom kontakte s obeťou poskytne obeti kontaktné údaje subjektov poskytujúcich pomoc obetiam.¹³

Právo na poskytnutie odbornej pomoci

Subjekty poskytujúce pomoc obetiam poskytujú alebo zabezpečujú odbornú pomoc obetiam za podmienok ustanovených Zákonom o obetiach alebo osobitným predpisom.¹⁴ Pod pojmom „odborná pomoc“ môžeme chápať jej vymedzené formy. Následne sa im budeme venovať. Formy odbornej pomoci si môžeme klasifikovať ako všeobecnú odbornú pomoc obeti a špecializovanú odbornú pomoc obzvlášť zraniteľnej obeti.

Všeobecnú odbornú pomoc obeti chápeme ako odbornú činnosť a poskytovanie služieb, ktoré smerujú k poskytnutiu a náležitému vysvetleniu informácií v rámci práva obete na informácie. Tiež právnu pomoc na uplatnenie práv obete, ktoré jej patria podľa Zákona o obetiach, ale i právnu pomoc na uplatnenie práv obete, ktorá má postavenie poškodeného alebo svedka v

¹² ČENTÉŠ, J. a kol. 2016. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2016, s. 166.

¹³ § 4 Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁴ Napríklad Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

trestnom konaní. Pod pojem všeobecnej odbornej pomoci zahŕňame tiež psychologickú pomoc a poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania opakovanej viktimizácie.

Špecializovaná odborná pomoc obzvlášť zraniteľnej obei je cielená, integrovaná odborná činnosť a poskytovanie služieb, ktorými sa rozumie poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci, poskytnutie krízovej psychologickéj intervencie a vyhodnotenie hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia. Tiež pod týmto pojmom môžeme chápať sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení núdzového bývania¹⁵ a špecializovaného sociálneho poradenstva,¹⁶ ak život alebo zdravie obzvlášť zraniteľnej obei je bezprostredne ohrozené.

Obeť má právo na poskytnutie odbornej pomoci v súlade so svojimi osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom. Právo na poskytnutie odbornej pomoci sa obei zaručuje bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní. Dané sa primerane vzťahuje i na rodinného príslušníka obei v súlade s jeho osobitnými potrebami a s rozsahom ujmy spôsobenej trestným činom spáchaným voči obei.

Podmienky poskytnutia odbornej pomoci

Subjekt poskytujúci pomoc obetiam je povinný poskytnúť obei na požiadanie všeobecnú odbornú pomoc bez zbytočného odkladu. Obzvlášť zraniteľnej obei je subjekt poskytujúci pomoc obetiam povinný poskytnúť špecializovanú odbornú pomoc na požiadanie bez zbytočného odkladu a bezplatne. Subjekt poskytujúci pomoc obetiam poskytne všeobecnú odbornú pomoc bezplatne alebo za poplatok. Ak subjekt poskytujúci pomoc obetiam získal dotáciu alebo finančné plnenie podľa Zákona o obetiach alebo osobitných predpisov¹⁷, poskytne všeobecnú odbornú pomoc obetiam po dobu 90 dní bezplatne, ak to odôvodňuje závažnosť spáchaného trestného činu, a to bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní. Ak subjekt poskytujúci pomoc obetiam nezískal dotáciu alebo finančné plnenie a je zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, môže poskytnúť všeobecnú odbornú pomoc, okrem prvej konzultácie s obeťou, za poplatok. V odôvodnených prípadoch subjekt poskytujúci pomoc obetiam, ktorý získal dotáciu alebo finančné plnenie je povinný po uplynutí 90 dní na požiadanie obei pokračovať v poskytovaní všeobecnej odbornej pomoci v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom bezplatne.

Subjekt poskytujúci pomoc obetiam poskytne obzvlášť zraniteľnej obei špecializovanú odbornú pomoc po dobu 90 dní, a to bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní. V odôvodnených prípadoch možno po uplynutí 90 dní na požiadanie obzvlášť zraniteľnej obei pokračovať v poskytovaní špecializovanej odbornej pomoci v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom počas celého trestného konania a primeraný čas po ňom.¹⁸

Dovolíme si konštatovať, že práve bezplatná možnosť poskytovania pomoci je jedným z efektívnych prvkov, ktoré vytvárajú celý komplex pomoci obetiam pretože čím sú možnosti pomoci dostupnejšie, tým sa docieli takisto ich efektívnosť a účelnosť.

Právna pomoc

Právnou pomocou sa rozumie poskytovanie právnych informácií a právne zastupovanie obei v trestnom konaní a v civilných súdnych konaniach, ktoré súvisia so zabezpečením

¹⁵ § 29 Zákona č. 448/2008 Z. z. Zákona o sociálnych službách a o zmene a doplnení Zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

¹⁶ Zákon č. 448/2008 Z. z. Zákon o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

¹⁷ Poznámka autoriek: napríklad Zákon č. 448/2008 Z. z. v znení neskorších predpisov, Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁸ § 6 Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ochrany a uplatnením práv obete.¹⁹ Právnu pomoc poskytuje obetiam Centrum právnej pomoci²⁰ za podmienok a v rozsahu ustanovenom v osobitnom predpise²¹, subjekt poskytujúci pomoc obetiam a advokát za podmienok a v rozsahu ustanovenom podľa Trestného poriadku.

Právo na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou

Obet' má právo na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou. Orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam postupuje tak, aby jeho činnosť nespôsobovala obeti a rodinným príslušníkom obete druhotnú viktimizáciu a prijíma účinné opatrenia, ktoré majú zabrániť opakovanej viktimizácii. Na tento účel orgán činný v trestnom konaní a súd používa vhodne prispôsobené úradné miestnosti alebo prijíma iné opatrenia na zabránenie styku páchateľa s obeťou alebo jej rodinnými príslušníkmi. Charakteristickým ukazovateľom v kontexte daného práva sú Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obete a ďalšie obzvlášť zraniteľné obete trestných činov. Špeciálna výsluchová miestnosť pre detské obete a ďalšie obzvlášť zraniteľné obete trestných činov pozostáva z dvoch miestností, ktoré sú od seba navzájom oddelené jednosmerným, polopriepustným zrkadlom. V prípade, ak neprebíha rekognícia je toto zrkadlo zakryté, resp. sú vytvorené podmienky, aby ho nebolo vidieť. Dve miestnosti, ktoré slúžia pre výsluch v takejto miestnosti sú zriadené i z dôvodu, že v technickej miestnosti môžu byť osoby oprávnené zúčastniť sa procesného úkonu bez toho, aby obeť traumatizovali či vyrušovali pri realizácii tohto úkonu.²²

V záujme ochrany obete pred druhotnou viktimizáciou je tiež možné lekárske vyšetrenie prikázať v nevyhnutnej miere a len vtedy, ak je to potrebné na účely trestného konania. V záujme ochrany obete pred opakovanou viktimizáciou alebo hroziacim nebezpečenstvom je príslušný orgán oprávnený rozhodnúť o uložení osobitných opatrení podľa osobitného predpisu.²³

V nadväznosti na právo obete na ochranu pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou si dovoľíme poukázať na skutočnosť, ktorá rezonuje taktiež v mnohých diskusiách na odbornej, či laickej úrovni. Ide o skutočnosť informovania obete o pobyte páchateľa na slobode. Príslušné orgány podľa Zákona o obetiach informujú obeť a rodinných príslušníkov obete o opatreniach prijatých na jej ochranu v dôsledku pobytu páchateľa na slobode. Obet' má právo požiadať o poskytnutie informácie o prepustení alebo úteku obvineného z väzby, odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody, zo zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti alebo z výkonu detencie. Ide o významné právo, ktoré je obeti priznané Trestným poriadkom. Obet' informuje orgán činný v trestnom konaní alebo súd. Ak obeť nepožiadala o danú informáciu príslušný orgán činný v trestnom konaní a súd v prípade, ak zistí, že osobe poškodenej hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom tejto osoby na slobode má povinnosť obeť informovať.²⁴

Právo na odškodnenie

Obet' násilného trestného činu má za podmienok a v rozsahu ustanovenom Zákomom o obetiach právo na odškodnenie, ktoré jej poskytne štát. O odškodnenie môže požiadať výlučne

¹⁹ Poznámka autoriek: napríklad § 324 Zákona č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov.

²⁰ Poznámka autoriek: Centrum právnej pomoci je štátna rozpočtová organizácia zriadená Ministerstvom spravodlivosti SR na základe Zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi. Centrum vzniklo 1. januára 2006. Centrum poskytuje právnu pomoc občanom, ktorí pre nedostatok finančných prostriedkov nemôžu využívať iné právne služby.

²¹ Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²² SMIKOVÁ, E., BABUŠÁKOVÁ, A., BURAJOVÁ, B., FIALOVÁ, M., KOPÁNYIOVÁ, A., PASTUCHOVÁ, NEUMANNOVÁ, A., PÍŠ, M. 2019. *Metodika pre prácu s obeťami trestných činov v špeciálnych výsluchových miestnostiach*. Bratislava: Prezídium PZ SR, odbor vyšetovania úradu kriminálnej polície Prezídia PZ, 2019, s. 25.

²³ § 82 Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov, § 27a Zákona č. 171/1993 Z. z. Zákona Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, § 325 ods. 2 písm. e) až h) Zákona č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov.

²⁴ § 46 ods. 8., ods. 9 Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov.

obeť násilného trestného činu, ktorá je občanom Slovenskej republiky, občanom iného členského štátu, alebo osobou bez štátnej príslušnosti, ktorá má na území Slovenskej republiky alebo na území iného členského štátu trvalý pobyt, alebo cudzí štátny príslušník za podmienok a v rozsahu ustanovenom medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom. Samozrejme je dôležité, že odškodnenie môže žiadať takáto obeť iba v prípade, ak k ujme na zdraví došlo na území Slovenskej republiky. Taktiež môže o odškodnenie požiadať aj obeť násilného trestného činu, ktorá má v Slovenskej republike udelený azyl, doplnkovú ochranu, dočasné útočisko, pobyt alebo tolerovaný pobyt, ak k ujme na zdraví došlo na území Slovenskej republiky.

Odškodnenie obeti násilného trestného činu nemožno priznať, v prípade ak jej bola ujma na zdraví plne uhradená inak, tiež v prípade ak obeť násilného trestného činu v dôsledku tohto činu zomrela (ďalej len „zomretý“) a obeťou násilného trestného činu je pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom. Ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom a osoba, ktorá žila so zomretým najmenej po dobu jedného roka pred smrťou v spoločnej domácnosti a ktorá sa so zomretým starala o spoločnú domácnosť alebo osoba, ktorá bola odkázaná výživou na zomretého je zároveň páchatelom trestného činu. Tiež ak podozrivá alebo obvinená v trestnom konaní pre taký trestný čin, v súvislosti s ktorým sa považuje za obeť násilného trestného činu. Odškodnenie nie je možné priznať ani v situácii, keď obeť nedala súhlas na trestné stíhanie podľa § 211 Trestného poriadku²⁵ alebo nemôže vykonávať oprávnenie poškodeného podľa § 47 ods. 1 Trestného poriadku²⁶.

Aplikačná prax si vyžaduje neustále interagovanie s právnou doktrínou, a teda na jej požiadavky je možné reagovať buďto modifikáciou súčasnej právnej úpravy, prípadne zakomponovaním nových inštitútov do rámca existujúcej právnej úpravy (napr. Trestného poriadku).²⁷ I na základe uvádzaného bolo odškodňovanie obetí východiskovým bodom poslednej novelizácie Zákona o obetiach trestných činov, ktorá bola realizovaná v roku 2021. Následne by sme radi, v nasledujúcom texte, poukázali i na predmetné novelizované skutočnosti.

Nárok obete násilného trestného činu na odškodnenie vzniká podľa Zákona o obetiach, ak v trestnom konaní nadobudol právoplatnosť rozsudok alebo trestný rozkaz, ktorým sa páchatel uznáva vinným zo spáchania trestného činu, ktorým bola obeť násilného trestného činu spôsobená ujma na zdraví, alebo rozsudok, ktorým bol obžalovaný spod obžaloby oslobodený, pretože nie je trestne zodpovedný pre nedostatok veku alebo nepríčetnosť a ujma na zdraví nebola obeť násilného trestného činu plne uhradená inak. Nárok na odškodnenie okrem vyššie uvedených prípadov vzniká tiež vtedy, ak dôjde k prerušeniu trestného stíhania z dôvodov podľa § 228 ods. 1 a ods. 2 písm. a) až e) Trestného poriadku, k zastaveniu trestného stíhania z dôvodov podľa § 215 ods. 1 písm. c) až f) a h) Trestného poriadku alebo z dôvodu podľa § 215 ods. 2 písm. a) Trestného poriadku, prípadne k odloženiu veci z dôvodu podľa § 215 ods. 2 písm. a) Trestného poriadku a výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní nevyvolávajú dôvodné pochybnosti o tom, že sa stal trestný čin, ktorým bola obeť násilného trestného činu spôsobená ujma na zdraví.

Novelizovaný ods. 3 § 11 Zákona o obetiach znie: „Nárok na odškodnenie vzniká aj vtedy, ak došlo k začatiu trestného stíhania a doterajšie výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní nevyvolávajú dôvodné pochybnosti o tom, že obeť násilného trestného činu bola spôsobená ujma na zdraví skutkom, ktorý má znaky trestného činu a rozhodnutie podľa odseku 1 alebo odseku 2 nebolo doposiaľ vyhlásené, vydané alebo nenadobudlo právoplatnosť.“ Dané teda upravuje možnosť odškodnenia obete násilného trestného

²⁵ R č. 6/2010 - I.

²⁶ KOLEKTÍV AUTOROV. 2020. *Trestný poriadok s rozsiahlym komentárom a judikatúrou. VIII. Doplnené vydanie*. Bratislava: NOVÁ PRÁCA, 2020, s. 135.

²⁷ MIHÁLIK, S., VINCENT, F. 2021. Úvahy k efektívnosti prípravného konania pro futuro. In: KURILOVSKÁ, L., KRÁSNÁ, P., eds., 2021. *Efektívnosť prípravného konania - výzvy a perspektívy. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 149 - 159.

činu už pri začatí trestného stíhania, samozrejme, pri zachovaní predmetných podmienok. Faktom je taktiež skutočnosť, že obeť trestného činu sexuálneho zneužívania nemá nárok na odškodnenie podľa tohto zákona, ak dôjde k oslobodeniu obžalovaného spod obžaloby alebo k zastaveniu trestného stíhania z dôvodu, že obžalovaný alebo obvinený pre nedostatok veku nie je trestne zodpovedný.

O poskytnutí odškodnenia rozhoduje Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, ktoré odškodnenie aj vypláca. Rozhodnutie o odškodnení je podmienené písomnou žiadosťou, ktorú je potrebné podať do jedného roka odkedy nadobudlo rozhodnutie súdu právoplatnosť. V prípade, ak súd v trestnom konaní odkáže obeť násilného trestného činu s nárokom na náhradu škody na civilný proces alebo konanie pred iným orgánom, v tom prípade musí obeť požiadať o odškodnenie na príslušnom súde alebo orgáne do jedného roka odo dňa právoplatnosti rozhodnutia súdu, ktorým sa rozhodlo o nároku na odškodnenie.

Spomínanou novelizáciou bol taktiež aktualizovaný ods. 5 § 11 Zákona o obetiach nasledovne: „Podmienkou vzniku nároku na odškodnenie na základe rozhodnutia podľa odseku 1 je uplatnenie si nároku na náhradu škody, ktorá vznikla v dôsledku ujmy na zdraví zo strany obete násilného trestného činu, v trestnom konaní. To neplatí, ak bola trestným činom spôsobená smrť alebo ak ide o ujmu na zdraví spôsobenú trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania, týrania blízkej osoby a zverenej osoby alebo nedobrovoľného zmiznutia.“

Dovolili sme si poukázať na tieto konkrétne zmeny, ktoré novelizácia priniesla. Pretože pri realizácii riadených rozhovor odborníci poukazovali najmä na tieto skutočnosti, ktoré umožnili obetiam žiadať o odškodnenie podstatne skôr ako to bolo pred samotou novelizáciou. Zároveň hodnotia tento krok, túto zmenu, pozitívne.

V ďalšom texte budeme poukazovať i na konkrétnu pomoc, ktorá je obetiam trestných činov v našich podmienkach poskytovaná. Zároveň prostredníctvom uvádzaného zodpovieme aj nami, v úvode článku, vytýčené otázky: *„Ako vieme pomôcť obetiam trestného činu? Existujú v našich podmienkach možnosti pomoci obetiam trestných činov? Ak áno, aké sú to? Sú pre obeť účelné a dostatočné?“*

Intervenčné centrá pre obeť trestného činu domáceho násillia a vykázanie osoby

V kontexte už vyššie spomínanej novely bolo tiež umožnené, aby na našom území vznikli tzv. „intervenčné centrá pre obeť trestného činu domáceho násillia“. Nespomenuli sme, že daná novela nadobudla účinnosť 01.07. 2021 a v tejto korelácii následne od 01.11.2021 nadobudla účinnosť i novela Zákona č. 171/1993 Z. z. Zákona Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore, ktorým boli upravené povinnosti policajtov po vykázaní osoby a informovaní ohrozenej osoby o činnosti intervenčných centier a zaslaní záznamu o vykázaní príslušnému intervenčnému centru. S uvádzaným bezprostredne súvisí tiež charakteristika samotného vykázania.

Z dôvodu, že často v aplikačnej praxi, ako nám bolo potvrdené, dochádza k interpretačným omylom, si dovoľíme uviesť, že policajt je oprávnený vykázať z bytu alebo domu alebo iného priestoru spoločne obývaného s ohrozenou osobou a takisto z jeho bezprostredného okolia osobu, u ktorej možno na základe zistených skutočností očakávať útok na život, zdravie, slobodu alebo zvlášť závažný útok na ľudskú dôstojnosť ohrozenej osoby, najmä vzhľadom na predchádzajúce takéto útoky. Súčasťou vykázania zo spoločného obydllia je tiež zákaz vstupu vykázanej osobe do spoločného obydllia počas 14 dní od vykázania. Policajt je oprávnený vykázať zo spoločného obydllia takúto osobu i počas jej neprítomnosti. Počas vykázania zo spoločného obydllia je vykázaná osoba povinná nepribližovať sa k ohrozenej osobe na vzdialenosť menšiu ako 50 metrov. Takéto vykázanie zo spoločného obydllia oznamuje policajt ústne. Vykázanej osobe policajt presne

oznámi priestor, na ktorý sa vykázanie zo spoločného obydla vzťahuje. Rozsah priestoru policajt určí podľa potreby preventívnej ochrany osoby, ktorá je ohrozená už spomínaným útokom.²⁸

Policajt vyhotoví potvrdenie o vykázaní zo spoločného obydla, ktoré odovzdá vykazanej osobe a ohrozenej osobe. V potvrdení o vykázaní zo spoločného obydla sa uvádza meno, priezvisko, dátum narodenia vykazanej osoby a ohrozenej osoby, priestor, na ktorý sa vykázanie zo spoločného obydla vzťahuje a čas, kedy policajt osobu zo spoločného obydla vykázal. Súčasne s vydaním potvrdenia o vykázaní, vykázaná osoba oznámi policajtovi adresu a telefónne číslo, na ktorom bude zastihnuteľná počas trvania účinkov vykázanania, až do vydania rozhodnutia súdu o neodkladnom opatrení.²⁹ Telefónne číslo poskytne v prípadne potreby policajtovi aj ohrozená osoba. Je možné, že v danom prípade dôjde k situácii, kedy je s vykázaním zo spoločného obydla spojené ohrozenie prevádzky objektu alebo znemožnenie výkonu zamestnania vykazanej osoby podľa osobitného predpisu³⁰. V tom prípade útvár Policajného zboru o tejto skutočnosti bezodkladne vyrozumie zamestnávateľa alebo prevádzkovateľa objektu, ktorý prijme príslušné opatrenia na náhradné zaistenie prevádzky daného objektu.

Policajt vyzve následne vykázanú osobu na vydanie kľúčov od spoločného obydla a súčasne vykazanej osobe umožní vziať si zo spoločného obydla veci slúžiace výlučne jej osobným potrebám, osobné cennosti a dokumenty. Policajt tiež môže v lehote do 24 hodín od oznámenia vykázanania zo spoločného obydla dovoliť vykazanej osobe vziať si ďalšie osobné veci a veci nevyhnutné pre jej podnikanie alebo výkon povolania. Policajt vykazanej osobe poskytne informácie o možnostiach ubytovania a písomné poučenie o ďalšom postupe a následkoch nedostavenia sa na súdne pojednávanie o neodkladnom opatrení, vrátane spôsobu predvolávania na súdne pojednávanie a spôsobu doručenia súdneho rozhodnutia.³¹

Písomné poučenie, pri vykázaní zo spoločného obydla, poskytne policajt tiež ohrozenej osobe. Policajt má povinnosť poučiť ohrozenú osobu o možnosti podať návrh na nariadenie neodkladného opatrenia³² a tiež poskytnúť jej, podľa možnosti v písomnej forme, informácie o organizáciách na pomoc obetiam a intervenčných centrách vrátane informácií o službách nimi poskytovaných služieb a kontaktných údajov na ne.³³ Policajt osobitne informuje ohrozenú osobu o činnosti intervenčného centra pre obeť trestného činu domáceho násillia, poskytnutí údajov obsiahnutých v potvrdení o vykázaní a o poskytnutí telefónneho čísla ohrozenej osoby intervenčnému centru.

Útvár Policajného zboru vždy preveruje dodržiavanie vykázanania zo spoločného obydla.

Následne sa vrátíme k samotnej charakteristike intervenčného centra pre obeť trestného činu domáceho násillia. Intervenčné centrum pre obeť trestného činu domáceho násillia na základe vyššie spomínaného vykázanania zo spoločnej domácnosti ponúkne obeť trestného činu domáceho násillia možnosť poskytnutia krízovej intervencie a odbornej pomoci v rozsahu udelenej akreditácie do 72 hodín od doručenia kópie úradného záznamu o vykázaní osoby zo spoločného obydla.³⁴ Dôležité je podotknúť, že pomoc intervenčného centra pre obeť trestného činu domáceho násillia môže byť obeť trestného činu domáceho násillia poskytnutá i na základe vlastnej

²⁸ § 27a ods. 1 až ods. 4 Zákona č. 171/1993 Z. z. Zákona Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbere.

²⁹ § 325 ods. 2 písm. e) Zákona č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov.

³⁰ § 1 Zákona Slovenskej národnej rady č. 189/1992 Zb. o úprave niektorých pomerov súvisiacich s nájmom bytov a s bytovými náhradami v znení neskorších predpisov.

³¹ § 328 až § 332 Zákona č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov.

³² § 325 ods. 2 písm. e) Zákona č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov.

³³ Poznámka autoriek: zoznam intervenčných centier pre obeť trestného činu domáceho násillia je dostupný na portáli Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Pomoc-obetiam/Pre-statne-organy/Vykazanie-a-intervencne-centra.aspx>.

³⁴ § 27a Zákona č. 171/1993 Z. z. Zákona Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbere.

žiadosti. Intervenčné centrum pre obeť trestného činu domáceho násillia poskytuje krízovú intervenciu a odbornú pomoc obeti trestného činu domáceho násillia iba s jej výlučným súhlasom.

Nespomenuli sme v súvislosti s daným skutočnosť o tom, že intervenčné centrum pre obeť trestného činu domáceho násillia je akreditovaným subjektom, ktorý poskytuje špecializovanú odbornú pomoc obetiam trestného činu domáceho násillia. Tento akreditovaný subjekt môže pôsobiť ako intervenčné centrum, ktoré poskytuje krízovú intervenciu a odbornú pomoc v rozsahu udelenej akreditácie. Pri žiadosti o zápis označenia „intervenčné centrum“ je akreditovaný subjekt poskytujúci špecializovanú odbornú pomoc obetiam trestného činu domáceho násillia povinný preukázať poskytovanie pomoci obetiam trestného činu domáceho násillia po dobu minimálne 5 rokov.

Výkonným subjektom, ktorý uskutoční zápis akreditovaného subjektu na „intervenčné centrum“ je Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky.³⁵ Úlohou a zmyslom intervenčného centra pre obeť trestného činu domáceho násillia je teda, vyplývajúc z daných skutočností, predovšetkým poskytnúť obeti trestného činu domáceho násillia krízovú intervenciu a odbornú pomoc v rozsahu udelenej akreditácie, poskytnúť obeti trestného činu domáceho násillia právnu pomoc podľa Zákona o obetiach, sprostredkovať poskytovanie sociálnych služieb podľa potrieb obeť trestného činu domáceho násillia, zabezpečiť spoluprácu a výmenu informácií medzi intervenčnými centrami, subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam, poskytovateľmi sociálnych služieb a orgánmi verejnej moci.³⁶

Práve tento kooperatívny a multiinštitucionálny prístup k ochrane obeť je, z nášho pohľadu, kľúčovým a preto i problematika, ktorej sa venujeme nadobúda význam najmä v prihliadnutí na túto skutočnosť, kedy chceme poukázať na opodstatnený význam spolupráce a odbornosti všetkých subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou trestného činu, či už v prvom kontakte alebo o niečo neskôr.

Informačné kancelárie pre obeť trestných činov a platforma v oblasti pomoci obetiam trestných činov

Hlavné aktivity národného projektu s názvom „Zlepšenie prístupu obeť trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť“³⁷ sú preddispozične účelne naplánované tak, aby sa v čo možno najvyššej miere zefektívňovali systém podpory a pomoci pre obeť trestných činov. V korelácii týchto aktivít vznikli tiež „Informačné kancelárie pre obeť trestných činov“ (ďalej už iba „informačné kancelárie“ alebo „kontaktné body“).

V informačných kanceláriách, sú poskytované konzultácie a informácie pre obeť trestných činov, ale zároveň slúžia takisto ako priestor pre sieťovanie a koordináciu asistenčných systémov a inštitúcií. Pracovníci informačných kancelárií, tak ako nám bolo tlmočené, vybavujú rôzne podnety od obeť trestných činov a vždy sa snažia im čo najadekvátnejšie pomôcť.

Úlohou týchto kontaktných bodov je špecializované poradenstvo pre obeť trestných činov a ich blízkych, sociálne a psychologické poradenstvo, či ich právne usmernenie a podpora. Obetiam trestných činov je v informačných kanceláriách k dispozícii koordinátor na regionálnej úrovni a jeho asistenti.³⁸

V rámci rozširovania pôsobenia pomoci obetiam trestných činov, ale najmä v kontexte uplatňovania prevencie kriminality, osvety, a skutočnosti aby sa z potenciálnej obeť nestala obeť

³⁵ § 28a ods. 1 Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³⁶ § 28a Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³⁷ Poznámka autoriek: tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Efektívna verejná správa (OP EVS). Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky prostredníctvom Odboru prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra Slovenskej republiky realizuje tento projekt, ktorý je zameraný na päť cieľových skupín - obeť z radov seniorov, obeť násilných trestných činov, obeť nenávisťných trestných činov a extrémizmu, obeť obchodovania s ľuďmi, obeť z radov mládeže.

³⁸ ODBOR PREVENČIE KRIMINALITY. 2022. *Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste.* [online]. [cit. 2022. 03.19.] Dostupné na internete: <https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam>.

reálna, vznikajú na území Slovenska, okrem informačných kancelárií, i detašované pracoviská týchto informačných kancelárií, kde je obetiam trestných činov poskytovaná taktiež pomoc a podpora na regionálnej úrovni. Pomoc a podpora obetí je v tomto prípade orientovaná aj na nastavenie spolupráce medzi inštitúciami, ktoré poskytujú pomoc alebo prichádzajú do kontaktu s obeťami, prípadne dokážu ovplyvniť prístup k potrebným službám. Túto skutočnosť, ako sme už uviedli, veľmi oceňujeme. Takto vznikla tzv. „regionálna platforma pre pomoc obetiam trestných činov“, ktorej zámerom je podpora a posilnenie úsilia smerujúceho k adekvátnej a kvalitnej pomoci či ochrane obetí trestných činov. Pre doplnenie relevantných informácií si dovoľíme uviesť informáciu z tlačovej správy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a síce, že v roku 2021 najviac klientov zaznamenali pracovníci informačných kancelárií v Bratislave, v Košiciach a v Trnave.³⁹

Taktiež považujeme za dôležité poukázať, v stručnosti, na vybrané telefonické a internetové kontakty, ktoré sú dostupné pre obeť trestných činov, ale aj pre potenciálne obeť, ktoré potrebujú pomoc. K dispozícii im je napr. telefonická linka a internetová stránka nezávislého občianskeho združenia Pomoc obetiam násilia, ktoré založili dobrovoľníci poradne pre obeť ešte v roku 1999.⁴⁰ Aliancia žien Slovenska tiež poskytuje pomoc ženám, ktoré zažívajú násilie. Táto mimovládna organizácia vznikla v roku 1994 a venuje sa tiež prevencii proti násiliu na ženách. Poskytuje krízové sociálno-právne poradenstvo (non stop SOS linka), psychologickú a právnu pomoc. Zaoberá sa tiež legislatívnymi aspektmi násilia páchaného na ženách.⁴¹ Pre detské obeť je k dispozícii napr. Linka detskej istoty, ktorá vznikla z podnetu predsedníctva SV UNICEF.⁴² Máme za to, že tieto formy pomoci sú veľmi účelné a umožňujú obetiam trestných činov i anonymne požiadať o pomoc, čo je častokrát kľúčové, pretože veľmi veľa obetí tají skutočnosť, že sú obeťou pretože sa hanbia, majú pocit viny, nevedia ako požiadať o pomoc alebo nevedia aké majú práva.

Záver

Privátne formy pomoci pre obeť trestných činov zastávali už v minulosti opodstatnený význam.⁴³ Uvádzané si dovoľíme vyvodit' i zo skutočnosti, že poskytnúť účelnú pomoc obetiam trestných činov je kľúčovým faktorom tiež pri aplikácii prevencie páchania kriminality v nadväznosti na skutočnosť, že veľmi často je spojená s pomocou pre obeť i aplikácia prevencie trestnej činnosti.

Posledné obdobie uplynulých rokov je skúškou pre celý svet, jednotlivé krajiny, spoločnosti, ale aj pre jednotlivcov, ktorí žijú v spoločnosti. Okolnosti, ktoré sa odohrávajú sú skúškou pre každého z nás a preto je účelné poznať všetky možnosti, ktoré môžu pomôcť obetiam trestných činov. Máme za to, že multiinštitucionálny prístup k systému pomoci a podpory obetí je primárnym prvkom všetkých subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou. Dovoľíme si tvrdiť, že ak bude zabezpečený takýto prístup a subjekty budú vzájomne pracovať na budovaní efektívneho systému pomoci obetiam, tak to prinesie pozitívne výsledky.

V úvode sme si vytýčili primárne otázky, na ktoré sme chceli nájsť odpovede pri spracovaní nášho článku, resp. počas riešenia nami zvolenej problematiky: „Ako vieme pomôcť obetiam trestného činu? Existujú v našich podmienkach možnosti pomoci obetiam trestných činov? Ak áno,

³⁹ MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2021. *Informačné kancelárie pre obeť trestných činov budú k dispozícii aj počas Vianoc*. [online]. [cit. 2022. 03.20.] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=informacne-kancelarie-pre-obete-trestnych-cinov-budu-k-dispozicii-aj-pocas-vianoc>.

⁴⁰ POMOC OBETIAM NÁSILIA-VICTIM SUPPORT SLOVAKIA. 2022. [online]. [cit. 2022. 03.25.] Dostupné na internete: <http://pomocobetiam.sk/>.

⁴¹ ALIANCIA ŽIEN SLOVENSKA. 2022. [online]. [cit. 2022. 03.25.] Dostupné na internete: <https://alianciazien.wordpress.com/>.

⁴² LINKA DETSKEJ ISTOTY. 2022. [online]. [cit. 2022. 03.25.] Dostupné na internete: <http://www.ildi.sk/o-linke/>.

⁴³ GÜNTHER, K. 1994. *Kriminologie. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 1994, s. 250.

aké sú to?“. Máme za to, že odpovede na dané otázky sme zodpovedali a ponúkli sme tak možnosť čitateľovi oboznámiť sa s vybranými relevantnými informáciami súvisiacimi s aktuálnymi možnosťami účelnej pomoci obetiam trestných činov.

Zoznam bibliografických odkazov:

ČENTÉŠ, J. a kol. 2016. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2016, 437 s. ISBN 978-80-8173-020-7.

HOLOMEK, J. 2013. Viktimológia. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 164 s. ISBN 978-807380-446-6.

GÜNTHER, K. 1994. Kriminologie. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1994, 268 s. ISBN 80-7179-002-8.

KOLEKTÍV AUTOROV. 2020. Trestný poriadok s rozsiahlym komentárom a judikatúrou. VIII. Doplnené vydanie. Bratislava: NOVÁ PRÁCA, 2020. 831 s. ISBN 978-80-89350-84-1.

KURILOVSKÁ, L. 2015. Možnosti riešenia postavenia obetí v intenciách restoratívnej spravodlivosti ako inštitútu posilnenia dôvery obetí v justičný systém Slovenskej republiky. In KURUC, P. (ed.). 2015. Obete kriminality a ich práva. 1. vydanie, Žilina: Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu, 2015, s. 100-112. ISBN 978-80-9791911-0-8.

LISOŇ, M., FEDÁKOVÁ, P. 2021. Koordinácia v procesoch odhaľovania a objasňovania trestnej činnosti v ekonomike. In Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov. Odhaľovanie a objasňovanie trestných činov v ekonomike v systéme zabezpečovania neodvratnosti trestného postihu. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, 275 s. ISBN 978-80-8054-892-6.

MAREŠOVÁ, A., MARTINKOVÁ, M. 2009. O význame poznávaní obetí trestnej činnosti. In Kriminológia, roč. 42, č. 1, 2009, s. 42-55.

MIHÁLIK, S., VINCENT, F. 2021. Úvahy k efektívnosti prípravného konania pro futuro. In: KURILOVSKÁ, L., KRÁSNÁ, P., eds., 2021. Efektívnosť prípravného konania - výzvy a perspektívy. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 149 - 159. ISBN 978-80-8054-926-8.

SCHWIND, H.-D. 1993. Kriminologie. Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. Heidelberg: Kriminalistik Verlag, 185 s. ISBN 978-3-78-320193-2.

SMIKOVÁ, E., BABUŠÁKOVÁ, A., BURAJOVÁ, B., FIALOVÁ, M., KOPÁNYIOVÁ, A., PASTUCHOVÁ, NEUMANNOVÁ, A., PÍŠ, M. 2019. Metodika pre prácu s obetami trestných činov v špeciálnych výsluchových miestnostiach. Bratislava: Prezídium PZ SR, odbor vyšetrovania úradu kriminálnej polície Prezídia PZ.

ALIANCIA ŽIEN SLOVENSKA. 2022. [online]. [cit. 2022. 03.25.] Dostupné na internete: <https://alianciazien.wordpress.com/>.

LINKA DETSKEJ ISTOTY. 2022. [online]. [cit. 2022. 03.25.] Dostupné na internete: <http://www.lidi.sk/o-linke/>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2021. Informačné kancelárie pre obeť trestných činov budú k dispozícii aj počas Vianoc. [online]. [cit. 2022. 03.20.] Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=informacne-kancelarie-pre-obete-trestnych-cinov-budu-k-dispozicii-aj-pocas-vianoc>.

ODBOR PREVENČIE KRIMINALITY. 2022. Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste. [online]. [cit. 2022. 03.19.] Dostupné na internete: <https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam>.

POMOC OBETIAM NÁSILIA-VICTIM SUPPORT SLOVAKIA. 2022. [online]. [cit. 2022. 03.25.] Dostupné na internete: <http://pomocobetiam.sk/>.

R č. 6/2010 - I.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon Slovenskej národnej rady č. 189/1992 Zb. o úprave niektorých pomerov súvisiacich s nájmom bytov a s bytovými náhradami v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontaktné údaje autorov:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
02/592 44 417
lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

npor. JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M.
odborný asistent katedry vyšetrovania
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava 35
09610 57425
patricia.krasna@akademiapz.sk

NAJČASTEJŠIE PRÍČINY VZNIKU NEPRAVDIVÝCH VÝPOVEDÍ PRI JEDNOTLIVÝCH DRUHOCH KONFRONTÁCIE

JUDr. PhDr. Martin LACA, PhD.

Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Autor vo vedeckej štúdií popisuje jednotlivé druhy konfrontácie na základe kriminalisticko-taktických a trestno-procesných hľadísk. V empirickej časti vedeckej štúdie sa venujeme najčastejším dôvodom vzniku nepravdivých výpovedí pri jednotlivých druhoch konfrontácie a to v podmienkach Slovenskej a Českej republiky. Prezentované výsledky predstavujú čiastočný výstup z medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy „Konfrontácia v kriminalistickej teórii a praxi“ vedenej na akadémii Policajného zboru v Bratislave pod číslom Výsk. 247.

KLúčové slová:

Konfrontácia, príčiny nepravdivej výpovede, druhy konfrontácie

Annotation:

In a scientific study, the author describes various types of confrontation based on criminalistics-tactical and criminal-procedural aspects. In the empirical part of the scientific study, we deal with the most common reasons for false statements in various types of confrontation in the conditions of the Slovak and Czech Republics. The presented results represent a partial output from the international scientific-research task „Confrontation in criminalistic theory and practice“ conducted at the academy of the Police force in Bratislava under the number Výsk. 247.

Keywords:

Confrontation, causes of false testimony, types of confrontation

Úvod

Konfrontácia patrí medzi náročné úkony pri objasňovaní skutkového stavu vecí. Vyšetrovateľ alebo poverený príslušník by nemal podceniť kvalitnú prípravu konfrontácie (obsahovú alebo organizačno-materiálnu), ktorá predstavuje informačný základ pre správne naplnenie cieľa konfrontácie. V deväťdesiatich rokoch dvadsiateho storočia autori pri výpočte druhových členení konfrontácie zohľadňovali výlučne trestno-procesné postavenie konfrontovaných osôb. V dostupnej odbornej literatúre sa to odrazilo v nasledovnom členení:¹

- Konfrontácia medzi spoluobvinenými.
- Konfrontácia medzi obvineným a svedkom.
- Konfrontácia medzi svedkami.

V poslednom desaťročí došlo v oblasti druhových členení konfrontácie k akceptácii na kriminalisticko-taktické hľadiská, čo sa premietlo aj do celkového náhľadu na konfrontáciu. V súčasnosti je možné členiť jednotlivé druhy konfrontácie podľa trestno-procesného postavenia konfrontovaných osôb a podľa výskytu kriminalisticko-taktických hľadísk.

Trestno-procesné postavenie konfrontovaných osôb

Podľa **trestno-procesného postavenia konfrontovaných osôb** s prihliadnutím na tendencie vo výpovedi a s prihliadnutím na využívanie taktických zásad a postupov sa v súčasnosti konfrontácia delí na:²

- Konfrontácia medzi obvineným a svedkom.

¹ KONRÁD, Z., KUČNA, J. K některým problémům konfrontace. In *Československá kriminalistika*. 1986, č. 1, s. 58.

² Pozri :

METEŇKO, J., BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M. *Kriminalistická taktika*. Brno : Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2013, s. 212.

METEŇKO, J. *Kriminalistická taktika*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, s. 168.

ŠIMOVICEK, I., et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 232.

STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 126.

- Konfrontácia medzi obvineným a poškodeným.
- Konfrontácia medzi svedkom a poškodeným.
- Konfrontácia medzi spoluobvinenými.
- Konfrontácia medzi svedkami.
- Konfrontácia medzi poškodenými.

Konfrontácia medzi obvineným a svedkom je v kriminalistickej praxi spravidla označovaná za najčastejší druh vykonávania konfrontácie. Málokedy sa stáva, aby sa tento druh konfrontácie vykonal v dôsledku omylov z predchádzajúcich trestno-procesných úkonov jedného z konfrontovaných. Často sa jedná o prípady, kedy svedok pod vplyvom obvineného zmenil svoju výpoveď - nepravdivo vypovedá, a to aj napriek tomu, že sa obvinený k skutku priznal. Zmena výpovede svedka sa môže zmeniť v dôsledku vyhrážok obvineného svedkovi alebo jeho blízkym, úplatkami alebo dohodou medzi svedkom a obvineným. Ďalším častým druhom vykonania konfrontácie medzi obvineným a svedkom je, ak obvinený popiera obvinenie. Tieto príčiny predstavujú najčastejší dôvod vykonania konfrontácie a jej výsledok závisí najmä na subjekte, ktorý konfrontáciu vykonáva. Úlohou vyšetrovateľa, či povereného príslušníka, je v tomto druhu konfrontácie hlavne využiť všetky svoje teoretické a praktické skúsenosti, aby neutralizovali vplyv obvineného na svedka. Zo skúseností je známe, že obvinený, aj keď je dostatočne poučený o svojich právach a povinnostiach sa snaží.³

- Nadviazať kontakt so svedkom.
- Svedka ovplyvniť vo svoj prospech.
- Získať a prevziať iniciatívu pri konfrontácii.

Vo výpovedi obvineného na vopred položenú otázku subjektu, ktorý konfrontáciu vykonáva, sa odpoveď obvineného všeobecne zmení na inú tému typu - „Kto je on, čo všetko robil pre neho, či si je vedomý toho, že tam kde býva má svojich ľudí a podobne.“ Tento spôsob iniciatívy obvineného môže svedka donútiť k tomu, že začne meniť svoju výpoveď. Preto aj úlohou riadiaceho subjektu je zabrániť súvislej výpovedi alebo voľnému rozhovoru obvineného so svedkom, hlavne v čase, keď na úkone nie je zabezpečená prítomnosť zapisovateľky. Je preto potrebné rozdeliť problémy riešené pri konfrontácii na niekoľko menších častí tak, aby obvinený bol nútený vypovedať len konkrétne k tým častiam, ktoré svojim charakterom neumožňujú zbytočne odbočovať od riešeného problému prípadu.⁴

Konfrontácia medzi obvineným a poškodeným patrí taktiež k pomerne častým druhom konfrontácie.

Konfrontácia medzi svedkom a poškodeným patrí medzi menej frekventované druhy konfrontácie vo vyšetrovacej praxi. Je realizovaná spravidla v prípadoch rozdielného vnímania vzniku škody, či priebehu objasňovanej udalosti. Súčasne však vykazuje najväčšie rizika možnej sugescie zo strany riadiaceho subjektu, ale i zo strany „emocionálne silnejšej“ konfrontovanej osoby.

Konfrontácia medzi spoluobvinenými sa uskutočňuje na odstránenie rozporov z predchádzajúcich výsluchov, a to v prípadoch, ak sa na kriminalisticko-relevantnej udalosti podieľala dvojica alebo skupina páchatel'ov. Tento druh konfrontácie je veľmi náročný, a to z toho dôvodu, že nie každý zo skupiny páchatel'ov je ochotný sa priznať. Hlavnou úlohou subjektu, ktorý konfrontáciu vykonáva, je získať priznávajúcu výpoveď aspoň jedného zo spoluobvinených a pomocou týchto informácií nadobudnúť priznávajúcu výpoveď ďalšieho obvineného. Vhodné je ponechať obvineného počas výkonu konfrontácie v domnienke (v nepravdivej domnienke, ale

³ BAČÍKOVÁ, I., LACA, M. *Konfrontácia*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2014, s. 57 – 58.

⁴ PROTIVINSKÝ, M. - PRERAD, V. - HEŘMÁNEK, J. *Taktika výslechu a konfrontace obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha : Karlova univerzita, 1974, s. 118.

nesmie dospieť pod vplyvom klamstva zo strany riadiaceho subjektu, ten iba využije nesprávne vyvodený logický úsudok obvineného a nevyvracia mu ho), že aj ostatní spoluobvinení sa priznali, čo môže v ďalšom priebehu výkonu konfrontácie prispieť k odstráneniu rozporov vo výpovediach z dôvodu prekvapenosti.

Konfrontácia medzi svedkami. Pred uskutočnením tohto druhu konfrontácie je potrebné, aby riadiaci subjekt dôkladne preštudoval výpovede svedkov z predchádzajúcich výsluchov, porovnal ich medzi sebou a ostatnými materiálmi a na základe získaných informácií zistil vzájomné vzťahy svedkov k obvinenému. Tento postup dopomáha subjektu, ktorý konfrontáciu vykonáva, k predbežnému názoru, ktorý zo svedkov vypovedal pravdu. Samotný predpoklad neznamená, že sa situácia nemôže zmeniť. Je to len zistenie orientačného názoru ku kriminalisticky-relevantnej udalosti. Súčasťou tohto druhu konfrontácie je aj zhodnotenie, ktorému zo svedkov sa má položiť otázka ako prvá. Kriminalistická prax uvádza, že spravidla subjekt, ktorý konfrontáciu vykonáva, položí prvú otázku tomu, koho výpoveď je vierohodnejšia. Avšak v niektorých prípadoch sa začína s výpoveďou svedka, ktorý vypovedal nepravdivo, čím sa ma ovplyvniť myslenie a pôsobenie na city druhého svedka, ktorého by rozhorčenie mohlo aktivovať k výraznejšiemu odhaľovaniu uvádzaných klamstiev a rozporov.

Konfrontácia medzi poškodenými patrí medzi najzriedkavejšie druhy konfrontácie. Realizuje sa vo výnimočných prípadoch, kedy sa v objasňovanom prípade vyskytuje viacero poškodených. Najčastejšie dochádza k rozdielnym názorom na výšku vzniknutej škody, kedy jeden z konfrontovaných má snahu zvyšovať (častejší prípad) alebo naopak znižovať reálne vzniknutú škodu z rôznych dôvodov - napríklad možné poistné plnenie, možné vymáhanie v súdnom konaní od obvineného, nenávisť, láska, ale i iné city smerom k obvinenému.

V súčasnosti dochádza k **významnej polemike**, či sa môže vykonať konfrontácia medzi svedkom a podozrivým, obvineným a znalcom. Judikatúra a právna komentaristika vyslovila doposiaľ iba závery, že konfrontáciu nemožno vykonávať medzi spolupodozrivými, medzi podozrivými a svedkom a obvineným a znalcom.

Kriminalisticko-taktické hľadiská konfrontácie

Za kriminalisticko-taktické hľadiská, ktoré majú vplyv na prípravu, ale i taktiku vedenia konfrontácie, podľa ktorých je možné konfrontáciu ďalej členiť, sa v súčasnosti považuje najmä:⁵

- Cieľ.
- Subjekt, ktorý dal návrh na vykonanie konfrontácie.
- Potreba zabezpečovania bezpečnosti.
- Účasť ďalších osôb.
- Výskyt miery závislosti, či vzťahu medzi konfrontovanými osobami.

Podľa **stanoveného cieľa** rozlišujeme nasledovné druhy konfrontácie:

- Cieľom je pomôcť jednému z účastníkov spomenúť si na zabudnuté spomienky a fakty.
- Cieľom je prekonať klamlivej výpovede jedného z konfrontovaných osôb.

Pomerne zriedkavo sa vo vyšetrovacej praxi vykonáva druh konfrontácie, ktorej **cieľom je pomôcť niektorému z účastníkov spomenúť si na zdanlivo zabudnuté fakty, či informácie**. Tento druh konfrontácie nie je realizovaný s cieľom využívať emocionálne napätie u tejto osoby, ale skôr naopak, vykonáva sa, ak všetky iné pokusy zlyhali (nepomohla napríklad previerka výpovede na mieste, opakovaný výsluch alebo zoznámenie s ostatnými dôkazmi). Predpokladá sa, že druhá konfrontovaná osoba, pri zopakovaní svojich tvrdení do očí, môže pomôcť osobe si spomenúť, či prekonať omyl. Realizácia konfrontácie s **cieľom prekonania klamlivej výpovede** jedného z konfrontovaných osôb je najčastejším druhom konfrontácie vo všeobecnosti a uplatňujú sa pri nej ostatné kriminalisticko-taktické hľadiská.

⁵ BAČÍKOVÁ, I., LACA, M. *Konfrontácia*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2014, s. 57.

Podľa **subjektu**, ktorý navrhol vykonanie konfrontácie, rozlišujeme nasledovné druhy konfrontácie:⁶

- Konfrontáciu, ku ktorej vykonaniu dal podnet riadiaci subjekt.
- Konfrontáciu, ku ktorej vykonaniu dal podnet obhajca.
- Konfrontáciu, ku ktorej vykonaniu dal podnet obvinený.
- Konfrontáciu, ku ktorej vykonaniu dal podnet prokurátor.
- Konfrontáciu, ku ktorej vykonaniu dal podnet svedok.

Osoba, ktorá dala podnet na výkon konfrontácie, spravidla zohľadňuje svoje vlastné ciele smerom k výkonu konfrontácie, ale i smerom k zameraniu ďalšieho postupu vo vyšetrovaní. Konfrontácia, ktorú sa rozhodol realizovať **riadiaci subjekt** z vlastnej vôle, spravidla smeruje k odstraňovaniu rozporov, ktoré riadiaci subjekt potrebuje objasniť, aby mohol náležite pokračovať vo vyšetrovaní.

Konfrontácia, ktorú navrhol vykonať **obhajca obvineného** alebo sám **obvinený**, spravidla smeruje k možnosti spochybnenia predchádzajúcej výpovede druhej konfrontovanej osoby. Kalkuluje sa s možnosťou strachu osoby, prípadne s možnosťou zneistenia jej tvrdení - najmä v štádiu kladenia si otázok navzájom konfrontovanými osobami. Niekedy dochádza len k účelovému „naťahovaní“ trestného konania z rôznych dôvodov zo strany advokáta - napríklad očakávanie avizovanej amnestie na tento druh skutku, alebo osobné dôvody advokáta (navyšovanie odmien za právne zastupovanie).

Konfrontácia, ku ktorej vykonaniu dal podnet **prokurátor**, spravidla plní doplňujúce úlohy smerom k úspešnému ukončeniu procesu vyšetrovania. Ak sa pre výkon konfrontácie nerozhodol riadiaci subjekt, spravidla bolo dôvodom, že nemožno očakávať jej výkonom zmenu výpovede u konkrétnej osoby. Prokurátor nedisponuje tak podrobnými informáciami o účastníkoch trestného konania ako riadiaci subjekt. Z pohľadu komplexnosti vyšetrovania a vyčerpania „všetkých možností“ preto môže pristúpiť k nariadeniu konfrontácie. Skúsenosti z vyšetrovacej praxe poukazujú na fakt, že takáto konfrontácia nedosahuje takmer žiadnu efektivitu a spôsobuje často iba priet'ahy v konaní.

Konfrontácia, ku ktorej vykonaniu dal podnet **svedok**, sa vykonáva pomerne zriedkavo. Jedná sa o prípady, kedy je svedok spravidla osobne zainteresovaný na výsledku vyšetrovania z rôznych dôvodov (poškodený je príbuzný, alebo známy, ale i silné rozhorčenie nad skutkom, či nenávisť k obvinenému).⁷

Na základe **potreby zabezpečovania bezpečnosti** je možné konfrontáciu ďalej členiť na:

- Konfrontácia vykonávaná s potrebou zabezpečenia bezpečnosti.
- Konfrontácia vykonávaná bez potreby zabezpečenia bezpečnosti.

Konfrontácia vykonávaná s potrebou zabezpečenia bezpečnosti sa realizuje vtedy, ak sa vyskytne významný znak, ktorý naznačuje, že niektorá z konfrontovaných osôb, prípadne obe osoby, majú sklony k násiliu. Medzi takéto významné znaky patrí predovšetkým:

- Niektorá z konfrontovaných osôb sa prejavila pri predchádzajúcom výsluchu agresívne.
- Niektorá z konfrontovaných osôb bola odsúdená, prípadne bola v minulosti trestne stíhaná za násilný trestný čin.

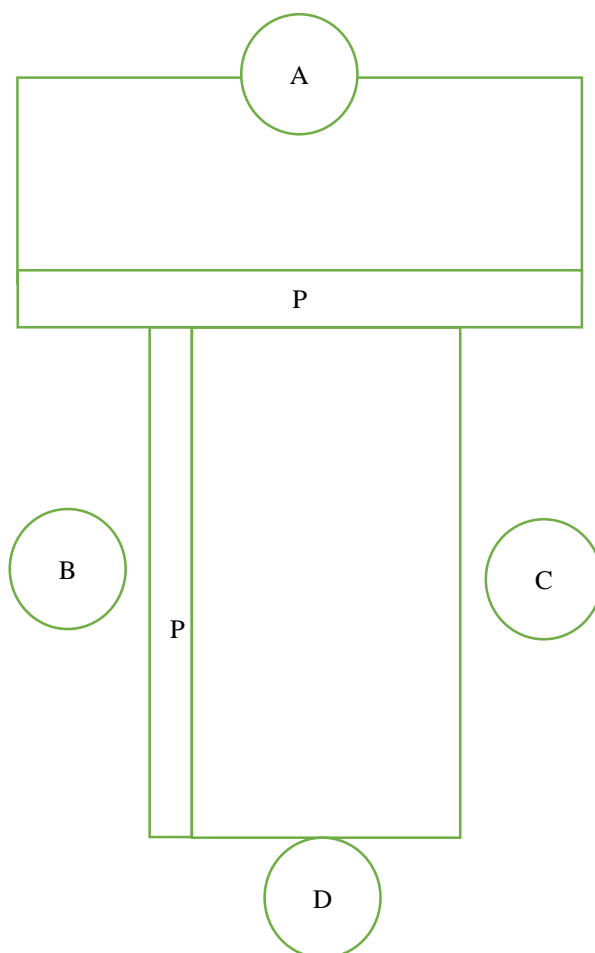
⁶ Porovnaj :

STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 126.
PROTIVINSKÝ, M. - PRERAD, V. - HEŘMÁNEK, J. *Taktika výslechu a konfrontace obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha : Karlova univerzita, 1974, s. 114 – 116.

⁷ BAČÍKOVÁ, I., LACA, M. *Konfrontácia*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2014, s. 61 – 62.

Pri výskyte ktoréhokoľvek z týchto významných znakov musí riadiaci subjekt pripraviť bezpečný priebeh konfrontácie. Vzhľadom k tomu, že konfrontácia sa spravidla vykonáva v bežných kanceláriách vyšetrovateľov, či poverených príslušníkov, je namieste upraviť spôsob sedenia pri konfrontácii i zabezpečiť prítomnosť minimálne jedného policajta, ktorý by sa venoval len otázke zabezpečovania bezpečnosti a bol by spôsobilý prekaziť začínajúci útok v jeho začiatku. Samozrejmom sa javí odstránenie všetkých predmetov, ktoré by sa dali hodiť po druhej konfrontovanej osobe z dosahu predpokladaného agresora (napríklad váza, ťažšia dóza, okrasný predmet). S bežným zariadením kancelárií a s účasťou jedného policajta, zabezpečujúceho bezpečnosť, je možné pripraviť pozície pre výkon konfrontácie nasledovným spôsobom.⁸

Obr. 1 Koncept vykonania konfrontácie

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

Legenda:

A – riadiaci subjekt

B, C – konfrontované osoby

D – policajt zabezpečujúci bezpečnosť

P – pevná časť kancelárskeho stola (predné čelo, pevná doska až po zem)

⁸ BAČÍKOVÁ, I., LACA, M. *Konfrontácia*. 2014, s. 63.

Pri konfrontácii vykonávanej **bez potreby zabezpečenia bezpečnosti** sa uplatňujú ostatné kriminalisticko-taktické hľadiská. Na základe kritéria **účasti ďalších osôb** prítomných pri výkone konfrontácie je možné konfrontáciu členiť na:

- Konfrontácia s účasťou minimálneho okruhu osôb.
- Konfrontácia s účasťou širšieho okruhu osôb.

Konfrontácia s **účasťou minimálneho okruhu osôb** - teda riadiaci subjekt a dve konfrontované osoby patrí medzi jednoduchšie druhy z hľadiska zabezpečovania organizácie chodu konfrontácie. Riadiaci subjekt zohľadňuje ostatné kriminalisticko-taktické hľadiská konfrontácie.

Konfrontácia s **účasťou širšieho okruhu osôb** - napríklad jeden či dvaja právni zástupcovia, tlmočník, zapisovateľ, nezúčastnená osoba prítomná pri celom priebehu konfrontácie, zákonný zástupca, ďalší policajt, kladie zvýšené nároky nielen na prípravu - potreba zabezpečovania ich účasti a zosúladenia termínov všetkých zúčastnených osôb, ale i v celom procese riadenia konfrontácie. Viac osôb predstavuje spravidla väčšie riziko rušenia konfrontácie, znížené možnosti uplatňovania taktických postupov - napríklad prítomnosť tlmočníka výrazne eliminuje možnosti taktického pôsobenia na klamúcu osobu.

Podľa výskytu miery **závislosti, či vzťahu medzi konfrontovanými** osobami je možné konfrontáciu členiť na:

- Konfrontácia s výskytom závislosti, či vzťahu medzi konfrontovanými osobami.
 - Konfrontácia bez výskytu závislosti, či vzťahu medzi konfrontovanými osobami.
- Medzi konfrontovanými osobami môžu byť nasledovné **druhy závislosti, či vzťahu**:
- Sociálny vzťah, či závislosť.
 - Emocionálny vzťah, či závislosť.

Sociálny vzťah, či závislosť sa môže vyskytovať v nasledujúcich podobách:

- Kolegovia.
- Nadriadený - podriadený.
- Príbuzní.
- Susedia.
- Členovia spoločnej záujmovej skupiny.
- Žiadny sociálny vzťah, či závislosť.

Emocionálny vzťah, či závislosť sa môže vyskytovať v nasledujúcich podobách:

- Priateľstvo.
- Nepriateľstvo (predchádzajúce spory).
- Sympatia.
- Antipatia.
- Žiaden emocionálny vzťah, či závislosť.

Konfrontácia s **výskytom závislosti, či vzťahu** medzi konfrontovanými osobami patrí medzi pomerne náročnejšie druhy konfrontácií. Dôležitý je samotný charakter vzťahu a jeho sila – silnejšie sú vzťahy založené na závislosti, kedy konfrontovaná osoba nie je ochotná zotrvať na svojej pôvodnej pravdivej výpovedi, a to napriek tomu, že táto je zápisnične zachytená v predchádzajúcom výsluchu. Ak je možné sa takémuto druhu konfrontácie vyhnúť, je takticky výhodnejšie ju nevykonávať, nakoľko miera neúspechu je tu omnoho vyššia ako pri iných druhoch konfrontácií. Ak je však nevyhnutné ju vykonať, nezaobíde sa to bez kvalitnej prípravy konfrontovanie osoby, kde je potrebné zdôrazniť riziko postihu osoby za krivú výpoveď, ale i pôsobiť na rozum, či city konfrontovanej osoby. Pri konfrontácii vykonávanej **bez výskytu závislosti, či vzťahu** medzi konfrontovanými osobami sa uplatňujú ostatné kriminalisticko-taktické hľadiská.

Empirický výskum

Prostredníctvom medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy „Konfrontácia v kriminalistickej teórii a praxi“ vedenej na akadémii Policajného zboru v Bratislave pod číslom Výsk. 247. sme naše výskumné aktivity zamerali aj na „**najčastejšie príčiny nepravdivých výpovedí pri výkone jednotlivých druhoch konfrontácie.**“ Respondenti mali vytvorené k hlavnej otázke nasledovné možnosti označené písmenami A až F.

Možné odpovede:

A	Obava z právneho postihu (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti)
B	Nedostatky v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií
C	Pomsta, závisť, nenávisť voči inej osobe
D	Ochrana blízkej osoby (manžel, druh, syn...)
E	Krytie prípadných spolupáchateľov
F	Neochota vypovedať, aby si neprivodili zbytočné neprijemnosti

A. Konfrontácie medzi svedkom a poškodeným

Tabuľka č. 1

	A	B	C	D	E	F
SV do 2 r	65	0	0	0	30	5
SV 2-6 r	54	6	0	0	0	40
SV 6-10 r	71	7	5	2	4	11
SV nad 10r	68	3	20	0	0	9
SV v SR	64,5 %	4 %	6,25 %	1 %	17 %	16,25 %
V do 2 r	37	5	4	26	14	19
V 2-6 r	41	12	25	20	1	1
V 6-10 r	64	5	2	17	8	4
V nad 10 r	14	25	3	9	39	10
V v SR	39 %	11,75 %	8,5 %	18 %	15,5 %	8,5 %
Celkom SV a V v SR	51,75 %	7,87 %	7,37 %	9,25 %	12 %	12,37 %
SV v ČR	13 %	5 %	0 %	33 %	12 %	37 %
V v ČR	7 %	6 %	0 %	21 %	0 %	66 %
Celkom SV a V v ČR	10 %	5,5 %	0 %	27 %	6 %	51,5 %

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

Poverení príslušníci v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a poškodeným** v 64,5 % prípadov **z obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 17 % **v krytí prípadných spolupáchateľov**, v 16,25 % z **neochoty vypovedať**, aby si neprivodil zbytočné neprijemnosti, v 6,25 % z **pomsty, závisťi, nenávisťi voči inej osobe**, v 4 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií** a v 1 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...).

Vyšetровatelia v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a poškodeným** v 39 % prípadov **z obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 18 % v **ochrane**

blízkej osoby (manžel, druh, syn...), v 15,5 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 11,75 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 8,5 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe** a taktiež v 8,5 % z **neochoty vypovedať, aby si neprivodil zbytočné nepríjemnosti**.

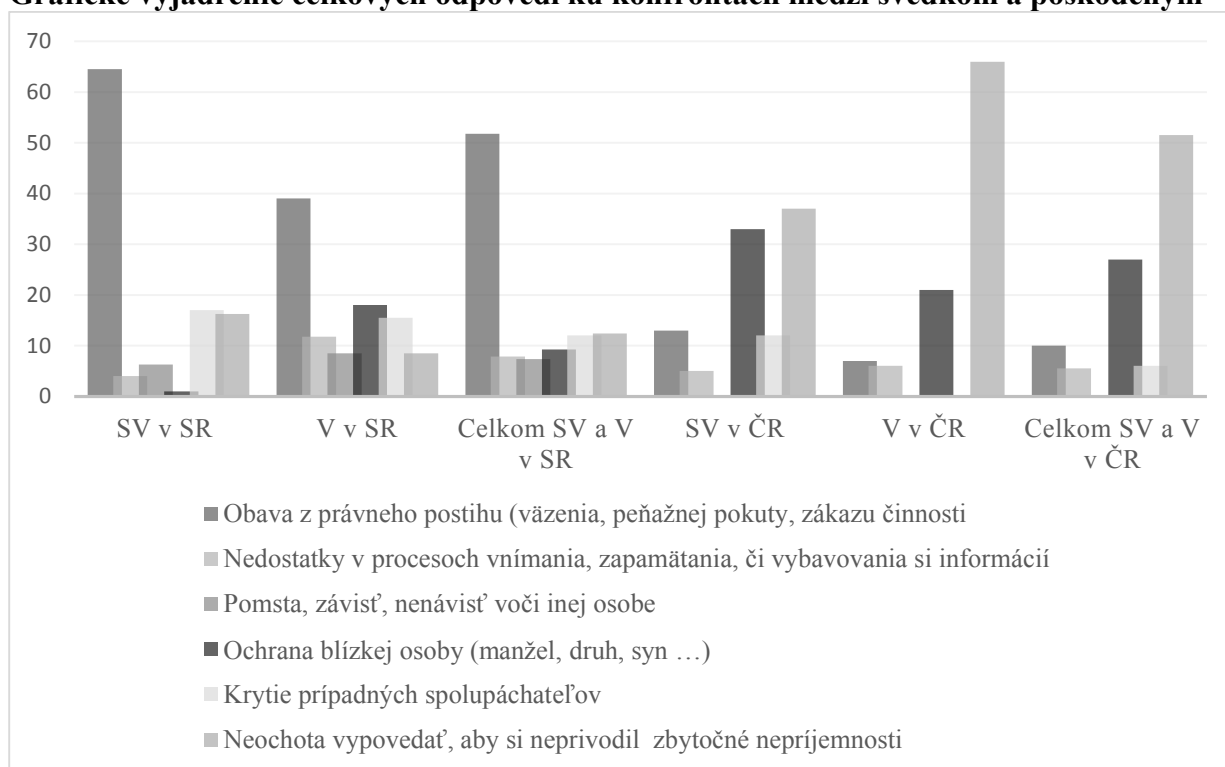
Celkovo poverení príslušníci a vyšetrovatelia v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a poškodeným** v 51,75 % prípadov z **obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 12,37 % v **neochote vypovedať, aby si neprivodil zbytočné nepríjemnosti**, v 12 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 9,25 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 7,87 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 7,37 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**.

Poverení príslušníci v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a poškodeným** v 37 % prípadov z **obavy z neochoty vypovedať, aby si neprivodil zbytočné nepríjemnosti**, v 33 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 13 % **právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 12 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 5 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 0 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**.

Vyšetrovatelia v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a poškodeným** v 66 % prípadov z **obavy a neochoty vypovedať, aby si neprivodil zbytočné nepríjemnosti**, v 21 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 7 % z **právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 6 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, a v 0 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe** a v **krytí prípadných spolupáchateľov**.

Celkovo poverení príslušníci a vyšetrovatelia v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a poškodeným** v 51,5 % prípadov z obavy z **neochoty vypovedať, aby si neprivodil zbytočné nepríjemnosti**, v 27 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 10 % z **právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 6 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 5,5 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 0 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**.

Grafické vyjadrenie celkových odpovedí ku konfrontácii medzi svedkom a poškodeným

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

B. Konfrontácia medzi svedkom a obvineným

Tabuľka č. 2

	A	B	C	D	E	F
SV do 2 r	54	3	7	32	4	0
SV 2-6 r	69	2	4	22	3	0
SV 6-10 r	43	5	6	31	14	1
SV nad 10 r	14	7	9	52	12	6
SV v SR	45 %	4,25 %	6,5 %	34,25 %	8,25 %	1,75 %
V do 2 r	24	11	2	58	1	4
V 2-6 r	34	15	7	41	2	1
V 6-10 r	47	4	12	2	31	4
V nad 10 r	29	3	15	49	3	1
V v SR	33,5 %	8,25 %	9 %	37,5 %	9,25 %	2,5 %
Celkom SV a V v SR	39,25 %	6,25 %	7,75 %	35,87 %	8,75 %	2,13 %
SV v ČR	0	1	3	11	21	64
V v ČR	7	12	1	0	3	77
Celkom SV a V v ČR	3,5 %	6,5 %	2 %	5,5 %	12 %	70,5 %

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

Poverení príslušníci v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a obvineným** v 45 % prípadov z **obavy právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 34,25 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 8,25 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 6,25 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 4,25 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 1,75 % z **neochoty vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**.

Vyšetrotelia v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie **medzi svedkom a obvineným** v 37,5 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), 33,5 % z prípadov z **obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 9,25 % prípadov v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 9 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 8,25 % v nedostatkoch v **procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 2,5 % z **neochoty vypovedať, aby si neprivodil zbytočné nepríjemnosti**.

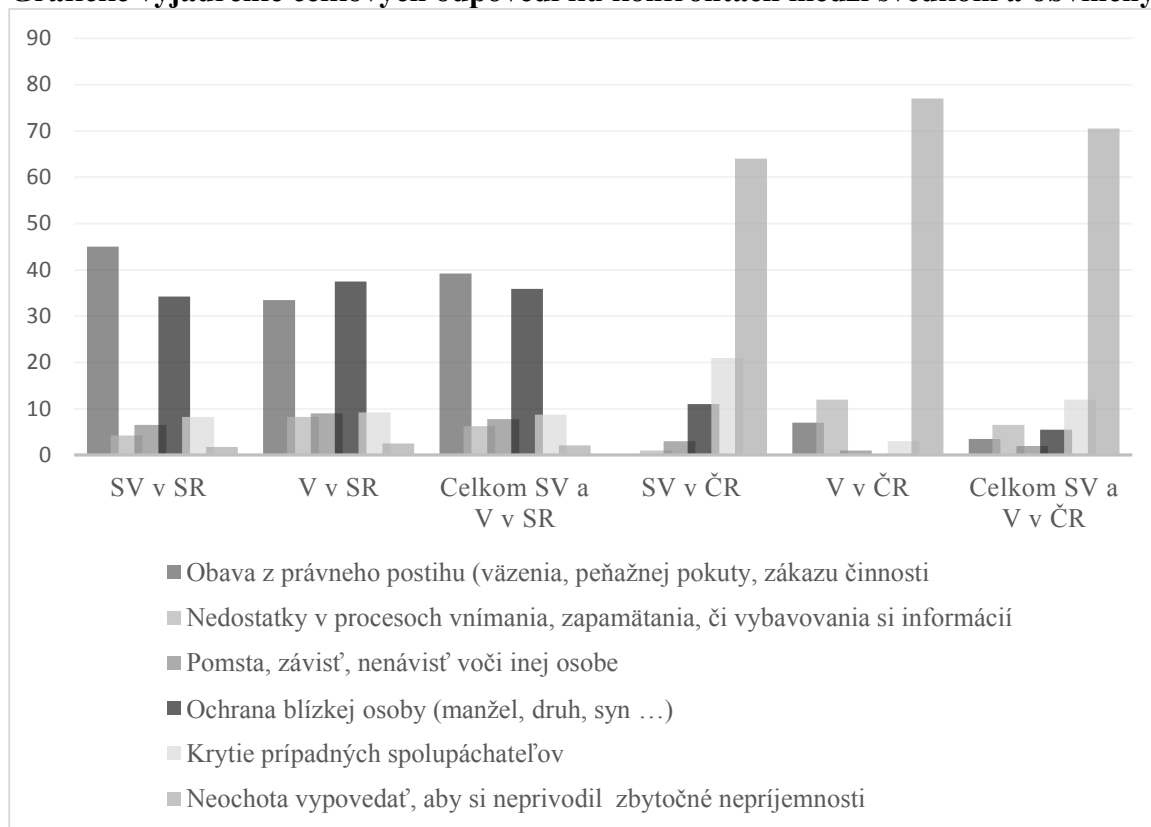
Celkovo poverení príslušníci a vyšetrotelia v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a obvineným** v 39,25 % prípadov z **obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 35,87 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 8,75 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 7,75 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 6,25 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 2,13 % v **neochote vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**.

Poverení príslušníci v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a obvineným** v 64 % prípadov z **obavy a neochoty vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**, v 21 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 11 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 3 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 1 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 0 % z **právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti).

Vyšetrotelia v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a obvineným** v 77 % prípadov z **obavy a neochoty vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**, v 12 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 7 % z **obavy právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 3 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 1 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 0 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...).

Celkovo poverení príslušníci a vyšetrotelia v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **svedkom a obvineným** v 70,5 % prípadov z **obavy a neochoty vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**, v 12 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 6,5 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 5,5 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 3,5 % z **obavy právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 2 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**.

Grafické vyjadrenie celkových odpovedí ku konfrontácii medzi svedkom a obvineným

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

C. Konfrontácia medzi spoluobvinenými

Tabuľka č. 3

	A	B	C	D	E	F
SV do 2 r	17	22	31	15	9	6
SV 2-6 r	42	3	5	32	15	3
SV 6-10 r	17	26	24	28	4	1
SV nad 10 r	19	17	32	19	6	7
SV v SR	23,75 %	17 %	23 %	23,5 %	8,5 %	4,25 %
V do 2 r	28	33	1	34	1	3
V 2-6 r	17	29	5	6	38	5
V 6-10 r	37	6	4	15	26	12
V nad 10 r	24	49	9	2	5	11
V v SR	26,5 %	29,25 %	4,75 %	14,25 %	17,5 %	7,75 %
Celkom SV a V v SR	25,13 %	23,13 %	13,87 %	18,87 %	13 %	6 %
SV v ČR	9 %	2 %	17 %	41 %	2 %	29 %
V v ČR	44 %	7 %	2 %	1 %	13 %	33 %
Celkom SV a V v ČR	26,5 %	4,5 %	9,5 %	21 %	7,5 %	31 %

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

Poverení príslušníci v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **spoluobvinenými** v 23,75 % prípadov z **obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 23,5 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 23 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 17 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 8,5 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 4,25 % z **neochoty vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**.

Vyšetrotelia v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi **spoluobvinenými** v 29,25 % v **procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 26,5 % prípadov z **obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 17,5 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 14,25 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 7,75 % v **neochote vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti** v 4,75 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**.

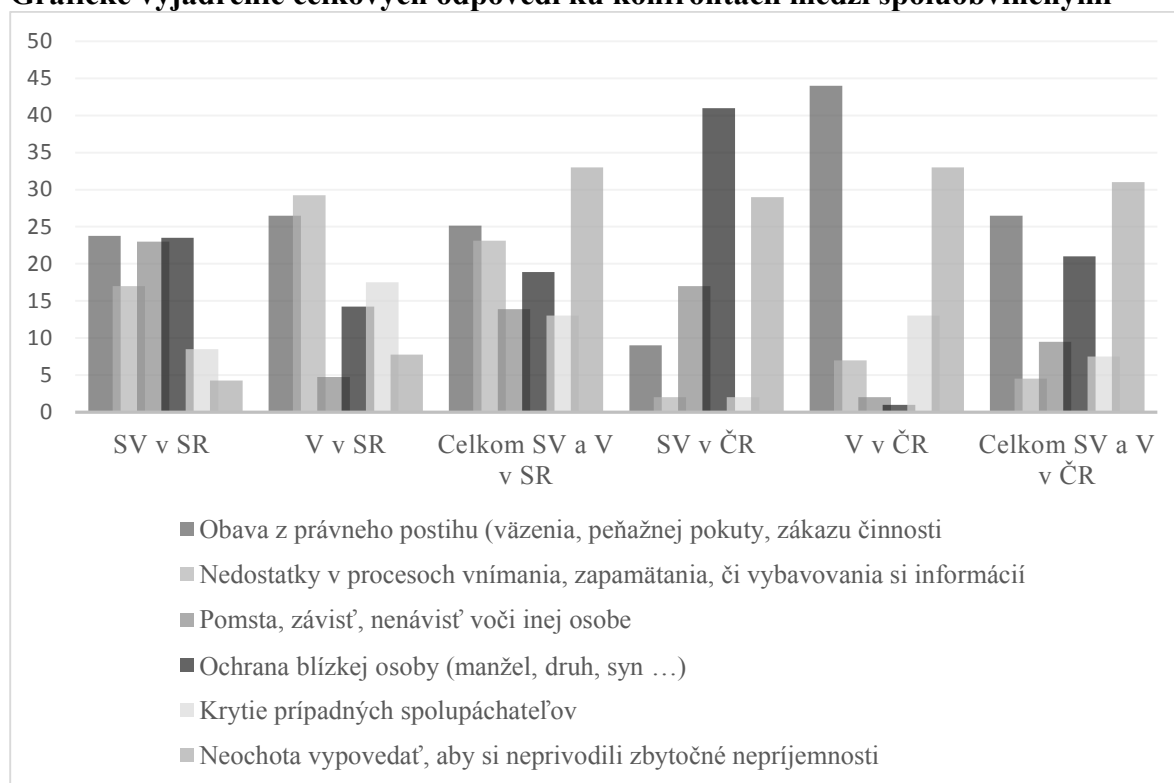
Celkovo poverení príslušníci a vyšetrotelia v podmienkach Slovenskej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi spoluobvinenými v 25,13 % prípadov z **obavy z právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 23,13 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 18,87 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 13,87 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 13 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 6 % v **neochote vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**.

Poverení príslušníci v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi spoluobvinenými v 41 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 29 % v **neochote vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**, v 17 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 9 % z **právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 2 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií** a v **krytí prípadných spolupáchateľov**.

Vyšetrotelia v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi spoluobvinenými v 44 % z **obavy právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 33 % v **neochote vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**, v 13 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 7 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**, v 2 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 1 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...).

Celkovo poverení príslušníci a vyšetrotelia v podmienkach Českej republiky sa najčastejšie stretávajú s príčinami nepravdivých výpovedí pri výkone konfrontácie medzi spoluobvinenými v 31 % prípadov v **neochote vypovedať, aby si neprivodili zbytočné nepríjemnosti**, v 26,5 % z **obavy právneho postihu** (väzenia, peňažnej pokuty, zákazu činnosti), v 21 % v **ochrane blízkej osoby** (manžel, druh, syn...), v 9,5 % z **pomsty, závidi, nenávisti voči inej osobe**, v 7,5 % v **krytí prípadných spolupáchateľov**, v 4,5 % v **nedostatkoch v procesoch vnímania, zapamätania, či vybavovania si informácií**.

Grafické vyjadrenie celkových odpovedí ku konfrontácii medzi spoluobvinenými

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

Záver

S príčinami nepravdivých výpovedí sa stretávame nielen pri výsluchu, ale aj pri konfrontácii. Potvrdzujú to aj výsledky zo zrealizovaného výskumu „Konfrontácia v kriminalistickej teórii a praxi“, ktorý je vedený na akadémii Policajného zboru v Bratislave pod číslom Výsk. 247. Z odpovedí respondentov môžeme vidieť, že pri jednotlivých druhov konfrontácie sa konfrontovaní v najvyššej percentuálnej škále obávajú právneho postihu, čo je dôvodom ich nepravdivých výpovedí. V tejto súvislosti je potrebné, aby vyšetrovateľ alebo poverený príslušník venoval dostatok času príprave pred samotnou realizáciou konfrontácie. Kvalitná príprava môže napomôcť pri logickom argumentovaní počas výkonu konfrontácie, v prípade, že vyšetrovateľ alebo poverený príslušník bude mať predpoklad, že konfrontovaní neuvádzajú pravdivé výpovede na položené otázky.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BAČÍKOVÁ, I., LACA, M. *Konfrontácia*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2014, s. 112. ISBN 978-80-8054-565-9.
- KONRÁD, Z., KUCHNA, J. K některým problémům konfrontace. In *Československá kriminalistika*. 1986, č. 1, s. 54 - 59.
- METEŇKO, J. *Kriminalistická taktika*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, s. 267. ISBN 978-80-8054-553-6.
- METEŇKO, J. – BAČÍKOVÁ, I. – SAMEK, M. *Kriminalistická taktika*. Brno : Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2013, s. 307. ISBN 978-80-87713-08-2.
- ŠIMOVČEK, I., et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 405. ISBN 978-80-7380-343-8.
- STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 278. ISBN 80-86898-40-7.
- PROTIVINSKÝ, M. - PRERAD, V. - HEŘMÁNEK, J. *Taktika výslechu a konfrontace obviněného a svědka v přípravě řízení*. Praha : Karlova univerzita, 1974, s. 131.

VÝKON TRESTOV ULOŽENÝCH PRÁVNICKEJ OSOBE

doc. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef MEDELSKÝ, PhD.

Katedra verejnoprávnych vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Predkladaný príspevok stručne predstavuje stav de lege lata zákona č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čo sa týka Piatej časti, ktorá upravuje výkon trestov. Príspevok analyzuje predmetné zákonné ustanovenia, ponúka podrobný pohľad na samotný výkon trestov.. Záverom ponúka zhodnotenie predmetnej právnej úpravy.

Kľúčové slová

Trestná zodpovednosť právnických osôb, právna úprava, Slovenská republika, trest, výkon trestu, analýza, zhodnotenie.

Annotation

The presented contribution briefly represents the state de lege lata of Act no. 91/2016 Coll. on the Criminal Liability of Legal Entities and on the Amendment of Certain Laws regarding the Fifth Part, which regulates the execution of sentences. Then, the paper analyzes the legal provisions in question offers a detailed view of the actual execution of sentences. In conclusion, it offers an evaluation of the legislation in question.

Keywords

Criminal liability of legal persons, legal regulation, Slovak Republic, punishment, execution of sentence, analysis, evaluation.

Úvod

Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb umožňuje právnickej osobe uložiť niekoľko trestov. Konkrétne:

- a) trest zrušenia právnickej osoby,
- b) trest prepadnutia majetku,
- c) trest prepadnutia veci,
- d) peňažný trest,
- e) trest zákazu činnosti,
- f) trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie,
- g) trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie,
- h) trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní,
- i) trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

Uvedený zoznam trestov reprezentuje odstrašujúce, primerané sankcie, ktoré sú právnym následkom trestného činu právnickej osoby. Uvedené tresty zodpovedajú medzinárodným štandardom, ktoré sú zakotvené v rôznych medzinárodných dokumentoch, ktorými je viazaná aj Slovenská republika, ako plnohodnotný člen medzinárodného spoločenstva.

Výkon samotných trestov je upravený v piatej časti zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

1. Výkon trestu zrušenia právnickej osoby

Výkon trestu zrušenia právnickej osoby je upravený v § 30 zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Dôvodová správa k uvedenému trestu dodáva: „Trest zrušenia právnickej osoby sa bude vykonávať formou zrušenia právnickej osoby s likvidáciou. Podľa návrhu zákona právnická osoba vstupuje do likvidácie právoplatnosťou odsudzujúceho rozsudku (pripustenie konceptu, aby v nadväznosti na trestné rozhodnutie sa spúšťal proces rozhodovania o likvidácii v osobitnom procese mimo trestného konania nie je namieste, preto sa účinok vstupu

do likvidácie spája už s právoplatnosťou trestného rozsudku). Súd zabezpečí výkon rozsudku tak, že právoplatný rozsudok zašle príslušnému orgánu, ktorý vedie register, do ktorého zápisom právnická osoba vzniká (napr. registrový súd, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky a pod.). Tento orgán na poklade rozhodnutia súdu vykoná zápis v príslušnom registri, čím sa zabezpečí publicita zrušenia právnickej osoby a jej vstup do likvidácie. Samotná likvidácia sa vykoná podľa pravidiel ustanovených osobitnými predpismi, resp. ak takejto osobitnej právnej úpravy niet, likvidácia sa vykoná podľa ustanovení Obchodného zákonníka (k tomu pozri § 20a Občianskeho zákonníka). Náklady spojené s likvidáciou sa budú primárne uhrádzať z majetku zrušovanej právnickej osoby (§ 35 návrhu zákona).¹

Predmetné ustanovenie upravuje **výkon trestu zrušenia právnickej osoby**. Po právoplatnosti rozsudku, ktorým sa uložil tento najprísnejší trest, zašle predseda senátu rovnopis obchodnému registru, resp. inému relevantnému registru, a to zápisom, v ktorom právnická osoba vzniká. Následne inštitúcia spravujúca príslušný register vykoná zápis tak, aby bolo zabezpečené zrušenie právnickej osoby a začiatok likvidácie. Dôsledkom uloženia toho trestu je teda vstup právnickej osoby do likvidácie. V prípade komoditnej burzy, ktorej by mal byť uložený trest zrušenia právnickej osoby, zákon vyžaduje vyjadrenie príslušného orgánu verejnej správy, ktorý udeľuje povolenie pre vznik a činnosť komoditnej burzy. Súd musí pri rozhodovaní o uložení trestu zrušenia právnickej osoby prihliadať na vyjadrenie príslušného orgánu.

Na pojem **likvidácia právnickej osoby** sa vzťahujú primárne ustanovenia OBZ. Likvidáciou môžeme rozumieť usporiadanie majetkových pomerov a záväzkov, a to mimosúdny spôsobom pred zánikom spoločnosti. V zmysle ustanovenia § 70 OBZ likvidácia smeruje k uspokojeniu nárokov veriteľov a iných osôb, ktorým prislúcha právo na likvidačný zostatok. Likvidáciu vykoná likvidátor. Spoločnosť vstupuje do likvidácie zápisom likvidátora do obchodného registra, ak osobitný zákon neustanovuje inak. Po dobu likvidácie sa používa obchodné meno spoločnosti s dodatkom „v likvidácii“.

Veritelia majú právo svoje pohľadávky a iné práva prihlásiť do likvidácie prihláškou, a to bez ohľadu na ich splatnosť.

Ak bola spoločnosť zrušená rozhodnutím spoločníkov alebo príslušného orgánu spoločnosti, ustanovia spoločníci alebo príslušný orgán spoločnosti likvidátora súčasne s rozhodnutím o zrušení spoločnosti, najneskôr však do 60 dní od zrušenia spoločnosti, ak tento zákon alebo osobitný zákon neustanovuje inak.

Likvidátorom môže byť osoba, ktorá je zapísaná do zoznamu správcov vedeného podľa osobitného zákona (správca konkurznej podstaty), alebo iná osoba, ak je zapísaná v registri fyzických osôb, s ustanovením za likvidátora súhlasí a mohla by byť inak ustanovená za člena štatutárneho orgánu spoločnosti.

Vstupom spoločnosti do likvidácie prechádza na likvidátora pôsobnosť štatutárneho orgánu konať v mene spoločnosti okrem oprávnenia zvolať zasadnutie najvyššieho orgánu spoločnosti.

Vstupom spoločnosti do likvidácie zanikajú jednostranné právne úkony spoločnosti, najmä jej príkazy, poverenia, splnomocnenia a prokúry okrem splnomocnení udelených na zastupovanie spoločnosti v súdnych konaniach.

Likvidátor robí v mene spoločnosti len úkony smerujúce k likvidácii spoločnosti. Pri výkone tejto pôsobnosti likvidátor najmä plní záväzky spoločnosti, uplatňuje pohľadávky a prijíma plnenia, koná za spoločnosť pred súdmi a inými orgánmi, uzaviera zmiery a dohody o zmene a zániku práv a záväzkov. Nové zmluvy môže uzavierať len v súvislosti s ukončením doterajších právnych vzťahov.

¹ Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Likvidátor ustanovený súdom má pri zisťovaní majetku spoločnosti rovnaké oprávnenia ako správca konkurznej podstaty pri zisťovaní majetku úpadcu podľa osobitného zákona.

Následne likvidátor bezodkladne po vstupe spoločnosti do likvidácie oznámi vstup spoločnosti do likvidácie všetkým známym veriteľom a zverejní oznámenie o tom, že spoločnosť vstúpila do likvidácie, a výzvu, aby veritelia spoločnosti a iné osoby a orgány, ktoré sú tým dotknuté, prihlásili svoje pohľadávky a iné práva. Súd môže likvidátorovi uložiť, aby výzvu podľa prvej vety zopakoval, a to najmä pri zmene likvidátora. Zisťovanie majetku spoločnosti zabezpečuje likvidátor počas celej likvidácie. Likvidátor uspokojuje pohľadávky veriteľov spoločnosti priebežne. Ku dňu skončenia likvidácie, najskôr však šesť mesiacov po oznámení o vstupe spoločnosti do likvidácie, likvidátor zostaví účtovnú závierku, konečnú správu o priebehu likvidácie a návrh na rozdelenie likvidačného zostatku medzi tých, ktorí majú právo na likvidačný zostatok. Oznámenie o zostavení účtovnej závierky, konečnej správy o priebehu likvidácie a návrhu na rozdelenie likvidačného zostatku (oznámenie o skončení likvidácie) likvidátor bezodkladne zverejní. Po schválení účtovnej závierky, konečnej správy o priebehu likvidácie a návrhu na rozdelenie likvidačného zostatku likvidátor zverejní o tom oznámenie a likvidačný zostatok bezodkladne poukáže tým, ktorým naň vzniklo právo. K návrhu na výmaz spoločnosti z obchodného registra priloží likvidátor účtovnú závierku, konečnú správu o priebehu likvidácie a návrh na rozdelenie likvidačného zostatku (§ 70 a nasl. OBZ).

Spoločnosť sa zrušuje bez likvidácie, ak celé jej imanie prešlo na právneho nástupcu, alebo po jej zrušení súdom nebol zložený preddavok na úhradu odmeny a výdavkov likvidátora vo výške ustanovenej osobitným predpisom.

Trovy likvidačného konania znáša štát, ak ich nemožno uhradiť z majetku právnickej osoby. Primárne sa však trovy hradia z majetku právnickej osoby.

2. Výkon trestu zákazu činnosti, trestu zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní.

Ustanovenie § 31 zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb upravuje výkon **trestu zákazu činnosti, trestu zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní**.

V odseku prvom zákona je upravený **výkon trestu zákazu činnosti**, pričom analogicky sa budú aplikovať ustanovenia § 436 TP. Po právoplatnosti rozsudku zašle predseda senátu rovnopis subjektu, ktorý je oprávnený viesť obchodný register, resp. iný zákonom určený register, a to zápisom, v ktorom právnická osoba vzniká. Rovnopis sa zasiela aj orgánu, ktorý vydáva oprávnenie na výkon činnosti, resp. orgánu, ktorý výkon činnosti eviduje.

V zmysle ustanovenia § 436 TP, len čo sa rozsudok, ktorým bol uložený trest zákazu činnosti, stal právoplatným, zašle predseda senátu na zabezpečenie výkonu trestu zákazu činnosti rovnopis výroku rozsudku registrovému súdu, živnostenskému úradu a profesijnej komore, ak bol uložený trest zákazu podnikateľskej činnosti.

Predseda senátu môže poveriť **kontrolou výkonu trestu zákazu činnosti** probačného a mediačného úradníka. Ak súd zistí porušovanie alebo marenie výkonu trestu zákazu činnosti, predseda senátu to bez meškania oznámi okresnému prokurátorovi.

Predseda senátu po právoplatnosti rozsudku, ktorým bol uložený trest zákazu činnosti, bez meškania rozhodne o započítaní času, po ktorý bolo odsúdenému pred právoplatnosťou rozsudku odňaté oprávnenie na činnosť, ktorá je predmetom zákazu, do výkonu trestu zákazu činnosti. Proti uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

Ak by právnická osoba porušila zákaz uložený trestom, tak následkom môže byť vznik trestnej zodpovednosti v zmysle skutkovej podstaty trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia.

V odseku druhom je upravený trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, ktorý má charakter trestu dočasného a umožňuje ho uložiť v rozmedzí od jedného do desiatich rokov. Porušenie súdom stanoveného zákazu v podobe trestu zákazu prijímať dotácie alebo subvencie zakladá trestnú zodpovednosť za trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia. Uloženie tohto trestu sa **eviduje v príslušných registroch** (obchodný register), predovšetkým v registri, ktorým právnická osoba vzniká. Dôležitým momentom je aj tomto prípade právoplatnosť rozsudku, ktorého rovnopis následne zasiela predseda senátu subjektu, vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, a to zápisom, v ktorom právnická osoba vzniká.

Predseda senátu po právoplatnosti rozsudku, ktorým bol uložený trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, bez meškania rozhodne o započítaní času, po ktorý bolo odsúdenému pred právoplatnosťou rozsudku odňaté oprávnenie prijímať dotácie alebo subvencie, ktoré je predmetom zákazu, do výkonu trestu prijímať dotácie alebo subvencie. Proti uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

Tretí odsek definuje postup v prípade **trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie**. V prípade tohto trestu sa právnickej osobe po dobu výkonu tohto trestu zakazuje uchádzať sa alebo prijať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie alebo iné plnenie z fondov Európskej únie.

Po právoplatnosti rozsudku zašle predseda senátu rovnopis subjektu, ktorý je oprávnený viesť obchodný register, resp. iný zákonom určený register, a to zápisom, v ktorom právnická osoba vznikla.

Predseda senátu po právoplatnosti rozsudku, ktorým bol uložený trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie, bez meškania rozhodne o započítaní času, po ktorý bolo odsúdenému pred právoplatnosťou rozsudku odňaté oprávnenie prijímať pomoc a podporu z fondov Európskej únie, ktorá je predmetom zákazu, do výkonu trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie. Proti uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

O podmieničnom upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie predseda senátu upovedomí toho, kto vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, a to zápisom, v ktorom právnická osoba vzniká, ako aj orgán, ktorý vydáva oprávnenie na výkon tejto činnosti alebo ktorý výkon tejto činnosti eviduje. O podmieničnom upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní predseda senátu upovedomí aj Úrad vlády Slovenskej republiky a Úrad pre verejné obstarávanie.

Trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie nemôže byť uložený trestným rozkazom. K zahľadniu trestu dochádza jeho vykonaním.

Súd, ktorý rozhodoval v prvom stupni, je povinný bezodkladne zaslať do registra trestov písomnú správu o tom, že sa odsúdená právnická osoba v skúšobnej dobe podmieničného upustenia od výkonu zvyšku trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie osvedčila alebo že sa má za to, že sa osvedčila (zákon č. 330/2007 Z.z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

Ak by právnická osoba porušila zákaz uložený trestom, tak následkom môže byť vznik trestnej zodpovednosti v zmysle skutkovej podstaty trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia.

Záverečný štvrtý odsek zákona upravuje trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní. Predstavený trest je trestom dočasným, ktorý môže súd uložiť od jedného do desiatich rokov. Právnickej osobe sa zakazuje počas doby výkonu zúčastniť sa verejného obstarávania. Po právoplatnosti rozsudku zašle predseda senátu rovnopis Úradu pre verejné obstarávanie, ako aj subjektu, ktorý je oprávnený viesť obchodný register, resp. iný zákonom určený register, a to zápisom, v ktorom právnická osoba vzniká.

Úrad pre verejné obstarávanie vyčiarke zo zoznamu hospodárskych subjektov hospodársky subjekt, ktorému bol uložený zákaz účasti vo verejnom obstarávaní potvrdený konečným rozhodnutím.

Úrad pre verejné obstarávanie je ústredným orgánom štátnej správy pre verejné obstarávanie. Sídлом úradu je Bratislava.

Predseda senátu po právoplatnosti rozsudku, ktorým bol uložený trest zákazu účasti na verejnom obstarávaní, bez meškania rozhodne o započítaní času, po ktorý bolo odsúdenému pred právoplatnosťou rozsudku odňaté oprávnenie účasti vo verejnom obstarávaní, ktorá je predmetom zákazu, do výkonu trestu zákazu účasti na verejnom obstarávaní. Proti uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

Ak by právnická osoba porušila zákaz uložený trestom, tak následkom môže byť vznik trestnej zodpovednosti v zmysle skutkovej podstaty trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia.

3. Výkon trestu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku

Ustanovenie § 32 upravuje výkon trestu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

Dôvodová správa k zákonu dopĺňa: „Ustanovenie upravuje výkon trestu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku. Navrhuje sa štandardný mechanizmus, podľa ktorého predseda senátu vyzve právnickú osobu, aby zverejnila právoplatný odsudzujúci rozsudok, a to v určenej lehote, v určenom rozsahu a určeným spôsobom – určenie týchto skutočností bude obsiahnuté už v odsudzujúcom rozsudku. Pre zaistenie riadneho výkonu tohto trestu sa navrhuje oprávnenie predsedu senátu uložiť právnickej osobe poriadkovú pokutu do výšky 16590 eur, a to aj opakovane. Sťažnosť proti rozhodnutiu o uložení poriadkovej pokuty bude prípustná a bude mať odkladný účinok. Náklady spojené so zverejnením odsudzujúceho rozsudku bude znášať právnická osoba.“²

Súd uloží tento trest, ak je potrebné **oboznámiť verejnosť s odsudzujúcim rozsudkom**, najmä vzhľadom na okolnosti alebo závažnosť trestného činu, alebo ak to vyžaduje záujem na ochranu bezpečnosti alebo zdravia ľudí, zvierat alebo majetku. Potrestaná právnická osoba zverejňuje odsudzujúci rozsudok na vlastné náklady. Rozsudok sa zverejňuje v Obchodnom vestníku; súd môže súčasne určiť jeden alebo viaceré verejné oznamovacie prostriedky a podniky alebo organizačné zložky právnickej osoby, v ktorých má byť rozsudok zverejnený. Rozsudok nemôže byť publikovaný v periodikách s celoslovenskou pôsobnosťou, resp. zverejnenie je neprípustné ani na internete. Súd stanoví rozsah, spôsob a lehotu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

Údaje sa zverejňujú v Obchodnom vestníku. Do Obchodného registra sa v zmysle zákona č. 530/2003 Z.z. o obchodnom registri zapisujú nezahladené tresty uložené zapísanej právnickej osobe a nevykonané tresty postihujúce jej zapísaných právnych nástupcov, zaistenie majetkovej účasti v právnickej osobe v trestnom konaní a zrušenie tohto zaistenia.

Súd zároveň špecifikuje v odsudzujúcom rozsudku rozsah a spôsob zverejnenia odsudzujúceho rozsudku, ako aj lehotu, počas ktorej má byť rozsudok zverejnený.

Odsudzujúci rozsudok sa zverejňuje v Obchodnom vestníku, a to **obligatórne**. Obchodný vestník je informačný systém verejnej správy sprístupnený na webovom sídle vydavateľa, prostredníctvom ktorého povinné osoby zverejňujú údaje o sebe, o svojej činnosti alebo o činnosti tretích osôb podľa osobitných predpisov. Vydavateľom, správcom a prevádzkovateľom Obchodného vestníka je Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky.

Fakultatívne súd môže zároveň súčasne určiť jednu alebo viaceré prevádzky alebo organizačné zložky právnickej osoby, v ktorých má byť rozsudok zverejnený. Malo by to byť

² Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

miesto verejne prístupné, kde je umožnený prístup väčšiemu počtu osôb. Príkladom sú vchodové priestory do budovy, kde má právnická osoba sídlo.

Súd určí rozsah zverejnenia, pričom súd môže nariadiť zverejnenie celého textu odsudzujúceho rozsudku alebo len jeho konkrétnej časti (výrok a odôvodnenie).

Právnická osoba je vyzvaná zo strany súdu, aby po právoplatnosti odsudzujúci rozsudok v určenej lehote, v určenom rozsahu a určeným spôsobom zverejnila.

Ak by právnická osoba trest nezverejnila, avšak by sa ospravedlnila a súd by považoval ospravedlnenie odsúdenej právnickej osoby za dostatočné, určí novú lehotu na zverejnenie odsudzujúceho rozsudku. Ak si právnická osoba nesplní súdom uložené povinnosti a neospravedlní sa, súd môže rozhodnúť uznesením o uložení pokuty vo výške do 16 500 eur, a to aj opakovane. Na možnosť uloženia poriadkovej pokuty, a to aj opakovane, musí byť právnická osoba vopred upozornená. Zákon pripúšťa možnosť právnickej osobe podať sťažnosť proti uzneseniu o uložení pokuty. Sťažnosť má odkladný účinok.

Právnická osoba je vyzvaná zo strany súdu, aby po právoplatnosti odsudzujúci rozsudok v určenej lehote, v určenom rozsahu a určeným spôsobom zverejnila. Ak by právnická osoba trest nezverejnila, avšak by sa ospravedlnila a súd by považoval ospravedlnenie odsúdenej právnickej osoby za dostatočné, určí novú lehotu na zverejnenie odsudzujúceho rozsudku.

Odsek štvrtý pripúšťa možnosť právnickej osobe podať sťažnosť proti uzneseniu o uložení pokuty. Sťažnosť má odkladný účinok.

4. Podmienečné upustenie od výkonu zvyšku niektorých trestov

Posledným inštitútom, ktorý je upravený v piatej časti zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb je **podmienečné upustenie od výkonu zvyšku niektorých trestov**.

V odseku prvom § 33 je upravená možnosť **podmienečného upustenia** od výkonu zvyšku trestu zákazu činnosti, trestu zákazu prijímať dotácie a subvencie, trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní. Predmetné ustanovenie odkazuje na ustanovenia § 69 a § 70 TZ. Po výkone polovice uvedených trestov môže súd podmienečne upustiť od výkonu ich zvyšku, ak odsúdený v čase výkonu trestov spôsobom svojho života preukázal, že ďalší výkon týchto trestov už nie je potrebný. Pri podmienečnom upustení od výkonu zvyšku predstavených trestov súd určí skúšobnú dobu až na päť rokov, nie však kratšiu ako zvyšok trestu; skúšobná doba začína plynúť dňom nasledujúcim po dni právoplatnosti rozhodnutia o tomto upustení. Odsúdenému, u ktorého súd podmienečne upustil od výkonu zvyšku vyššie uvedených trestov, môže súd uložiť primerané obmedzenia a povinnosti smerujúce k tomu, aby viedol riadny život; spravidla mu tiež uloží, aby podľa svojich síl nahradil škodu spôsobenú trestným činom alebo jej časť, ktorú zároveň určí. Ak odsúdený, u ktorého sa podmienečne upustilo od zvyšku trestov, viedol v skúšobnej dobe riadny život a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil; inak rozhodne, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby, že zvyšok trestu vykoná. Ak súd vyslovil, že sa odsúdený osvedčil, má sa za to, že trest bol vykonaný dňom, keď rozhodnutie o upustení od vykonania zvyšku zmienených trestov nadobudlo právoplatnosť. Rovnako sa má za to, že tresty boli vykonané dňom, keď rozhodnutie o podmienečnom upustení od výkonu zvyšku trestov nadobudlo právoplatnosť, ak súd bez viny odsúdeného nenariadil do roka od uplynutia skúšobnej doby, že odsúdený zvyšok trestu vykoná.

Odsek druhý identického ustanovenia špecifikuje požiadavku **upovedomiť príslušné registre o podmienečnom upustení** od výkonu zvyšku trestu zákazu prijímať dotácie a subvencie, trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní. Povinnosťou predsedu senátu je upovedomiť o tejto skutočnosti subjekty, ktoré vedú obchodný register alebo iný zákonom určený register, a to zápisom, v ktorom právnická osoba vzniká, ako aj orgán, ktorý vydáva oprávnenie na výkon tejto činnosti alebo ktorý výkon tejto činnosti eviduje.

Záverečný odsek tretí upresňuje, že v prípade podmieneného upustenia od výkonu trestov zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní je predseda senátu povinný upovedomiť o tejto skutočnosti Úrad vlády Slovenskej republiky a Úrad pre verejné obstarávanie.

Úrad vlády Slovenskej republiky je orgánom, ktorý zabezpečuje a koordinuje ochranu finančných záujmov Európskej únie.

Úrad pre verejné obstarávanie je ústredným orgánom štátnej správy pre verejné obstarávanie. Sídлом úradu je Bratislava.

Záver

Analyzovaná právna úprava podrobne pokrýva problematiku výkonu trestov, ktoré je možné uložiť právnickej osobe v dôsledku spáchaného trestného činu. Predstavená právna úprava sa opiera aj o ustanovenia ďalších právnych predpisov z mimotrestnej oblasti, ktoré však súvisia so skúmanou problematikou.

Trestná zodpovednosť právnických osôb je stále pomerne kontroverzným a diskutovaným inštitútom, najmä čo sa týka praktického využívania. Počty odsúdených právnických osôb rastú, avšak zastávam názor, že uvedený inštitút by mal byť využívaný vo väčšej miere, nakoľko sa právnické osoby dopúšťajú protiprávnej činnosti a častokrát svoje nelegálne aktivity fyzické osoby skrývajú za právnické osoby. Z uvedeného dôvodu je potrebné nájsť najmä personálnu podporu pre príslušníkov Policajného zboru, prokuratúry, či súdy, aby mohli vo väčšej miere predmetný inštitút aplikovať v praktickej rovine. Takáto špecializácia by priniesla očistenie spoločnosti od tých fyzických a právnických osôb, ktoré sa dopúšťajú trestnej činnosti.

Zoznam bibliografických odkazov:

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 91/2016 o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 330/2007 Z.z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 530/2003 Z.z. o obchodnom registri

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kontaktné údaje:

doc. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.

Katedra verejnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

t.č. 0961057434

e-mail: jozef.medelsky@minv.sk; jozef.medelsky@akademiapz.sk

INŠTITÚT SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO S DÔRAZOM NA UZATVÁRANIE DOHODY O VINE A TRESTE VO SVETLE SÚČASNEJ APLIKAČNEJ PRAXE¹

Mgr. Ivana MOKRÁ

Katedra trestného práva a kriminológie,
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Anotácia

Na inštitút dohody o vine a treste sa v intenciách právneho poriadku Slovenskej republiky zvykne nahliadať optikou najmladšieho odklonu v trestnom konaní. V nadväznosti na nedávne udalosti je však vhodné prisúdiť mu aj atribút aktuálnosti, a to vo vzťahu k inštitútu spolupracujúceho obvineného, ktorý vystupuje osobitne do popredia. V tejto súvislosti sa však objavuje flagrantný nedostatok dotýkajúci sa zabezpečenia záruky spolupráce zo strany spolupracujúcich obvinených aj s ohľadom na skutočnosť, že k schváleniu dohody o vine a treste vo vzťahu k nim, dochádza v početných prípadoch podstatne skôr, než v trestných veciach, na ktorých objasnení sa podieľajú. Z uvedeného dôvodu je hlavným cieľom príspevku snaha predostrieť efektívnejšiu koncepciu zabezpečenia záruky spolupráce zo strany obvinených vo vzťahu k orgánom činným v trestnom konaní a súdu, a to v snahe obmedzenia ich špekulatívnych konaní. Predkladaný príspevok za týmto účelom komparatívne nahliadne do právnej úpravy Českej republiky.

KLúčové slová:

Dohoda o vine a treste, spolupracujúci obvinený, obnova konania, dovolanie

Annotation

The institute of the agreement on guilt and punishment is used in the intentions of the legal order of the Slovak Republic to be viewed from the perspective of the youngest diversion in criminal proceedings. However, in the light of recent events, it is appropriate to give it an attribute of topicality in relation to the institute of cooperating accused, which comes to the fore in particular. In this context, however, a flagrant shortcoming can be observed in ensuring the cooperation of the cooperating accused, also in view of the fact that the agreement on guilt and punishment in relation to them takes place in numerous cases significantly earlier than in criminal cases. whose clarifications are involved. For this reason, the main aim of the contribution is to strive for a more effective approach to ensuring the guarantee of cooperation on the part of the accused in relation to law enforcement authorities and the court, in an effort to limit their speculative proceedings. The presented contribution for this purpose will take a comparative look at the legislation of the Czech Republic.

Key words:

Plea bargain, cooperating accused, retrial, extraordinary appeal

Úvod

Problematika spolupracujúcich obvinených patrí do oblastí, ktoré podliehajú početným polemikám aj na akademických úrovniach. V kontexte predmetného inštitútu sa do priameho stretu dostávajú dva odlišné záujmy, a to záujem na objasnení trestnej činnosti na strane jednej a záujem na potrestaní páchatel'a na strane druhej. Konkrétnejšie ide o stret základných zásad trestného konania v podobe zásady legality² a zásady oportunity.³ Črtajúci sa stret týchto zásad tak spôsobuje značnú roztrieštenosť názorov na predmetnú právnu úpravu v trestnom konaní Slovenskej republiky. V rade prvom zaznieva značná kritika vo vzťahu k predmetnému inštitútu, ktorá

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV- 19-0050.

² „Ak tento zákon, medzinárodná zmluva vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom (ďalej len „medzinárodná zmluva“) alebo rozhodnutie medzinárodnej organizácie, ktorým je Slovenská republika viazaná, neustanovuje inak, **prokurátor je povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel.**“ § 2 ods. 5 druhá veta TP

³ Prokurátorovi prislúcha právo nestíhať páchatel'a trestného činu, i keď sú k tomu dané zákonné podmienky, ak sa trestné konanie nejaví v konkrétnom prípade účelným. V právnych podmienkach Slovenskej republiky disponuje prokurátor širokou diskrečnou právomocou (možnosť uzatvárať odklony).

vytvára najmä z vierohodnosti výpovedí spolupracujúcich obvinených, ktorú zohľadnil aj Európsky súd pre ľudské práva, a to deklarovaným oslabením dôkaznej sily poskytnutej výpovede spolupracujúceho obvineného, čo súčasne potvrdil aj v značne známom prípade Adamčo proti Slovenskej republike. V tejto nadväznosti zdôraznil, že použitie výpovede svedka (spolpracujúceho obvineného), výmenou za ktorú mu je poskytnutá beztretnosť alebo iné výhody vzbudzuje pochybnosti o spravodlivom konaní, či tieto výpovede nemôžu byť manipulované v snahe dosiahnuť ponúkané výhody prípadne motiváciu konať pomstychtivo.⁴

Súčasne kriticky vyznieva právna úprava obsiahnutá v § 215 ods. 3 TP, v kontexte ktorej je možné zastaviť trestné stíhanie v prípade aktívnej spolupráce obvinených s orgánmi činnými v trestnom konaní a umožniť tak, aby spolupracujúci obvinený dosiahol beztretnosť. V tejto súvislosti tak došlo k úplnému popretiu záujmu na spravodlivom potrestaní páchatel'a, ktorý bol prevážený záujmom na objasnení inej závažnej trestnej činnosti. V rade druhom však nie je možné opomenúť aj jeho výrazný vplyv, ktorý sa odzrkadľuje už v načrtnutom objasňovaní jednej z najzávažnejších druhov kriminality v podobe organizovanej kriminality. Takýmto spôsobom si orgány činné v trestnom konaní môžu riešiť dôkaznú núdzu, ktorá je výsledkom najmä veľmi sofistikovaného konania páchatel'ov a to aj za cenu výrazného popretia zásady legality a oficiality, ktoré predstavujú základ kontinentálneho trestného procesu u nás.⁵

Vo svetle analyzovanej problematiky je však vhodné upozorniť aj na fakt, že orgány činné v trestnom konaní (ďalej tiež „OČTK“) na účel spolupráce s obvinenými využívajú najmä dohodu o vine a treste. Napriek tomu, že jej právne ukotvenie má v našom poriadku už viac než desaťročie, vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným môžeme pozorovať črtajúce sa negatívum, a to v podobe jej prípadného stretu s ustanovením § 130 TP o práve svedka odoprieť výpoveď a súčasne tak nemožnosti napadnúť predmetný rozsudok o schválení dohody o vine a treste v prípade, ak sa spolupracujúci obvinený odmietne na objasňovaní trestnej činnosti podieľať.

Napriek tomu, že Slovenskú republiku ako aj Českú republiku spája pomerne dlhá ako právna, tak politická história, je na mieste uznať, že v otázke trestnoprocesnej úpravy analyzovaného inštitútu sa značne rozchádza. Z uvedeného dôvodu predkladaný príspevok identifikuje problém vyvstávajúci z aplikačnej praxe schvaľovania dohody o vine a treste vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným a súčasne predostrie návrhy na ich riešenie *de lege ferenda*.

1. Inštitút spolupracujúceho obvineného v Trestnom poriadku Slovenskej republiky

„*Obchod so zločinom a zločinnosťou*“ s takýmto pomenovaním sa v kontexte právnej úpravy inštitútu spolupracujúcich obvinených môžeme stretnúť. Napriek tomu, legálna definícia v úvode zmienenej pojmu v právnej úprave Slovenskej republiky naďalej absentuje. Vychádzajúc z odborných publikácií ho môžeme definovať ako osobu, ktorá sa podieľa na objasňovaní závažnej trestnej činnosti výmenou za výhody, ktoré jej v trestnom konaní môžu byť poskytnuté. V nadväznosti na nedávne udalosti sme sa však mohli aj s ohľadom na nárast mediálnej pozornosti zo strany laickej verejnosti stretnúť s pojmom kajúcnik. V tejto súvislosti si dovoľíme uviesť, že napriek tomu, že sa toto označenie vyskytuje aj v početných judikátoch súdov, nie je právne relevantným a to z dôvodu, že kajúcnikom býva v náboženskom slova zmysle označovaná osoba, ktorá koná pokánie resp. snaží sa zbaviť svojej viny, nad ktorou prejavuje ľútosť. Napriek tomu, že by sme sa mohli nazdávať, že načrtnuté pojmy sú čiastočne synonymické, je možné pozorovať určitý značný rozdiel. Ten spočíva v tom, že v kontexte osoby

⁴ Európsky súd pre ľudské práva vo veci Adamčo proti Slovenskej republike sťažnosť č. 45084/14 zo dňa 12.11.2019

⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 To 10/2015 zo dňa 29.11.2016

spolupracujúceho obvineného sa objavujú aj prípady, ktoré symbolizujú krehkosť tohto inštitútu a to z dôvodu, že aj s ohľadom na súčasne právne podmienky poskytuje náš právny systém pomerne silnú motiváciu osôb spolupracujúcich s OČTK klamať, a to len z dôvodu získania zákonom predpokladaných výhod, ktoré môžu dosiahnuť až záruku beztrestnosti v trestnom konaní.⁶

1.1. Stručný historický exkurz k právnej úprave spolupracujúceho obvineného

„Spolupracujúci obvinený“ alebo tzv. *cooperating accused* a má svoje historické pozadie v angloamerickom právnom systéme. Jednou z prvých snáh o jeho implementáciu bola už novela zákona č. 457/2003 Z. z. ktorá so sebou do vtedajšieho zákona č. 141/1961 o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) priniesla právnu úpravu umožňujúcu orgánom činným v trestnom konaní v zmysle § 162a dotknutého zákona dočasne odložiť vznesenie obvinenia pričom vtedajšie znenie si svoju podobu zachovalo aj po rekodifikácii TP a je platné dodnes. V poradí druhou zmenou bola právna úprava možnosti prerušiť trestné konania s poukazom na § 173 ods. 2 vtedajšieho znenia. V oboch zmienených prípadoch však môžeme konštatovať určité negatívum vo vzťahu k obvinenému a to dočasnosť oboch inštitútov. Poslednou zmenou a súčasne výrazným prielomom do problematiky dovtedy zavádzaného inštitútu bola fakultatívna možnosť prokurátora zastaviť trestné stíhanie s dôrazom na § 172 ods. 3 pôvodného znenia. V tejto podobe pretrvala právna úprava doteraz.

Rekodifikované znenie TP však v kontexte zákona č. 301/2005 Z. z. posilnilo zásadu oportunity, v kontexte ktorej sa rozšírila diskrečná právomoc prokurátora v podobe možnosti rozhodnúť o tzv. odklonoch. V tejto súvislosti bola dotknutá právna úprava rozšírená aj o podmienčné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného a o jeden z najmladších odklonov v podobe dohody o vine a treste. Je teda na mieste priznať, že inštitút spolupracujúceho obvineného má svoje miesto v Trestnom poriadku Slovenskej republiky už niekoľko desiatok rokov. Od jeho rekodifikovaného znenia sa však bližšej legislatívnej zmeny nedočkal. Avšak s narastajúcimi trestnými stíhaniami a s nimi spojenými objasňovaniami závažnej trestnej činnosti jeho využívanie výrazne napreduje a dostáva sa do povedomia nielen odbornej, ale aj laickej verejnosti. Z tohto dôvodu je na mieste priznať zmienenému inštitútu značnú aktuálnosť.

1.2. Právna úprava spolupracujúceho obvineného *de lege lata*

Súčasná právna úprava inštitútu spolupracujúceho obvineného v právnom poriadku Slovenskej republiky ponúka viacero výhod, ktoré aj z pohľadu obvinených sa môžu zdať viac než atraktívne za podmienky ich aktívnej spolupráce pri objasňovaní inej trestnej činnosti. Takéto trestno-procesné inštitúty sa v kontexte právnej lingvistiky zvyknú označovať už zmienenými odklonmi.⁷ Vychádzajúc zo súčasnej právnej úpravy môžeme konštatovať, že možnosť získania výhodnejšej pozície v trestnom konaní je možná aj pred vznesením obvinenia. Napriek tomu, že by sme sa mohli nazdávať, že odloženie vznesenia obvinenia, nie je z pohľadu podozrivého veľmi

⁶ Známy je aj prípad prokurátora JUDr. Jozefa Mamráka. Pozri bližšie: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a914-kult-kajucnika-ako-trend-roku-2020-alebo-co-nas-moze-naucit-pripad-prokuratora-judr-jozefa-mamraka> navštívené dňa 22.02.2022

⁷ „Osobitné trestno - procesné inštitúty, tzv. „odklony“ (napr. dočasné odloženie vznesenia obvinenia, prerušenie trestného stíhania, podmienčné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, dohoda o vine a treste), umožňujú nepostihnúť alebo na základe súčasnej osobitnej úpravy Trestného zákona miernejšie postihnúť dotknutého páchatel'a, a to aj v súvislosti s jeho výpoveďou proti iným páchatel'om. Podstatou takého legislatívneho riešenia je prioritou záujmu spoločnosti na umožnení odhalenia a dokázania určitého druhu trestnej činnosti a jej najnebezpečnejších páchatel'ov“ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 To 10/2015 zo dňa 29.11.2016

výhodné, opak je pravdou. Vznesenie obvinenia ako procesný úkon je častokrát z pohľadu súdov označovaný za jeden z najdôležitejších procesných úkonov prípravného konania a to z dôvodu, že po jeho uplatnení je možné zasiahnuť do práv obvinenej osoby intenzívnejšie. Najmä s poukazom na právo na osobnú slobodu a v tejto súvislosti často skloňovaným inštitútom väzby.⁸ Napriek zaručeniu prezumpcie nevinoty až do momentu právoplatného rozhodnutia súdu o vine a treste obvineného, predstavuje už samotný moment vznesenia obvinenia záťaž pre každého obvineného a výrazne zasahuje do jeho súkromného a osobného života, cti a dobrej povesti.⁹ Vznesenie obvinenia konkrétnej osobe síce nie je rozhodnutím o tom, že daná osoba trestný čin skutočne spáchala, no napriek tomu, predstavuje „vyšší stupeň pravdepodobnosti, že je páchatel'om skutku, v ktorom sa zisťuje trestný čin“¹⁰ Aj tohto dôvodu disponuje vznesenie obvinenia v očiach potencionálnych páchatel'ov zložkou represívnu a vo vzťahu k spoločnosti aj preventívnu.

Moment vznesenia obvinenia tak v zmysle dodržania zásady proporcionality umožňuje zasiahnuť do osobných práv obvinených. Nie je teda prekvapením, že zákonodarca pristúpil k umožneniu odvrátiť tento zásah vzhľadom na ustanovenie § 205 TP prostredníctvom inštitútu dočasného odloženia vznesenia obvinenia, ktorého zmyslom je motivovať najmä členov organizovaných, zločineckých alebo teroristických skupín k spolupráci s OČTK a súdmi. Aby však bolo možné pristúpiť k jeho uplatneniu,¹¹ je potrebné preukázať, že bez súčinnosti s podozrivým by objasnenie trestnej činnosti bolo podstatne sťažené. Uvedený inštitút nie je možné využiť v prospech návodcu, organizátora alebo objednávateľa trestného činu v súvislosti s ktorým sa trestná činnosť objasňuje.¹² V tejto súvislosti však vyvstáva viacero aplikačných problémov, ktoré sa aj vo vzťahu k spolupracujúcemu obvinenému môžu javiť diskutabilne. A to z dôvodu, že ide o krátkodobé rozhodnutie, ktoré nevyklučuje, že po spolupráci podozrivého sa k vzneseniu obvinenia nepristúpi. Poukázať je možné aj na gramatický výklad slova „dočasnosť.“

Ďalším z rozhodnutí v tejto oblasti je aj ustanovenie § 228 ods. 3 TP, ktoré umožňuje policajtovi s predchádzajúcim súhlasom prokurátora fakultatívne prerušiť trestné stíhanie a to v prípade, ak sa obvinený výrazne podieľal na objasňovaní trestnej činnosti. Aj v tomto prípade, však zákonodarca ustanovil podmienku negatívneho charakteru v podobe, nemožnosti prerušenia trestného stíhania voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal.

Jedným z ďalších typov tzv. odklonov je oprávnenie prokurátora podmienene zastaviť trestné stíhanie spolupracujúceho obvineného (§ 218 TP) a to v prípade, ak sa obvinený významnou mierou podieľal na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou alebo trestných činov terorizmu, alebo na zistení alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní obvineného pre taký trestný čin alebo pre iný trestný čin. Rovnako ako vo vyššie uvedených prípadoch nie je možné podmienene zastaviť trestné stíhanie voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu. Predmetné rozhodnutie má formu uznesenia, v ktorom sa obvinenému určí skúšobná doba v trvaní dva až desať rokov. Súčasne je potrebné pripomenúť, že po uplynutí skúšobnej doby a za predpokladu, že obvinený viedol riadny život dôjde k prijatiu rozhodnutia o jeho osvedčení. V tejto súvislosti tak dochádza k prijatiu dvoch rozhodnutí, pričom rozhodnutím konečnej povahy je až rozhodnutie o osvedčení sa.

Osobitným inštitútom, ktorý sa vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným uplatňuje len sporadicky je fakultatívne zastavenie trestného stíhania v prípade splnenia zákonom

⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 26/2016 zo dňa 14.07. 2016

⁹ Rozsudok Krajského súdu Bratislava sp. zn. 6 CO/437/ 2015 zo dňa 02.02. 2015

¹⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tost 3/ 2010 zo dňa 17.02.2010

¹¹ Je možné uplatniť len pri taxatívne vymedzených trestných činoch korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou, trestného činu úkladnej vraždy alebo trestných činov terorizmu.

¹² ČENTÉŠ, J. a kol. 2019. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 4. akt. vyd. Žilina: EUKÓDEX, s. r. o. , 2019. str. 486

predpokladaných podmienok podľa § 215 ods. 3 TP, ktorý sa významnou mierou podieľal na objasňovaní závažnej trestnej činnosti a to trestného činu korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou alebo trestných činov terorizmu alebo na zistení alebo usvedčení páchatel'a tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní tohto obvineného pre taký trestný čin alebo pre iný trestný čin. Zastaviť trestné stíhanie taktiež nie je možné voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal. Dotknuté ustanovenie umožňuje obvinenému v prípade aktívnej spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní dosiahnuť beztrestnosť.

Najmladším z kategórie odklonov je uzavretie dohody o vine a treste (plea bargaining). Súčasne ide o jeden z najpoužívanejších spôsobov ukončenia trestného stíhania vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným, ktorému sa v nasledovných kapitolách budeme venovať bližšie.

V neposlednom rade je potrebné poukázať aj na hmotnoprávny inštitút mimoriadneho zníženia trestu podľa § 39 TZ. Predmetné ustanovenie umožňuje súdu znížiť trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby, v prípadoch ak odsudzuje páchatel'a, ktorý sa aktívne podieľal na objasňovaní trestnej činnosti. (§ 39 ods. 2 písm. b) a písm. e) TZ).

2. Právna úprava dohody o vine a treste *de lege lata*

Prijatie predmetného inštitútu do právnej úpravy Slovenskej republiky sprevádzali veľké očakávania najmä s ohľadom na posilnenie prvkov efektívnosti a hospodárnosti trestného konania, čo deklarovala aj dôvodová správa k prijímanému rekodifikovanému zneniu TP, ktorá zdôraznila, že „*tieto formy skráteného konania by mali podstatne odbremeniť súdy od prejednávani vecí v hlavnom pojednávaní*“.¹³ Napriek tomu, je možné s ohľadom na Správu generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2020 konštatovať pokles uzavretia dohody o vine a treste medzi prokurátormi a obvinenými v roku 2020 podľa § 232 TP o 27 % v porovnaní s rokom 2019. Konkrétne došlo k uzavretiu predmetnej dohody v 1 356 prípadoch, čo je o 510 menej, než v roku 2019. Uvedený pokles realizácie konaní o dohode o vine a treste generálny prokurátor pripísal prijatým protipandemickým opatreniam v súvislosti s ochorením COVID-19, okrem iného aj opatreniam obmedzujúcim vstup cudzích osôb do priestorov prokuratúry.¹⁴

Aj keď súčasná právna úprava TP, neobsahuje legálnu definíciu inštitútu dohody o vine a treste, vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky 619/2005 Z. z o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu z 20. 12. 2005 definuje dohodu o vine a treste ako „*dohodu prokurátora a obvineného a v prípadoch ustanovených zákonom aj poškodeného alebo aj inej oprávnenej osoby o priznaní spáchania skutku, uznaní viny a prijatí trestu obvineným a prípadne aj o ďalších výrokoch*.“¹⁵

V nadväznosti na uvedené, je možné ju považovať za obojstranne výhodnú dohodu medzi prokurátorom a obvineným o spôsobe skončenia predmetnej veci, v ktorej sa vedie trestné stíhanie. Taktiež sa vyznačuje vysokou mierou flexibility a to z dôvodu, že na rozdiel od iných odklonov (napr. podmiennečné zastavenie trestného stíhania) zákonodarca nezúžil jeho využitie len na určitú skupinu trestných činov. Inými slovami uzavretie dohody o vine a treste je možné pri prečine, zločine ako aj obzvlášť závažnom zločine.

Podmienku *sine qua non* predstavuje súhlas ako obvineného tak prokurátora a súčasne kladné zodpovedanie otázok zo strany obvineného. Okruh týchto otázok, sa dotýka najmä porozumenia obsahu predmetného návrhu, vzdania sa práva na verejný súdny proces, podstaty skutku kladený mu za vinu, poučenie o jeho právach, podstate konania o návrhu na dohodu o vine

¹³ https://iservispreludi.sk/media/1532/ds_die%C5%A5a_trestn%C3%BD-poriadok-v-platnom-znen%C3%AD.pdf

¹⁴ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2020

¹⁵ § 2 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z. z o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu z 20. 12. 2005

a treste, právnej kvalifikácii skutku, ako aj výške trestnej sadzby za predmetný trestný čin, dobrovoľnému priznaniu a uznaniu viny za spáchaný skutok, ktorý sa v návrhu dohody o vine a treste kvalifikuje ako určitý trestný čin, súhlas s navrhovaným trestom, podriadeniu sa výkonu trestu a ochrannému opatreniu a nahradením škody v rozsahu dohody a v neposlednom rade je poučený o tom, že ak dohoda o vine a treste bude schválená súdom a rozsudok nadobudne právoplatnosť, nebude možné proti rozsudku podať odvolanie.¹⁶ V tejto súvislosti sa však prokurátor nemôže obmedziť len položením otázok, ale aj na vysvetlenie ich obsahu.

Tu je potrebné zdôrazniť, že schválenie súdom má formu rozsudku, ktorý nie je možné napadnúť ako odvolaním tak dovolaním s výnimkou porušenia práva na obhajobu (§ 371 ods. 1 písm. c)). Vzhľadom na to, že prokurátor zastáva v prípravnom konaní postavenie *dominus litis* (pána sporu), nie je na predmetné konanie zo strany obvineného právny nárok. Napriek tomu, zákonodarca nevyhlásil možnosť obvineného podať podnet na začatie takéhoto spôsobu ukončenia veci.

Konanie o dohode o vine a treste by sme v zmysle charakteru konania mohli považovať za dvojfázové. V rade prvom jej predchádza dohoda prokurátora a obvineného v rade druhom je to jej samotné schválenie súdom. V tejto súvislosti je však potrebné splnenie kumulatívnych podmienok a to, že

- a) výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú záver, že skutok je trestným činom,
- b) trestný čin spáchal ho obvinený, a
- c) k jeho spáchaniu sa obvinený priznal.¹⁷

Okrem predmetných podmienok, je potrebné zdôrazniť aj ustanovenie § 4 vyššie uvedenej vyhlášky, v kontexte ktorej dochádza ku konkretizácii aj ďalších podmienok, ktoré je potrebné splniť. Vychádzajúc z ustanovenia § 39 ods. 2 písm. d), ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, môže v konaní o dohode o vine a treste súd uložiť trest odňatia slobody znížený o jednu tretinu pod dolnú hranicu zákonom ustanovenej trestnej sadzby. Predmetná hranica predstavuje zákonnú limitáciu prokurátora pri vyjednávaní s obvineným o výške trestu.

3. Dohoda o vine a treste v kontexte aplikačnej praxe a úvahy *de lege ferenda*

Vo vzťahu k predmetnému inštitútu je potrebné upozorniť najmä na pomerne časté konanie prokurátorov vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným spočívajúce v ich vyňatí na samostatné konanie s následným schválením dohody o vine a treste čoho následkom, sa môže môžu podieľať na objasňovaní trestnej činnosti v procesnom postavení svedka, s ktorou TP spája aj odlišné práva a povinnosti a súčasne dochádza k navodeniu ich vyššej hodnovernosti, než by v prípade pozície spoluobvinených vystupovali.

V tejto súvislosti však OČTK opomínajú základnú skutočnosť v podobe ustanovenia § 130 ods. 2 TP konkrétne práva svedka na odopretie výpovede, a tým potenciálne zmarenie akéhokoľvek objasnenia závažnej trestnej činnosti. Inými slovami, po právoplatnosti schválenia dohody o vine a treste narastá riziko, že spolupracujúci obvinený z pozície svedka prostr. dotknutého ustanovenia poruší záväzok o spolupráci, a to bez akýchkoľvek právnych následkov. Táto skutočnosť nie je prekvapivá aj z toho pohľadu, že v kontexte organizovanej trestnej činnosti je pomerne bežné, že sa na páchaní trestnej činnosti podieľa celá skupina. Túto skutočnosť potvrdzuje aj judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej tiež „NR SR“), ktorá zdôrazňuje, že „svedok, ktorý bol skôr obvinený, resp. je obvinený z účasti na trestnom čine obvineného, vo veci ktorého vypovedá, má vždy právo odmietnuť výpoveď podľa § 130 ods. 2 Tr. por., a to aj vtedy, ak sa trestné stíhanie proti nemu vedie alebo viedlo samostatne.“¹⁸ V kontexte načrtnutého problému tak vyvstáva otázka, čo v prípade, ak spolupracujúci obvinení po schválení

¹⁶ Pozri bližšie § 333 ods. 3 TP

¹⁷ Pozri bližšie § 232 a nasl. TP

¹⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 4/2011 z dňa 08.03.2011

dohody o vine a treste z pozície už svedka v predmetnej trestnej veci právo na odopretie výpovede skutočne využije.

Za v poradí ďalší aplikačný problém môžeme označiť dôvodnosť odopretia výpovede svedka v zmysle § 130 ods. 2 TP. Vzhľadom na to, že bližšie skúmanie existujúcich dôvodov zo strany súdu či orgánov činných v trestnom konaní by výrazne poprelo samotný účel predmetného inštitútu odopretia výpovede, nie je možné zistiť, či odopretie vypovedať bolo skutočne dôvodným. Jeho prednosť pred dosiahnutím účelu TP potvrdil aj NS SR v podobe, že „*II. Právo svedka odoprieť výpoveď, ak by svojou výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo osobám uvedeným v § 130 ods. 2 veta prvá Tr. por. je dôsledkom ústavnej ochrany a táto má prednosť pred dosiahnutím účelu trestného stíhania (§ 1 Tr. por.), a to aj vtedy, ak by v dôsledku jej uplatnenia dokazovanie v konkrétnej veci trpelo tzv. dôkaznou núdzou.*“¹⁹

Ustanovenie § 334 ods. 4 TP uvádza, že „*ak súd dohodu o vine a treste schváli, potvrdí to rozsudkom, ktorý verejne vyhlási. Proti tomuto rozsudku nie je prípustné odvolanie ani dovolanie okrem dovolania podľa § 371 ods. 1 písm. c).*“ Vychádzajúc z uvedeného poskytuje TP možnosť obvinenému podať dovolanie v prípade, ak došlo k porušeniu práva na obhajobu. Konštantná judikatúra NS SR uvádza, že porušením práva na obhajobu v zmysle predmetného dovolacieho dôvodu sú najmä prípady, ak došlo k porušeniu ustanovení § 37 TP napr. ak obvinený mal mať obhajcu avšak v určitej časti trestného konania ho nemal aj keď orgány činné v trestnom konaní alebo súdy vykonávali úkony ktoré smerovali k vydaniu meritórneho rozhodnutia. Taktiež môže ísť o prípady pochybenia súdu alebo OČTK „na podklade ktorých došlo k odňatiu alebo nemožnosti riadneho uplatnenia procesných práv obvineného. V tejto súvislosti je však potrebné, aby intenzita takého porušenia bola kardinálna.“²⁰

Vo vzťahu k uvedenému je však potrebné pripomenúť aj skutočnosť, že za závažné porušenie práva na obhajobu v zmysle dovolacieho dôvodu súd odmieta námietku nedostatočného výkonu obhajoby zo strany obhajcu obvineného. V tejto spojitosti NS SR judikoval, že v prípade prijatia naplnenia takéhoto dôvodu, by mohlo dôjsť k neprípustnému rozšíreniu obsahu dovolacieho dôvodu.²¹ Podobne nie je možné za relevantný dôvod považovať námietku dotýkajúcu sa obsahu a rozsahu vlastnej úvahy orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu pri voľbe použitých dôkazných prostriedkov v zmysle § 2 ods. 10, ods. 11 TP ako ani vlastné hodnotenie dôkazov podľa § 2 ods. 12 TP.²²

Napriek možno zjavnej právnej úprave však zákonodarca opomenul uviesť, kto je v kontexte predmetného dôvodu oprávnený na podanie dovolania. V tomto smere preto nebolo prekvapením, keď predmetnú otázku vyriešila súdna prax a to takým spôsobom, že aj s ohľadom na osobitosť konania dohody o vine a treste, ktorého význam spočíva najmä na uzavretí obojstranne výhodnej dohody medzi prokurátorom a obvineným s následným schválením súdu môže podať dovolanie z dôvodu porušenia práva na obhajobu iba minister spravodlivosti a to na podklade podnetu. Možnosť podať podnet však predstavuje len oprávnenie, ktoré nemá právny charakter. Inými slovami nie je mu poskytovaná ústavnoprávna ochrana.²³

¹⁹ Tamže

²⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 49/2015 z dňa 15.11.2016

²¹ „*Spôsob obhajoby obvineného jeho obhajcom je mimo rámec tohto dovolacieho dôvodu. Dovolací súd nie je oprávnený akýmkoľvek spôsobom hodnotiť kvalitu poskytovaných právnych služieb, ani nemôže v tomto smere do výkonu obhajoby zasahovať, pretože ide výlučne o vzťah medzi advokátom ako obhajcom na strane jednej a klientom ako obvineným na strane druhej, čo sa vzťahuje aj na prípady, keď je obvinenému obhajca ustanovený súdom.*“ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tdo 26/2012 z dňa 17.10.2012

²² Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6Tdo/65/2019 z dňa 01.12.2020

²³ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 326/2015 z dňa 30. 06. 2015

Napriek tomu, že právno-aplikačný problém dotýkajúci sa upresnenia aktívnej legitímácie osoby pri podaní dovolania proti rozsudku, ktorým sa schválila dohoda o vine a treste v prípadoch porušenia práva na obhajobu súdy vyriešili, potenciálne porušenia záväzkov osôb podieľajúcich sa na objasnení závažnej trestnej činnosti nie je možné pod predmetný dôvod podradit'. Aj keď právna úprava iného mimoriadneho opravného prostriedku a to obnovy konania sa v ustanovení § 394 ods. 1 TP zmieňuje o možnosti jej využitia aj v prípadoch právoplatného rozsudku (odsudzujúceho alebo oslobodzujúceho), a teda výkladom je možné dospieť aj k možnosti jej využitia proti rozsudku, ktorým sa schválila dohoda o vine a treste, vychádzajúc zo súdnej praxe dochádza k zúženiu predmetných dôvodov na povolenie obnovy konania proti zmienenému rozsudku na tzv. špeciálne dôvody obnovy konania v podobe ustanovení § 394 ods. 4 a ods. 5 TP a súčasne § 41b ods. 1, zákona č. 38/1993 Z. z., o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov.²⁴

V tejto spojitosti je možné poukázať aj na ustanovenie § 394 ods. 1 TP, ktoré klasifikuje ako dôvod na povolenie obnovy konania existenciu nových dôkazov. Vo vzťahu schválenej dohode o vine a treste sa však môžeme stretnúť s pomerne reštriktívnym výkladom niektorých sudcov a to v tom kontexte, že ak „odsúdený odôvodňuje svoj návrh na povolenie obnovy konania vo veci, v ktorej bola rozsudkom schválená dohoda o vine a treste tým, že vyšli najavo dôkazy súdu skôr neznáme, spočívajúce napríklad vo výpovediach doteraz nevypočutých svedkov, súd podľa môjho názoru musí takýto návrh bez ďalšieho zamietnuť, nakoľko predmetom konania o návrhu na schválenie dohody o vine a treste nie je dokazovanie.“²⁵ V tomto prípade tak explicitne vylučujú povolenie obnovy konania vo vzťahu k predmetnému dôvodu.

V spojitosti s analyzovanou problematikou je však potrebné upozorniť na skutočnosť, že ani aktuálna právna úprava obnovy konania neumožňuje takouto formou napadnúť rozsudok, ktorým bola schválená dohoda o vine a treste v prípade, ak si spolupracujúci obvinený neplní svoje záväzky pri objasňovaní závažnej trestnej činnosti. Inými slovami v aktuálnej právnej úprave absentuje dôvod na povolenie obnovy konania v neprospech obvineného v prípade, ak spolupracujúci obvinený, ktorý bol uznaný vinným a bol mu uložený trest v zmysle platných podmienok konania o dohode o vine a treste poruší záväzok spočívajúci v aktívnej spolupráci na objasňovaní inej závažnej trestnej činnosti.

Právna úprava dohody o vine a treste v právnom poriadku Slovenskej republiky nerozlišuje, či predmetnú dohodou uzatvára prokurátor s „klasickým“ obvineným alebo so spolupracujúcim obvineným. Aj keď český zákonodarca disponuje na účel predmetného inštitútu osobitnými ustanoveniami venovanými tejto právnej úprave, je potrebné konštatovať, že otázka zabezpečenia záruky dodržania záväzku spolupracujúceho obvineného o podieľaní sa na objasňovaní závažnej trestnej činnosti sa stala pomerne aktuálnou v českom právnom poriadku len v nedávnej dobe, a to v podobe novely č. 333/2020 Sb., ktorá do českého trestnoprosesného systému priniesla dve podstatné zmeny.

V poradí prvá sa dotýkala ustanovenia o povinnosti poučiť spolupracujúceho obvineného o tom, že v prípade, ak sa trestné konanie vo vzťahu k nemu skončí skôr, než konanie na ktorého objasnení sa zaviazal spolupracovať a súčasne tento záväzok o aktívnej spolupráci nedodrží, je možné povoliť obnovu konania v jeho neprospech.

V rade druhom a v nadväznosti na vyššie uvedené, zákonodarca vložil do ustanovenia § 278 ods. 5 zákona č. 141/ 1961 Sb. zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) nasledovné ustanovenie: „*Obnova řízení, které skončilo odsuzujícím rozsudkem nebo trestním příkazem, jímž byl uznán vinným spolupracující obviněný, se v neprospech obviněného povolí též tehdy, pokud spolupracující obviněný v dalším řízení proti osobám, jímž je kladen za vinu zločin, který se spolupracující obviněný zavázal objasnit, poruší svůj závazek podle § 178a odst. 1.*“

²⁴ <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a538-obnova-konania-vo-veciach-v-ktorych-bola-schvalena-dohoda-o-vine-a-treste> navštívené dňa 20.02. 2022

²⁵ Tamže

Vychádzajúc z predmetného znenia, došlo k rozšíreniu možnosti napadnúť právoplatný rozsudok, ktorým sa schválila dohoda o vine a treste aj o prípad porušenia záväzku spolupracujúceho obvineného na objasňovaní závažnej trestnej činnosti. V tejto súvislosti dávame predmetné zmeny do pozornosti aj s ohľadom na súčasnú aplikačnú prax a udalosti odohrávajúce sa na slovenskej scéne. Inými slovami, odporúčame, aby zákonodarca *de lege ferenda* zvážil rozšírenie povinnosti OČTK a súdu poučiť spolupracujúceho obvineného pri schvaľovaní dohody o vine a treste o možnosti povolenia obnovy konania v jeho neprospech, ak poruší svoj záväzok podieľať sa na objasnení inej závažnej trestnej činnosti a v tejto súvislosti súčasne rozšíril dôvody na povolenie obnovy konania aj o prípad porušenia záväzku spolupracujúceho obvineného.

Záver

Problematika spolupracujúcich obvinených podlieha početným polemikám nielen na úrovni odbornej, ale aj laickej verejnosti. Táto skutočnosť nie je prekvapivá aj s ohľadom na nedávne udalosti posledných týždňov a mesiacov, ktoré sa odohrali na slovenskej scéne. V tejto súvislosti je však potrebné pripomenúť, že napriek pomerne dlhému času, ktorý uplynul od legislatívneho ukotvenia inštitútu spolupracujúceho obvineného prostredníctvom tzv. odklonov, nie je možné konštatovať záver o jeho praktickej dostatočnosti. Z uvedeného dôvodu považujeme za dôležité zdôrazniť potrebu vyváženého záujmu na objasnení závažnej trestnej činnosti so záujmom na spravodlivom potrestaní páchatel'a, a to formou rozšírenia dôvodov na povolenie obnovy konania v prípade, ak spolupracujúci obvinený nedodrží svoj záväzok o podieľaní sa na objasnení závažnej trestnej činnosti v snahe obmedzenia špekulatívnych konaní aj s ohľadom na skutočnosť, že k schváleniu dohody o vine a treste vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným dochádza podstatne skôr, než k právoplatnému skončeniu trestných konaní, na ktorých objasnení sa majú podieľať. Tak, ako sa aj v systéme rozdelenia moci sa uplatňuje systém báz a protiváh prikláňame sa k názoru, že je nevyhnutné zabezpečiť záruku, aby využitie výhod deklarovaných Trestným poriadkom vo vybraných prípadoch vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným bolo opodstatnené a nedochádzalo k jeho zneužitiu.

Použitá literatúra

1. ČENTÉŠ, J. a kol. 2019. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 4. akt. vyd. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o. , 2019. str. 486
2. Európsky súd pre ľudské práva vo veci Adamčo proti Slovenskej republike sťažnosť č. 45084/14 zo dňa 12.11. 2019
3. https://iservispreludi.sk/media/1532/ds_die%C5%A5a_trestn%C3%BD-poriadok-v-platnom-znen%C3%AD.pdf navštívené dňa 20.02. 2022
4. <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a538-obnova-konania-vo-veciach-v-ktorych-bola-schvalena-dohoda-o-vine-a-treste> navštívené dňa 20.02. 2022
5. <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a914-kult-kajucnika-ako-trend-roku-2020-alebo-co-nas-moze-naucit-pripad-prokuratora-judr-jozefa-mamraka> navštívené dňa 22.02.2022
6. Rozsudok Krajského súdu Bratislava sp. zn 6 CO/437/ 2015 zo dňa 02.02. 2015
7. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 To 10/2015 zo dňa 29.11.2016
8. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 26/2016 zo dňa 14.07. 2016
9. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tost 3/ 2010 zo dňa 17.02.2010
10. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 4/2011 z dňa 08.03.2011
11. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 49/2015 z dňa 15.11.2016
12. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tdo 26/2012 z dňa 17.10.2012
13. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6Tdo/65/2019 z dňa 01.12.2020
14. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 326/2015 z dňa 30. 06. 2015

15. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z. z o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu z 20. 12. 2005
16. Zákon č. 301/2005 Trestný poriadok

Kontaktné údaje

Mgr. Ivana Mokrá
Katedra trestného práva a kriminológie,
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Email: mokra.ivana@gmail.com

KONTRADIKTÓRNOSŤ A AKTUÁLNE PROBLÉMY PLYNÚCE Z JEJ UPLATŇOVANIA V TRESTNOM KONANÍ¹

doc. JUDr. Eva SZABOVÁ, PhD.

Katedra trestného práva a kriminológie
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Bc. Tomáš ŠIROKÝ

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Anotácia

Predkladaný príspevok sa zaoberá problematikou zásady kontradiktórnosti a aktuálnymi otázkami plynúcimi z jej uplatňovania v trestnom konaní. Príspevok sa venuje v prvom rade poukazu na spôsoby prejavov predmetnej zásady v rámci uplatňovania jedného z najfrekventovanejších dôkazných prostriedkov, a to výsluchu svedka. V tejto súvislosti kladie príspevok osobitnú pozornosť na otázky previazané s výsluchom špecifickej skupiny svedkov v trestnom konaní, a to svedkov, ktorých totožnosť má zostať utajená. Príspevok poukazuje na značnú názorovú roztrieštenosť existujúcu v rámci recentnej judikatúry súdov pokiaľ ide o potrebu absolútneho rešpektovania kontradiktórnosti v rámci vykonávania predmetného typu dôkazu. Príspevok taktiež neopomína procesné eventuality akcentujúce výnimky z úplného uplatňovania kontradiktórnosti v priebehu trestného konania. Autori v tejto súvislosti, okrem možnosti výsluchu utajeného svedka, svoju pozornosť zamerali aj na prečítanie zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania v kontexte zabezpečenia kontradiktórnosti trestného konania a s ňou súvisiacich oprávnení osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie.

Kľúčové slová

kontradiktórnosť, výsluch svedka, utajovaný svedok, chránený svedok, ohrozený svedok

Annotation

The present contribution deals with the issue of the contradictory principle and current issues arising from its application in criminal proceedings. The contribution first of all focuses on the ways of manifestation of the contradictory principle in the application of one of the most frequent means of evidence, which is the interrogation of a witness. In this context, the contribution pays particular attention to the issues related to the questioning of a specific group of witnesses in criminal proceedings, namely witnesses whose identity is to remain confidential. The contribution points out the considerable fragmentation of opinion existing within the recent case law of the courts regarding the need for absolute respect of contradictory in the context of conducting the type of evidence in question. The contribution also does not omit the procedural contingencies accentuating the exceptions to the full application of adversarialism in the course of criminal proceedings. In this respect, in addition to the possibility of questioning a confidential witness, the authors have also focused their attention on the reading of the minutes of the interrogation of the witness from the pre-trial proceedings in the context of ensuring the adversarial nature of the criminal proceedings and the related rights of the person against whom the criminal proceedings are being conducted.

Keywords

the contradictory principle, interrogation of witness, confidential witness, protected witness, threatened witness

Úvod

Pokiaľ ide o všeobecné nazretie na kontradiktórnosť trestného konania, potrebné je zdôrazniť, že uvedenú zásadu možno definovať ako všeobecnú základnú zásadu trestného konania platnú pre celé konanie (hoci s výrazným akcentom hlavne pre fázu súdneho konania, najmä štádium hlavného pojednávania), ktorá, vychádzajúc zo zásady rovnosti strán súdneho konania, zabezpečuje stranám právo na spravodlivý priebeh trestného konania. K dosiahnutiu predmetného cieľa dochádza prostredníctvom toho, že práve kontradiktórnosť umožňuje stranám oboznámiť sa a vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam a dôkazom, právo dôkazy vo svoj prospech obstarávať, zabezpečovať a aj vykonávať, v kontexte čoho všetky takto navrhnuté, obstarané, zabezpečené a vykonané dôkazy majú rovnakú váhu, pričom pri aplikácii zásady voľného hodnotenia dôkazov

¹ Tento príspevok bol vytvorený v rámci riešenia projektu APVV-19-0050: Trestnoprávna ochrana slobody.

môžu slúžiť ako relevantný podklad pre rozhodnutie súdu vo veci samej, samozrejme za predpokladu, že boli obstarané spôsobom ustanoveným zákonom.

In concreto možno súčasne s poukazom na relevantné ustanovenia zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj „*Trestný poriadok*“, príp. skrátené „*TP*“) ustáliť, že kontradiktórnosť trestného konania sa v aktuálne platnej a účinnej právnej úprave slovenského trestného procesu chápe ako:

- prostriedok garantujúci právo nielen na spravodlivý výsledok konania, ale aj na spravodlivý proces, ktorý k výsledku viedol (§ 2 ods. 7 TP),
- právo strán vyjadriť sa ku všetkým vykonávaným dôkazom (§ 2 ods. 7 TP),
- právo strán obstarávať dôkazy v trestnom konaní (§ 2 ods. 10 tretia veta TP),
- povinnosť orgánov činných v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňovať okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech, a v oboch smeroch vykonávať dôkazy tak, aby bolo súdu umožnené vo veci spravodlivo rozhodnúť (§ 2 ods. 10 TP *in fine*),
- právo strán zabezpečiť nimi navrhnutý dôkaz (§ 2 ods. 11 TP *in fine*),
- limitácia absolútneho uplatnenia kontradiktórnosti v podobe oprávnenia súdu vykonať aj dôkaz nenavrhnutý stranami (§ 2 ods. 11 prvá veta TP),
- výsledok zásady rovnosti strán konania pred súdom (§ 2 ods. 14 TP),
- právo strany vykonať výsluch osoby ňou navrhutej a rovnako klásť otázky aj osobe vyslúchanej na návrh protistrany (§ 2 ods. 18 TP *in fine*).

Príspevok sa v nasledujúcej časti zameria na analýzu najvýznamnejších prejavov kontradiktórnosti, ku ktorým dochádza v rámci procesu dokazovania v trestnom konaní.

Reflexia zásady kontradiktórnosti v rámci výsluchu svedka

Výsluch svedka predstavuje jeden z najpoužívanejších druhov dôkazných prostriedkov. Tak ako je tomu v prípade všetkých ostatných dôkazných prostriedkov, aj pri výsluchu svedka dochádza v aplikačnej praxi k výskytu rôznych procesných pochybení, ktorých výsledkom je neprípustnosť dôkazu vo forme svedeckej výpovede v rámci súdneho konania. V posledných rokoch pritom dochádza tak v rámci judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej aj „*ESLP*“), ako aj v rámci judikatúry vnútroštátnych slovenských súdov k identifikácii takých pochybení naznačeného charakteru, ktoré majú značný súvis práve s nedostatočným rešpektovaním kontradiktórnosti v rámci trestného konania.

Otázka kontradiktórnosti výsluchu svedka je v právnej teórii, ako aj v judikatúre zmienených súdnych autorít vskutku pertraktovanou problematikou najmä v prípade, ak svedecká výpoveď tvorí jediný alebo podstatný usvedčujúci dôkaz o vine obvineného, resp. obžalovaného.²

Základnú definíciu kontradiktórneho výsluchu svedka v rámci svojej rozhodovacej činnosti pritom Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej aj „*ústavný súd*“) definoval nasledovne: „*Výsluch svedka zodpovedajúci čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru sa musí zásadne uskutočniť na verejnom hlavnom pojednávaní za prítomnosti obvineného, ktorý teda musí mať možnosť hodnotiť vierohodnosť svedka na základe priameho pozorovania chovania a reakcií svedka. Význam zásady*

² „*Ak je ale výpoveď svedka jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorý chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom, oprieť obžalobu, je nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia (alebo svedka vypočutého pred týmto úkonom znovu vypočuť), a tak zachovať právo obvineného na obhajobu (právo na kontradiktórny postup).*“

Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. decembra 2009, sp. zn. Tpj 63/2009

bezprostrednosti zdôraznil ESLP napr. v rozsudku *Kostovski v. Holandsko*. Ohľadne sekundárnej možnosti však aj ESLP dodáva, že: „Použiť výpoveď vykonanú vo fáze prípravného vyšetrovania samo osebe neodporuje čl. 6 ods. 3 písm. d) pod podmienkou, že bolo rešpektované právo obhajoby podľa čl. 6 ods. 3 písm. c) dohovoru.“³ Ústavný súd teda, s odkazom na rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva, za kontradiktórny výsluch svedka považuje primárne jeho vypočutie na verejnom hlavnom pojednávaní, avšak pripúšťa aj možnosť vypočúť svedka počas prípravného konania (svojou povahou neverejného štádia trestného konania), avšak iba za zabezpečenia Ústavou SR i Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „dohovor“) zakotveného práva obvineného na obhajobu. V takom prípade hovoríme o zákonom dôkaze, keďže bol vykonaný po vznesení obvinenia za prítomnosti obvinenej osoby so zachovaním jej práva na kontradiktórne vedenie výsluchu. Uvedené však platí len v tej fáze prípravného konania, počas ktorej bolo postavenie obvineného ako subjektu trestného konania uznesením o vznesení obvinenia konštituované. Pre zákonnosť výsluchu svedka v rámci prípravného konania nie je potrebná prítomnosť obvineného v štádiu trestného stíhania vo veci, keďže v tejto fáze trestného stíhania ešte konkrétnej osobe vznesené obvinenie nebolo.

Možnosť vykonať výsluch svedka aj v štádiu pred vznesením obvinenia ako jeden z Trestným poriadkom prípustných procesných postupov a následné použitie takto získanej výpovede svedka na podopretie obžaloby potvrdzuje vo svojej rozhodovacej činnosti aj Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej aj „najvyšší súd“): „Obžaloba v trestnej veci môže byť opretá o výpovede svedkov a iné dôkazy vykonané pred vydaním uznesenia o vznesení obvinenia, prípadne pred oznámením uznesenia o vznesení obvinenia jeho vyhlásením (§ 206 ods. 1 Trestného poriadku), ak k ich vykonaniu došlo po začatí trestného stíhania „vo veci“ podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku.“⁴

Výsluch je teda na podklade vyššie uvedeného zákonný, ak

- bol v štádiu po vznesení obvinenia vykonaný za účasti obvineného, a teda kontradiktórnym spôsobom,
- sa ho obvinený síce nezúčastnil, pričom musel tak učiniť z vlastnej vôle a zúčastniť sa výsluchu svedka mu bolo zo strany orgánov činných v trestnom konaní (ďalej aj „OČTK“) umožnené tým, že bol o čase a mieste konania výsluchu vopred v dostatočnom predstihu upovedomený, alebo
- bol vykonaný síce nekontradiktórnym spôsobom, ale v rámci štádia pred vznesením obvinenia, a teda jeho kontradiktórna forma ani neprichádzala z povahy veci do úvahy.

Z uvedených alternatívnych procesných postupov, majúcich za cieľ vyhovieť zásade kontradiktórnosti pri výsluchu svedka, však existujú aj určité Trestným poriadkom konštituované výnimky. Takéto výnimky z požiadavky kontradiktórnosti svedeckých výsluchov sú justifikované jednak charakterom výsluchu a taktiež ochranou iných, so zásadou kontradiktórnosti kolidujúcich, práv a právom chránených záujmov osôb zúčastňujúcich sa na trestnom konaní. „Výnimku z kontradiktórneho postupu predstavujú výpovede svedkov, ktoré majú v zmysle § 263 ods. 3 písm. b) Trestného poriadku charakter neodkladného alebo neopakovateľného úkonu; taký charakter majú aj výpovede svedkov mladších ako 15 rokov (§ 135 ods. 2 veta druhá Trestného poriadku).“⁵

Hoci v prípade výsluchu osôb mladších ako 15 rokov nejde fakticky o neopakovateľný úkon, avšak Trestný poriadok s výsluchom takýchto osôb v postavení obzvlášť zraniteľných obetí

³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. marca 2005, sp. zn. I. ÚS 140/04

⁴ Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. decembra 2009, sp. zn. Tpj 63/2009

⁵ Ibidem.

uvedené účinky spája, a to práve v záujme ochrany ich osobnej integrity, mravného vývoja, zabránenia sekundárnej viktimizácie a pod.⁶

Kontradiktórny charakter v zmysle právnej úpravy Trestného poriadku nevyžaduje nevyhnutne vykonanie výsluchu len stranami, avšak je možná aj ingerencia súdu: „*Výsluch svedka vykoná ten, kto navrhol vykonanie takého dôkazu; ak o vykonaní dôkazu rozhodol súd, výsluch svedka vykoná predseda senátu, pri zachovaní práva prokurátora, obžalovaného a obhajcu vykonať následne výsluch svedka a klásť mu otázky.*“⁷ Zásada kontradiktórnosti sa v trestnom konaní v podmienkach Slovenskej republiky neuplatňuje v jej rýdzej podobe ako výsostné právo strán určovať predmet a priebeh trestného konania. Je tomu jednak z dôvodu dôležitosti predmetu a účelu trestného konania, ako i v dôsledku uplatňovania zásady zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností, ktorú ale niektorí právní teoretici i súdna prax zvyknú naďalej stotožňovať so zásadou materiálnej (objektívnej) pravdy. Na obhajobu tohto pojmového stotožňovania je potrebné poznamenať, že zásada zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností a zásada materiálnej (objektívnej) pravdy nevykazujú prílišnú mieru odlišnosti a ide skôr o ideologickú zmenu terminológie, keďže zásada materiálnej pravdy bola v našich právnych reáliách stotožňovaná s komunistickým charakterom trestného procesu. Jediným rozdielom medzi týmito zásadami je, že v prípade materiálnej pravdy sa vyžadovalo pre rozhodnutie zistenie skutočného stavu, pričom v kontexte súčasného prístupu k potrebnej miere istoty o pravde je nevyhnutné náležite zistiť skutkový stav veci bez dôvodných pochybností. Požiadavka sa teda líši nie svojou kvalitou, len intenzitou presvedčenia subjektu s rozhodovacou právomocou o preukazovanej skutočnosti.

Aplikovanie zásady zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností má na priebeh dokazovania formou výsluchov svedkov aj ten významný dopad, že jednotlivý dôkazný prostriedok môže navrhnúť a taktiež aj ktorýkoľvek dôkaz vykonať proaktívne i sám súd. Takáto garancia zákonnosti trestného konania v štádiu pred súdom je podľa nášho názoru jednoznačne správna a zabezpečuje priebeh trestného konania nielen s poukazom na čo najrýchlejšie dosiahnutie jeho účelu (ako by tomu mohlo byť, ak by dokazovanie bolo ponechané čisto na procesnú dispozíciu stranám), ale aj (a dovoľme si tvrdiť, že najmä) na zistenie skutkového stavu tvoriaceho podklad umožňujúci súdu vysloviť jednoznačný záver o vine obžalovaného a v intenciách zásad na ukládanie trestov podľa Trestného zákona uložiť i spravodlivý trest.

Požiadavka kontradiktórneho výsluchu svedkov vyplýva aj z rozhodovacej činnosti ESLP, ktorý vo veci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu konštatoval, že právo vypočuť svedka obsiahnuté v čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru je založené na princípe, podľa ktorého predtým, ako môže byť obvinený odsúdený, musia byť spravidla vykonané všetky dôkazy v jeho prítomnosti na verejnom pojednávaní tak, aby ich bolo možné zo strany obžalovaného napadnúť. ESLP v rámci riešenia tohto prípadu konštituoval tzv. trojkrokový test zistenia zabezpečenia kontradiktórnosti konania vo vzťahu k oprávneniu obvineného vypočuť svedkov, ktorý pre ustálenie, či bola dodržaná zásada kontradiktórnosti v kontexte výsluchu svedkov, požaduje zodpovedania nasledovných parciálnych otázok:

- či existoval legitímny dôvod pre neprítomnosť svedka na konaní a následne pre prijatie jeho výpovede ako dôkazu zo strany súdu,

⁶ „*Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 18 rokov o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek, vzťah k páchatel'ovi alebo závislosť od páchatel'a, povahu a okolnosti spáchania trestného činu mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj alebo vystaviť ju riziku druhotnej viktimizácie alebo ak ide o trestný čin proti ľudskej dôstojnosti, treba výsluch vykonávať obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať.*“

§ 135 ods. 1 prvá veta TP

⁷ § 261 ods. 3 prvá veta TP

- či dôkaz v podobe takejto výpovede je možné považovať za jediný alebo rozhodujúci dôkaz pre odsúdenie obvineného („pravidlo jediného alebo rozhodujúceho dôkazu“ – „*sole or decisive rule*“), a súčasne
- či boli vykonané dostatočné vyvažujúce opatrenia, vrátane silných procesných záruk, s cieľom kompenzovať nevýhodu na strane obhajoby spôsobenú prijatím takéhoto „neprevereného“ dôkazu.⁸

Na predmetné rozhodnutie vo veci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu vo svojej rozhodovacej činnosti ESLP ďalej poukazoval a vychádzal z uvedeného testu. „*Senát na tento prípad uplatnil zásady stanovené ESLP vo veci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu (č. 26766/05 a 22228/06, rozsudok veľkej komory z 15. decembra 2011) a dospel k záveru, že pre neprítomnosť svedkov na hlavnom pojednávaní existoval závažný dôvod. Prvostupňový súd vyvinul primerané úsilie, aby umožnil ich výsluch. Skutočnosť, že všetky pokusy v tomto smere boli neúspešné, nemožno pripísať tomuto súdu. ESLP ďalej zastávala názor, že predmetné svedecké výpovede síce neboli výlučným alebo rozhodujúcim dôkazom, na ktorom sa zakladalo odsúdenie sťažovateľa, ale mali jednoznačne značnú váhu pri preukazovaní jeho viny.*“⁹

Ako vyplýva aj z citovaných rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva, aj napriek možnosti vykonať výsluch svedka v trestnom konaní nekontradiktórnym spôsobom, musia byť splnené podmienky pre súladnosť takéhoto postupu s príslušnými ustanoveniami dohovoru. V zmysle citovaného teda možno ustáliť, že ESLP stanovuje pre súladnosť výnimiek zo zásady kontradiktórnosti výsluchu svedkov vcelku štyri podmienky, a síce existenciu legitímneho dôvodu neprítomnosti svedka na súdnom konaní, existenciu závažného dôvodu pre akceptovanie jeho výpovede súdom, svedecká výpoveď nie je jediným usvedčujúcim dôkazom preukazujúcim vinu obvineného a napokon vykonanie všetkých dostačujúcich vyvažovacích opatrení súdom na zabezpečenie kompenzácie nevýhody na strane obhajoby, ktorá bola spôsobená akceptovaním kontradiktórne nepreverenej výpovede svedka zo strany súdu.

Prečítanie zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania ako výnimka zo zásady kontradiktórnosti výsluchov svedkov

Čítanie zápisníc z výsluchov svedkov v prípravnom konaní predstavuje špecifický prípad výnimky z úplného uplatňovania zásady kontradiktórnosti na hlavnom pojednávaní. Na to, aby súd mohol pristúpiť k prečítaniu zápisnice z výsluchu svedka v prípravnom konaní, musia byť splnené viaceré podmienky. Keďže ide o obmedzenie uplatnenia zásady kontradiktórnosti v rámci hlavného pojednávania, ktoré svojou povahou kontradiktórnym má a musí byť, je splnenie týchto požiadaviek *conditio sine qua non* pre umožnenie takéhoto kontradiktórnosť konania obmedzujúceho spôsobu vykonania svedeckej výpovede v štádiu súdneho konania.

„*Namiesto výsluchu svedka na hlavnom pojednávaní možno čítať zápisnicu o jeho výpovedi alebo jej podstatnú časť, ak s tým súhlasí prokurátor a obžalovaný a súd nepovažuje osobný výsluch za potrebný.*“¹⁰ Z tejto generálnej klauzuly umožňujúcej vykonanie svedeckej výpovede prečítaním zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania vyplývajú zásadné obmedzenia garantujúce uplatnenie zásady kontradiktórnosti voči obžalovanému, aj keď je potrebné priznať, že sa v tomto prípade kontradiktórne trestné konanie nerozvinie vo svojej plnej kvalite, keďže aplikáciou inštitútu prečítania zápisnice z výsluchu svedka v prípravnom konaní dochádza k procesnej eliminácii uplatnenia zásad ústnosti a bezprostrednosti, ktoré v kontexte výsluchu svedka predstavujú kruciálne predpoklady pre uplatnenie kontradiktórneho spôsobu vedenia sporu.

⁸ Porovnaj Case of Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom, Applications no. 26766/05 and 22228/06, Strasbourg, 15 December 2011

⁹ Case of Schatschaschwili v. Germany, Application no.. 9154/10, Strasbourg, 15 December 2015

¹⁰ § 263 ods. 1 TP

Zo zákonnej možnosti vykonať svedeckú výpoveď prečítaním zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania však Trestný poriadok konštituuje aj určité výnimky. V prvom rade ide o svedka, „ktorý bol skôr obvinený, resp. je obvinený z účasti na trestnom čine obvineného, vo veci ktorého vypovedá, má vždy právo odmietnuť výpoveď podľa § 130 ods. 2 Tr. por., a to aj vtedy, ak sa trestné stíhanie proti nemu vedie alebo viedlo samostatne. Ak svedok toto svoje právo využije, jeho skoršiu výpoveď nemožno pre dikciu § 263 ods. 3 písm. c/ Tr. por. prečítať na hlavnom pojednávaní.

Predchádzajúcu výpoveď takéhoto svedka, na hlavnom pojednávaní, je však možné prečítať na hlavnom pojednávaní len podľa § 263 ods. 4 Tr. por. za podmienky, že svedok bol pred výsluchom, ktorého sa zápisnica týka o svojom práve odoprieť výpoveď riadne poučený a výslovne vyhlásil, že toto právo nevyužíva a ak bol výsluch vykonaný spôsobom zodpovedajúcim ustanoveniam Trestného poriadku.“¹¹

Ďalej v rovnakom rozhodnutí najvyšší súd deklaruje, že „Právo svedka odoprieť výpoveď, ak by svojou výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo osobám uvedeným v § 130 ods. 2 veta prvá Tr. por. je dôsledkom ústavnej ochrany a táto má prednosť pred dosiahnutím účelu trestného stíhania (§ 1 Tr. por.), a to aj vtedy, ak by v dôsledku jej uplatnenia dokazovanie v konkrétnej veci trpelo tzv. dôkaznou núdzou.“¹² Ide teda o nemožnosť prečítania zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania v prípade, ak svedok na hlavnom pojednávaní odmietol vypovedať z dôvodu, že by svojou výpoveďou mohol spôsobiť nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo sebe blízkej osobe.

K oprávneniu svedka odoprieť vypovedať z dôvodu, že by svojou výpoveďou mohol spôsobiť nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo sebe blízkej osobe, je potrebné poznamenať, že ako orgány činné v trestnom konaní, tak ani súdy nedisponujú oprávnením zisťovať dôvod svedka na uplatnenie práva odoprieť vypovedať „Ustanovení § 100 odst. 1 tr. ř. o právu odepřít výpověď nelze obcházet takovým způsobem, že vyšetřovatel přesto, že svědek oprávněně odepřel výpověď, se ho dotazuje na důvody a pohnutky odepření výpovědi a na skutečnosti, které měly být předmětem výsledku, a tyto skutečnosti potom uvede v písemném záznamu. Takový postup je nepřipustný a obsah takto nezákonně získané výpovědi nebo sdělení nelze použít k důkazu před orgány činnými v trestním řízení, ať už čtením záznamu porízeného vyšetřovatelem, popřípadě jiným způsobem (např. výsledkem vyšetřovatele na obsah sdělení svědka, které takto nezákonně získal).“¹³ Zisťovanie dôvodov odopretia výpovede podľa § 130 ods. 2 TP by viedlo k ich odhaleniu, t. j. k zmareniu účelu oprávnenia svedka odoprieť vypovedať využívajúc právo vyplývajúce zo zákazu inkriminácie vlastnej osoby.

Ďalej „Na hlavnom pojednávaní nemožno prečítať ani zápisnicu o skoršej výpovedi svedka, ak nebol výsluch vykonaný spôsobom zodpovedajúcim ustanoveniam tohto zákona a toto porušenie zákona spôsobuje absolútnu neúčinnosť takéhoto dôkazu. Význam úplného a bezchybného rešpektovania práva na obhajobu v prípravnom konaní je znásobený kontradiktórnosťou súdneho konania, najmä v prípade vykonávania dôkazov – výsluchov svedkov, u ktorých je dôvodný predpoklad, že na hlavnom pojednávaní ich nebude možné vypočúť (k tomu porovnaj R 81/2003-III, uznesenie Krajského súdu, sp. zn. 1 To 17/2008).“¹⁴

Napokon „Zápisnica o výsluchu svedka, ktorý bol vykonaný v prípravnom konaní bez toho, aby bol o tomto úkone upovedomený obhajca obvineného, ktorý včas oznámil vyšetrovateľovi, že

¹¹ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 8. 3. 2011, sp. zn. 2Tdo 4/2011

¹² Ibidem.

¹³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky zo dňa 3. júna 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83, uverejnené pod R 20/1984

¹⁴ Burda, E. § 263 [Výsluch svedka]. In: Čentěš, J., Kurilovská, L., Šimovček, I., Burda, E. et al. *Trestný poriadok II. 1. vydanie*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 448

sa chce tohto výsluchu zúčastniť, je na hlavnom pojednávaní procesne nepoužiteľná, lebo takýmto postupom boli porušené práva obvineného na obhajobu v zmysle § 213 ods. 3 TP, a preto nemôže byť na hlavnom pojednávaní ani prečítaná na základe § 263 TP (k tomu porovnaj R 78/2002-II.). Je porušením práva obvineného na obhajobu, ak jeho obhajca nebol riadne upovedomený o výsluchu svedka, hoci o ňom mal byť upovedomený a tento úkon bol vykonaný v jeho neprítomnosti. (k tomu porovnaj R 81/2003-I).“¹⁵

Summa summarum je teda neprípustné pristúpiť k vykonaniu svedeckej výpovede formou prečítania zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania v prípadoch, ak:

- svedok vystupoval v procesnom postavení spoluobvineného v trestnej veci, ktorej sa svedecká výpoveď týka, a to aj v prípade, ak sa trestné konanie o jeho skutku vylúčilo na samostatné konanie,
- svedok na hlavnom pojednávaní v zmysle § 130 ods. 2 TP odmietol vypovedať a tohto práva sa v prípravnom konaní výslovne nevzdal,
- nebol výsluch vykonaný spôsobom zodpovedajúcim ustanoveniam Trestného poriadku a toto porušenie zákona spôsobuje absolútnu neúčinnosť takto získaného dôkazu,
- bol vykonaný výsluch svedka v prípravnom konaní bez toho, aby bol o tomto úkone upovedomený obhajca obvineného, ktorý si u vyšetrovateľa včas vyhradil právo účasti na úkonoch prípravného konania.

Určitú extenzívnejšiu modifikáciu prípustnosti prečítania zápisnice o výpovedi svedka z prípravného konania predstavuje prečítanie zápisnice z výsluchu svedka, ktorý je osobou mladšou ako 18 rokov, „pričom výpoveď takéhoto svedka možno prečítať v konaní pred súdom aj bez splnenia podmienok uvedených v § 263 TP. V tejto súvislosti je však potrebné doplniť, že predpokladom pre uplatnenie danej výnimky je skutočnosť, že svedok bude osobou mladšou ako 18 rokov aj v rámci konania na súde. Táto požiadavka bola explicitne koncipovaná predovšetkým v následne prijímaných rozhodnutiach súdov nižšieho stupňa. Vychádzajúc z konštatovaní jednotlivých súdov Slovenskej republiky (ďalej iba „SR“) možno zhrnúť, že aj napriek tomu, že výsluch maloletého svedka bol realizovaný nekontradiktórne, takýto výsluch bude prípustným dôkazom v konaní na súde.“¹⁶ V uvedenej výnimke je zohľadnený práve záujem na predchádzaní sekundárnej viktimizácii svedkov, ktorí by v zmysle § 2 ods. 1 písm. c) zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov mali postavenie obzvlášť zraniteľnej obeť a prílišné oživovanie pamäťových stôp by mohlo mať nepriaznivý vplyv na ich psychický a morálny vývoj.

Špecifické prípady výsluchov osobitných skupín svedkov v kontexte uplatňovania zásady kontradiktórnosti

V rámci trestnoprocesnej teórie a aplikačnej praxe sa rozlišujú viaceré špecifické skupiny svedkov, ktorí vzhľadom na svoju osobu požívajú v intenciách trestného konania osobitné postavenie a ochranu. Trestný poriadok rozlišuje viaceré skupiny takýchto svedkov, pričom vzhľadom na tematické zameranie predkladaného príspevku sa jeho autori budú v nasledujúcich častiach venovať trom skupinám, a síce výsluchu svedka utajeného, chráneného a ohrozeného.

Legálna definícia chráneného a ohrozeného svedka sa nachádza v zákone č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o ochrane svedka“). Ustanovenie § 2 ods. 1 Zákona o ochrane svedka definuje ohrozeného svedka ako osobu, „ktorá v trestnom konaní vypovedala ako svedok a výpoveďou, prípadne ďalšími skutočnosťami poskytne dôkaz o páchatelovi alebo o okolnostiach zločinov

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Szabová, E., Jalč, A. *Neprípustnosť výpovede svedka v kontexte (ne)rešpektovania zásady kontradiktórnosti*. In: *Zákonosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2019*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2019. s. 106. ISBN 978-80-7160-520-1

uvedených v § 1 ods. 1 a v súvislosti so svedeckou výpoveďou a poskytnutím údajov o svojej osobe je tu dôvodná obava z ohrozenia života alebo zdravia, ak bol útvar Policajného zboru, ktorý zabezpečuje úlohy podľa tohto zákona (ďalej len „útvár“), doručený písomný návrh na jej zaradenie do programu ochrany svedka (ďalej len „návrh na ochranu“), a ak to okolnosti vyžadujú, aj samostatný písomný návrh na vykonávanie neodkladných opatrení (ďalej len „návrh na opatrenia“).¹⁷ Chránený svedok je následne legálne definovaný v § 2 ods. 3 Zákona o ochrane svedka ako „osoba zaradená do programu ochrany svedka (ďalej len „program ochrany“),“¹⁸ pričom „Programom ochrany svedka sa rozumie súbor úkonov a opatrení vykonávaných útvarom za pomoci orgánov verejnej moci a iných právnických osôb a fyzických osôb na poskytnutie ochrany a pomoci chránenému svedkovi z dôvodu hroziaceho nebezpečenstva počas trestného konania a pokým trvajú dôvody poskytovania ochrany a pomoci.“¹⁹ Za chráneného a ohrozeného svedka sa na účely Zákona o ochrane svedka rozumejú aj blízke osoby takýchto svedkov uvedené v návrhu na ochranu alebo v návrhu na opatrenia, resp. zaradené do programu ochrany.²⁰

Úpravu procesného postupu pri výsluchu svedka, ktorého totožnosť je utajená, upravuje Trestný poriadok v § 136 ods. 2 nasledovne: „Ak je dôvodná obava, že oznámením totožnosti, bydliska, prípadne miesta pobytu svedka je ohrozený jeho život, zdravie, telesná integrita alebo ak také nebezpečenstvo hrozí jemu blízkej osobe, môže sa svedkovi povoliť, aby neuvádzal údaje o svojej osobe. Na hlavnom pojednávaní však musí uviesť, ako sa oboznámil so skutočnosťami, o ktorých vypovedal. Materiály, ktoré umožňujú zistenie totožnosti takého svedka, sa ukladajú na prokuratúre a v konaní pred súdom u predsedu senátu. Do spisu sa zakladajú len vtedy, ak ohrozenie pominie.“²¹ Výsluch takéhoto svedka musí prebiehať tak, že orgány činné v trestnom konaní, príp. súd vykonávajú také opatrenia, „ako sú najmä zmena vzhľadu a hlasu svedka, prípadne vykoná jeho výsluch s využitím technických zariadení vrátane videokonferenčného zariadenia.“²²

Špecifická požiadavka pre možnosť uskutočnenia výsluchu prostredníctvom videokonferenčného zariadenia je upravená v § 246 ods. 3 Trestného poriadku, ktorý konštituuje povinnosť účasti náhradného sudcu na takejto forme výsluchu. Úlohou náhradného sudcu v tomto prípade je najmä overenie totožnosti utajovaného svedka, pričom jeho prítomnosť tiež činí zadosť nielen zásade bezprostrednosti trestného konania: „Účasť náhradného sudcu pri výsluchu, ktorý sa vykonáva podľa odseku 3, znamená, že je fyzicky prítomný pri vypočúvaní osoby v miestnosti, kde sa výsluch realizuje (mimo pojednávacej miestnosti), overuje jeho totožnosť a garantuje bezprostrednosť, ústnosť a zákonnosť úkonu.“²³

Proces výsluchu svedka, ktorého totožnosť je a má zostať utajená, teda nepochybne výrazne zasahuje do možnosti priamej a bezprostrednej konfrontácie s obvineným, resp. obžalovaným, ktorý v zmysle zásady kontradiktórnosti má právo, aj s poukazom na judikatúru jednotlivých súdnych autorít, aspoň raz v priebehu trestného konania vypočúvať svedka kontradiktórnym spôsobom. „Účelom inštitútu utajeného svedka je ochrana zdravia a života svedkov. Je nepochybné, že využitím inštitútu utajeného svedka v trestnom konaní dochádza ku kolízii ústavou garantovaného práva na obhajobu na jednej strane a potrebou chrániť život a zdravie svedkov na strane druhej. Práve z dôvodu, že použitie výpovede utajených svedkov ako dôkazu v trestnom konaní je zásahom do ústavou garantovaného práva na obhajobu a uplatnenie

¹⁷ § 2 ods. 1 Zákona o ochrane svedka

¹⁸ § 2 ods. 3 Zákona o ochrane svedka

¹⁹ § 2 ods. 5 Zákona o ochrane svedka

²⁰ § 2 ods. 2, ods. 4 Zákona o ochrane svedka

²¹ § 136 ods. 2 TP

²² § 136 ods. 3 TP

²³ Jalč, A. § 246 Náhradný sudca. In: Čentěš, J., Kurilovská, L., Šimovček, I., Burda, E. et al. *Trestný poriadok II. 1. vydanie*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 361

tohto práva významne sťažuje, je potrebné vždy skúmať, akou mierou výpovede utajených svedkov prispeli k usvedčeniu obžalovaného. V prípade, že výpovede utajených svedkov sú jedinými, resp. rozhodujúcimi dôkazmi o vine obžalovaného, nie sú tieto dôkazy postačujúce na prijatie záveru o vine obžalovaného. Právo na obhajobu je súčasťou práva na spravodlivé súdne konanie. Preto takýto zásah do obhajobných práv je podľa názoru ústavného súdu, korešpondujúceho citovanej judikatúre ESLP, vždy zároveň neprípustným zásahom do práva na spravodlivé súdne konanie. Súdne konanie, výsledkom ktorého je uznanie viny obžalovaného len, resp. v prevažnej miere založené na výpovedi utajených svedkov, nemožno považovať za spravodlivé v zmysle čl. 6 dohovoru.²⁴

Rovnako sa k inštitútu utajovaných, resp. anonymných svedkov, vo svojej rozhodovacej činnosti stavia aj Ústavný súd Českej republiky, ktorý konštatuje pri tomto inštitúte zjavnú kolíziu s právom na obhajobu a so zásadou kontradiktórnosti trestného konania: „*Jak Ústavní soud konstatoval ve svém nálezu ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 2, náleží č. 46, vyhlášen pod č. 214/1994 Sb.), smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti; tato verifikace v případě svědecké výpovědi obsahuje dva komponenty: prvním je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je potom možnost prověření věrohodnosti svědka. Instituce anonymních svědků tudíž omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti. Omezuje tedy jeho práva na obhajobu, je v rozporu s principem kontradiktornosti procesu i s principem rovnosti účastníků. K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho ze dvou v kolizi se ocitajících základních práv je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich vzájemné kolize.*“²⁵

K minimalizácii zásadu do základných práv a slobôd osoby, proti ktorej je vedené trestné stíhanie, v uvedenom kontexte možno dospieť jednak skúmaním opodstatnenosti aplikácie inštitútu utajeného svedka, ale taktiež tým, že takto získaný dôkaz nie je jediným usvedčujúcim dôkazom preukazujúcim vinu obžalovaného. Výpoveď utajeného svedka je teda možné v trestnom konaní použiť, keďže ide o dôkaz zákonný (vzhľadom na zakotvenie tohto inštitútu v Trestnom poriadku), avšak je potrebné v záujme zabezpečenia práva na obhajobu, ako i v zmysle zásady kontradiktórnosti, dbať na skutočnosť, že okrem takýmto spôsobom získaného dôkazu k nemu pristúpia ešte ďalšie usvedčujúce dôkazy, a teda výrok o vine obžalovaného nebude založený len na dôkaze, ktorého pravdivosť a vierohodnosť nemohol obžalovaný v plnej miere poprieť.

Najvyšší súd Slovenskej republiky analogicky aplikuje závery Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu: „*V neskoršom rozhodnutí Veľkej komory vo veci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému Kráľovstvu z 15. decembra 2011, týkajúceho sa síce neprítomných, nie utajených (anonymných) svedkov, avšak aj keď tieto situácie nie sú úplne totožné, v základných princípoch sa nelíšia, pretože obe môžu potenciálne znevýhodniť obvineného, ESLP načrtnol trojbodový test zlučiteľnosti usvedčenia páchatel'a na podklade výsluchu takéhoto svedka s čl. 6 ods. 1, ods. 3 písm. d) Dohovoru pozostávajúcom v troch krokoch. V prvom kroku musí súd zistiť, či existoval závažný dôvod pre utajenie totožnosti svedka, v druhom kroku musí súd posúdiť, či výsluch takéhoto svedka bol výlučným alebo rozhodujúcim základom pre odsúdenie obvineného a v treťom kroku je potrebné zistiť, či existovali dostatočné*

²⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. septembra 2011, sp. zn. IV. ÚS 268/2011

²⁵ Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 9. februára 2006, sp. zn. III.ÚS 499/04

vyvažujúce faktory, vrátane silných procesných záruk, ktoré kompenzovali problémy spôsobené obhajobe v dôsledku prijatia takejto výpovede a či zaistili, že konanie ako celok bolo spravodlivé. V uvedenom rozsudku Veľkej komory sa ESLP odchyľil od pravidla výlučného, či rozhodujúceho dôkazu zakotveného v jeho skorších rozhodnutiach a v následných rozhodnutiach (napríklad vo veci Schatschschwili proti Nemecku z 15. decembra 2015) ESLP použil diferencovaný prístup k jednotlivým krokom testu (pripustil možnosť zmeny poradia použitia jednotlivých krokov vyššie uvedeného trojbodového testu, či upustenie od niektorého z nich).²⁶

Odlišný prístup k uplatneniu inštitútu výsluchu svedka, ktorého totožnosť je utajená, zaujal Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom neskoršom rozhodnutí v konaní, v ktorom vystupoval v pozícii odvolacieho súdu voči prvostupňovému rozhodnutiu Špecializovaného trestného súdu, nasledovne: „Samotná okolnosť, že ide o chráneného svedka, indikuje bezpečnostné riziká, ktoré sú najmä v prípade svedectva o násilnej trestnej činnosti „iným vážnym dôvodom“ - to sa týka kontextu primeraného použitia § 134 ods. 1, v zmysle § 134 ods. 3 Tr. por.

Pri použití § 134 ods. 3 Tr. por. v nadväznosti na ods. 1 tohto ustanovenia sú zohľadniteľné „vážne dôvody“. Takým dôvodom je nepochybne bezpečnostné hľadisko súvisiace s podstatou inštitútu chráneného svedka, a to aj vo vzťahu k účasti na hlavnom pojednávaní, preprave na hlavné pojednávanie a utajeniu miesta pobytu (ako na to obsahovo odkázal ŠTS vo svojom uznesení z 12. septembra 2015).

Výsluch prostredníctvom prenosového zariadenia, procesne garantovaný účasťou náhradného sudcu pri výsluchu, spĺňa všetky kritériá bezprostrednosti a nie je prekážkou uplatnenia práv obžalovaných.

To platí aj v prejednávanej veci a spochybňovanie riadneho priebehu výsluchu svedka M., teda výsluchu bez technickej alebo inej manipulácie, je garantované účasťou náhradného sudcu na výsluchu.²⁷

Ústavný súd Slovenskej republiky, potvrdzujúc právne závery najvyššieho súdu v predchádzajúcom citovanom rozhodnutí, konštatoval: „Najvyšší súd v odpovedi na odvolacie námietky sťažovateľovi jasne vysvetlil, že už samotné znenie nadväzujúceho ustanovenia § 134 ods. 3 Trestného poriadku indikuje u tzv. chráneného svedka tzv. iný vážny dôvod opodstatňujúci v zmysle ustanovenia § 134 ods. 1 Trestného poriadku možnosť realizácie výsluchu prostredníctvom telemostu. Ďalej tiež poukázal na to, že nadväzujúca právna úprava (inštitút náhradného sudcu) regulujúca uplatnenie tejto formy výsluchu garantuje prostredníctvom prítomnosti náhradného sudcu kritérium bezprostrednosti pre účely zachovania práv obhajoby v plnom rozsahu a že tiež z takto vymedzeného účelu vyplýva povinnosť účasti náhradného sudcu v danom prípade práve na časový úsek výsluchu prostredníctvom telemostu, nie pre celé hlavné pojednávanie.

Ústavný súd je toho názoru, že interpretácia poskytnutá sťažovateľovi zo strany najvyššieho súdu je náležitá, logická a predovšetkým nijako neodporuje zmyslu a účelu aplikovaných inštitútov Trestného poriadku (telemost a náhradný sudca). Ústavný súd tak nezistil žiadnu možnosť porušenia sťažovateľom označených základných práv, a preto sťažnosť v uvedenej časti posúdil ako zjavne neopodstatnenú.²⁸

Na inom mieste v totožnom rozhodnutí ústavný súd, hoci na margo výpovedí tzv. spolupracujúcich obvinených, avšak analogicky použiteľných právnych záverov vo vzťahu k zákonnému charakteru procesného postupu v intenciách Trestného poriadku, konštatoval nasledovne: „Je teda zrejmé, že postup orgánov činných v trestnom konaní a následne konajúcich súdov, ktoré využili zákonodarcom ukotvený, a teda úplne legálny inštitút spolupracujúceho svedka, nemožno považovať a priori za defektný prvok oslabujúci hodnotu dôkaznej situácie, ku ktorej sa súdy s pomocou takýchto výpovedí dopracovali. Tak, ako to vyplýva z judikatúry ESLP,

²⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. februára 2021, sp. zn. 4 Tdo 66/2019

²⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. novembra 2014, sp. zn. 2 To 9/2014

²⁸ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 8. novembra 2016, sp. zn. III. ÚS 758/2016

ale napokon aj z relevantných ustanovení Trestného poriadku (zásada náležitého zistenia skutkového stavu a zásada voľného hodnotenia dôkazov) v záujme vylúčenia potenciálneho nebezpečenstva účelových, nepravdivých výpovedí je povinnosťou súdu vykonať dôslednú previerku hodnovernosti, a teda kvality takto podaných svedectiev, ktorej prípadné zanedbanie by mohlo signalizovať porušenie garancií spravodlivého procesu.²⁹

Sám ústavný súd vo svojom vyššie citovanom rozhodnutí zdôraznil, že inštitút náhradného sudcu v kontexte výsluchu utajeného svedka garantuje prostredníctvom prítomnosti náhradného sudcu kritérium bezprostrednosti pre účely zachovania práv obhajoby v plnom rozsahu. Nemožno sa preto stotožniť sa záverom o neakceptovateľnosti svedeckej výpovede získanej výsluchom utajovaného svedka *a priori* iba z dôvodu absencie jeho fyzickej bezprostrednej prítomnosti na hlavnom pojednávaní. Aj vzhľadom na skutočnosť, že ide o dôkaz získaný zákonným spôsobom so zachovaním práv obhajoby, nie je priestor na prijatie záveru o zníženej kvalite dôkaznej situácie v porovnaní s „klasickým“ výsluchom svedka počas jeho fyzickej prítomnosti na hlavnom pojednávaní.

V zhode s právnymi závermi Ústavného súdu Slovenskej republiky a Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktoré vo svojich vyššie citovaných rozhodnutiach aprobovali použitie inštitútu výsluchu svedka, ktorého totožnosť je utajená, ako i s poukazom na charakter takéhoto dôkazného prostriedku, a síce získaného *secundum et intra legem*, ktorého zákonnosť a následná procesná použiteľnosť, bez oslabenia hodnoty dôkaznej situácie, je zabezpečená prítomnosťou náhradného sudcu na takomto úkone, máme za to, že v prípade výsluchu utajovaného svedka síce v určitej miere dochádza k zhoršeniu procesnoprávnej pozície obžalovaného, avšak stále mu zostáva zachovaná možnosť klásť utajovanému svedkovi prostredníctvom videokonferenčného zariadenia otázky, pričom zadosť bezprostrednosti a overeniu hodnovernosti svedka činí práve prítomnosť náhradného sudcu v miestnosti, v ktorej sa počas výsluchu svedok nachádza. Pri zachovaní zmyslu tohto inštitútu v prípade výsluchov utajovaných svedkov je ešte potrebné podotknúť, že takto zvolený náhradný sudca nemusí byť z povahy veci prítomný na celom súdnom konaní, keďže k jeho ustanoveniu nedochádza z dôvodu, aby eventuálne nastúpil na uvoľnené miesto iného člena senátu, ale len *ad hoc* na zabezpečenie zákonnosti priebehu výsluchu utajovaného svedka pomocou videokonferenčného zariadenia, s cieľom zamedzenia spochybniteľnosti takto vykonaného výsluchu. „Tu platí, že ustanovenie § 246 ods. 1 a 2 Tr. por. je potrebné vo vzťahu k odseku 3 tohto ustanovenia vyložiť z hľadiska účelu dotknutého inštitútu (výsluch ohrozeného svedka, chráneného svedka alebo svedka s utajenou totožnosťou s využitím technického zariadenia na prenos zvuku a obrazu), teda reštriktívne. To znamená, že náhradný sudca sa v takom prípade zúčastní len výsluchu svedka, nie prevyšujúcej časti hlavného pojednávania. V tom je rozdiel oproti účasti náhradného sudcu na hlavnom pojednávaní z dôvodu predpokladu jeho dlhšieho trvania.

Bez ohľadu na uvedené, práva obžalovaných v tejto súvislosti nemôžu a v prejednávanej veci nemohli byť nijako dotknuté, keďže nevznikla potreba nahradiť sudcu (člena senátu) v konaní a pri rozhodovaní. Účasť náhradného sudcu (prítomného pri dotknutom výsluchu) na zvyšku hlavného pojednávania by teda na zložení senátu pri rozhodovaní vo veci (hlasovaní) nič nezmenila ani v zmysle § 246 ods. 2 Tr. por.³⁰

Navyše, aplikácia inštitútu utajovaného svedka nie je prejavom sudcovskej svojvôle, keďže k nej môže dôjsť až v prípade, ak jestvuje „dôvodná obava, že oznámením totožnosti, bydliska, prípadne miesta pobytu svedka je ohrozený jeho život, zdravie, telesná integrita alebo ak také nebezpečenstvo hrozí jemu blízkej osobe.“³¹ „Predmetné ustanovenie obsahuje viaceré pojmy, ktoré však Trestný poriadok nevymedzuje. Jedným z nich je „existencia dôvodnej obavy“ ako predpoklad na utajenie bydliska osoby svedka. Podľa Ivora sa pod takouto obavou rozumie: „Vyšší stupeň tiesnivého pocitu zo zla, ktorým sa vyhráža. Naproti tomu však nie je potrebné, aby

²⁹ Ibidem.

³⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. novembra 2014, sp. zn. 2 To 9/2014

³¹ § 136 ods. 2 TP

takáto obava skutočne vznikla, stačí možnosť vzniku dôvodnej obavy. “ Treba doplniť, že dôvodná obava musí byť založená na konkrétnych skutočnostiach a dôkazoch a musí byť reálna. Nie je však potrebné, aby takáto obava skutočne vznikla. Postačí možnosť jej vzniku. Ďalším dôležitým, no legálne nedefinovaným pojmom je „ohrozenie“. Podľa Poláka za ohrozením možno hľadať nebezpečenstvo, ktoré hrozí nielen ako ujma na základných právach svedka na živote a zdraví, ale aj ako ujma na ďalších jeho zákonom chránených právach, záujmoch a hodnotách a zároveň aj na právach, hodnotách a záujmoch jemu blízkych osôb.“³²

Pri vyhovení žiadosti svedka o utajenie jeho identity preto orgány činné v trestnom konaní a súd musia dôsledne skúmať existenciu vyššie spomenutých zákonných limitov, ktorých existencia vo vzťahu k zásahu do práv osoby obvinenej, resp. obžalovanej, dostatočne justifikuje potlačenie úplnej aplikácie zásady kontradiktórnosti so zreteľom na ochranu života, zdravia a osobnej integrity svedka, ktorý sa svojou výpoveďou podieľa na objasňovaní stíhanej trestnej činnosti.

Záver

V predkladanom príspevku sa jeho autori aspoň rámcovo snažili uchopiť pomerne širokú a rozsiahlu problematiku kontradiktórnosti výsluchov svedkov v trestnom konaní, s dôrazom na špecifické inštitúty, akými sú výsluch utajeného svedka a prečítanie zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania.

V kontexte výsluchu utajeného svedka sme, s poukazom na recentnú judikatúru tuzemských i zahraničných súdnych autorít, poukázali na judikatúrnu názorovú nekonzistentnosť, keďže analýzou jednotlivých súdnych rozhodnutí sme dospeli k záveru nejednoznačnosti nielen doktrínálneho, ale i právnoaplikačného nazerania na mieru procesnej použiteľnosti inštitútu svedka, ktorého totožnosť je utajená. Aj vzhľadom na charakter kontradiktórnosti ako jednej zo zásad trestného konania, ktoré sú si navzájom *a priori* rovnocenné, a teda môže dôjsť k ich vzájomnej kolízii a jednotlivej prevalencii určitej zásady nad inou v tom-ktorom prípade, si dovoľíme konštatovať, že sa stotožňujeme s právnym záverom, rezultujúcim na možnosť procesnej použiteľnosti výpovede získanej výsluchom utajovaného svedka. Zároveň zastávame názor, s poukazom na zákonný charakter takéhoto dôkazného prostriedku, že skutočnosť, že identita svedka bola utajená, nijakým spôsobom neznižuje dôkaznú dôveryhodnosť a použiteľnosť svedeckej výpovede utajeného svedka len z dôvodu určitých opatrení prijatých na ochranu tohto subjektu trestného konania. Uvedený súbor opatrení a procesný postup orgánov činných v trestnom konaní a súdu je justifikovaný a legitimizovaný práve existenciou objektívnych dôvodov na takýto postup, ktoré sú orgány činné v trestnom konaní, resp. súd, povinné na žiadosť svedka preskúmať a rozhodnúť o umožnení takéhoto postupu.

Máme teda za to, že zákonom aprobovaný postup, navyše legitimizovaný potrebou skúmania objektívnych a skutočne existujúcich, resp. hroziacich skutočností, dostatočným spôsobom prevažuje nad potrebou uplatnenia zásady kontradiktórnosti, keďže ide len o jednu zo zásad, ktorej uplatňovanie v trestnom konaní nemôže byť absolutizované, avšak rešpektujúc účel trestného konania, spoločne s ochranou práv a slobôd subjektov trestného konania a pri zohľadnení verejného záujmu na výsledku trestného konania, ktorým je zistenie a potrestanie páchatel'ov trestnej činnosti, má byť možné efektívne obmedziť určitú procesnú zásadu na úkor inej a *vice versa*.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Case of Al-Khawaja and Tahery v. The United Kingdom, Applications no. 26766/05 and 22228/06, Strasbourg, 15 December 2011

³² Vrtíková, K. *Inštitút svedka s akcentom na jeho právnu ochranu v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2021. s. 82. ISBN 978-80-7502-578-4

2. Case of Schatschaschwili v. Germany, Application no. 9154/10, Strasbourg, 15 December 2015
3. Čentěš, J., Kurilovská, L., Šimovček, I., Burda, E. et al. *Trestný poriadok II. 1. vydanie*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, 2568 s. ISBN 978-80-89603-88-6
4. Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 9. februára 2006, sp. zn. III.ÚS 499/04
5. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. septembra 2011, sp. zn. IV. ÚS 268/2011
6. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. marca 2005, sp. zn. I. ÚS 140/04
7. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky zo dňa 3. júna 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83, uverejnené pod R 20/1984
8. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. novembra 2014, sp. zn. 2 To 9/2014
9. Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. decembra 2009, sp. zn. Tpj 63/2009
10. Szabová, E., Jalč, A. *Nepripustnosť výpovede svedka v kontexte (ne)rešpektovania zásady kontradiktórnosti*. In: *Zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2019*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2019. 241 s. ISBN 978-80-7160-520-1
11. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23. februára 2021, sp. zn. 4 Tdo 66/2019
12. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 8. 3. 2011, sp. zn. 2Tdo 4/2011
13. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 8. novembra 2016, sp. zn. III. ÚS 758/2016
14. Vrtíková, K. *Inštitút svedka s akcentom na jeho právnu ochranu v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2021. 155 s. ISBN 978-80-7502-578-4

Kontaktné údaje

doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.
 Katedra trestného práva a kriminológie
 Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
 Kollárova 10, 917 01 Trnava
 eva.szabova@truni.sk, +421 33/59 39 631

Bc. Tomáš Široký
 Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
 Kollárova 10, 917 01 Trnava
 tomas.siroky@tvu.sk, +421 951 011 739

VYUŽITIE VÝPOVEDÍ ANONYMNÝCH SVEDKOV VO SVETLE JUDIKATÚRY EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

JUDr. Peter ŠUTERA, LL.M.

Paneurópska vysoká škola,
Fakulta práva, Ústav verejného práva

Anotácia

Svedecká výpoveď má v trestnom konaní v rámci procesu dokazovania ako aj samotného oznamovania trestnej činnosti jedinečné miesto. Už z histórie trestného procesu v rámci európskeho priestoru vyplýva, že väčšina takýchto procesov bola postavená práve na výpovedi svedka (svedkov). Súčasná právna úprava na území Slovenskej republiky umožňuje orgánom činným v trestnom konaní anonymizovať svedka rôznymi spôsobmi zákonom stanoveným spôsobom a za relevantných dôvodov. V praxi sa však tieto orgány a sudy stretávajú s problémom akceptácie dôkazov, ktoré sú získané výsluchom anonymného svedka, pričom tento problém je treba riešiť ako v súlade s vnútroštátnou trestnoprávnou úpravou, tak aj v súlade s Dohovorom na ochranu ľudských práv a základných slobôd. Článok na riešenie tohto problému poukazuje na základe relevantných rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva.

Kľúčové slová

Svedok, výsluch, trestné konanie, anonymizácia, dôkaz

Anotation

Witness testimony has a unique place in criminal proceedings, both in the process of evidence and in the actual reporting of criminal activity. The history of criminal proceedings in the European area already shows that most such trials have been based on the testimony of witness(es). The current legislation in the territory of the Slovak Republic allows law enforcement authorities to anonymise a witness in various ways in the manner and for the relevant reasons provided by law. In practice, however, these authorities and courts are faced with the problem of accepting evidence obtained by questioning an anonymous witness, a problem which must be addressed both in accordance with national criminal law and in accordance with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The article refers to relevant decisions of the European Court of Human Rights to address this issue.

Key words

Witness, interrogation, criminal proceedings, anonymisation, evidence

Úvod

Začiatok demokratizácie, ktorý na našom území nastal v deväťdesiatych rokoch došlo zároveň k masívnemu rozvoju organizovanej kriminality, ktorá predtým v totalitnom zriadení nemala šancu na svoju existenciu. V tejto súvislosti sa vyskytla spoločenská potreba účinného odhaľovania, dokazovania a tiež postihovania tejto formy kriminality. Svedkovia, na základe ktorých výsluchu dochádzalo k úspešnému boju proti organizovanému zločinu sa však častokrát stávali cieľmi zastrašovania, fyzických a psychických útokov, prípadne útokov na svojich príbuzných, čo viedlo k tomu, že ich ochota spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní sa postupne vytrácala, na čo bolo potrebné zo strany zákonodarcov adekvátne reagovať, nakoľko výsluch svedka bol a aj v súčasnosti je najvýznamnejší a najfrekventovanejší dôkazný prostriedok v trestnom konaní.

V tejto súvislosti poskytujú ustanovenia Trestného poriadku orgánom činným v trestnom konaní možnosť, ako rôznymi spôsobmi chrániť údaje o svedkovi, počnúc utajením jeho bydliska, miesta výkonu práca až po jeho úplnú anonymizáciu. Pri výsluchu anonymného svedka a následného využitia takto získaného dôkazu nastáva množstvo problémov, ktoré pramenia jednak zo samotnej Ústavy SR (právo na súdnu a inú právnu ochranu), ako aj zo základných zásad trestného konania, vyplývajúcich z úvodných ustanovení Trestného poriadku (vnútroštátna úprava), a v neposlednom rade aj z ustanovení Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktoré sa týkajú práva na spravodlivý proces (nadnárodná úprava). Treba povedať, že ak hovoríme o anonymnom svedkovi, máme na mysli utajovaného svedka, pričom v oboch prípadoch sa jedná o doktrínálne pojmy.

Utajovaný svedok

Trestný poriadok reflektuje potreby poskytovať ochranu svedkovi v podobe dvoch základných spôsobov, pričom pre našu problematiku je relevantná anonymizácia svedka pri procesných úkonoch v rámci trestného konania tak, že je utajený jeho vzhľad a totožnosť¹ - ide o tzv. „utajovaného svedka“, pričom tento pojem nie je v trestnom poriadku výslovne zakotvený, ale v tomto prípade sa v Trestnom poriadku vyskytuje predovšetkým formulácia „svedok, ktorého totožnosť je utajená“.

Pojem utajený svedok vytvorila teória trestného práva, predovšetkým z dôvodu odlíšenia takéhoto svedka od „ohrozeného svedka“ alebo „chráneného svedka“, ako aj z dôvodu porozumenia jeho špecifického postavenia. Toto odlíšenie má význam aj z toho dôvodu, že kým postavenie utajovaného svedka upravuje trestný poriadok, ohrozeného a chráneného svedka upravuje osobitný predpis¹. Výsluch anonymného svedka patrí medzi osobitné postupy získavania informácií podstatných pre trestné konanie. Takýto postup sa využíva v prípadoch, keď je potrebné utajiť identitu svedka pred osobami, ktorých usvedčuje z trestnej činnosti ale aj pred ich obhajcami. K takémuto postupu patrí aj výsluch agenta ako svedka, nakoľko agent koná pod legendou, teda pod falošnou identitou.

Prvou možnosťou utajenia časti svedkovej identity na jeho ochranu je postup podľa § 136 ods. 1 TP, ktorý stanovuje možnosť svedka uviesť miesto svojho bydliska adresu svojho pracoviska, prípadne inú adresu pre doručenie predvolania. Využitie tohto postupu je možné na základe žiadosti svedka spolu so súhlasom prokurátora v prípravnom konaní a v konaní na súde samosudca či predseda senátu. Prichádza do úvahy v prípade, ak existuje dôvodná obava, že by uvedením bydliska bol ohrozený svedok alebo jemu blízka osoba². Pri tomto postupe sa utajenie týka iba údajov o bydlisku svedka, ktoré sa neuvedú do zápisnice o jeho výsluchu. Na základe spomínaného ustanovenia ide o menej intenzívny stupeň ochrany svedka, ktoré sa využíva v prípade menej závažného ohrozenia svedka, prípadne jeho blízkej osoby zo strany subjektov, pred ktorými sa tieto údaje zatajujú.³ Pre doplnenie treba uviesť, že osobitný režim je uplatňovaný voči zástupcom orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktorí vypovedajú o skutočnostiach, ktoré sa dozvedeli v súvislosti s vykonávaním svojej profesie. Orgán činný v trestnom konaní a súd obligatórne uvedú do zápisnice o ich výsluchu adresu sídla orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.⁴

Je potrebné podotknúť aj fakt, že termín dôvodná obava nemá legálnu definíciu. Podľa doktrínálnej definície možno tento pojem vyložiť ako „vyšší stupeň tiesnivého pocitu zo zla, ktorým sa vyhráža, pričom však nie je potrebné, aby takáto obava skutočne vznikla, stačí možnosť vzniku dôvodnej obavy“.⁵ Pre tento postup je smerodajné aj stanovisko generálneho prokurátora č. 5/1995 podľa § 33 ods. 2 Zákona o prokuratúre k uplatňovaniu ustanovení Trestného poriadku na ochranu svedka, podľa ktorého „obava z ohrozenia svedka alebo jemu blízkej osoby sa musí zakladať na konkrétnych skutočnostiach a dôkazoch, musí byť objektívna, reálna a intenzita

¹ Zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

² Pod pojmom „osoba blízka svedkovi“ treba rozumieť osobu, voči ktorej by svedok mal podľa § 130 ods. 2 TP právo odoprieť výpoveď. Takou osobou sa podľa ustanovení § 130 ods. 1 TP rozumie svedkov príbuzný v priamom rade jeho súrodenec, osvojiteľ, osvojenec, manžel alebo druh, alebo iné osôb v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by svedok právom pociťoval ako vlastnú.

³ POLÁK, P. *Limity dokazovania výsluchmi svedkov v trestnom konaní, vyplývajúce z práva na spravodlivý proces* in JELÍNEK, J. A kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravodlivý proces*, 2018. Praha: Leges, s. 59.

⁴ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012. s. 401

⁵ IVOR, J. A kol. *Trestné právo hmotné, osobitná časť*, Bratislava Iura edition, 2010, s. 409.

ohrozenia musí byť úmerná požiadavkám vyplývajúcim z daného ustanovenia. Nestačí iba ničím nepodložená obava, ani obava konkrétnymi skutočnosťami alebo dôkazmi síce podložená, ale svojou intenzitou možného ohrozenia zanedbateľná. Skutočnosti, ktoré potvrdzujú vážnosť daného nebezpečenstva, sa môžu vyvodzovať napríklad z pokusu svedka zastrašiť, alebo z poznatkov o tom, že obvinený má kontakty s kriminálnymi organizáciami a podobne”.

Pojem ohrozenie nie je takisto zákonom definovaný. Doktrína tento termín charakterizuje ako vznik nebezpečenstva, ktoré hrozí nielen ako ujma na základných právach svedka na život, zdravie, ale aj ako ujma na ďalších jeho zákonom chránených práv, záujmov či hodnôt, ako aj práv jemu blízkych osôb (napr. majetku, domovej slobody a pod.). Nakoľko sa druh takéhoto ohrozenia v predmetnom ustanovení nekonkretizuje, dá sa konštatovať, že ohrozené môžu byť rôzne práva a právom chránené záujmy takéhoto svedka, alebo jemu blízkych osôb. Nie je rozhodujúce, či takéto nebezpečenstvo hrozí len svedkovi, alebo len jemu blízkej osobe, alebo hrozí obom.⁶ Postup podľa ustanovenia § 136 ods. 1 TP poskytuje svedkovi nižšiu úroveň ochrany a využíva sa predovšetkým v prípadoch, ak sa predpokladá menej závažné ohrozenie svedka (resp. jemu blízkych osôb).

Druhý zo spôsobov utajenia svedkovej totožnosti spočíva v tom, že je mu povolené aby neuvádzal údaje o svojej osobe⁷ a je upravený v § 136 ods. 2 TP. Takýto postup prichádza do úvahy ak existuje dôvodná obava, že uvedením totožnosti, bydliska, prípadne miesta pobytu svedka je ohrozený jeho život, zdravie, telesná integrita alebo ak také nebezpečenstvo hrozí jemu blízkej osobe. Z predmetného ustanovenia ďalej vyplýva, že tento svedok však na hlavnom pojednávaní musí uviesť, ako sa oboznámil so skutočnosťami, o ktorých vypovedal, najmä k jeho vzťahu k obvinenému, čo možno pokladať za spôsob akým sa overuje hodnovernosť tohoto svedka, pričom dokumenty na základe ktorých možno zistiť identitu tohto svedka sa ukladajú na prokuratúre a v konaní pred súdom u predsedu senátu a do spisu sa zakladajú iba v prípade, ak nebezpečenstvo ktoré svedkovi, prípadne jeho blízkym hrozilo pominie. Z dikcie teda vyplýva, že tieto dokumenty sa z dôvodu utajenia nezakladajú do vyšetrovacieho alebo súdneho spisu ale uchovávajú sa oddelene.

Treba skonštatovať, že toto ustanovenie podstatným spôsobom zasahuje do práva obvineného na efektívnu obhajobu (aj podľa medzinárodných dokumentov), pretože svedkovi umožňuje utajiť informácie o svojej osobe, čím sa prelamuje aj kontradiktórnosť trestného konania a zasahuje sa aj do práva obvineného byť oboznámený s dôkazmi proti jeho osobe. Uplatnenie postupu podľa § 136 ods. 2 TP však predpokladá vyššiu úroveň ohrozenia svedka a jemu blízkych osôb v súvislosti s oznámením jeho totožnosti, čo je vyjadrené taxatívne stanoveným okruhom ohrozených objektov. Je však teoreticky možné použiť tento postup aj v prípade, ak by postup podľa prvého odseku § 136 TP nedostatočne chránil svedka pred hroziacim nebezpečenstvom. Rovnako ako pri postupe podľa § 136 ods. 1 TP, aj v tomto prípade musí dôvodná obava vychádzať z konkrétnych skutočností a dôkazov.

Osobitným spôsobom utajenia svedkovej totožnosti predstavuje postup podľa tretieho odseku § 136 TP, na základe ktorého má orgán činný v trestnom konaní a súd pred výsluchom svedka, ktorého totožnosť má zostať utajená, vykonať v záujme ochrany tohto svedka podľa potreby opatrenia, ako sú predovšetkým zmena vzhľadu a hlasu svedka, prípadne vykonajú jeho výsluch s využitím technických zariadení vrátane zariadenia na prenos obrazu a zvuku. Pri tomto ustanovení zákon demonštratívne vymenúva opatrenia, ktoré sú orgány činné v trestnom konaní a súdy oprávnené vykonať v záujme ochrany svedka, ktorého totožnosť je utajená.

⁶ POLÁK, P. *Svedok v trestnom konaní*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Žilina: Eurokódex, 2011s.214.

⁷ Údajmi o osobe svedka sa podľa už uvádzaného stanoviska GP SR č. 5/95 rozumie najmä údaje o jeho totožnosti, bydlisku, zamestnaní, rodinných a majetkových pomeroch a podobne.

Určítym, špecifikom v porovnaní s ustanoveniami o utajení svedka podľa § 136 ods. 1 a 2 TP predstavuje utajenie údajov o svedkovi na základe postupu podľa § 136 ods. 5 TP. Špecifickosť tohto ustanovenia sa prejavuje najmä v tom, že kým predošlé spôsoby utajenia umožňujú svedkovi (v prípade že mu je takýto postup povolený) aby niektoré alebo všetky údaje o svojej osobe neuvádzal, pri tomto ustanovení môže uviesť osobné údaje pod legendou⁸ (falošné údaje) a jeho pravé údaje zostávajú utajené. Toto ustanovenie odkazuje na primerané použitie ustanovenia týkajúceho sa agenta (§ 117 ods. 3 TP). Osobitosť spočíva aj v tom, že kým pri predošlých ustanoveniach bolo potrebné naplniť predpoklad dôvodnej obavy z hroziaceho nebezpečenstva svedkovi ako aj stanovený okruh chránených objektov, toto ustanovenie presne vymedzuje okruh trestných činov, pri ktorých môže byť aplikované. Ide o predovšetkým o odhaľovanie a usvedčovanie páchatel'ov

- zločinov
- korupcie
- trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa
- trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti

Trestný poriadok však stanovuje, že takýto postup môže byť pri svedkovi použitý iba výnimočne. Hoci by malo existovať intenzívne ohrozenie svedka prípadne jemu blízkej osoby na živote, zdraví alebo telesnej integrite, pri vyššie spomínanom okruhu trestných činov najmä však takéto ohrozenie môže byť dôvodne predpokladané. Toto ustanovenie zároveň odzrkadľuje záujem štátu na odhaľovaní najzávažnejších foriem kriminality.

Z vnútroštátnej právnej úpravy nastáva pri využití dôkazov zadovážených výsluchmi anonymných svedkov⁹ na odôvodnenie meritórnych rozhodnutí rozpor so zásadou kontradiktórnosti trestného konania. Táto zásada sa začína formovať už v § 2 ods. 11 TP v zmysle ktorej súd môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrhlí, pričom ale strany majú právo nimi navrhnutý dôkaz zabezpečiť. Ďalšia podstatná časť zásady kontradiktórnosti je zakotvená v 2 ods. 18 TP, v zmysle ktorej dokazovanie riadi súd, ktorý však výsluch obžalovaného, svedkov, poškodeného a znalcov spravidla ponecháva stranám, najprv tej, ktorá dôkaz navrhla či obstarala.

Trestný poriadok po rekodifikácii uprednostňuje pravidlá kontradiktórneho procesu, kde aktivitu pri dokazovaní vyvíjajú predovšetkým strany. Toto ustanovenie zabezpečuje, aby v konaní pred súdom popri aktivite strán mohol do dokazovania aktívne a iniciatívne zasahovať i súd, aby tak mohol z vlastnej iniciatívy vykonať i dôkazy, ktoré strany nenavrhlí.

Podstatu kontradiktórnosti tvorí súperenie strán, vedenie procesu formou sporu. Základným sporom v trestnom procese je spor medzi obžalobou a obvineným, vedľajším sporom je spor medzi obvineným a poškodeným. Vzhľadom na to, že vyhl'adávacía zásada je *expressis verbis* uvedená v § 2 ods. 10 TP a týka sa postupu orgánov činných v trestnom konaní, je jej formulácia vo vzťahu k súdu pomerne nezreteľná a konzumovaná zásadou kontradiktórnosti, ktorú však súčasne limituje v tom smere, že súd je povinný, nečakajúc na návrhy strán postupovať vo veci tak, aby konanie bez priet'ahov smerovalo k rozhodnutiu vo veci samej. Táto zásada súčasne znamená, že strany nemôžu dohodou docieľiť, aby súd určitý dôkaz nevykonal. V trestnom konaní sú v zásade vylúčené tzv. nesporné skutočnosti, t. j. fakty, na ktorých sa procesné strany dohodnú. Výnimku z tohto pravidla musí ustanoviť Trestný poriadok, napr. v konaní o dohode o vine a treste¹⁰ Všeobecne však môžeme povedať, že kontradiktórnosť v rámci trestného konania znamená právo poznať dôkaz druhej strany a mať možnosť sa k nemu vyjadriť, prípadne ho namietat'.

Právo na spravodlivý proces je upravené v čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských právach a základných slobodách (ďalej len Dohovor). Z pohľadu problematiky výsluchu anonymného

⁸ Legenda je súhrn krycích údajov o osobe agenta, najmä o jeho totožnosti, rodinnom stave, vzdelaní a zamestnaní (§ 117 ods. 3 TP).

⁹ Teda svedkov, ktorých osoba proti ktorej sa vedie trestné stíhanie (obvinený) nemôže vypočúť alebo dať vypočúť, pričom títo svedkovia svedčia práve proti nej.

¹⁰ Čentěš, J., Kurilovská, L., Šimovček, I., Burda, E. a kol. Trestný poriadok II. §196 - §569. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s.34.

svedka treba dať do pozornosti ods. 3 písm. d) predmetného ustanovenia, podľa ktorého „*má každý kto je obvinený z trestného činu právo vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie na vypočúvanie svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako v prípade svedkov proti nemu*“. ESLP vo svojej rozhodovacej činnosti pri posudzovaní zadovažovania dôkazov na základe výsluchu svedkov berie prihliada predovšetkým na ustanovenia čl. 6 ods. 1 a 3 Dohovoru. Z judikatúry ESLP vyplýva, že právo na predvolanie a výsluch svedka vo svoj prospech za rovnakých podmienok ako svedkov proti sebe” nie je absolútnym právom. Toto právo je v princípe ponechané na úvahe súdu, či predvolanie svedka uzná za vhodné, či dokonca za nevyhnutné, alebo nie, ako sme už spomenuli vyššie pri zásade kontradiktórnosti. Právo vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe však môže byť podľa judikatúry ESLP obmedzené len za výnimočných okolností.

Z rozhodovacej činnosti ESLP vyplýva, že prípady v ktorých došlo k obmedzeniu práva vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe môžeme rozdeliť na tie, kde bolo toto právo obvineného a obhajoby iba obmedzené a tie, kde bolo odopreté úplne. K obmedzeniu predmetného práva dochádza vtedy, ak ide o výsluch anonymného svedka alebo chráneného svedka a taktiež aj pri výsluchu agenta ako svedka. K úplnému odopretiu práva vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe dochádza v situáciách, ak napríklad svedok zomrie, zmizne alebo sa nedostaví na hlavné pojednávanie, alebo ak svedok odmietne na hlavnom pojednávaní vypovedať, či nemožnosti opätovného výsluchu svedka ako je tomu napríklad pri obetiach sexuálnych deliktov.

ESLP svojou rozhodovacou činnosťou stanovil pre prípady, v ktorých dochádza k obmedzeniu práva vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe limit, na základe ktorého je možné predmetné právo obvineného obmedziť. Tento limit možno označiť ako „pravidlo jediného dôkazu“ a podľa tohto pravidla je právo obhajoby obmedzené spôsobom nezlučiteľným s právom na spravodlivý proces podľa čl. 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru vtedy, ak je uznanie viny založené výhradne (alebo smerodajným spôsobom) na výpovedi svedka, ktorého obžalovaný nemohol vyslúchať alebo dať vyslúchať ani v rámci prípravného konania a ani v konaní na súde.¹¹ Pravidlo v tejto forme uplatňoval ESLP vo svojej judikatúre mnoho rokov. Vyššie uvedené pravidlo však bolo modifikované v rozhodnutí Rachdad proti Francúzsku, kde ESLP konštatoval, že článok 6 Dohovoru umožňuje súdom, aby založili uznanie viny na výpovediach svedkov proti obžalovanému ktorých obžalovaný alebo jeho obhajca nemohli vypočúvať v žiadnej fázy trestného konania, ale iba na základe dvoch obmedzení. Prvým obmedzením je, že absencia konfrontácie obžalovaného a svedka svedčiaceho proti nemu je spôsobená nemožnosťou zistiť miesto, kde sa svedok zdržiava, pričom musí byť preukázané, že štátne orgány svedka aktívne hľadali, aby takúto konfrontáciu umožnili. Druhým obmedzením je, ak svedectvo takéhoto svedka nie je jediným dôkazom pre vydanie odsudzujúceho rozsudku. Z vyššie uvedeného vyplýva, že ak pri pravidle rozhodného dôkazu existovali špecifické dôvody, na základe ktorých nemohol byť svedok vysluchnutý, môžeme trestné konanie považovať za nespravodlivé iba ak sporné svedectvo tvorí jediný usvedčujúci dôkaz. Naopak, pokiaľ ide o len o dôkaz rozhodujúci, konanie nespravodlivé byť ešte nemusí. Toto rozšírené pravidlo uplatňoval ESLP taktiež dlhé obdobie.

Zmena takto uplatňovaného pravidla nastala až v roku 2011, kedy ESLP vo svojom rozhodnutí vo veci Al Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu. Pri tomto rozhodnutí bolo predošlé pravidlo nahradené tzv. trojfázovým testom na základe ktorého:

Podľa tohto testu je:

- 1) najskôr treba zistiť, či neumožnenie výsluchu svedka bolo odôvodnené takzvaným „dobrým dôvodom“ a
- 2) ak je „dobrý dôvod“ daný, je na mieste overiť, význam svedeckej výpovede pre uznanie viny, teda či svedecká výpoveď predstavuje jediný či rozhodujúci dôkaz.

¹¹ Unterpentinger proti Rakúsku, č. 9120/80, rozsudok z 24.novembra 1986, Séria A č. 110.

- 3) Ak skutočne ide o jediný či rozhodujúci dôkaz, nenastáva ešte automaticky porušenie článku 6 ods. 1 a 3 Dohovoru, ale je ďalej treba preveriť, či toto obmedzenie práva zaručovaného článkom 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru bolo dostatočne vyvážené ďalšími faktormi, vrátane procesných opatrení, ktoré boli v trestnom konaní využité¹².

Využitie dôkazov získaných výsluchom anonymných svedkov v rámci trestného procesu v rámci rozhodovacej činnosti ESLP

Vyššie uvedený test mal plniť overovaciu funkciu toho, či či bolo dodržané právo na spravodlivý proces v prípadoch, ak bola možnosť vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe z nejakého dôvodu obvinenému, prípadne obhajobe, odopretá úplne. Hoci sa v týchto prípadoch nejedná vyslovene o anonymného svedka, je potrebné tento prístup judikatúry ESLP spomenúť, nakoľko sa veľmi podobný prístup kreoval a uplatňoval aj v prípadoch obmedzenia práva obvineného „vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe”, teda ak ide o výsluch svedka, ktorého identita sa na základe legitímnych dôvodov utajuje (anonymný svedok) a tak v prípade výsluchu chráneného svedka alebo v prípade výsluchu agenta ako svedka.

Limitáciou dôkazov, ktoré sú založené na výpovediach anonymných svedkov sa ESLP venoval od kedy sa takáto forma ochrany začala svedkom poskytovať. K využitiu výpovedí anonymných svedkov na usvedčenie páchatel'ov trestných činov má ESLP všeobecné stanovisko, že ide o zložité hľadanie rovnováhy medzi právami obhajoby a právom na spravodlivý proces na jednej strane, právami a záujmami svedkov a poškodených na druhej strane.¹³ V judikatúre ESLP sa anonymita spomína v súvislosti s náhodnými svedkami, ale predovšetkým v súvislosti s policajnými informátormi a orgánmi polície, konajúcimi ako tajní agenti, alebo ako príslušníci špeciálnych zásahových jednotiek.¹⁴ V tejto súvislosti sa žiada poukázať na jedny z prvých prípadov týkajúcich sa anonymných svedkov, ktoré ESLP riešil, a to Windisch proti Rakúsku a Kostovski proti Holandsku. V prvom prípade bol odsudzujúci rozsudok založený na výpovediach dvoch anonymných svedkýň pred políciou. V druhom išlo o dvoch anonymných informátorov, ktorí vypovedali pred políciou a vyšetrojúcim sudcom, ktorý však nepoznal ich totožnosť. Tieto prípady majú spoločné aj to, že v ani jednom z nich neboli títo anonymní svedkovia vypočutí na hlavnom pojednávaní. V oboch prípadoch ESLP skonštatoval, že bolo porušené právo vyplývajúce z článku 6 ods. 1, ods.3 písm. d) Dohovoru, pričom na základe jeho úvah bolo neprípustné založenie odsudzujúceho rozhodnutie na anonymných svedectvách.

Napríklad v už spomínanom rozhodnutí bol sformovaný názor, že Ak obhajoba nepozná totožnosť osoby, ktorú chce vypočúvať, nemá prístup k údajom, ktoré by jej umožnili zistiť, či táto osoba nie je zaujatá, nepriateľská alebo nevierohodná. Výpoveď usvedčujúca obvineného môže byť lživá alebo založená na omyle. Ďalej bolo v tomto rozhodnutí konštatované, že obhajoba toto nemôže dokázať, ak nemá informácie, ktoré by jej umožnili preveriť svedkovu vierohodnosť, prípadne ho spochybníť. Okrem toho neprítomnosť anonymných osôb na hlavnom pojednávaní zabránila sudcom, ktorí rozhodovali vo veci samej, pozorovať ich chovanie počas výsluchu a vytvoriť si vlastný názor na ich vierohodnosť. Napriek tomu, že si rozšírenie organizovanej zločinnosti bezpochyby vyžaduje primerané opatrenia, právo na riadny výkon spravodlivosti zaujíma v demokratickej spoločnosti tak významné miesto, že ho nemožno obetovať účelnosti. Z vyššie uvedeného možno konštatovať, že k tomuto druhu dôkazov mal ESLP od začiatku viacmenej negatívny postoj, nehovoriac ak tvorili hlavný alebo jediný podklad pre vydanie meritórneho rozhodnutia v trestnom konaní.

Z relevantnej judikatúry ESLP ďalej vyplýva, že v prípade že sú dôkazy o vine založené na výpovediach anonymných svedkov, je žiadúce, aby vychádzali zo zásady subsidiarity, zásady

¹² Ide predovšetkým o faktory a záruky umožňujúce náležité a spravodlivé zhodnotenie sporného dôkazu. Uznanie viny možno teda založiť na takomto dôkaze len vtedy, ak je výpoveď obhajobou nevypočutého svedka dostatočne spoľahlivá.

¹³ REPÍK, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, Praha, 2002, s. 203

¹⁴ POLÁK, P. *Limity dokazovania výsluchmi svedkov v trestnom konaní, vyplývajúce z práva na spravodlivý proces* in JELÍNEK, J. A kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*, 2018

zákazu výlučného použitia dôkazov založených len na anonymných svedectvách, ďalej zásady existencie vyvažujúcich kompenzačných prvkov za zásah do práv na obhajobu a zásady procesných záruk, umožňujúcich riadne posúdenie spoľahlivosti a vierohodnosti poskytnutého svedectva. Zásada subsidiarity v tomto prípade znamená, že výsluch anonymného svedka je absolútne nevyhnutný. Zásada existencie vyvažujúcich kompenzačných prvkov za zásah do práv na obhajobu predstavuje využívanie výpovedí svedkov vypočutých len sudcami, účasť obhajcu na výsluchu anonymného svedka, možnosť klásť anonymnému svedkovi otázky, výsluch anonymného svedka pod prisahou a pod. Zásada procesných záruk, umožňujúcich riadne posúdenie spoľahlivosti a vierohodnosti poskytnutého svedectva predstavuje potrebu, aby s výpoveďami anonymných svedkov musí byť nakladané dostatočne obozretne.

Záver

Pri anonymizácii osoby svedka v trestnom konaní, ktorý svojim svedectvom usvedčuje obvineného dochádza ku kolízií s Ústavou SR a Dohovorom garantovanými právami na spravodlivé súdne konanie. Dochádza taktiež aj ku kolízií medzi samotnými ustanoveniami Trestného poriadku, nakoľko na jednej strane zo základných zásad trestného konania, ktoré sú zakotvené v jeho úvodných ustanoveniach je zakotvená aj zásada kontradiktórnosti konania, no na strane druhej je poskytovaná aj možnosť svedkovi utajiť svoju totožnosť.

Čo sa týka posudzovania takýchto prípadov v rámci Európskeho súdu pre ľudské práva, treba povedať, že v súčasnosti proces formulovania limitov využívania dôkazov založených na úplnom vylúčení práva „vyslúchať alebo dať vyslúchať svedka proti sebe“, alebo na obmedzení tohto práva, pre meritórne rozhodovanie súdov, prípadne aj iných orgánov činných v trestnom konaní, nie je ukončený. Justičné orgány musia pri posudzovaní limitov využívania svedeckých výpovedí v prípadoch vylúčenia alebo obmedzenia práva „vyslúchať alebo dať vyslúchať svedka proti sebe“ postupovať mimoriadne obozretne a so zreteľom na konkrétne skutočnosti každej jednotlivéj posudzovanej veci, inými slovami, pri uplatňovaní limitov je vždy potrebný individuálny prístup

Zoznam použitých zdrojov

- ČENTÉŠ, J. a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012, ISBN: 978-80-89122-76-9
- Čentěš, J., Kurilovská, L., Šimovček, I., Burda, E. a kol. Trestný poriadok II. §196 - §569. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 1336. ISBN 978-80-89603-88-6
- IVOR, J. A kol. Trestné právo hmotné, osobitná časť, Bratislava Iura edition, 2010, 978-80-8078-308-2
- POLÁK, P. *Svedok v trestnom konaní*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Žilina: Eurokódex, 2011, ISBN 978-80-89447-49-7
- POLÁK, P. *Limity dokazovania výsluchmi svedkov v trestnom konaní, vyplývajúce z práva na spravodlivý proces* in JELÍNEK, J. A kol. Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces, 2018. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-287-5
- REPÍK, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, Praha, 2002, 264 s. ISBN 8086199576

Právne predpisy:

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd zo 4. novembra 1950

Judikatúra

Unterpentinger proti Rakúsku, č. 9120/80, rozsudok z 24. novembra 1986, Séria A č. 110

Rozsudok Kostovski proti Holandsku z 20.11.1989, A č. 166

Rozsudok Windisch proti Rakúsku z 27.9.1990, A č. 186

Rachdad proti Francúzsku, č. 71846/01, rozsudok zo dňa 21. februára 2003

Al Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu (Veľký senát), č. 26766/06, rozsudok z dňa 15. decembra 2011

Kontaktné údaje autora

Titul, meno, priezvisko: JUDr. Peter Šutera LL.M

Názov pracoviska: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav verejného práva

E-mail: petersutera1@gmail.com

PROSTRIEDKY OPERATÍVNO-PÁTRACEJ ČINNOSTI PODĽA TRESTNÉHO PORIADKU A INÝCH ZÁKONOV VYUŽITEĽNÝCH V TRESTNOM KONANÍ

JUDr. Adrián VAŠKO, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Anotácia

Príspevok je zameraný predovšetkým na problematiku prostriedkov operatívno-pátracej činnosti podľa Trestného poriadku a iných zákonov využiteľných v trestnom konaní z pohľadu ich zaradenia v rámci platnej právnej úpravy, štruktúry a využiteľnosti v trestnom konaní, s poukazom aj na niektoré súvislosti medzinárodnoprávnej úpravy. Cieľom je analyzovať aktuálny právny stav a navrhnúť možné smery vývoja predmetnej problematiky v budúcnosti v záujme zabezpečenia využiteľnosti v trestnom konaní, vrátane dokazovania.

Kľúčové slová

Operatívno-pátracia činnosť, spravodajská činnosť, trestné konanie, dokazovanie,

Annotation

The paper focuses mainly on the issue of means of operational and investigative activities under the Criminal Procedure Code and other laws applicable in criminal proceedings in terms of their inclusion in the applicable legislation, structure and usability in criminal proceedings, with reference to some contexts of international law. The aim is to analyze the current legal situation and to suggest possible directions for the development of the issue in the future in order to ensure usability in criminal proceedings, including evidence.

Keywords:

Operational-search activity, intelligence activity, criminal proceedings, proving

Úvod

Predmetná problematika je pomerne široká a v našom príspevku sa prioritne zameriame zhodnotenie aktuálneho stavu a úvahy de lege ferenda v kontexte praktického pohľadu, skúseností iných krajín, ako aj vnútroštátnej judikatúry a judikatúry ESLP.

Aktuálna právna úprava prostriedkov operatívno-pátracej činnosti (ďalej len „OPČ“) v Trestnom poriadku poskytuje možnosti na zabezpečenie informácií pre orgány činné v trestnom konaní, ktoré sú použiteľné v jeho rámci a s poukazom na ustanovenia § 119 ods. 3 TP aj ako dôkaz v trestnom konaní.

Trestný poriadok neobsahuje definíciu pojmu OPČ, zahŕňa len výpočet prostriedkov OPČ.

Právny poriadok Slovenskej republiky poskytuje definíciu OPČ v dvoch zákonoch (o Policajnom zbore a o finančnej správe) podobne, ale nezmieňuje vzťah k trestnému konaniu a dokazovaniu.

Daný stav spôsobuje celý rad interpretačných a praktických problémov. Určitú univerzálnu definíciu pojmu OPČ poskytujú vo svojich vedeckých prácach pedagógovia z Akadémie Policajného zboru v Bratislave Lisoň a Stieranka.

Určité možné zmeny v OPČ opakovane navrhuje, v súlade s prevládajúcimi trendami v EÚ, Stieranka, pričom predpokladá zavedenie systému kriminálneho spravodajstva do právneho poriadku SR. Okrem iného konštatuje: „*Vychádzajúc z takto koncipovanej právnej úpravy je kriminálne spravodajstvo v policajnej praxi v Slovenskej republike využívané len obmedzeným okruhom policajtov a jeho aplikácia je minimálna. Naopak Európska únia a Europol kriminálne*

spravodajstvo nechápu len ako prostriedok na zavedenie agenta do kriminálneho prostredia, ale ako „súbor činností zameraných na poznávanie kriminality“.¹

Domnievame sa, že vývoj a požiadavky na určitú unifikáciu právnej úpravy činnosti policajných zložiek v rámci EÚ v budúcnosti tento názor potvrdia.

Právna úprava prostriedkov OPČ v SR

V platnom právnom poriadku Slovenskej republiky sa nachádza úprava prostriedkov operatívno-pátracej činnosti vo viacerých zákonoch:

1. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov,
2. Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov,
3. Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
4. Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov.

Ad. 1:

V Trestnom poriadku je v § 10 ods. 21 uvedený výpočet prostriedkov operatívno-pátracej činnosti a to:

- kontrolovaná dodávka - § 111 TP - kontrolovanou dodávkou sa rozumie sledovanie pohybu zásielky od odosielateľa k adresátovi pri jej dovoze, vývoze alebo prevoze, ak okolnosti prípadu odôvodňujú predpoklad, že zásielka bez príslušného povolenia obsahuje omamné látky, psychotropné látky, jedy, prekurzory, jadrový alebo iný obdobný rádioaktívny materiál, alebo vysokorizikovú chemickú látku, falšované alebo pozmenené peniaze a falšované alebo pozmenené cenné papiere, falšované, pozmenené alebo nedovolené vyrobené kolkové známky, poštové ceniny, nálepky a poštové pečiatky, platobný prostriedok, strelné alebo hromadne účinné zbrane, strelivo a výbušniny, kultúrne pamiatky alebo iné veci, na nakladanie s ktorými je potrebné osobitné povolenie, alebo veci určené na spáchanie trestného činu, alebo veci pochádzajúce z trestného činu na účely zistenia osôb, ktoré majú účasť na nakladaní s touto zásielkou,²
- zámena obsahu zásielok - § 110 TP - Na účely zistenia osôb, ktoré sa zúčastňujú na nakladaní so zásielkou obsahujúcou omamné látky, psychotropné látky, jedy, prekurzory, jadrový alebo iný obdobný rádioaktívny materiál, vysokorizikovú chemickú látku, falšované alebo pozmenené peniaze, falšované alebo pozmenené cenné papiere, falšované, pozmenené alebo nedovolené vyrobené kolkové známky, poštové ceniny, nálepky a poštové pečiatky, strelné alebo hromadne účinné zbrane, strelivo, výbušniny, kultúrne pamiatky, iné veci, na nakladanie s ktorými je potrebné osobitné povolenie, veci určené na spáchanie trestného činu alebo veci pochádzajúce z trestného činu,³
- agent - § 117 TP – je príslušník Policajného zboru alebo príslušník polície iného štátu, ktorý na základe príkazu prokurátora alebo súdu prispieva k odhaľovaniu, zisťovaniu a usvedčovaniu páchatel'ov zločinu, trestných činov korupcie, trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa a trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234 Trestného zákona. Pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchatel'ov korupcie alebo trestných činov terorizmu môže byť agentom aj iná osoba ako príslušník Policajného zboru ustanovená prokurátorom na návrh policajta alebo príslušníka

¹ STIERANKA, J. 2019. Európsky model kriminálneho spravodajstva In: JAGNEŠÁK, J. – VAŠKO, A.: Organizovaný zločin v stredoeurópskom regióne. Pozícia a rola kriminálneho spravodajstva v systéme identifikácie aktivít kriminálnych skupín: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. - Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, s. 12-23

² § 111 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

³ § 110 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Policajného zboru povereného ministrom vnútra Slovenskej republiky. Použitie agenta je prípustné len vtedy, ak odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchatel'ov uvedených trestných činov by bolo iným spôsobom podstatne sťažené a získané poznatky odôvodňujú podozrenie, že bol spáchaný trestný čin alebo má byť spáchaný taký trestný čin. Konanie agenta musí byť v súlade s účelom tohto zákona a musí byť úmerné protiprávnosti konania, na odhaľovaní, zisťovaní alebo usvedčovaní ktorého sa zúčastňuje. Agent nesmie iniciatívne navádzať na spáchanie trestného činu; to neplatí, ak ide o korupciu verejného činiteľa alebo zahraničného verejného činiteľa a zistené skutočnosti nasvedčujú, že páchatel' by spáchal taký trestný čin aj vtedy, ak by príkaz na použitie agenta nebol vydaný.⁴

Agent provokatér, obsolentné ustanovenie v kontexte judikatúry ESĽP. Samozrejme činnosť musí spĺňať požiadavky judikatúry ESĽP v kontexte úpravy použitia „agenta provokatéra“. Konanie agenta musí zodpovedať určitým štandardom, aby nevybočilo z medzí zákonnosti. Jasné obmedzenia a záruky odlišujú prípustný postup od navedenia, resp. vyprovokovania spáchania trestného činu, ktorý je v rozpore s čl. 6 Dohovoru. Verejný záujem totiž nemôže ospravedlniť použitie dôkazov získaných vyprovokovaním, trestné konanie by tak nebolo spravodlivé hneď o začiatku.

- predstieraný prevod - § 112 TP - predstieraným prevodom sa rozumie predstieranie kúpy, predaja alebo iného spôsobu prevodu predmetu plnenia, poskytnutia služby alebo výkonu činnosti, na ktorých držanie alebo poskytovanie sa vyžaduje osobitné povolenie, ktorých držanie alebo poskytovanie je zakázané, ktoré pochádzajú z trestnej činnosti alebo ktoré sú určené na páchanie trestnej činnosti. Predstieraný prevod možno vykonať v trestnom konaní pre úmyselný trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou tri roky, korupciu alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, ak možno dôvodne predpokladať, že ním budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie.⁵
- sledovanie osôb a vecí - § 113 TP - sledovaním osoby a vecí sa rozumie získavanie informácií o pohybe a činnosti osoby alebo pohybe vecí, ktoré sa vykonáva utajovaným spôsobom; sledovanie možno vykonať v trestnom konaní o úmyselnom trestnom čine, ak možno dôvodne predpokladať, že ním budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie.⁶

Ako sme už uviedli, zákonodarca bližšie pozornosť vymedzeniu pojmu operatívno-pátracia činnosť pre účel trestného poriadku nevenoval. Právny režim ich využívania je stanovený v jednotlivých ustanoveniach 4. hlavy 6. diel TP - Zadržanie, otvorenie a zámena obsahu zásielok, kontrolovaná dodávka a predstieraný prevod a 5. hlavy TP – Zabezpečovanie informácií.

V procese schvaľovania použitia týchto prostriedkov OPČ zákonodarca ráta s účasťou prokurátora, resp. sudcu.

Príkaz vydáva predseda senátu, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní prokurátor.

V prípade zámény obsahu zásielok so súhlasom prokurátora môže policajt nariadiť, aby bol obsah takej zásielky vydané podľa § 108 ods. 1 alebo 2 zamenený za iný a takto upravená zásielka bola daná na ďalšiu prepravu.

Ak je nevyhnutne potrebné, aby sa sledovanie vykonalo v iných priestoroch alebo na pozemkoch, ktoré nie sú verejne prístupné, alebo ak sa má popri sledovaní súčasne použiť informačno-technický prostriedok a sledovanie nie je spojené so vstupom do obydľia, príkaz na

⁴ § 117 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁵ § 112 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁶ § 113 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

sledovanie vydáva predseda senátu, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora, ak skutočnosti významné pre trestné konanie nemožno získať pri vykonaní sledovania iným spôsobom; v príkaze sa uvedú iné priestory alebo pozemky, ktoré nie sú verejne prístupné, v ktorých sa má vykonať sledovanie, a druh informačno-technického prostriedku, ktorý sa má použiť. Ak vec neznesie odklad, môže namiesto príslušného sudcu pre prípravné konanie vydať príkaz sudca pre prípravné konanie súdu, v ktorého obvode sa má vykonať sledovanie. Pri vstupe do priestorov neslúžiacich na bývanie alebo na pozemky, ktoré nie sú verejne prístupné, sa nesmú vykonať iné úkony ako tie, ktoré sú nevyhnutné na vykonanie sledovania.

Ak vec neznesie odklad a písomný príkaz nemožno získať vopred, sledovanie možno začať aj bez príkazu. Policajt alebo príslušný útvar Policajného zboru je však povinný bez meškania dodatočne požiadať o vydanie príkazu. Ak príkaz nebude do 24 hodín vydaný, musí sa sledovanie skončiť a takto získané informácie nemožno použiť a musia sa predpísaným spôsobom bez meškania zničiť.

V inej trestnej veci, ako je tá, v ktorej bolo sledovanie vykonané, možno záznam ako dôkaz použiť len vtedy, ak ide o trestné konanie pre úmyselný trestný čin.⁷

Ad. 2:

V zákone o Policajnom zbore zákonodarca v § 38a definuje samotný pojem operatívno-pátracia činnosť:

„Operatívno-pátracia činnosť

§ 38a

(1) Operatívno-pátracia činnosť je systém spravidla utajených, spravodajských opatrení vykonávaných Policajným zborom na účely predchádzania, zamedzovania, odhaľovania a dokumentovania trestnej činnosti a zisťovania jej páchatel'ov, zabezpečovania ochrany určených osôb a strážených objektov, technicky chránených objektov, zabezpečovania a poskytovania ochrany a pomoci ohrozenému svedkovi a chránenému svedkovi, ochrany štátnej hranice a vypátrania osôb a vecí.

(2) Operatívno-pátraciu činnosť vykonávajú na to určené služby Policajného zboru.“⁸

V § 39 zákona o Policajnom zbore sú upravené jednotlivé prostriedky operatívno-pátracej činnosti:

- sledovanie osôb a vecí,
- monitorovanie osôb a dopravných prostriedkov,
- kontrolovaná dodávka,
- kriminálne spravodajstvo,
- používanie krycích dokladov,
- nástrahová a zabezpečovacia technika,
- využívanie osôb konajúcich v prospech Policajného zboru,
- objekty a miesta používané pod legendou a
- predstieraný prevod vecí.⁹

Policajný zbor je oprávnený používať prostriedky operatívno-pátracej činnosti pri odhaľovaní úmyselných trestných činov a pri zisťovaní ich páchatel'ov, pri ochrane legalizanta a

⁷ § 113 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

⁸ § 38a zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

⁹ § 39 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

agenta, pri zabezpečovaní ochrany určených osôb, ochrany strážených objektov, ochrany štátnej hranice; prostriedky operatívno-pátracej činnosti je Policajný zbor v súvislosti s činnosťou kriminálneho spravodajstva oprávnený používať pri vykonávaní bezpečnostnej previerky podľa osobitného predpisu

Ad. 3.:

Zákon o finančnej správe obsahuje v § 15 vlastnú definíciu Operatívno-pátracej činnosti:

„§ 15 Operatívno-pátracia činnosť

(1) Operatívno-pátracia činnosť je systém spravidla utajených spravodajských opatrení vykonávaných finančnou správou na účely predchádzania, zamedzovania, odhaľovania a dokumentovania úmyselnej trestnej činnosti uvedenej v § 9 ods. 2 písm. h) a úmyselnej trestnej činnosti páchanej príslušníkmi finančnej správy pri výkone štátnej služby alebo zamestnancami finančného riaditeľstva pri výkone práce vo verejnom záujme a zisťovania jej páchatel'ov.“¹⁰

V zmysle § 16 zákona o finančnej správe sa prostriedkami operatívno-pátracej činnosti rozumejú:

- sledovanie osôb a vecí,
- cezhraničné sledovanie osôb podľa medzinárodnej zmluvy,
- kontrolovaná dodávka,
- krycie doklady,
- nástrahová a zabezpečovacia technika a
- využívanie osôb konajúcich v prospech finančnej správy.¹¹

Ad. 4:

Zákon o Zbore väzenskej a justičnej stráže obsahuje v § 26 výpočet prostriedkov operatívno-pátracej činnosti:

- sledovanie osôb a vecí,
- nástrahová a zabezpečovacia technika a
- využívanie osôb konajúcich v prospech zboru.¹²

Zbor je oprávnený používať prostriedky operatívno-pátracej činnosti pri plnení úloh na úseku boja proti terorizmu a organizovanému zločinu, pri odhaľovaní trestnej činnosti podľa § 23 a pri zabezpečovaní ochrany chránených objektov

Prostriedky OPČ sa niekedy vyskytujú v právnej úprave duplicitne – napr. prevod vecí, sledovanie, kontrolovaná dodávka.

Z dôvodu lepšieho priblíženia si dovoľujeme upriamiť pozornosť na platnú a účinnú právnu úpravu prostriedkov „Kontrolovaná dodávka“ a „cezhraničné sledovanie“. Zákon o Policajnom zbore priamo odkazuje v prípade kontrolovanej dodávky na Trestný poriadok a zákon o finančnej správe v prípade cezhraničného sledovania na medzinárodné zmluvy. Avšak i medzinárodnoprávna úprava pozná vlastnú úpravu predmetných prostriedkov a to Druhý dodatkový protokol k Európskemu dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach publikovaný

¹⁰ § 15 zákona č. č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹¹ § 16 zákona č. č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹² § 26 zákona č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov.

v oznámení pod č. 165/2005 Z. z. – čl. 17 cezhraničné sledovanie, čl. 18 Kontrolovaná dodávka a aj Schengenský dohovor - čl. 40 cezhraničné sledovanie. Problematikou sledovania sa zaoberá aj zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov - § 29 Sledovanie na území iného členského štátu.

Miesto a význam prostriedkov OPČ v trestnom konaní s poukazom na vnútroštátnu judikatúru a judikatúru ESĽP a medzinárodnoprávnu úpravu

Z hľadiska využiteľnosti informácií získaných použitím operatívno-pátracej činnosti v trestnom konaní je potrebné osobitne poukázať na ustanovenia § 119 ods. 3 Trestného poriadku. Samozrejme využitie informácií získaných realizáciou OPČ ako podnetov na trestné konanie a ako orientačných podkladov vo vyšetrovaní je zřejmé a bežne používané.

„Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.“¹³

V danom kontexte je využitie informácií získaných použitím prostriedkov OPČ v zmysle príslušných ustanovení Trestného poriadku aj v dokazovaní je zřejmé.

Využitie informácií získaných použitím OPČ mimo trestného konania v dokazovaní pred súdom je v súčasnosti takmer nemožné.

Judikatúra SR vo vzťahu k OPČ

Rozsudok Najvyššieho súdu sp. zn. 1Tdo 12/2015 zo dňa 15.04.2015 obsahuje okrem iného výrok: „... polícia je oprávnená vykonávať operatívno-pátraciu činnosť iba do okamihu, pokiaľ nezistí potrebné informácie o páchatelovi a trestnej činnosti odôvodňujúce začatie trestného stíhania. Ak by policajti pokračovali v tejto činnosti aj po získaní týchto informácií, pôjde vždy o nezákonné sledovanie osôb a vecí, ktoré je neoprávneným zásahom do súkromia fyzickej osoby. Po získaní spomínaných informácií sa preto musí postupovať podľa Trestného poriadku, aby sa zabezpečilo rešpektovanie práva na súkromie.“¹⁴

Chceli by sme podotknúť, že z pohľadu využitia informácií z prostriedkov OPČ zastávajú sudy v SR postoj, že aj postup príslušných orgánov s použitím prostriedkov OPČ mimo trestného konania je lege artis a teda je využitie informácií ako zákonných informácií.

Najvyšší súd SR sa v uznesení sp. zn. 6Tdo/31/2016 zo dňa 14.09.2016 dotkol § 114 Vyhотовovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov:

V trestnom konaní pre úmyselný trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou tri roky, korupciu alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, možno vyhotoviť obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam, ak možno dôvodne predpokladať, že ním budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie.

NS SR vyvodil, že „postup podľa § 114 ods. 2 TP je špeciálnym vo vzťahu k postupu podľa § 113 TP, pričom procesný postup podľa § 113 ods. 4 TP (sledovanie so súčasným použitím ITP) možno použiť len v prípade, ak nepôjde o trestné činy spadajúce do katalógu trestných činov vymenovaných v ustanovení § 114 ods. 1, ods. 2 TP a sledovanie nebude spojené so vstupom do obydľia. Inými slovami, ak je potrebné vykonať sledovanie spojené s použitím ITP (§ 113 ods. 4 TP) so vstupom do obydľia s tým, že pôjde o niektorý z trestných činov taxatívne uvedených v

¹³ § 119 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

¹⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu sp. zn. 1Tdo 12/2015 zo dňa 15.04.2015

ustanovení § 114 ods. 1, ods. 2 TP musí sa postupovať podľa špeciálneho ustanovenie a to podľa ustanovenia § 114 TP.“

Ďalej uviedol aj, že je pochopiteľné, že v rámci postupu podľa § 114 Tr. por., napríklad pri použití kamery na zaznamenávanie obrazu i zvuku dochádza k sledovaniu objektov a osôb v širšom zmysle, čo je logickým dôsledkom činnosti označeného technického zariadenia.

Použitie ITP na vyhotovovanie obrazových záznamov v sebe vždy zahŕňa i sledovanie. Samotný charakter toho ktorého prostriedku dopredu predurčuje jeho aplikáciu. Postup podľa § 113 Tr. por. možno označiť ako tzv. „in move“ a teda sledovanie v pohybe, naproti tomu postup podľa § 114 Tr. por. je určený prioritne na stacionárne „sledovanie“ ako tzv. „steady“ procesný prostriedok. Na základe predchádzajúcich viet uznesenia Najvyššieho súdu SR možno konštatovať, že používaním oboch inštitútov Trestného poriadku, t.j. sledovanie osôb a vecí a aj vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov, dochádza k sledovaniu, avšak ustanovenie § 114 Trestného poriadku je k ustanoveniu § 113 ods. 4 Trestného poriadku vo vzťahu špeciality.¹⁵

Judikatúra ESĽP vo vzťahu k OPČ

OPČ možno v tomto kontexte zaradiť medzi špeciálne vyšetrovacie postupy tajného dohľadu.

Zo skoršej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva okrem iného vyplýva, že Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd dokazovanie ako také neupravuje, pričom sa priamo dotýka len niektorých jeho aspektov. K otázke prípustnosti dôkazov opakovane zdôraznil, že Dohovor neupravuje otázky prípustnosti dôkazov a táto oblasť patrí do pôsobnosti vnútro štátneho práva subjektov.

Európsky súd pre ľudské práva ďalej konštatoval, že znenie čl. 6 ods. 1 Dohovoru nestanovuje žiadne pravidlá prípustnosti dôkazu a je úlohou súdu stanoviť či konanie ako celok bolo spravodlivé. Avšak možno dodať, že aj napriek tomu, že ESĽP sa odmieta zaoberať otázkou prípustnosti dôkazov, vo viacerých prípadoch vyslovil záver, že použitie určitého dôkazu voči obvinenému porušilo jeho právo na spravodlivý proces.

Prostriedkami OPČ sú spôsobované intenzívne zásahy do práva na súkromie. Ide o právo, ktoré je v našich podmienkach garantované ústavnoprávne (čl. 16 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky).

V rozhodovacej činnosti ESĽP v ostatnej dobe môžeme sledovať posun od princípu zachovávanía absolútnej ochrany ľudských práv a slobôd k zvýrazňovaniu ochrany verejného záujmu.

Je tomu tak aj v prípadoch zásahu do práva na súkromie, ktoré upravuje Dohovor v čl. 8. V tomto článku sa okrem iného uvádza, že sú prípustné zásahy do práva na súkromie po splnení podmienok. Štátne orgány sú oprávnené do tohto práva zasahovať ak je takýto zásah v súlade so zákonom a je nevyhnutný v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ak je to potrebné na ochranu práv a slobôd iných.

Zásahy do práva na súkromie môžu byť realizované len vtedy, ak sú legálne, legitímne a proporcionálne, pričom podmienky musia byť splnené súčasne.

Kritériá, na základe ktorých možno tieto záruky posudzovať sa líšia v závislosti od prípadu a sú relatívne.

Za jedno z prelomových rozhodnutí vo vzťahu činnosti špeciálnych služieb môžeme považovať Rozhodnutie ESĽP v prípade Szabó a Vissy proti Maďarsku, sťažnosť č. 37138/14, rozsudok zo dňa 12. januára 2016.

¹⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu sp. zn. 6Tdo/31/2016 zo dňa 14.09.2016

ESLP na úvod pripomenul, že jednotliviec môže byť za určitých okolností v postavení obete porušenia Dohovoru z dôvodu jednoduchej existencie zákona, ktorý povoľuje tajné sledovanie, bez toho aby musel preukázať, že toto opatrenie voči nemu bolo skutočne použité.

Požiadavka zákonnosti sa nevyčerpáva tým, že zásah musí byť založený na ustanoveniach vnútroštátneho práva, pretože ďalej vyžaduje, aby príslušné normy spĺňali určité kvalitatívne požiadavky, čo do ich dostupnosti, predvídateľnosti a zlučiteľnosti so zásadami právneho štátu, t.j. aby obsahovali účinné a dostatočné záruky proti svojvôli či zneužitiu právomocí orgánmi, ktoré tajné sledovanie vykonávajú.

Prostriedky tajného sledovania síce slúžia ochrane národnej bezpečnosti, ich bezbrehé používanie je však spôsobilé podkopať základné hodnoty demokracie, ktoré majú v skutočnosti chrániť. Úlohou súdu bolo preto uistiť sa, že právny rámec tajného sledovania bol nastavený spôsobom, ktorý by bol schopný obmedziť zásahy do práv dotknutých osôb len do tej miery, v ktorej sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné.

Najprv pripomenul svoju ustálenú judikatúru, podľa ktorej zákonný rámec upravujúci používanie najrôznejších prostriedkov tajného sledovania musí obsahovať aspoň tieto minimálne záruky:

- a) vymedziť povahu trestných činov, pri ktorých môže byť sledovanie povolené,
- b) určiť okruh osôb, ktoré mu môžu byť podrobené,
- c) zakotviť medze čo do najvzdialenejšej dĺžky trvania opatrenia,
 1. upraviť proces povoľovania, dohľadu nad vykonávaním sledovania a stanoviť pravidlá pre uchovávanie vyhotovených záznamov a údajov,
 2. obsahovať pravidlá pre bezpečné prenosy údajov tretím osobám a v neposlednom rade,
- d) určiť podmienky, za ktorých musia byť záznamy vymazané alebo zničené.

Podľa názoru Súdu však musí tajné sledovanie podliehať testu tzv. "striktnej nevyhnutnosti" zásahu. Dosahtnutie sledovaného cieľa teda nesmie byť možné inými - vzhľadom na základné práva dotknutých osôb menej inváznymi - prostriedkami.

Výčitkám Súdu neušla ani sama skutočnosť, že súhlas k tajnému sledovaniu bol vydávaný ministrom spravodlivosti. Podľa Súdu je síce možné, aby povolenie vydával iný ako súdny orgán, v každom prípade by však muselo ísť o orgán dostatočne nezávislý na moci vykonavej, ktorým člen vlády rozhodne nie je.

V oblasti, ktorá je natoľko náchylná k politickému zneužitiu, ako je tajné sledovanie, by mala byť účinná kontrola rozhodovania zásadne vykonávaná - pri najmenšom v konečnej inštancii - zo strany nezávislej súdnej moci. To nutne neznamená, že by sa muselo jednať o súdnu kontrolu ex ante, pretože rovnaký účel možno dosiahnuť aj následným súdnym preskúmaním, ktoré môže poskytnúť dodatočnú nápravu za protiprávne sledovanie.

V mnohých situáciách, typicky tvárou v tvár súčasným teroristickým hrozbám, ostatne neraz nebude ani vydanie predchádzajúceho povolenia vhodné, pretože by tým mohlo dôjsť k nežiaducemu omeškaniu vedúcemu až k stratám na ľudských životoch.

Súd pritom v zásade nerozlišuje medzi jednotlivými spôsobmi takéhoto sledovania. Tieto uvedené všeobecné zásady sa preto uplatnia, či už ide o telefónne, či priestorové odpočúvanie, zásahy do listových slobôd či elektronickej korešpondencie, alebo dokonca monitorovanie pohybu prostredníctvom GPS.¹⁶

Na tomto mieste považujeme za prínosné vo vzťahu k prostriedkom OPČ uviesť aj niektoré medzinárodnoprávne aspekty vo vzťahu k riešenej problematike:

RÁMCOVÉ ROZHODNUTIE RADY 2006/960/SVV z 18. decembra 2006 o zjednodušení výmeny informácií a spravodajských informácií medzi orgánmi členských štátov

¹⁶ CASE OF SZABÓ AND VISSY v. HUNGARY (Application no. 37138/14) [online]. [cit. 2022-02-15].
Dostupné na internete: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160020>

Európskej únie činnými v trestnom konaní. Účelom tohto rámcového rozhodnutia je ustanoviť pravidlá, podľa ktorých si orgány členských štátov činné v trestnom konaní môžu účinne a rýchlo vymieňať existujúce informácie a spravodajské informácie (aj OPČ a kriminálne spravodajstvo) na účely vedenia vyšetrovania trestných činov alebo uskutočňovania spravodajských operácií v trestných veciach. Z tohto rámcového rozhodnutia nevyplýva pre členské štáty žiadna povinnosť poskytovať informácie a spravodajské informácie, aby sa pred justičným orgánom použili ako dôkaz, ani nedáva žiadne právo na využitie takýchto informácií alebo spravodajských informácií na taký účel. Ak členský štát získal informácie alebo spravodajské informácie v súlade s týmto rámcovým rozhodnutím a želá si použiť ich ako dôkaz pred justičným orgánom, musí získať súhlas členského štátu, ktorý poskytol tieto informácie alebo spravodajské informácie, ak to vyžaduje vnútroštátne právo členského štátu, ktorý poskytol tieto informácie alebo spravodajské informácie prostredníctvom platných nástrojov týkajúcich sa justičnej spolupráce medzi členskými štátmi. Takýto súhlas sa nevyžaduje, ak dožiadaný členský štát už dal svoj súhlas na použitie informácie alebo spravodajskej informácie ako dôkazu v čase zaslania informácie alebo spravodajskej informácie.¹⁷

Druhý dodatkový protokol k Európskemu dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach publikovaný v oznámení pod č. 165/2005 Z. z. – čl. 17 cezhraničné sledovanie, čl. 18 Kontrolovaná dodávka,¹⁸

DOHOVOR (MLA 2000) o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ, vypracovaný Radou v súlade s článkom 34 Zmluvy o EÚ, publ. pod č. 572/2006 Z. z., kontrolované dodávky, utajené vyšetrovanie,¹⁹

Schengenský dohovor,²⁰

Zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov - § 29 Sledovanie na území iného členského štátu.²¹

Záver - úvahy de lege ferenda

Využitelnosť informácií získaných použitím prostriedkov OPČ upravených mimo Trestného poriadku je v súčasnosti limitovaná samotnou právnou úpravou, vnútroštátnou judikatúrou a judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva. Osobitne problematické sú najmä mechanizmy povoľovania použitia prostriedkov OPČ mimo trestného konania. Proces povoľovania použitia a notifikačný mechanizmus vo vzťahu k osobám, ktorým bolo zasahované do základných ľudských práv.

De lege ferenda navrhujeme, obdobne ako tomu bolo pri riešení problematiky používania informačno-technických prostriedkov v zákone č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním), prijatie jedného komplexného zákona o OPČ upravujúceho okrem iného používanie prostriedkov OPČ v trestnom konaní, vrátane dokazovania.

¹⁷ RÁMCOVÉ ROZHODNUTIE RADY 2006/960/SVV z 18. decembra 2006 o zjednodušení výmeny informácií a spravodajských informácií medzi orgánmi členských štátov Európskej únie činnými v trestnom konaní. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006F0960&from=SK>

¹⁸ Druhý dodatkový protokol k Európskemu dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach publikovaný v oznámení pod č. 165/2005 Z. z. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/165/20050427>

¹⁹ DOHOVOR (MLA 2000) o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ, vypracovaný Radou v súlade s článkom 34 Zmluvy o EÚ, publ. pod č. 572/2006 Z. z., [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/572/20061026>

²⁰ Schengenský dohovor, [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:schengen_agreement

²¹ Zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov, [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/236/20171015>

Navrhované riešenie by mohlo odstrániť určité nedostatky vo vzťahu k rešpektovaniu a garancii ľudských práv a mechanizmu povoľovania použitia týchto štátnych zásahov, predovšetkým do práva na súkromie.

V tejto súvislosti sa bude potrebné vysporiadať s potrebou zavedenia Európskeho modelu kriminálneho spravodajstva ako zámenu OPC.

V kontexte prijatej judikatúry ESĽP je používanie osobitných vyšetrovacích metód a postupov prijateľné a takto zabezpečené informácie sú využiteľné v dokazovaní, v špecifických prípadoch, napriek nedostatkom mechanizmu povoľovania orgánom mimo realizujúceho subjektu a teda toto nemá automaticky za následok porušenie spravodlivosti súdneho konania.

Alternatívnym riešením, podľa nášho názoru menej vhodným, by boli novelizácie osobitných zákonov umožňujúcich používanie prostriedkov OPC ako aj Trestného poriadku s prevzatím modelu z Českej republiky (systém úpravy Operatívno pátracích prostriedkov v Trestnom poriadku ČR. a podporných operatívno pátracích prostriedkov v zákone o Polícii ČR.

Právna úprava v Poľskej republike pripúšťa aj analytické (operatívne) informácie ako dôkazy v trestnom konaní, analytické pracovisko má postavenie „znanca“.

Súčasný stav hodnotíme ako teoreticko-praktický problém, ktorý je potrebné v blízkej dobe riešiť. Ak by sa podarilo nájsť všeobecne prijateľný konsenzus v oblasti právnej úpravy prostriedkov OPC máme za to, že by to pomohlo zvýšiť efektivitu trestného konania a tak bezpochyby napomohlo zabezpečovať neodvratnosť trestného postihu za spáchané protiprávne konanie.

Zoznam bibliografických odkazov:

CASE OF SZABÓ AND VISSY v. HUNGARY (Application no. 37138/14) [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné na internete: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160020>.

DOHOVOR (MLA 2000) o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ, vypracovaný Radou v súlade s článkom 34 Zmluvy o EÚ, publ. pod č. 572/2006 Z. z., [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/572/20061026>.

Druhý dodatkový protokol k Európskemu dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach publikovaný v oznámení pod č. 165/2005 Z. z. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/165/20050427>.

JURISOVÁ, M. - KIŠŠOVÁ, M. - KRÁSNA, P. – ONDICOVÁ, M. 2021. Kriminológia - osobitná časť. 1. Diel. 1. Vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru. ISBN 978-80-8054-890-2.

KRÁLIK, J. 2021. Úloha orgánu dohľadu prevencie korupcie verejných funkcionárov: keď kontrolu vykonávajú tí, ktorí majú byť kontrolovaní. In Právne rozpravy on-screen 2: sekcia verejného práva: zborník z online vedeckej konferencie konanej dňa 13. 11. 2020 na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum. ISBN 978-80-557-1866-8.

KULIK, J. 2019. Spravodajstvo v službách verejnej správy. In: Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 2. ročník. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, ISBN 978-80-8054-824-7.

MARKO, M. 2017. Pojmové znaky organizovaného zločinu. In: Organizovaný zločin v stredoeurópskom regióne - trendy a výzvy : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave. ISBN 978-80-8054-720-2.

MOLE, N. – HARBY, C. 2006 Právo na spravodlivý proces. Sprievodca na aplikáciu čl. 6 európskeho dohovoru o ľudských právach. 1. vydanie, Bratislava: Informačná kancelária Rady Európy, ISBN 978-80-89141-10-4.

RÁMCOVÉ ROZHODNUTIE RADY 2006/960/SVV z 18. decembra 2006 o zjednodušení výmeny informácií a spravodajských informácií medzi orgánmi členských štátov Európskej únie činnými v trestnom konaní. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006F0960&from=SK>.

Rozsudok Najvyššieho súdu sp. zn. 1Tdo 12/2015 zo dňa 15.04.2015.

Schengenský dohovor, [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:schengen_agreement.

STIERANKA, J. 2019. Európsky model kriminálneho spravodajstva In: JAGNEŠÁK, J. – VAŠKO, A.: Organizovaný zločin v stredo európskom regióne. Pozícia a rola kriminálneho spravodajstva v systéme identifikácie aktivít kriminálnych skupín : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. - Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, ISBN 978-80-8054-829-2.

STIERANKA, J. – VAŠKO, A. 2021. Odhaľovanie trestných činov (nová stratégia a prístupy). Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-512-8.

Uznesenie Najvyššieho súdu sp. zn. 6Tdo/31/2016 zo dňa 14.09.2016.

VAŠKO, A. 2019. Možnosti využitia spravodajských informácií v trestnom konaní. In Bratislavské právnické fórum 2019: zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava, 14. - 15. februára 2019. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, ISBN 978-80-7160-520-1.

VAŠKO, A. 2021. Osobitné prostriedky spravodajských služieb Slovenskej republiky - v kontexte judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva In. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi : zborník príspevkov z 9. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Bratislava, 18. marca 2021. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. - ISBN 978-80-8054-910.

VAŠKO, A. 2021. Spravodajské informácie v trestnom konaní. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-552-4

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v platnom znení.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov, [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/236/20171015>.

Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

JUDr. Adrián Vaško, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín

Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Komenského 20,

974 01 Banská Bystrica

e-mail: adrian.vasko@umb.sk

EMPIRICKÁ ANALÝZA VPLYVU VYBRANÝCH INŠTITÚTOV A LEGISLATÍVNYCH ZMIEN NA SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE¹

mjr. Mgr. Ing. František VOJTUŠ, PhD.
národná kriminálna agentúra Prezídia PZ

Anotácia

Cieľom príspevku je preskúmanie a zhodnotenie miery vplyvu inštitútu dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku a osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku a legislatívnych zmien na skrátene vyšetrovanie. Analýza je vykonávaná na základe empirických údajov o skrátene vyšetrovaní a jeho výsledkoch.

Kľúčové slová:

Skrátene vyšetrovanie, osobitne skrátene vyšetrovanie, dohoda o vine a treste,

Annotation

The aim of the paper is to analyse and evaluate the degree of influence of the institute of the plea bargain according to Sec. 232 of the Criminal Procedure Code and special summary investigation procedure according to Sec. 204 of the Criminal Procedure Code and legislative changes to summary investigation procedure. The analysis is performed on the basis of empirical data on the summary investigation procedure and its results.

Keywords

Summary investigation procedure, special summary investigation procedure, plea bargain

Úvod

Skrátene vyšetrovanie predstavuje v slovenskom trestnom konaní jednu z foriem prípravného konania. Prípravné konanie je štádiom trestného konania od začatia trestného stíhania, či už uznesením podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku, alebo vykonania neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu podľa § 199 ods. 4 Trestného poriadku, do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznání viny a prijatí trestu.² Samotné prípravné konanie je vykonávané v dvoch formách, a to ako vyšetrovanie alebo ako už spomínané skrátene vyšetrovanie. Skrátene vyšetrovanie potom môže byť realizované ako „klasické“ skrátene vyšetrovanie alebo ako osobitne skrátene vyšetrovanie podľa § 204 Trestného poriadku. Inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku predstavuje akýsi „odklon“ a zjednodušenie štandardného priebehu skráteneho vyšetrovania, najmä vzhľadom na lehoty a okolnosti jeho uplatnenia.

Predmetom článku nie je podrobný rozbor samotnej úpravy skráteneho vyšetrovania, podmienok aplikácie a jej odlišností od druhej formy prípravného konania – vyšetrovania, ale zhodnotenie vplyvu inštitútu dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku, osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku a legislatívnych zmien Trestného poriadku, prípadne Trestného zákona. Vzhľadom k tomu sa v práci budeme zapodievať zákonnou úpravou skráteneho vyšetrovania a odbornou polemikou vo vzťahu k nej len v nevyhnutnej miere. V širšie oboznámenie sa s nazeraním na skrátene vyšetrovanie môžeme odkázať na odbornú literatúru.³

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102 „Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.“.

² § 10 ods. 14 Trestného poriadku

³ K tomu pozri napr. KLÁTIK, J.: Skrátene vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. In: KANDALEC, P. et al. (Ed.) *Dny verejného práva: zborník príspevků z mezinárodní konference*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 685-696, ISBN 978-80-210-4430-2, KLÁTIK, J.: Poznatky z uplatňovania postupu podľa § 204 Trestného poriadku. In: Záhora, J. (ed.): *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2014. s. 189-199. ISBN 978-80-7502-030-7, RAJNIČ, M. *Aplikačne problémy zrychleneho skrateneho vyšetrovania v slovenskom trestnom konaní* In: bulletin slovenskej advokacie, Roč. XIV, č. 7-8, 2008, s. 4 – 5, ISSN 1335-5864.,

Úprava skráteného vyšetrovania a jej legislatívny vývoj.

Skrátené vyšetrovanie, ako ďalšia forma prípravného konania, bolo do slovenského trestného konania zavedené novelou Trestného poriadku účinného do 31.12.2005 (zákon č. 141/1961 Zb. – ďalej len „Trestný poriadok č. 141/1961 Zb.“) vykonanou zákonom č. 422/2002 Z. z.. Uvedená novela vlastne odstránila z trestného konania predprípravné konanie t.j. policajné preverovanie.⁴ Cieľom zavedenia skráteného vyšetrovania podľa dôvodovej správy k zákonu č. 422/2002 Z. z. bolo v prípadoch menej závažných trestných činov vykonať prípravné konanie rýchlejšie a pružnejšie pri zachovaní práv obvineného.⁵ O skrátenom vyšetrovaní ako trestnoprocesnom inštitúte možno povedať, že je variantom alebo modifikáciou inštitútu vyhľadávania, ktorý bol uplatňovaný podľa právnej úpravy trestného konania platnej do 01.10.1994. Po rekodifikácii Trestného poriadku v roku 2005 sa stalo skrátené vyšetrovanie súčasťou aj rekodifikovaného trestného konania.

Systematicky je skrátené vyšetrovanie v súčasnosti platnom Trestnom poriadku upravené v ustanoveniach § 202 až 204 Trestného poriadku. Nejde však o úpravu celkového postupu tejto formy prípravného konania, ale o špeciálne ustanovenia, ktoré upravujú osobitosti postupu v skrátenom vyšetrovaní oproti vyšetrovaniu, otázky vecnej príslušnosti policajtov na jeho vykonávanie a rozsah trestných činov na ktoré sa aplikuje vrátane výnimiek.

Od zavedenia inštitútu skráteného vyšetrovania (rok 2002) do prijatia nového Trestného poriadku vykonávali skrátené vyšetrovanie policajné orgány⁶ (v súčasnosti poverení príslušníci a ďalšie subjekty podľa § 10 ods. 7 Trestného poriadku), pričom skrátené vyšetrovanie sa týkalo len trestných činov s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou 3 roky. V súčasnosti v zmysle § 202 ods. 2 Trestného poriadku v spojení s § 10 ods. 7 Trestného poriadku skrátené vyšetrovanie vykonávajú okrem poverených príslušníkov⁷ aj poverený pracovník Finančnej správy, veliteľ námornej lode a vyšetrovatelia. Vyšetrovatelia,⁸ na rozdiel od ostatných subjektov, vykonávajú skrátené vyšetrovanie aj o prečinoch, ktorých horná hranica trestnej sadzby prevyšuje 3 roky. Podľa § 202 ods. 2 aktuálne platného Trestného poriadku o trestných činoch (teda aj prečinoch) príslušníkov ozbrojených bezpečnostných zborov a colníkov vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetrovateľ, a to vyšetrovateľ Úradu inšpekčnej služby. O všetkých prečinoch proti životnému prostrediu vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetrovateľ PZ. V prípade prečinov trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233a ods. 1 a 2 Trestného zákona vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetrovateľ PZ, Úradu inšpekčnej služby alebo vyšetrovateľ Finančnej správy. V týchto prípadoch sa príslušnosť vyšetrovateľa nemení, ani vtedy ak odpadnú dôvody, pre ktoré bol príslušný konať (§ 202 ods. 3 Trestného poriadku)

V prípade špecifických situácií v trestnom konaní, resp. konaní o niektorých skupinách trestných činov, ktoré sú uvedené v § 200 ods. 2 Trestného poriadku sa vyšetrovanie vykonáva aj o prečinoch, o ktorých by sa inak vykonávalo skrátené vyšetrovanie. V zmysle § 200 ods. 3

TARABOVÁ, N.: Osobitne skrátené vyšetrovanie ako trestnoprocesný inštitút predsúdneho konania s aplikačnými nedostatkami. In: *ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE*, 2021, Tomus XL, č. 2, s. 207 – 220. MIHÁLIK, S.: Dopady tzv. superrýchleho konania ako osobitej formy vedenia trestného konania. In: ČENTÉŠ, J. et al. (Ed.) „*Efektívnosť prípravného konania – jej skumanie, vyzvy a perspektivy*“, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 96 -105 ISBN 978-80-7160-577-5.

⁴ Pozri dôvodovú správu k zákonu č. 422/2002 Z. z.. Rovnako tak KLÁTIK, J.: Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. In: KANDALEC, P. et al. (Ed.) *Dny verejného práva: sborník príspevků z mezinárodní konference*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 685

⁵ Pozri dôvodovú správu k zákonu č. 422/2002 Z. z.

⁶ K pojmu policajný orgán pozri § 12 ods. 2 Trestného poriadku č. 141/1961 Zb.

⁷ Podľa § 10 ods. 7 písm. d) až f) Trestného poriadku sú poverenými príslušníkmi jednak poverení príslušníci PZ, ako aj poverení príslušníci vojenskej polície, Zboru väzenskej a justičnej stráže.

⁸ a to ako vyšetrovatelia PZ, tak aj vyšetrovatelia Úradu inšpekčnej služby ako aj Finančnej správy.

Trestného poriadku sa skrátene vyšetovanie nebude vykonávať ani v prípade spoločného konania, ak aspoň o jednom skutku je potrebné vykonávať vyšetovanie. Príslušnosť vyšetovateľa na trestné konanie sa však následne nezmení a bude vo veci konať naďalej aj keď odpadli dôvody, pre ktoré bol vo veci príslušný konať. Skrátene vyšetovanie sa vykonáva aj o trestných činoch podľa starého Trestného zákona⁹ ak by, podľa starým Trestným zákonom ustanovenej trestnej sadzby a formy zavinenia, podľa nového Trestného zákona boli prečinmi (§ 437 ods. 1 Trestného zákona). Zároveň by sa o takýchto trestných činoch vykonávalo namiesto skrátene vyšetovania, vyšetovanie v prípade splnenia niektorej z okolností ustanovenej v § 200 ods. 2 alebo ods. 3 Trestného poriadku. Osobitne sú upravené podmienky, kedy je možné v rámci skrátene vyšetovania využiť inštitút osobitne skrátene vyšetovania (§ 204 Trestného poriadku).

Čo sa týka legislatívneho vývoja úpravy skrátene vyšetovania, tak legislatívne zmeny sa dotkli najmä úpravy osobitne skrátene vyšetovania, teda § 204 Trestného poriadku. Ďalšie zmeny sa týkali vymedzenia vecnej príslušnosti policajtov na vykonávanie skrátene vyšetovania, resp. konaní, kedy sa namiesto skrátene vyšetovania vykonáva vyšetovanie (§ 200 ods. 2 a § 202 ods. 2 Trestného poriadku).

Z nášho pohľadu boli najvýraznejšie zmeny skrátene vyšetovania vykonané zákonom č. 5/2009 Z. z. s účinnosťou od 01.02.2009. Uvedená zmena sa týkala inštitút osobitne skrátene vyšetovania podľa § 204 Trestného poriadku, keď od vykonania tejto zmeny tento inštitút môžu využívať v rámci skrátene vyšetovania aj vyšetovatelia. Do tohto času sa osobitne skrátene vyšetovanie vykonávalo (za splnenia ostatných podmienok¹⁰) len o prečinoch s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou 3 roky. Od 01.02.2009 je možné tento inštitút aplikovať aj vo vzťahu k prečinom s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou 5 rokov. Výraznou zmenou bolo aj zrušenie povinnosti prokurátora vrátiť spis, ak zadržaného obvineného prepustil zo zadržania, kedy od roku 2009 aj v prípade prepustenia zo zadržania môže podať prokurátor na súd obžalobu.

Druhou výraznou novelizáciou predmetného ustanovenia § 204 Trestného poriadku bola tá vykonaná zákonom č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a to účinnosťou od 1.2.2014. V rámci tejto novely bolo umožnené aplikovanie inštitútu osobitne skrátene vyšetovania aj na prípady, keď k zadržaniu osoby došlo po tom, čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania, pričom dobu kedy je možné v takomto prípade tento postup využiť, zákonodarca obmedzil najviac na 24 hodín po spáchaní prečinu. Zákonodarca reagoval uvedeným na prípady, kedy nebolo možné využiť postup podľa § 204 Trestného poriadku pre prípady kedy osoba nebola zadržaná ako podozrivá pri páchaní prečinu, resp. bezprostredne po ňom, pretože osoba bola v závislosti od konkrétnej situácie zadržaná až s odstupom určitého času.

Čo sa týka zmien ustanovenia § 202 ods. 2 Trestného poriadku, tak v poslednom období novelami vykonanými zákonmi č. 214/2019 Z. z. (s účinnosťou od 01. 08. 2019) a zákonom č. 312/2020 Z. z. (s účinnosťou od 01.01.2021) bol rozšírený okrem trestných činov, kedy skrátene vyšetovanie vykonáva vyšetovateľ, aj keď ide o prečiny s hornou hranicou trestnej sadzby do 3 rokov (ide o trestné činy (prečiny) proti životnému prostrediu a prečin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233a ods. 1 a 2 Trestného zákona).

V rámci našej analýzy nás bude zaujímať, či niektoré z uvedených legislatívnych zmien vo vzťahu k skrátene vyšetovaniu, resp. v ňom využitých inštitútoch mali vplyv na výsledky, a teda aj efektívnosť samotného skrátene vyšetovania a tým aj trestného konania. Vychádzame z premisy, že cieľom zákonodarcu vo vzťahu k vykonaným zmenám bolo zefektívnenie skrátene vyšetovania, ktoré by sa malo prejavovať v jeho výsledkoch, najmä ukončenosti vecí, rýchlosti konania, resp. miere využívania zmenených inštitútov. Z tohto pohľadu budeme skúmať najmä

⁹ zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov

¹⁰ Podľa § 204 ods. 1 Trestného poriadku sú kumulatívnymi podmienkami na aplikáciu tohto inštitútu, okrem druhu trestného činu a trestnej sadzby, aj zadržanie osoby podozrivej zo spáchania daného druhu trestného činu, a to bezprostredne po čine alebo do 24 h od jeho spáchania a následne odovzdanie osoby prokurátorom aj spolu s obžalobou na súd v lehote do 48 h od zadržania.

vplyv inštitútu osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku, ako aj inštitútu konania dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku na výsledky skráteneho vyšetrovania. Cieľom oboch týchto inštitútov je totiž skrátenie a zhospodárnenie trestného konania, cez jeho zjednodušenie.

Dáta a použité metódy

Podkladom pre našu empirickú analýzu boli koncoročné dáta - údaje Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ (ďalej ak ako „ÚKP P Z“) ¹¹ za roky 2004 až 2020, ktoré sa týkajú výsledkov skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi PZ a vyšetrovateľmi PZ zaradenými na odboroch kriminálnej polície Krajských a Okresných riaditeľstiev PZ (ďalej aj ako „OR PZ“ alebo „KR PZ“) v rámci Slovenskej republiky (ďalej „SR“). Nakoľko ide o dáta, ktoré nie sú bežne dostupné ¹² nachádzajú sa vstupné (zdrojové) dáta našej analýzy aj v prílohe tohto príspevku v tabuľke č. 1. V analýze použité dáta nezahŕňajú výsledky skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi a vyšetrovateľmi národnej kriminálnej agentúry, Úradu hraničnej a cudzineckej polície, Úradu inšpekčnej služby, poverenými pracovníkmi a vyšetrovateľmi Finančnej správy, poverenými príslušníkmi vojenskej polície, Zboru väzenskej a justičnej stráže a ani veliteľmi námornej lode. Vzhľadom na počet trestných činov, ktoré uvedené subjekty v rámci roka vyriešia v porovnaní s počtom trestných činov, ktoré riešia príslušníci PZ zaradení na odbor kriminálnej polície Okresných a Krajských riaditeľstiev PZ v rámci SR, máme za to, že ich nezahrnutie do analýzy nemá výraznejší vplyv na relevantnosť našich zistení.

Z hľadiska použitých metód, využili sme pri našej empirickej analýze matematicko-štatistické metódy, a to konkrétne metódy popisnej štatistickej analýzy. Popisná štatistická analýza sa zoberá metódami zberu, spracovania, prezentácie a analýzy dát a snaží sa najmä číselne charakterizovať veľké súbory hodnôt, a na základe zovšeobecnenia vyvodzovať závery. K tomu využíva najmä číselné popisné štatistické charakteristiky a grafické metódy. Popisné štatistické charakteristiky sú číselné hodnoty, ktoré charakterizujú celý súbor, teda nami pozorované (skúmané, zistené) hodnoty. Rozoznávame jednak štatistické charakteristiky (miery) polohy, variability a prípadne súmernosti a zahrotenosti. Medzi najpoužívanejšie popisné štatistické charakteristiky patria miery polohy a miery variability. Použitie konkrétnej miery polohy pritom závisí prevažne od situácie a cieľa štatistickej analýzy. ¹³ Najpoužívanejšími mierami polohy sú aritmetický priemer, modus a medián. Miery variability charakterizujú skúmané hodnoty z hľadiska ich premenlivosti, teda vzájomnej odlišnosti jednotlivých skúmaných hodnôt od stredovej hodnoty. Čím väčšia variabilita, tým menšiu výpovednú hodnotu (reprezentatívnosť) má z hľadiska skúmania nami zvolená charakteristika polohy (stredová hodnota). Medzi najpoužívanejšie miery variability patria variačné rozpätie, priemerná odchýlka, medzikvartilová odchýlka, rozptyl a smerodajná odchýlka.

V rámci popisnej štatistickej analýzy sme zo zdrojových dát vyrátali následne veličiny (charakteristiky) týkajúce sa skráteneho vyšetrovania za roky 2006 – 2020 :

- podiel vecí ukončených návrhom na dohodu o vine a treste z vecí ukončených NPO v danom roku a
- podiel vecí ukončených NPO pri postupe podľa § 204 Trestného poriadku (TP) z vecí ukončených NPO v danom roku.

Uvedené charakteristiky boli vypočítané zo zdrojových dát a ich hodnoty ako relatívne podiely v percentuálnom vyjadrení sú uvedené v tabuľke č. 2 v prílohe. Sledované charakteristiky boli vyrátane jednak na agregátnej úrovni pre celé skrátene vyšetrovania, ako aj osobitne pre

¹¹ v súčasnosti od 01.02.2022 ide odbor kriminálnej polície Prezídia PZ

¹² Dostupné sú v rámci internej siete ministerstva vnútra SR – intranetu na stránke odboru kriminálnej polície Prezídia PZ. Autor príspevku má k týmto dátam prístup z dôvodu príslušnosti k PZ.

¹³ LYÓCSA, Š., et al.: *Kvantitatívne metódy v ekonómii I*. Košice: elfa, s.r.o., 2013, s. 17. K popisným štatistickým charakteristikám, ich vlastnostiam a spôsobu ich výpočtu vrátane vzorcov okrem vyššie uvedenej práce s. 14 – 30, pozri napr. aj MARKECHOVÁ, D., et al.: *Štatistické metódy a ich aplikácie*. Nitra: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, 2011, s. 27 – 52 alebo LITSCHMANNOVÁ, M.: *Uvod do štatistiky*. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, Fakulta elektrotechniky a informatiky, 2011, s. 15 - 34.

skrátene vyšetovanie vykonávané poverenými príslušníkmi PZ, a pre skrátene vyšetovanie vykonávané vyšetrovateľmi. PZ.

Za účelom posúdenia vplyvu inštitútu dohody o vine a treste na rýchlosť, a tým aj efektívnosť (hospodárnosť) skráteneho vyšetovania bol za roky 2006 - 2020 vyrátaný aj podiel NPO obsahujúcich návrh na konanie o dohode o vine a treste podaných v lehote 2 mesiacov zo všetkých NPO podaných v lehote 2 mesiacov. Údaje sú uvedené v tabuľke č. 3 v prílohe.

Nami zvolené veličiny majú potenciál odhaliť možný vplyv legislatívnych zmien alebo vybraných trestnoprávných inštitútov na skrátene vyšetovanie, cez sledovanie ich vývoja a zmien za sledované obdobie.

Lehota dvoch mesiacov sledovaná v rámci vypočítaných charakteristík vychádza z lehoty dokedy by malo byť skrátene vyšetovanie skončené v zmysle § 203 ods. 2 Trestného poriadku. Skúmané obdobie bolo ohraničené rokom 2006 odkedy bol inštitút konania o dohode o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku zavedený v rámci rekodifikácie Trestného poriadku s účinnosťou od 01.01.2006. Prípadne vyrátané popisné charakteristiky - aritmetický priemer, resp. variačný koeficient - k sledovaným veličinám budú uvedené v texte pri rozbere výsledkov.

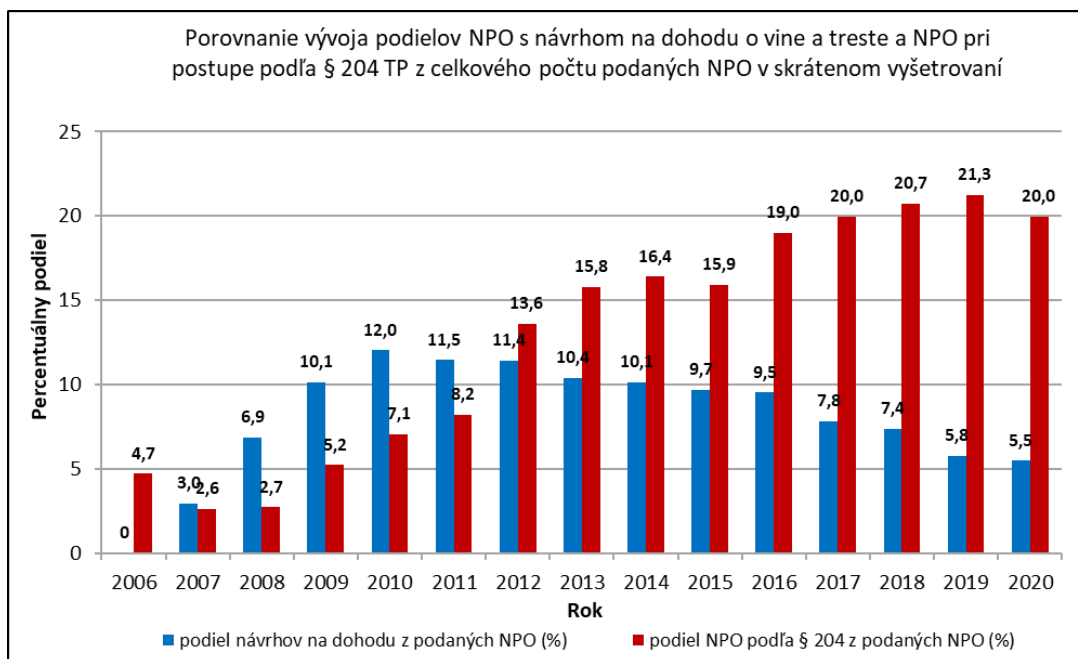
Výsledky a ich zhodnotenie

Na základe vyrátaných výsledkov boli zostrojené ich grafické znázornenia v podobe grafov zachytávajúci vývoj, resp. porovnanie vývoja sledovaných veličín za sledované obdobie. V rámci analýzy sme na základe údajov získaných zo štatistik ÚKP PZ analyzovali za pomoci grafických štatistických metód (grafov), vplyv inštitútov dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku a osobitne skráteneho vyšetovania podľa § 204 Trestného poriadku na prípravné konanie, a to najmä s ohľadom na ich využívanie a vplyv na dodržiavanie lehôt stanovených Trestným poriadkom na skončenie skráteneho vyšetovania po vznesení obvinenia.

Analýza vychádza ako z údajov obsiahnutých v tabuľkách č. 1 a 2, tak aj z tabuľky č. 3, ktorá charakterizuje podiel konaní skončených dohodou o vine a treste v lehotách ustanovených pre skrátene vyšetovanie vo vzťahu k celkovému počtu vecí skončených NPO (vrátane návrhov na konanie o dohode o vine a treste) v lehotách ustanovených pre skrátene vyšetovanie konanie. Vývoj jednotlivých, nami sledovaných charakteristík, je graficky znázornený v grafoch č. 1 až č. 4. Analýzu sme opätovne vykonali najskôr na úrovni celého skráteneho vyšetovania, a potom podľa jednotlivého druhu policajta vykonávaného skráteneho vyšetovania.

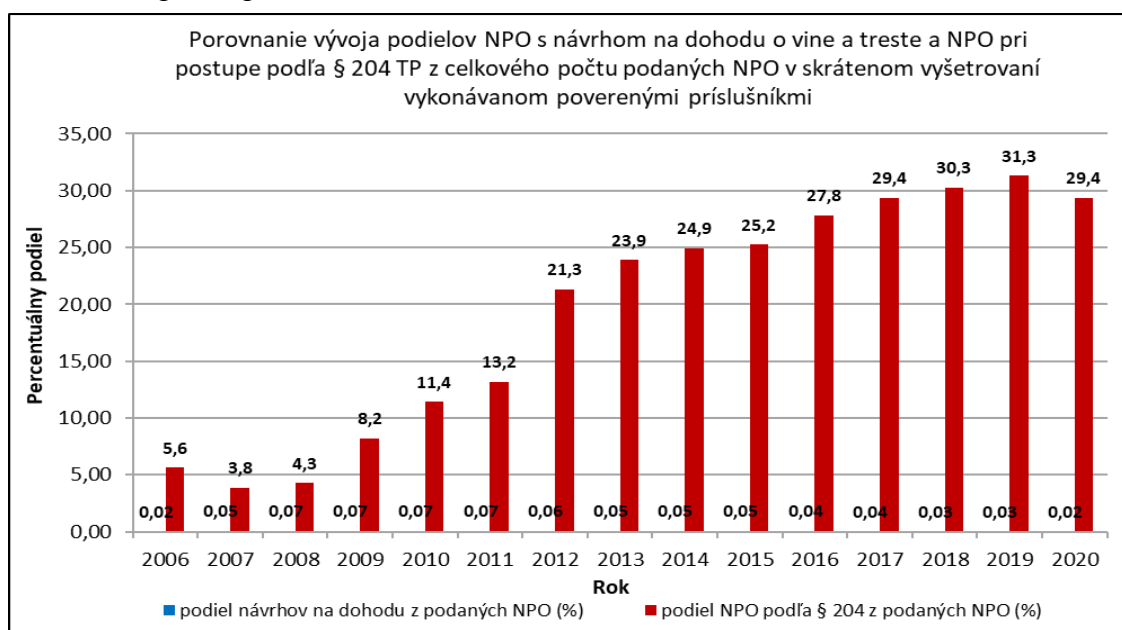
Čo sa týka skráteneho vyšetovania tak graf č. 1 znázorňuje priebeh vývoja podielu NPO obsahujúcich návrh na dohodu o vine a treste (ďalej aj „NDVaT“) z celkového počtu podaných NPO (vrátane NDVaT) v porovnaní s vývojom podielu vecí, v ktorých bolo NPO podané pri využití inštitútu osobitne skráteneho vyšetovania podľa § 204 Trestného poriadku. Tento vývoj je tu znázornený z hľadiska celého skráteneho vyšetovania, teda či už vykonávaného poverenými príslušníkmi alebo vyšetrovateľmi PZ. Osobitne vo vzťahu ku skrátene vyšetovaniu vykonávanému poverenými príslušníkmi a osobitne vyšetrovateľmi PZ, je tento vývoj znázornený na grafoch č. 2 a 3. Z grafov vyplýva, že celkovo v skrátene vyšetovaní do roku 2010 stúpal ako podiel vecí ukončených NDVaT, tak aj vecí ukončených v rámci osobitne skráteneho vyšetovania. Od tohto roku však majú nami sledované inštitúty diametrálne odlišný vývoj z hľadiska ich využívania v rámci celkového skráteneho vyšetovania. Zatiaľ, čo podiel inštitútu osobitne skráteneho vyšetovania na veciach skončených NPO stúpal a v roku 2019 dosiahol vrchol na úrovni 21,3 %, tak podiel NDVaT naopak sústavne klesal, a v roku 2020 dosiahol 5,5 %. V prípade NDVaT môžeme sledovať najväčší pokles podielu v roku 2017 a 2019. V prípade inštitútu osobitne skráteneho vyšetovania zas môžeme sledovať najväčší (skokový) nárast v rokoch 2009, 2012 a 2016. Podľa nášho názoru uvedené skokové zmeny môžu indikovať vplyv niektorých legislatívnych zmien Trestného poriadku alebo Trestného zákona na skrátene vyšetovanie.

V prípade NDVaT môžeme podľa nášho názoru tento pokles pripísať úprave postupu pri dohodách o vine a treste zo strany prokuratúry, ktorá vyústila k zníženiu počtu takýchto návrhov v danom období.

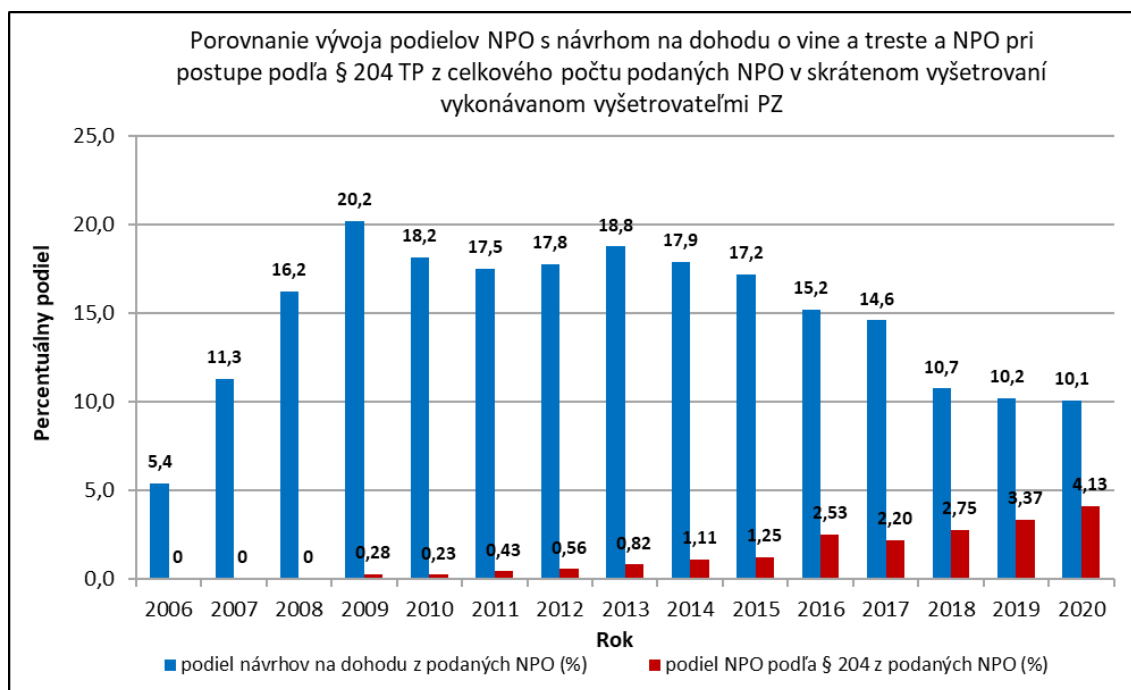

Graf č. 1: Porovnanie vývoja podielu vecí ukončených vyšetrovateľmi a poverenými príslušníkmi OR PZ a KR PZ v rámci SR za roky 2006 – 2020 v skrátrenom vyšetrovaní návrhom na podanie obžaloby obsahujúcim návrh na začatie konania o dohode o vine a treste (NDVaT) vo vzťahu k celkovému počtu nimi podaných NPO a podielu NPO podaných nimi pri postupe podľa § 204 Tr. por. vo vzťahu k celkovému počtu nimi podaných NPO v skrátrenom vyšetrovaní.

Čo sa týka osobitne skráteneho vyšetrovania, tu sa podľa nášho názoru prejavili legislatívne zmeny viažuce sa k obdobiam kedy došlo k najvyšším medziročným nárastom jeho podielu. V prípade roku 2009 ide o prijatie zákona č. 5/2009 Z. z., ktorým sa od 01.02.2009 rozšírila možnosť aplikácie tohto inštitútu v trestnom konaní, a to na prečiny s hornou hranicou trestnej sadzby do 5 rokov, teda tento inštitút mohli začať využívať aj vyšetrovatelia. Súčasne sa však rozšírili a zmenili možnosti využitia tohto inštitútu, a to aj na páchatel'ov zadržaných po určitom čase po spáchaní skutku. Výraznou zmenou bolo aj zrušenie povinnosti prokurátora vrátiť spis, ak zadržaného obvineného prepustil zo zadržania, kedy od roku 2009 aj v prípade prepustenia zo zadržania môže podať prokurátor na súd obžalobu.

Graf č. 2: Porovnanie vývoja podielu vecí ukončených poverenými príslušníkmi OR PZ a KR PZ v rámci SR za roky 2006 – 2020 v skrátrenom vyšetrovaní návrhom na podanie obžaloby obsahujúcim návrh na začatie konania o dohode o vine a treste (NDVaT) vo vzťahu k celkovému počtu nimi podaných NPO (vrátane NDVaT) a podielu NPO podaných nimi pri postupe podľa § 204 Tr. por. vo vzťahu k celkovému počtu nimi podaných NPO (vrátane NDVaT) v skrátrenom vyšetrovaní.

Graf č. 3: Porovnanie vývoja podielu vecí ukončených vyšetrovateľmi PZ OR PZ a KR PZ v rámci SR za roky 2006 – 2020 v skrátanom vyšetrowaní návrhom na podanie obžaloby obsahujúcim návrh na začatie konania o dohode o vine a treste (NDVaT) vo vzťahu k celkovému počtu nimi podaných NPO (vrátane NDVaT) a podielu NPO podaných nimi pri postupe podľa § 204 Tr. por. vo vzťahu k celkovému počtu nimi podaných NPO (vrátane NDVaT) v skrátanom vyšetrowaní.

Ako vyplýva z grafov č. 2 a 3, práve tieto iné zmeny, na rozdiel od zmeny rozsahu trestných činov viedli k zvýšeniu využívaniu tohto inštitútu od roku 2009. Uvedené vyplýva z porovnania skokovej zmeny využívania inštitútu osobitne skrátaného vyšetrowania, ktorá bola výrazná pri poverených príslušníkoch, ktorý rozhodujú o prečinoch do 3 rokov odňatia slobody, na rozdiel od vyšetrovateľov PZ, kde ku skokovému nárastu nedošlo.

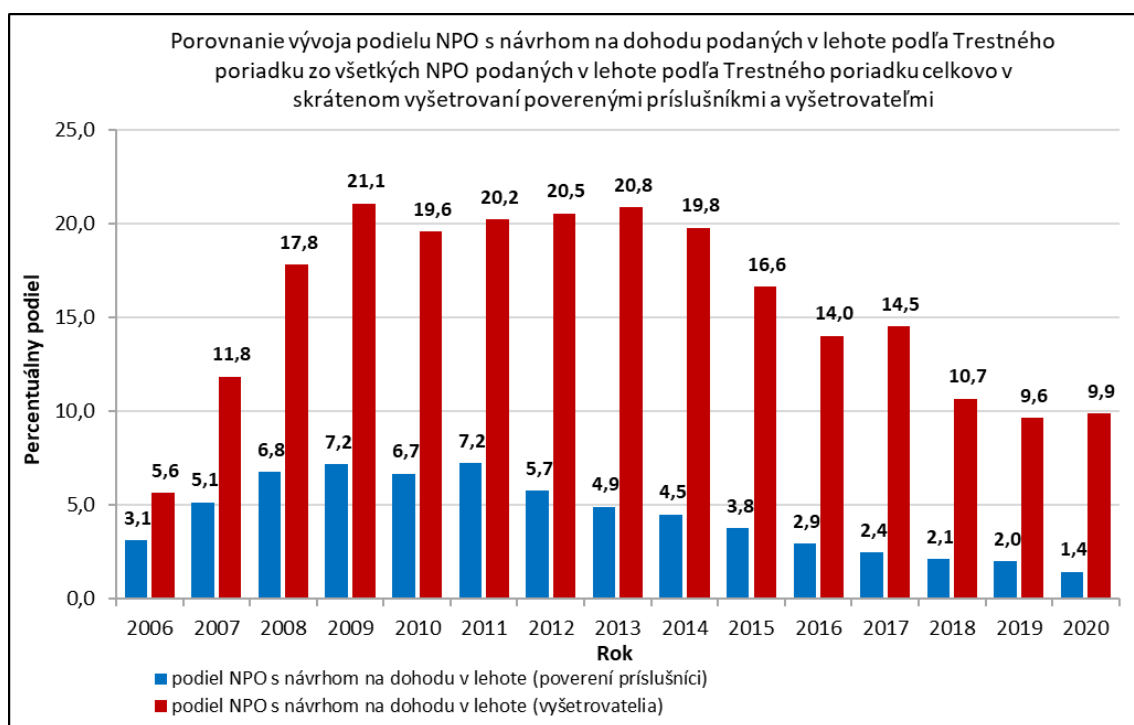
Z hľadiska zmeny v roku 2016, tu sa zrejme prejavila novelizácia inštitútu osobitne skrátaného vyšetrowania vykonaná zákonom č. 1/2014 Z. z., aj keď zrejme z neskorším účinkom, až po vžití sa orgánov činných v trestnom konaní s touto úpravou. Ide najmä o možnosť využitia inštitútu § 204 Trestného poriadku aj po odpadnutí prekážky, ktorá bránila zadržaniu osoby, a to do 24 h po spáchaní skutku. Rovnako tak sa prejavila vyššia miera využívania tohto inštitútu zo strany vyšetrovateľov PZ.

Čo sa týka zmeny v roku 2012, tak táto bola vyvolaná podľa nášho názoru prijatím zákona č. 313/2011 Z. z., ktorým sa novelizovalo ustanovenie trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 Trestného zákona. Touto novelou bola zavedená trestnosť ohrozenia života a zdravia alebo rizika spôsobenia značnej škody z dôvodu vykonávania zamestnania alebo inej činnosti v stave vylučujúcom spôsobilosť, ktorý bol vyvolaný vplyvom návykovej látky bez potreby naplnenia ďalších podmienok. Súčasne bola do ods. 2 tohto ustanovenia zavedená „prezumpcia požitia návykovej látky“ v prípade odmietnutia sa podrobiť sa vyšetreniu na prítomnosť takejto látky v tele. To najmä v prípade vedenia motorových vozidiel pod vplyvom návykovej látky alebo v prípadoch keď sa vodič odmietol podrobiť dychovej skúške, resp. odberu krvi viedlo k využívaniu tohto inštitútu zo strany orgánov činných v trestnom konaní.

Z grafov č. 2 a 3 vyplýva, že v prípade skrátaného vyšetrowania vykonávaného poverenými príslušníkmi (teda o prečinoch s trestnou sadzbou do 3 rokov) je inštitút konania dohody o vine a treste využívaný minimálne, resp. skoro vôbec. Naopak inštitút osobitne skrátaného vyšetrowania, najmä po zmene Trestného poriadku vykonanej zákonom č. 5/2009 Z. z. a zmene Trestného zákona vykonanej zákonom č. 313/2011 Z. z. sa stal kľúčovým inštitútom z hľadiska ukončovania vecí po vznesení obvinenia konkrétnej osobe v prípade podávania NPO, kedy v roku 2019 až 31,3 % NPO bolo podaných za využitia osobitne skrátaného vyšetrowania.

V prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného vyšetrovateľmi PZ je situácia opačná, keď inštitút konania dohody o vine a treste v tomto prípade dominuje nad inštitútom osobitne skráteneho vyšetrovania v rámci OR PZ a KR PZ na území SR. Od roku 2013 je však viditeľný (všeobecný) trend poklesu podielu NDVaT z celkového počtu podaných NPO, a postupný (aj keď pomalý) nárast podielu NPO podaných za využitia inštitútu osobitne skráteneho vyšetrovania až na úroveň 4,13 % v roku 2020. Možno teda sledovať postupne vžívanie sa aj vyšetrovateľov PZ s možnosťami využívania inštitútov osobitne skráteneho vyšetrovania v rámci konania o prečinoch s horou hranicou presahujúcou 3 roky odňatia slobody.

V grafe č. 4 je znázornené porovnanie vývoja podielu NDVaT podaných v lehote do 2 mesiacov z celkového počtu NPO (vrátane NDVaT), ktoré boli v skrátenej vyšetrovanej lehote podané do 2 mesiacov a to z hľadiska skráteneho vyšetrovania vykonávaného jednak poverenými príslušníkmi a jednak vyšetrovateľmi PZ. Z grafu je zrejmé, že výraznejší vplyv na podávanie NPO v lehote 2 mesiacov má využívanie NDVaT pri skrátenej vyšetrovanej lehote vykonávanom vyšetrovateľmi PZ, kde tento podiel dosahuje zas sledované obdobie priemer 15,5 % (variačný koeficient $v_x\% = 32,4\%$). Uvedené nie je prekvapujúce vzhľadom na už prezentovaný disproportný charakter využívania konania dohody o vine a treste vyšetrovateľmi PZ a poverenými príslušníkmi v skrátenej vyšetrovanej lehote. Taktiež je z grafu viditeľný postupný nárast podielu NDVaT skončených v lehote z celkového počtu NPO skončených v lehote do roku 2009, a to ako u vyšetrovateľov, tak aj u poverených príslušníkov. Následne si v prípade vyšetrovateľov tento podiel drží vyrovnanú úroveň okolo 20 % do roku 2014, kedy dochádza k poklesu až na hodnotu 9,6 % v roku 2019. Tento pokles je zapríčinený najmä poklesom NDVaT v skrátenej vyšetrovanej lehote vykonávanom vyšetrovateľmi, u ktorých je tento postup skoro výlučne v skrátenej vyšetrovanej lehote využívaný. V prípade poverených príslušníkov je tento podiel najvyšší v rokoch 2009 a 2011 (7,2 %), pričom následne od roku 2011 dochádza k jeho poklesu až na 1,4 % v roku 2020. Priemer za sledované obdobie je u poverených príslušníkov 4,4 % (variačný koeficient $v_x\% = 46\%$). Je zjavné, že na rýchlosť podávania NPO v skrátenej vyšetrovanej lehote vykonávanom poverenými príslušníkmi má výraznejší vplyv inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania oproti inštitútu konania o dohode o vine a treste.

Graf č. 4: Porovnanie vývoja podielu vecí ukončených poverenými príslušníkmi a vyšetrovateľmi OR PZ a KR PZ v rámci SR za roky 2006 – 2020 v skrátenej vyšetrovanej lehote návrhom na podanie obžaloby obsahujúcim návrh na začatie konania o dohode o vine a treste (NDVaT), ktoré boli podané v lehote podľa Tr. por. vo vzťahu k celkovému počtu nimi v lehote podaných NPO (vrátane NDVaT) v skrátenej vyšetrovanej lehote.

Z porovnania s vývojom vo vyšetrovaní, je zrejmé že vplyv inštitútu dohody o vine a treste na rýchlosť skráteneho vyšetrovania systematicky klesá s tým, ako klesá aj jeho využívanie v tejto forme prípravného konania.

Záver

Na základe nami vykonanej analýzy možno vo všeobecnosti konštatovať, že inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania je významným inštitútom v prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi PZ, pričom na jeho využívanie mali významný vplyv najmä dve legislatívne zmeny. Prvou bola zmena Trestného poriadku vykonaná vo vzťahu k tomuto inštitútu zákonom č. 5/2009 Z. z., a to najmä zmeny tejto úpravy týkajúce rozšírenia možnosti využitia tohto inštitútu aj na osoby, ktoré boli zadržané až do 24 hodín od spáchania skutku, nie len bezprostredne po ňom, ako aj zrušenie povinnosti prokurátora vrátiť spis policajtovi v prípade prepustenia zadržanej osoby. Zmena, spočívajúca v rozšírení aplikácie tohto inštitútu na prečiny s hornou hranicou až do 5 rokov, taký výrazný vplyv na využívanie tohto inštitútu podľa nášho názoru nemala. Druhou zmenou s podstatným vplyvom na aplikáciu tohto inštitútu bola zmena Trestného zákona vykonaná zákonom č. 313/2011 Z. z., a to vo vzťahu k novelizácii trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289.

Naopak inštitút dohody o vine a treste je v zásade nevyužívaný v skráteneho vyšetrovaní poverenými príslušníkmi a aj v prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného vyšetrovateľmi jeho podiel klesá, a to najmä v poslednom období.

Je zjavné, že na rýchlosť podávania NPO v skráteneho vyšetrovaní vykonávanom poverenými príslušníkmi má výraznejší vplyv inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania oproti inštitútu konania o dohode o vine a treste. Z uvedeného pohľadu sa teda inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku javí ako efektívnejší v prípadoch skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi. Treba však dodať, že možno sledovať v poslednom období postupne vzrastajúce sa aj vyšetrovateľov PZ s možnosťami využitia inštitútu osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Cieľom príspevku bolo preskúmanie a zhodnotenie miery vplyvu vybraných inštitútov na skrátene vyšetrovanie ako aj identifikácia legislatívnych zmien, ktoré mali vplyv na skrátene vyšetrovanie. Skúmaný bol vplyv inštitútu dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku a osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku. Empirickou analýzou bolo zistené, že inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania je významným inštitútom v prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi PZ. V prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného vyšetrovateľmi PZ, inštitút konania dohody o vine a treste dominuje nad inštitútom osobitne skráteneho vyšetrovania. Inštitút dohody o vine a treste je v zásade nevyužívaný v skráteneho vyšetrovaní poverenými príslušníkmi a aj v prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného vyšetrovateľmi však jeho podiel klesá. Inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku sa na základe analýzy javí ako efektívnejší najmä v prípadoch skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi.

Resumé (v anglickom jazyku)

The aim of the paper was to analyse and evaluate the level of the impact of selected law institutes on the summary investigation procedure, as well as to identify the legislative changes that had an impact on the summary investigation procedure. The influence of the institute of the plea bargain according to Sec. 232 of the Slovak Criminal Procedure Code and especially the special summary investigation procedure according to Sec. 204 of the Slovak Criminal Procedure Code was studied. Empirical analysis has shown that the institute of special summary investigation procedure is an important institute in the case of summary investigation procedure carried out by authorized officer of Police Force. In the case of the summary investigation procedure carried out by the investigators of the Police Force, the institute of the plea bargain predominates over the institute of the special summary investigation procedure. The institute of plea bargain is, in

principle, not used in summary investigations by authorized officer of the Police Force, but even in the case of summary investigations carried out by investigators, its level is declining. Based on the analysis, the institute of special summary investigation procedure according to Sec. 204 of the Slovak Criminal Procedure Code appears to be more effective, especially in cases of summary investigation procedure carried out by authorized officers of the Police Force.

Zoznam bibliografických odkazov:

- KLÁTIK, J.: Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. In: KANDALEC, P. et al. (Ed.) *Dny verejného práva: sborník príspevků z mezinárodní konference*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 685-696, ISBN 978-80-210-4430-2;
- KLÁTIK, J.: Poznatky z uplatňovania postupu podľa § 204 Trestného poriadku. In: Záhora, J. (ed.): *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2014. s. 189-199. ISBN 978-80-7502-030-7;
- RAJNIČ, M. *Aplikačne problémy zrychleného skrateneho vyšetrovania v slovenskom trestnom konaní* In: bulletin slovenskej advokacie, Roč. XIV, č. 7–8, 2008, s. 4 – 5, ISSN 1335-5864;
- TARABOVÁ, N.: Osobitne skrátené vyšetrovanie ako trestnoprocený inštitút predsúdneho konania s aplikačnými nedostatkami. In: *ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE*, 2021, Tomus XL, č. 2, s. 207 – 220;
- MIHÁLIK, S.: Dopady tzv. superrýchleho konania ako osobitnej formy vedenia trestného konania. In: ČENTÉŠ, J. et al. (Ed.) *„Efektivnosť prípravného konania – jej skumanie, vyzvy a perspektivy“*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnicka fakulta, 2020, s. 96 - 105 ISBN 978-80-7160-577-5;
- LYÓCSA, Š., et al.: *Kvantitatívne metódy v ekonómii I*. Košice: elfa, s.r.o., 2013, 200 s., ISBN 978-80-8086-209-1;
- MARKECHOVÁ, D., et al.: *Štatistické metódy a ich aplikácie*. Nitra: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, 2011, 534 s., ISBN 978-80-8094-807-8;
- LITSCHMANNOVÁ, M.: *Uvod do statistiky*. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, Fakulta elektrotechniky a informatiky, 2011, 369 s., dostupné on-line na <http://mi21.vsb.cz/sites/mi21.vsb.cz/files/unit/uvod_do_statistiky.pdf>;
- Dôvodová správa k zákonu č. 422/2002 Z. z.;

Kontaktné údaje:

mjr. Mgr. Ing. František Vojtuš, PhD.

Ministerstvo vnútra SR

Prezídium Policajného zboru

národná kriminálna agentúra, odbor Bratislava

Pribinova 2, 812 72 Bratislava

t. č. 09610 52 237

e-mail: frantisek.vojtus@minv.sk, frantisek.vojtus@gmail.com

Prílohy k príspevku

rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
skrátené vyšetrovanie	počet vecí (spisov)	138176	136041	124659	118410	108254	104008	96267	90368	87687	86944	81982	72494	65295	59761	55908	49492	
	ukončené vecí (spisy)	104416	108850	96628	94766	86557	84258	78606	73312	71488	70799	67148	59271	53516	49047	45267	43937	40715
poverení prísúdnici PZ	vecí ukončené NPO	14491	17514	14731	14244	13414	14930	14769	14745	15477	16004	14722	12740	11788	11295	10754	10044	8866
	vecí ukončené NPO s návrhom na dohodu	-	-	366	690	879	1055	1057	1105	932	873	743	591	460	403	335	282	214
skrátené vyšetrovanie	vecí ukončené NPO podľa § 204 TP	-	-	828	547	574	1227	1684	1947	3301	3671	3216	3279	3316	3254	3145	2605	
	vecí ukončené NPO do 2 mesiacov	8216	9448	8216	8148	7806	9508	9842	9754	10608	11396	10506	8380	8111	7628	7248	6084	
skrátené vyšetrovanie	všetky vecí ukončené do 2 mesiacov	-	-	66623	64124	60766	61918	58734	54484	52714	52641	49814	43416	36064	33367	32448	28195	
	počet vecí (spisov)	-	-	15983	29001	35147	41620	40538	41318	39117	39374	38021	36832	34010	31223	29290	30405	30633
vyšetrovatelia	ukončené vecí (spisy)	-	-	9630	20510	24865	29766	29174	29475	28614	28888	27956	25181	23398	21275	21670	21025	
	vecí ukončené NPO	-	-	2880	6532	7822	9039	9423	9463	9181	8652	8234	8088	6293	5960	5703	5643	5278
vyšetrovatelia	vecí ukončené NPO s návrhom na dohodu	-	-	155	738	1270	1828	1713	1660	1633	1624	1476	1391	957	870	613	577	532
	vecí ukončené NPO podľa § 204 TP	-	-	-	-	-	25	22	41	51	71	91	101	159	131	157	190	218
vyšetrovatelia	vecí ukončené NPO do 2 mesiacov	-	-	1530	3109	3940	4664	4793	4599	4200	4154	3918	3876	2926	2554	2306	2216	1784
	všetky vecí ukončené do 2 mesiacov	-	-	6371	11748	14939	18660	17959	17899	16854	17926	17202	16904	15615	14054	12660	12503	11372

Tabuľka č. 1 : Nápad a ukončenosť vecí v skrátenom vyšetrovaní na OKP KR PZ a OR PZ v rámci SR za roky 2004 - 2020 s ohľadom na počet podaných návrhov na podanie obžaloby (NPO), podaných NPO s návrhom na konanie o dohode o vine a treste a počtu vecí skončených NPO pri postupe podľa § 204 Trestného poriadku.

rok		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
poverení príslušníci PZ	podiel ukončených NPO do 2 mes. z vecí ukončených NPO	56,70	53,95	55,77	57,20	58,19	63,68	66,64	66,15	68,54	71,21	71,36	71,22	71,09	71,81	70,93	72,16	68,62
	podiel vecí ukončených NPO z ukončených vecí	13,88	16,09	15,25	15,03	15,50	17,72	18,79	20,11	21,65	22,60	21,92	21,49	22,03	23,03	23,76	22,86	21,78
	podiel vecí ukončených návrhom na dohodu z vecí ukončených NPO	-	-	0,02	0,05	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,06	0,05	0,05	0,05	0,04	0,04	0,03	0,03
skrátené vyšetrovanie	podiel vecí ukončených NPO podľa § 204 TP z vecí ukončených NPO	-	-	5,62	3,84	4,28	8,22	11,40	13,20	21,33	23,90	24,94	25,24	27,82	29,36	30,26	31,31	29,38
	podiel ukončených NPO do 2 mes. z vecí ukončených NPO	-	-	53,13	47,60	50,37	51,60	50,86	48,60	45,75	48,01	47,58	47,92	46,50	42,85	40,43	39,27	33,80
	podiel vecí ukončených NPO z ukončených vecí	-	-	29,91	31,85	31,46	30,37	32,30	32,11	32,09	29,95	29,45	29,15	24,99	25,47	26,81	26,04	25,10
vyšetrovanie	podiel vecí ukončených návrhom na dohodu z vecí ukončených NPO	-	-	5,38	11,30	16,24	20,22	18,18	17,54	17,79	18,77	17,93	17,20	15,21	14,60	10,75	10,23	10,08
	podiel vecí ukončených NPO podľa § 204 TP z vecí ukončených NPO	-	-	0,00	0,00	0,00	0,28	0,23	0,43	0,56	0,82	1,11	1,25	2,53	2,20	2,75	3,37	4,13
	podiel ukončených NPO do 2 mes. z vecí ukončených NPO	56,70	53,95	55,34	54,18	55,31	59,13	60,50	59,29	60,05	63,07	62,83	62,17	62,53	61,81	60,36	60,33	55,63
vyšetrovatelia a poverení príslušníci	podiel vecí ukončených NPO z ukončených vecí	13,88	16,09	16,57	18,02	19,06	21,02	22,45	23,55	24,63	24,73	24,14	23,94	22,98	23,82	24,73	23,91	22,91
	podiel vecí ukončených návrhom na dohodu z vecí ukončených NPO	-	-	0,00	2,96	6,87	10,12	12,03	11,45	11,42	10,40	10,13	9,67	9,52	7,84	7,38	5,76	5,48
	podiel vecí ukončených NPO podľa § 204 TP z vecí ukončených NPO	-	-	4,70	2,63	2,70	5,22	7,05	8,21	13,59	15,80	16,39	15,93	19,01	19,98	20,73	21,26	19,96

Tabuľka č. 2 : Percentuálne podiely vecí ukončených návrhom na podanie obžaloby (NPO) v lehote stanovenej Trestným poriadkom (ÚKP P PZ označované za rýchlosť), NPO s návrhom na dohodu o vine a treste a NPO pri postupe podľa § 204 Trestného poriadku z celkového počtu vecí ukončených NPO v skrátanom vyšetrovaní na OKP KR PZ a OR PZ v rámci SR za roky 2004 - 2020.

rok		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
poverení príslušníci PZ	vecí ukončené NPO s návrhom na dohodu v lehote	254	418	528	682	656	703	609	558	472	342	247	198	160	143	87
	podiel NPO s návrhom na dohodu v lehote z NPO podaných v lehote (%)	3,1	5,1	6,8	7,2	6,7	7,2	5,7	4,9	4,5	3,8	2,9	2,4	2,1	2,0	1,4
skrátene vyšetrovanie	vecí ukončené NPO s návrhom na dohodu v lehote	86	368	701	983	938	931	863	866	775	645	410	371	246	213	176
	podiel NPO s návrhom na dohodu v lehote z NPO podaných v lehote (%)	5,6	11,8	17,8	21,1	19,6	20,2	20,5	20,8	19,8	16,6	14,0	14,5	10,7	9,6	9,9
vyšetrovatelia a poverení príslušníci PZ	vecí ukončené NPO s návrhom na dohodu v lehote	340	786	1 229	1 665	1 594	1 634	1 472	1 424	1 247	987	657	569	406	356	263
	podiel NPO s návrhom na dohodu v lehote z NPO podaných v lehote (%)	3,5	7,0	10,5	11,7	10,9	11,4	9,9	9,2	8,6	7,6	5,8	5,3	4,1	3,8	3,3

Tabuľka č. 3 : Počty vecí skončených NPO s návrhom na konanie o vine a treste v lehotách stanovených Trestným poriadkom v skrátanom vyšetrovaní na OKP KR PZ a OR PZ v rámci SR za roky 2006 – 2020 vrátane podielov na NPO podaných v lehotách stanovených Trestným poriadkom.

**SÚVISIACE VEDY,
VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY**

SUBJEKTY MAJETKOVEJ KRIMINALITY

JUDr. Michaela JURISOVÁ, PhD.

Katedra kriminológie

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Cieľom predmetného príspevku je poukázať na vybrané kriminologické aspekty majetkovej kriminality. Pozornosť je zameraná predovšetkým na páchatel'ov a obeť majetkovej kriminality – pričom potreba skúmania jej subjektov vyplýva aj z vedecko-výskumnej úlohy „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“. Poukázanie je aj na kriminologickú terminológiu a vybrané fenomenologické ukazovatele majetkovej kriminality.

KLúčové slová

Majetková kriminalita, subjekty, páchatel', obeť, kriminológia, Slovenská republika.

Annotation

The purpose of this article is to point out selected criminological aspects of property crime. Attention is focused on the perpetrator and the victim of property crime. Need for research comes also from the academic scientific project aimed primarily at victims of crime. Terminology and some phenomenological indicators are also mentioned.

Key words

Property crime, subjects, offender, victim, criminology, The Slovak republic.

Úvod

Majetková kriminalita prešla od roku 1989 mnohými kvalitatívnymi a kvantitatívnymi zmenami. Aktuálne je majetková kriminalita najpočetnejším druhom trestnej činnosti evidovanej v Slovenskej republike. Značný nárast majetkových trestných činov (ako aj priestupkov proti majetku) sa čoraz viac dotýka širokej verejnosti a samotní občania sú vystavení narastajúcemu riziku, že sa stanú obeťami¹ majetkovej kriminality.

Vybrané kriminologické aspekty majetkovej kriminality

V najširšom zmysle slova chápe **kriminológia majetkovú kriminalitu** ako útok voči cudziemu majetku, pričom nie je rozhodujúce, či tento majetok patrí jednotlivcovi, skupine osôb alebo štátu. V užšom zmysle slova je majetková kriminalita trestná činnosť, kde trestne zodpovedný páchatel' bez ohľadu na spôsob spáchania, formu vlastníctva majetku (voči ktorému jeho útok smeruje), tento ohrozuje alebo sa ho zmocní s cieľom trvalého alebo dočasného užívania, a kde konečným cieľom je získanie neoprávneného prospechu (pričom nerozhoduje, či páchatel' chcel získať prospech pre seba alebo pre iného).²

V minulosti (počas 19. storočia) bola majetková kriminalita označovaná ako *kriminalita z núdze* – najmä v dôsledku rozdielnych cien potravín, pričom pri náraste ich cien sa paralelne zvyšovala aj majetková kriminalita. Ale po roku 1960 sa ukázala táto domnienka ako nesprávna, keďže s rastom ekonomiky súbežne rástla aj majetková kriminalita. Majetková kriminalita sa začala označovať ako *kriminalita z blahobytu*. Tento trend sa nezmenil ani keď sa centrálna riadená ekonomika zmenila na trhovú ekonomiku.³

¹ Poznámka autorky: Potreba skúmania subjektov kriminality vyplýva aj z vedeckovýskumnej úlohy „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“ (VÝSK. 255), riešenej katedrou kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Autorka príspevku je členkou riešiteľského tímu predmetnej VVÚ.

² KOLEKTÍV AUTOROV. 2021. *Kriminológia – osobitná časť, 1. diel*, s. 38 a nasl.

³ DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. 2016. *Kriminológia*, s. 192.

Trestné činy proti majetku boli a sú súčasťou všetkých historických, ale aj súčasných trestných zákonníkov. Právo vlastníť majetok často patrí medzi uznávané a chránené základné ľudské práva. Z uvedeného vyplýva, že majetkové trestné činy vždy patrili a patria medzi najtypickejšie formy protiprávneho konania.⁴

Z kriminologického hľadiska je štruktúra majetkovej kriminality nasledovná:

Krádeže vlámaním: zaradíme sem krádeže vlámaním napríklad do bytov, obchodov (vrátane skladov), reštaurácií, jedální, stánkov, hracích automatov, bankomatov, škôl, víkendových chat či odstavených vozňov.

Krádeže ostatné (v minulosti označované ako „*krádeže prosté*“): patria sem napríklad krádeže vreckové, na cestujúcich počas prepravy, medzi zamestnancami na pracovisku, motorových vozidiel (jednostopových aj dvojstopových), vecí z áut, krádeže bicyklov, domácich zvierat, krádeže v bytoch, na staniach a v dopravných prostriedkoch či krádeže pri pohlavnom styku.

Ostatné majetkové trestné činy: zaradíme sem napríklad neoprávnený zásah do práva k domu/bytu alebo nebytovému priestoru, poškodzovanie grafitmi či rozbitím skla, poškodzovanie interiéru vozňov alebo porušovanie domovej slobody.⁵

Majetkové trestné činy dlhodobo tvoria najpočetnejší druh kriminality evidovanej v štatistikách – ako v absolútnych číslach, tak v podiele na celkovej kriminalite. Je teda možné povedať, že vývoj majetkových trestných činov do značnej miery predurčuje vývoj celkovej kriminality.⁶

Tab. 1 Evidované a objasnené trestné činy majetkovej kriminality v Slovenskej republike v rokoch 2017 - 2021

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Počet evid. TČ</i>	25 154	21 787	19 583	18 715	16 535
<i>Počet objas. TČ</i>	10 473	9 545	8 999	8 400	7 568
<i>% objas. TČ</i>	41,64	43,81	45,95	44,88	45,77

Zdroj: vlastné spracovanie z Evidenčno-štatistického systému kriminality.

Údaje uvedené v tabuľke (ostatných päť rokov, t. j. 2017 – 2021) ako aj údaje staršieho dátumu dohľadateľné v Evidenčno-štatistickom systéme potvrdzujú, že majetková kriminalita tvorí dlhodobo najpočetnejšiu skupinu evidovanej kriminality v Slovenskej republike. Stav evidovanej majetkovej kriminality kopíruje stav celkovej evidovanej kriminality v Slovenskej republike – evidovaná majetková kriminalita aj evidovaná celková kriminalita má klesajúcu tendenciu.

Podiel evidovanej majetkovej kriminality na celkovej evidovanej kriminalite bol v roku 2021⁷ v Slovenskej republike 32,5 %. Pre porovnanie, napríklad v roku 2020 bol podiel majetkovej kriminality na celkovej kriminalite 34,5 %, v roku 2015 bol podiel majetkovej kriminality na celkovej kriminalite takmer 40 % a v roku 2010 takmer 50 %.

⁴ HOLCR, K. a kol. 2008. Kriminológia, s. 247.

⁵ KOLEKTÍV AUTOROV. 2021. *Kriminológia – osobitná časť, 1. diel*, s. 41 a nasl.; EVIDENČNO-ŠTATISTICKÝ SYSTÉM KRIMINALITY.

⁶ GRĽVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. 2019. *Kriminologie*, s. 315.

⁷ KOLEKTÍV AUTOROV. 2021. *Kriminológia – osobitná časť, 1. diel*, s. 40 a nasl.; EVIDENČNO-ŠTATISTICKÝ SYSTÉM KRIMINALITY: V Slovenskej republike bolo v roku 2021 evidovaných 50 915 TČ.

Objasnenosť majetkovej kriminality v sledovanom období (roky 2017 – 2021) bola v rozmedzí približne 41 – 46 %, pričom každý rok sa zvyšovala (s výnimkou roka 2020, kedy objasnenosť v porovnaní s rokom 2019 mierne klesla).

Páchatelia a obeť majetkovej kriminality

Z hľadiska *pohlavia* je majetková kriminalita „doménou“ mužov. Za obdobie posledných rokov je však viditeľný mierny pokles podielu mužov na páchaní majetkovej kriminality – a to na úkor nárastu podielu žien.

Vekový diapazón páchatel'a majetkovej kriminality je vo všeobecnosti pomerne široký. V podmienkach Slovenskej republiky sa majetkovej kriminality dopúšťajú v najväčšej miere osoby vo veku 18 – 30 rokov.

Vzdelanostná úroveň páchatel'ov majetkovej kriminality je relatívne nízka. Ide o osoby so základným vzdelaním (prípadne neukončeným základným vzdelaním), vyučené osoby alebo absolventov učňovských škôl. V posledných rokoch je ale možné pozorovať *narastajúci počet páchatel'ov majetkovej kriminality so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním*.

Páchania majetkovej kriminality sa v podmienkach Slovenskej republiky často dopúšťajú osoby nezamestnané. Z hľadiska kriminálnej kariéry páchajú túto kriminalitu vo veľkej miere osoby dovtedy netrestané (prvopáchatelia). Recidivisti sa podieľajú na páchaní majetkovej kriminality menej ako po minulé roky.

V prípade krádeží vlámaním ale aj krádeží ostatných sa vyskytujú páchatelia nie len príležitostní, ale aj profesionáli. Do popredia sa v posledných rokoch dostávajú organizované skupiny, ktoré robia túto trestnú činnosť sofistikovanejšou a ťažšie odhaliteľnou.

Osobnosť páchatel'a majetkovej kriminality sa vyznačuje *deformovaným vzťahom k majetku a preferenciou materiálnych hodnôt*.⁸

V prípade majetkových trestných činov môže zohrávať nezanedbateľnú rolu aj špecifický „racionalizačný či neutralizačný mechanizmus“ oslabujúci pôsobenie morálnych zábran voči trestným činom určitého druhu – takzvané „vnútorné ospravedlnenie“ – páchatel' nachádza ospravedlnenie pre svoje správanie sa.⁹

Typológia páchatel'ov majetkovej kriminality, ktorá by bola v kriminológii všeobecne akceptovanou neexistuje. Autori publikácie *Kriminológia*¹⁰ uvádzajú *typológiu páchatel'ov trestného činu krádeže v obchodných domoch*, pričom podľa ich názoru sa jednotlivé typy páchatel'ov vyskytujú aj v prípade ostatných trestných činov majetkovej kriminality:

A) *Vývojový páchatel'* – ide o obdobia ontogenetického vývinu, t. j. o osoby vo veku do 21 rokov alebo vo veku nad 60 rokov. Napríklad mladí páchatelia sú typickí emocionálnou labilitou a nezrelosťou a ich bezprostredným motívom je snaha o seberealizáciu, získanie uznania v skupine rovesníkov či túžba po zážitku z dobrodružstva.

B) *Príležitostný páchatel'* – osoba ktorá je „normálnym“ občanom a je u nej ťažko zistiteľná motivácia k páchaniu majetkovej kriminality. Ide skôr o momentálny impulz odcudziť tovar v príhodnej situácii (takej, ktorá bola vnímaná ako „situácia bez rizika“).

C) *Recidivujúci páchatel'* – ide o „chronických zlodejov“/„profesionálov“. Krádeže sú súčasťou ich životného štýlu, pohybujú sa na okraji spoločnosti a nevedia žiť konvenčným spôsobom života. Tieto osoby vedú záhaľčivý spôsob života. Majetkovou trestnou činnosťou si

⁸ KOLEKTÍV AUTOROV. 2006. *Kriminológia II, 1. diel*, s. 51 a nasl.; DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. 2016. *Kriminológia*, s. 194; HOLCR, K. a kol. 2008. *Kriminológia*, s. 252 a nasl.

⁹ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. 2019. *Kriminologie*, s. 326.

¹⁰ KOLEKTÍV AUTOROV. 2005. *Kriminológia – osobitná časť*, I. diel, s. 49 a nasl.

zaisťujú životne existenčné potreby, pričom prípadný trestný postih pre nich nemá nápravný/výchovný účinok a neodradí ich od ďalšej trestnej činnosti.

D) Páchatel' v ekonomickej tiesni – tieto osoby odcudzujú tovar, ktorý nutne potrebujú alebo o ktorom sa domnievajú, že ho nutne potrebujú. Na kúpu tohto tovaru nemajú momentálne alebo trvalo finančné prostriedky.

E) Psychicky chorý páchatel' – ide o nezreteľné, hraničné prípady kleptománie, mnohopočetné osobnosti či neurotické obsesie. Títo páchatelia sú spornou a diskutovanou kategóriou osôb.¹¹

V spojitosti s majetkovou kriminalitou je možné sledovať aj *sociálnu polarizáciu páchatel'ov*:

Prvý pól – zaradíme k nemu osoby alebo skupiny osôb, ktoré žijú na hranici chudoby, aj osoby, ktorých sociálna situácia sa v súvislosti s novým spoločenským zriadením zhoršila (oproti stavu predchádzajúcemu). Napríklad zaniknuté profesie, dôchodcovia, invalidné osoby či ľudia s nízkymi príjmami, ktorých existenčné problémy často viedli k majetkovej trestnej činnosti. Známe sú aj *prípady drobnej majetkovej kriminality páchanej osobami bez domova* – preto aby sa dostali do výkonu trestu a prežili tam zimné obdobie¹².

Stredná vrstva – tvorí ju početná, ale mocensky slabá skupina. Má zabezpečenú fyzickú existenciu, ale k majetkovej trestnej činnosti je motivovaná potrebou vyrovnat' sa ostatným vo svojej sociálnej skupine, predstihnúť ich a konkurovať skupine spoločensky vyššie postavenej. Za týmto účelom niektorí neváhajú využiť nelegálne prostriedky – s cieľom uspokojiť svoje nadštandardné potreby.

Úsilie týchto vrstiev o ďalšie zvýšenie svojej hmotnej životnej úrovne nie je motivované iba bezprostrednou potrebou, ale aj snahou prestížne sa vyrovnat' iným – takzvaná „relatívna núdza“. Ide o túžbu vyrovnat' sa príslušníkom svojej vrstvy, predstihnúť ich alebo aspoň zabrániť tomu, aby z tejto vrstvy boli vylúčení. Toto je podporované napríklad reklamou, ktorá je zameraná na umelé vytváranie nových potrieb alebo módné trendy – napríklad nutnosť vlastniť osobné motorové vozidlo prestížnej značky, zahraničné dovolenky, značkové oblečenie. Pri rozpore takto zvýšených nárokov a podmienkach ich uspokojenia slabší jedinci často volia kriminálne riešenie – kriminalita z blahobytu vyvolaná rastom životnej úrovne¹³.

Druhý pól – patrí tu finančne a majetkovo saturovaná skupina mocných a bohatých podnikateľ'ov, medzi ktorými môžu vynikať osoby s väzbami na kriminálne podsvetie, prejavujúce sa páchaním aj majetkovej trestnej činnosti. Môže tiež ísť o oslabenú spoločenskú kontrolu aj represívny systém.

Osoby patriace do tejto skupiny k uspokojovaniu svojich potrieb niekedy využívajú aj hospodársku kriminalitu. Ak je u nich zistená majetková kriminalita, jedná sa skôr o činy páchané z túžby po dobrodružstve (drobnejšie krádeže v obchodoch) alebo bez zjavných motívov či z potreby zahnať nudu (napríklad poškodzovanie cudzieho majetku príslušníkmi takzvanej „zlatej mládeže“)^{14, 15}.

¹¹ KOLEKTÍV AUTOROV. 2021. *Kriminológia – osobitná časť, 1. diel*, s. 46 a nasl.

¹² VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. 2019. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 392.

¹³ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. 2019. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 392.

¹⁴ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. 2019. *Základy kriminologie a trestní politiky*, s. 392.

¹⁵ POLÁK, P., TITLOVÁ, M. 2018. *Kompendium kriminologie*, s. 49.

Majetková kriminalita je páchaná aj maloletými a mladistvými páchatelmi. V roku 2021 v Slovenskej republike bolo evidovaných 508¹⁶ majetkových trestných činov spáchaných maloletými páchatelmi a 917¹⁷ majetkových trestných činov spáchaných mladistvými páchatelmi.¹⁸

Poškodený občan nevidí rozdiel v trestnom čine a priestupku – vníma iba fakt, že sa stal poškodeným, a že mu nastala majetková ujma. V prípade majetkového priestupku (v porovnaní s trestným činom) je omnoho menšia šanca na jeho objasnenie – čo sa však už občana bezprostredne dotýka. Takýto občan sa potom môže cítiť nielen bezbrannou obeťou páchatel'a, ale pociťuje aj určité „bezprávie“.¹⁹

Pokles obetí majetkovej kriminality možno vysvetliť, okrem iných, aj *aktívnym prístupom občanov k ochrane svojho majetku*.

Z hľadiska *pohlavia* a *veku* sú najčastejšími obetami majetkovej kriminality *ženy aj muži v produktívnom veku* – kedy potenciálne obeť vlastní pre páchatel'ov zaujímavé komodity, sú v intenzívnom kontakte s heterogénnym pracovným a spoločenským prostredím, čo vlastne riziko ich viktimácie podporuje.²⁰

K novším trendom patrí *nárast majetkových trestných činov proti seniorom* (napríklad podvody či krádeže v bytoch). A to za využitia I'sti. Páchatelia sú tak jednotlivci ako aj organizované skupiny, vrátane zahraničných. S prípadmi je často spojená určitá legenda (napríklad „falošný príbuzný“).

Ďalším relatívne novým trendom je *vytipovanie objektov napadnutia na základe informácií získaných zo sociálnych sietí*.²¹

Evidenčno-štatistický systém kriminality eviduje obeť krádeží ostatných (konkrétne „obete vreckových krádeží“, „obete krádeží pri pohlavnom styku“, „krádeže iné na osobách“, „krádeže na cestujúcich počas prepravy“). Štandardné výstupy „policajnej štatistiky“ obeť iných trestných činov majetkovej kriminality (okrem vyššie uvedených) neevidujú.

V prípade vyššie uvedených evidovaných obetí trestných činov majetkovej kriminality, štatistika zaznamenáva počty obetí z hľadiska pohlavia a veku²².

Tab. 2 Ženy a muži ako obeť krádeží ostatných v podmienkach SR v rokoch 2019 – 2021

ROK	2019	2020	2021
<i>Obeť žena</i>	674	452	363
<i>Obeť muž</i>	970	628	621

Zdroj: vlastné spracovanie z Evidenčno-štatistického systému kriminality.

Z údajov uvedených v tabuľke 2 je za posledné tri roky v Slovenskej republike evidentný pokles počtu evidovaných obetí, tak v prípade žien ako aj mužov. Relatívne značný medziročný

¹⁶ Pre porovnanie: v roku 2020 bolo evidovaných 389 majetkových TČ spáchaných maloletými páchatelmi.

Z uvedeného vyplýva medziročný nárast o +119 trestných činov majetkových spáchaných maloletými páchatelmi.

¹⁷ Pre porovnanie: v roku 2020 bolo evidovaných 1 083 majetkových TČ spáchaných mladistvými páchatelmi.

V prípade mladistvých páchatel'ov majetkových trestných činov je evidovaný medziročný pokles o -116 skutkov.

¹⁸ EVIDENČNO-ŠTATISTICKÝ SYSTÉM KRIMINALITY.

¹⁹ KOLEKTÍV AUTOROV. 2005. *Kriminológia – osobitná časť, I. diel*, s. 47.

²⁰ HOLCR, K. a kol. 2008. *Kriminológia*, s. 254.

²¹ GRĽVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. 2019. *Kriminologie*, s. 324.

²² Obeť žena / muž : vo veku do 18 rokov; od 19 do 30 rokov; od 31 do 60 rokov; nad 60 rokov.

pokles evidovaných obetí môže mať viacero príčin a dôvodov. Podľa názoru autorky príspevku ide najmä o vplyv a dôsledky pandemickej situácie súvisiacej s ochorením Covid-19.

Vzhľadom na vekové kategórie evidovaných obetí žien aj mužov bola v Slovenskej republike v roku 2021 nasledovná situácia:

Tab. 3 Ženy a muži ako obeť krádeží ostatných podľa vekových kategórií v podmienkach SR v roku 2021

VEKOVÁ KATEGÓRIA	ŽENY	MUŽI
do 18 rokov	27	36
od 19 do 30 rokov	72	165
od 31 do 60 rokov	139	299
nad 60 rokov	125	121

Zdroj: vlastné spracovanie z Evidenčno-štatistického systému kriminality.

Vyplývajú z tabuliek 2 a 3 bol potvrdený fakt, že obeťami krádeží ostatných sa stávajú z hľadiska pohlavia viac muži ako ženy a z hľadiska veku – muži v produktívnom veku, t. j. osoby „na vrchole svojej pracovnej kariéry aj osobného života“.

Najpočetnejšou skupinou obetí (z evidovaných obetí krádeží ostatných) sú osoby poškodené *vreckovými krádežami*. V rokoch 2019 až 2021 bola v Slovenskej republike nasledovná situácia:

Tab. 4 Ženy a muži ako obeť vreckových krádeží v podmienkach SR v rokoch 2019 – 2021

ROK	2019	2020	2021
<i>Ženy</i>	410	265	190
<i>Muži</i>	617	357	347

Zdroj: vlastné spracovanie z Evidenčno-štatistického systému kriminality.

Z uvedených údajov je zrejmé, že ide o pokles evidovaných skutkov vreckových krádeží, tak na ženách ako aj mužoch. Opäť aj v tomto prípade môže byť dôvodov a príčin niekoľko. Poškodení vreckovými krádežami sú častejšie muži ako ženy.

Záver

Majetkovej kriminalite, ako najpočetnejšej skupine evidovanej trestnej činnosti v Slovenskej republike, je na mieste venovať náležitú pozornosť – a to z viacerých uhlov pohľadu, nevynímajúc kriminologický.

Predmetný príspevok je zameraný na kriminologické vymedzenie majetkovej kriminality, pričom nie sú opomenuté jej vybrané fenomenologické ukazovatele, s ktorým je kriminologické poňatie úzko prepojené. Najpodstatnejším zameraním príspevku sú informácie a poznatky o páchateloch a obetiach majetkovej kriminality ako jej subjektoch. Potreba skúmania subjektov kriminality (aj majetkovej) vyplýva aj z vedecko-výskumnej úlohy (VÝSK. 255) „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“.

Zoznam bibliografických odkazov

DIANIŠKA, G., T. STRÉMY, M. VRÁBLOVÁ, 2016. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 405 s. ISBN 978-80-7380-620-0.

EVIDENČNO-ŠTATISTICKÝ SYSTÉM KRIMINALITY.

GŘIVNA, T., M. SCHEINOST, I. ZOUBKOVÁ a kol. 2019. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 588 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

HOLCR, K. a kol. 2008. *Kriminológia*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 403 s. ISBN 978-80-8078-206-1.

KOLEKTÍV AUTOROV. 2005. *Kriminológia – osobitná časť*, I. diel. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 191 s. ISBN 978-80-8054-345-3.

KOLEKTÍV AUTOROV. 2006. *Kriminológia II*, 1. diel. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 191 s. ISBN 978-80-8054-393-8.

KOLEKTÍV AUTOROV. 2021. *KRIMINOLÓGIA – OSOBITNÁ ČASŤ*. 1. diel. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, 172 s. ISBN 978-80-8054-890-2.

POLÁK, P. a M. TITTLOVÁ. 2018. *Kompendium kriminológie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. r. o., 87 s. ISBN 978-80-8168-847-8.

VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. 2019. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 585 s. ISBN 978-80-7400-732-3.

VÝSK. 255 „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“ (Vedecko-výskumná úloha, Katedra kriminológie, Akadémia Policajného zboru v Bratislave).

Kontaktné údaje

JUDr. Michaela Jurisová, PhD.

odborná asistentka

Katedra kriminológie

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

Tel.: 0961057113

E-mail: michaela.jurisova@minv.sk

ZÁVERY

Na základe cieľov interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi – 10. ročník,“ ktorá sa konala v tomto ročníku po ukončení pandemických obmedzení po dvoch rokoch prezenčne môžeme za vedecký a organizačný výbor skonštatovať, že 10. ročník bol úspešný a naplnil ciele stanovené účastníkmi pri realizácii tejto konferencie.

V oblasti **trestného práva hmotného** účastníci konferencie za najdôležitejšie považujú riešenie tých teoretických otázok, ktoré majú význam pre legislatívnu činnosť, a teda i konkrétny výklad niektorých právnych pojmov, inštitútov a v konečnom dôsledku i jednotlivých ustanovení v Trestnom zákone Slovenskej republiky a Českej republiky. V dôsledku výrazných zmien trestných kódexov je tento výklad nevyhnutný pre pochopenie a následnú aplikačnú prax orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Ide najmä o tieto okruhy otázok a problémov:

- Napriek tomu, že pozornosť sveta sa sústredila na boj s pandémiou, pirátstvo a ozbrojené útoky proti posádkam lodí zostávajú vážny problém vyžadujúci spoločnú reakciu medzinárodného spoločenstva na najvyššej úrovni. Mnohé z útokov boli v minulosti zamerané skôr na krádež nákladu, no v súčasnosti ide o útoky, ktorými sa zasahuje do osobnej slobody, ako sú napr. únosy námorníkov, za ktorých sa následne vyberá výkupné. Je preto potrebné sa v rámci ochrany spoločnosti zamerať aj na tento problém a prispôsobiť tomu aj príslušnú medzinárodnú právnu úpravu.
- V právnej úprave českej republiky absentuje trestný čin, ktorý by dokázal efektívne postihovať protiprávne konania, pri ktorých osoba vykonáva službu v cudzom vojsku, pričom trestnoprávny postih nasleduje len vtedy, ak ide o vojsko iného štátu. Postihnutie za službu napr. v určitom partizánskom zoskupení môže byť následne problém. *De lege ferenda* by tak bolo potrebné v právnej úprave Českej republiky upraviť samostatný trestný čin, ktorý by kriminalizoval zapojenie sa do neštátnej ozbrojenej skupiny počas ozbrojeného konfliktu na území inej krajiny.
- Aj napriek tomu, že retributívna justícia je základom trestného práva, je potrebné neustále zvyšovať možnosti uplatňovania restoratívnej justície, ktorá vytvára vhodné podmienky pre potreby poškodeného. Trestná represia má mať v modernej právnej spoločnosti iba pomocnú úlohu. Z tohto vyplýva, že aj trest odňatia slobody ako najťažší z trestov by mal nastupovať až ako ultima ratio, tzn. vtedy, ak cieľ nie je možné dosiahnuť inak. Tento prístup je nemenej potrebný predovšetkým v prípade mladistvých páchatel'ov.
- Trestné právo v spojení so správnym právom vytvárajú dostatočné právne nástroje na ochranu pred protiprávnymi konaniami právnických osôb, nakoľko obidve tieto právne odvetvia umožňujú realizovať postih takmer za všetky protiprávne činy, ktorých sa právnická osoba môže prostredníctvom svojich orgánov dopustiť. Aj keď správno-právna úprava nie je kodifikovaná a je upravená množstvom právnych predpisov, ktoré medzi sebou nesúvisia, toto odvetvie poskytuje efektívne sankcionovanie právnických osôb, o čom svedčia aj vysoké sumy peňažných sankcií, ktoré je možné týmto osobám uložiť. Prostriedky trestného práva sú niekedy len možnosťou, ktorá sa neuplatní a je teda niekedy účelnejšie využívať prvky správneho práva s možnosťou uloženia finančnej sankcie.
- Podmienky na uloženie trestu odňatia slobody sú vo vybraných členských štátoch značne rôznorodé a rovnako je indiferentná aj minimálna doba výkonu trestu, po ktorej môže byť odsúdený podmiennečne prepustený. Z hľadiska komparácie právnych úprav vybraných krajín s právnym poriadkom Slovenskej republiky možno konštatovať, že tak počet trestných činov, za ktoré môže byť odsúdenému uložené doživotie a rovnako aj dvadsaťpäťročná doba výkonu trestu odňatia slobody na doživotie po ktorej môže požiadať o podmiennečné prepustenie, sú v našom právnom poriadku nastavené oveľa prísnejšie ako v niektorých iných krajinách
- Pri posudzovaní príčinného vzťahu medzi konaním a následkom sa v niektorých prípadoch neprihliada do akej miery sa k samotnému následku pričínil samotný poškodený. Podľa

aktuálnej judikatúry súdov ČR jem možné takýto záver vyvodit' aj pri situácii, kedy vodič porušením svojich povinností spôsobil dopravnú nehodu, čím spôsobil ujmu na zdraví osobe spolujazdca, ktorý nebol v čase nehody pripútaný pásom. Zavinenie tohto vodiča sa vzťahuje aj na následok, ktorý sa zväčšil v dôsledku nepoužitia pásu poškodeným. V trestnom konaní je teda bezpredmetné sa zaoberať tým, do akej miery by pripútanie poškodeného zmiernilo následok trestného činu. Uvedené neplatí v civilnom procese, v ktorom sa pri spôsobení škody prihliada na mieru zavinenia obidvoch účastníkov sporu. Ak by sa tieto skutočnosti dokazovali aj v trestnom konaní mohlo by to mať za následok porušenie rýchlosti konania.

- Nezákonné reprodukcie peňazí (napr. eurobankoviek) sú spôsobilé na to, aby boli uvedené do obehu a zameniteľné s pravými peniazmi. Tieto reprodukcie je možné si objednať napr. z ázijských obchodov a z dôvodu ich častej zameniteľnosti by nemali byť prehliadané ako falzifikáty. V roku 2019 práve tieto nezákonné reprodukcie tvorili 25 % zachytených falzifikátov, čiže pre samotný obeh peňazí predstavujú pomerne vysoké riziko a je potrebné ich šírenie príslušným spôsobom postihovať trestnou sadzbou.
- Posudzovať skutok ako trestný čin podvodu podľa § 221 TZ je potrebné vždy prísne individuálne, pričom samotné podvodné konanie je potrebné dôsledne špecifikovať (overiteľné nepravdivé informácie; hrubo skresľujúce údaje; neoveriteľné údaje apod.), ako aj vzťahu či statusu podvedenej či poškodenej osoby, spôsobu konania páchatel'a a ďalších skutočností, ktoré vo vzájomných súvislostiach a v celosti umožňujú zodpovedné vyhodnotenie v právnych a inštitucionálnych medziach
- Problematika restoratívnej justície je aktuálna v prostredí slovenskej právnej úpravy už dlhšie obdobie. Nový Trestný zákon z roku 2005 síce prináša komplexnú právnu úpravu určitých inštitútov, prostredníctvom ktorých dochádza k postupnej aplikácii restoratívnej justície, avšak s poukázaním na aplikačnú prax je stále potrebné vyvíjať snahu o zníženie značnej dominancie retributívnej justície a tým docieľiť postupné presadzovanie inštitútov restoratívnej justície.
- O virtuálnych menách v kontexte trestnej činnosti je možné vo všeobecnosti uvažovať, vrátane jej výskytu aj v Slovenskej republike, naozaj širokospektrálne, a to pri každej trestnej činnosti spojenej s určitým druhom peňažného plnenia – či už vynúteného páchatel'om od poškodenej osoby, príp. vo forme dobrovoľnej platby od objednávateľa a pod. Veľmi často sa spájajú napr. s financovaním terorizmu aj z dôvodu vyššej miery anonymity, ako aj s aktivitami, ktoré sú spájané s tzv. darkwebom, či legalizáciou výnosov z trestnej činnosti. Vzhľadom na krátkosť fungovania trhu s kryptomenami možno nedostatky spojené s bezpečnosťou v tejto oblasti, a teda aj podmienky na páchanie trestnej činnosti, nájsť nielen v legislatíve, ale aj v technologických aspektoch fungovania búrz kryptomien.

V oblasti **trestného práva procesného** boli okruhy príspevkov zamerané na rôzne inštitúty trestného konania, pričom išlo o najrôznejšie otázky zákonnej úpravy, či aplikačné problémy z oblasti vyšetrovania trestnej činnosti. Na základe jednotlivých príspevkov je možné stanoviť nasledujúce závery:

- Zaužívaná prax vypočúvania podozrivých osôb v pozícii svedkov je problémová a dochádza k nej z dôvodu absencie nezložitej možnosti výsluchu podozrivého v štádiu po začatí trestného konania, pred vznesením obvinenia. V súčasne nastavených legislatívnych podmienkach Slovenskej republiky musí orgán činný v trestnom konaní podstupovať náročné rozhodovanie o tom, v akom procesnom postavení výsluch podozrivej osoby vykoná alebo v akom štádiu trestného konania ho vykoná. Je preto na mieste zaoberať sa možnosťami zjednodušenia a zefektívnenia tejto oblasti.
- Začatie trestného stíhania je dôležitým momentom v trestnom konaní. Od tohto momentu môžu orgány činné v trestnom konaní vykonávať dokazovanie v plnom rozsahu. Dôležité je, aby začatie trestného stíhania bolo zákonné, malo svoje náležitosti a bol zadaný moment začatia, a to či bolo začaté vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania alebo

vykonaním zaisťovacieho úkonu, neodkladného úkonu alebo neopakovateľného úkonu. Taktiež je veľmi dôležité rozoznať moment, kedy dochádza k vedeniu trestného stíhania len „vo veci“ bez dostatočnej dôkaznej sily voči konkrétnemu páchatel'ovi, a moment kedy je potrebné postupovať podľa § 206 Trestného poriadku, vzniesť obvinenia konkrétnej osobe, ktorý si môže následne uplatniť aj svoje práva.

- Dozor prokurátora v prípravnom konaní je častokrát rozdielny pri viacerých trestných činoch. Pri trestných činoch skrátene dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona, kedy už je v čase rozhodovania v postupe pred začatím trestného stíhania splatná daň a jej príslušenstvo alebo poistné zaplatené, sa častokrát postupy prokurátorov rozchádzajú a bolo by potrebné aby sa k týmto veciam zaujalo zjednocujúce stanovisko, ktoré by náležite zohľadňovalo najnovšie trendy a potreby v trestnom konaní a najmä racionálny výklad cieľu trestného konania.
- Poskytovať účelnú pomoc obetiam trestných činov je kľúčovým faktorom pri aplikácii prevencie páchania kriminality v nadväznosti na skutočnosť, že veľmi často je spojená s pomocou pre obeť i aplikácia prevencie trestnej činnosti. Multiinštitucionálny prístup k systému pomoci a podpory obetí predstavuje primárny prvok všetkých subjektov, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťou. Dovoľme si tvrdiť, že ak bude zabezpečený takýto prístup a subjekty budú vzájomne pracovať na budovaní efektívneho systému pomoci obetiam, tak to prinesie pozitívne výsledky.
- S príčinami nepravdivých výpovedí sa stretávame nielen pri výsluchu, ale aj pri konfrontácii. Potvrdzujú to aj výsledky zo zrealizovaného výskumu „Konfrontácia v kriminalistickej teórii a praxi“, ktorý je vedený na akadémii Policajného zboru v Bratislave pod číslom Výsk. 247. V tejto súvislosti je potrebné, aby vyšetrovateľ alebo poverený príslušník venoval dostatok času príprave pred samotnou realizáciou konfrontácie. Kvalitná príprava môže napomôcť pri logickom argumentovaní počas výkonu konfrontácie, v prípade, že vyšetrovateľ alebo poverený príslušník bude mať predpoklad, že konfrontovaní neuvádzajú pravdivé výpovede na položené otázky.
- Trestná zodpovednosť právnických osôb je stále pomerne kontroverzným a diskutovaným inštitútom, najmä čo sa týka praktického využívania. Právnické osoby sa častokrát dopúšťajú protiprávnej činnosti a je potrebné nájsť najmä personálnu podporu pre príslušníkov Policajného zboru, prokuratúry, či súdy. Špecializácia by priniesla očistenie spoločnosti od tých fyzických a právnických osôb, ktoré sa dopúšťajú trestnej činnosti.
- Problematika spolupracujúcich obvinených podlieha početným polemikám nielen na úrovni odbornej, ale aj laickej verejnosti. Pri ich posudzovaní je potrebné zdôrazniť nevyhnutnosť skúmania vyváženia záujmu na objasnení závažnej trestnej činnosti so záujmom na spravodlivom potrestaní páchatel'a, a to napr. formou rozšírenia dôvodov na povolenie obnovy konania v prípade, ak spolupracujúci obvinený nedodrží svoj záväzok o podieľaní sa na objasnení závažnej trestnej činnosti v snahe obmedzenia špekulatívnych konaní aj s ohľadom na skutočnosť, že k schváleniu dohody o vine a treste vo vzťahu k spolupracujúcim obvineným dochádza podstatne skôr, než k právoplatnému skončeniu trestných konaní, na ktorých objasnení sa majú podieľať.
- V oblasti kontradiktórneho výsluchu svedkov počas prípravného konania, si v rámci konania na súde existuje veľké množstvo názorových ako aj súdnych rozdielov. V prípade výsluchu utajeného svedka existuje aj názorová nekonzistentnosť vyplývajúca z doktrínálneho ako aj právnoaplikačného nazerania na mieru procesnej použiteľnosti inštitútu svedka, ktorého totožnosť je utajená. Charakter takéhoto dôkazného prostriedku – výsluchu svedka, ktorého identita bola utajená, nijakým spôsobom neznižuje dôkaznú dôveryhodnosť a použiteľnosť svedeckej výpovede utajeného svedka len z dôvodu určitých opatrení prijatých na ochranu tohto subjektu trestného konania.

- Pri anonymizácii osoby svedka v trestnom konaní, ktorý svojím svedectvom usvedčuje obvineného dochádza ku kolízií s Ústavou SR a Dohovorom garantovanými právami na spravodlivé súdne konanie. Dochádza taktiež aj ku kolízií medzi samotnými ustanoveniami Trestného poriadku, nakoľko na jednej strane zo základných zásad trestného konania, ktoré sú zakotvené v jeho úvodných ustanoveniach je zakotvená aj zásada kontradiktórnosti konania, no na strane druhej je poskytovaná aj možnosť svedkovi utajiť svoju totožnosť.
- Využitelnosť informácií získaných použitím prostriedkov OPČ upravených mimo Trestného poriadku je v súčasnosti limitovaná samotnou právnou úpravou, vnútroštátnou judikatúrou a judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva. Osobitne problematické sú najmä mechanizmy povoľovania použitia prostriedkov OPČ mimo trestného konania. Súčasný stav hodnotíme ako teoreticko-praktický problém, ktorý je potrebné v blízkej dobe riešiť. Ak by sa podarilo nájsť všeobecne prijateľný konsenzus v oblasti právnej úpravy prostriedkov OPČ máme za to, že by to pomohlo zvýšiť efektivitu trestného konania a tak bezpochyby napomohlo zabezpečiť neodvratnosť trestného postihu za spáchané protiprávne konanie.
- Inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania je významným inštitútom v prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi PZ. Naopak inštitút dohody o vine a treste je v zásade nevyužívaný v skráteneho vyšetrovaní poverenými príslušníkmi a aj v prípade skráteneho vyšetrovania vykonávaného vyšetrovateľmi jeho podiel klesá, a to najmä v poslednom období. Inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku sa javí ako efektívnejší v prípadoch skráteneho vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi. Treba však dodať, že možno sledovať v poslednom období postupne vzívanie sa aj vyšetrovateľov PZ s možnosťami využívania inštitútu osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 Trestného poriadku.

Účastníci konferencie v jednotlivých príspevkoch poukazujú na možné problémy, ktoré vznikajú v predmetných oblastiach a zároveň navrhujú nové možnosti riešenia pre účely aplikačnej praxe, ako aj možnosti nových legislatívnych nástrojov v boji proti trestnej činnosti.

Príspevky publikované v oblasti **súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov** poukazujú predovšetkým na význam týchto odborov pre rozvoj trestnoprávnej vedy, tvorbu a uplatňovanie noriem trestného práva v praxi. Účastníci konferencie zdôrazňujú, že:

- Majetkovej kriminalite, ako najpočetnejšej skupine evidovanej trestnej činnosti v Slovenskej republike, je na mieste venovať náležitú pozornosť – a to z viacerých uhlov pohľadu, nevyímajúc ani kriminologický, predovšetkým pohľad obetí tejto trestnej činnosti, ako aj z pohľadu páchatel'ov

Oblasť súvisiacich vedných odborov je vždy prínosom aktuálnych otázok trestného práva predovšetkým pri riešení praktických problémov a problémov aplikačnej praxe. Je preto nevyhnutné, aby aj táto oblasť bola dopĺňovaná o najnovšie poznatky, ktoré budú môcť byť využívané v aplikačnej praxi príslušných orgánov.

Môžeme za všetkých účastníkov konferencie skonštatovať, že jednotlivé závery prijaté v rámci konania konferencie budú mať význam aj pre ďalšie plánovanie konferencie v budúcom roku, ktorá môže rozšíriť formy vzájomnej spolupráce ako aj nové možnosti informovania o problémoch v rámci teórie ako aj v rámci aplikačnej praxe.

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva

**Program interdisciplinárnej
celoštátnej vedeckej konferencie
s medzinárodnou účasťou**

17. 03. 2022

***Aktuálne otázky
trestného práva
v teórii a praxi***

10. ročník

ktorá sa koná
pod záštitou rektorky
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucie Kurilovskej, PhD.

Vedecký výbor konferencie:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.
prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.

Program konferencie

Miesto konania:

Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
1. poschodie – Nová vedecká rada, č. dv. 216

Termín konania:

17. 03. 2022

Rokovací jazyk:

slovenský, český

o8³⁰ – o9⁰⁰ – prezencia účastníkov konferencie

1. časť (cca 09.00 – 10.30)

Otvorenie konferencie (úvodné slovo)

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.

pplk. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.

/Akadémia Policajného zboru v Bratislave /

§ STRUČNÝ EXKURZ K AKTUÁLNYM OTÁZKAM TRESTNÉHO PRÁVA v kontexte
zmien z roku 2021

(Úvodný príspevok ku konferencii)

prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.

/Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Právnická fakulta UK v Bratislave/

§ Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody v podmienkach SR

doc. JUDr. David ZÁMEK, Ph.D., LL.M.

/Vysoká škola podnikání a práva, Praha/

§ Názorová ekvilibristika v posudzovaní trestného činu služba v cizích ozbrojených
službách

doc. JUDr. Ján ŠANTA, PhD., LL.M., MBA

/Úrad špeciálnej prokuratúry GP SR/

§ Virtuálne meny a trestná činnosť

Diskusia k príspevkom

10. 15 – 10. 45 coffee break

2. časť (cca 10.45 – 12.00)

JUDr. Ivo POLANSKÝ

/JUDr. Ivo Polanský, advokátní kancelář/

§ Trest domácího vězení a jeho postavení v systému trestních sankcí

JUDr. Adrián VAŠKO, PhD.

/Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín, Právnická
fakulta UMB v Banskej Bystrici/

§ PROSTRIEDKY OPERATÍVNO-PÁTRACEJ ČINNOSTI PODĽA TRESTNÉHO
PORIADKU A INÝCH ZÁKONOV VYUŽITEĽNÝCH V TRESTNOM KONANÍ

Mgr. Ing. František VOJTUŠ, PhD.

/Národná kriminálna agentúra Prezídia PZ /

§ Empirická analýza vplyvu vybraných inštitútov a legislatívnych zmien na skrátené
vyšetrovanie

npor. JUDr. Tomáš BENČÍK

/ vyšetrovateľ OR PZ Senec, externý doktorand APZ/

§ Výsluch podozrivého v trestnom konaní

Záver

Organizačný a programový výbor konferencie

JUDr. Veronika Marková, PhD.

Mgr. Sebastián Janko, PhD.

JUDr. Vladimír Baláž

Miriam Švirecová

Názov: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 10. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.

Zostavovateľ: pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

Recenzenti: prof. JUDr. Peter Polák, PhD.
prof. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Vydala: Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Rozsah: 243 s., 810 382 znakov vrátane medzier

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8054-953-4

EAN 9788080549534